PHILIPPI AB HARVENG

BONÆ SPEI ABBATIS

COMMENTARIA IN CANTICA CANTICORUM.

101 INCIPIT PROLOGUS EJUSDEM.

Opus grave et arduum, et meis impar viribus postulatis; non satis attendentes quid, a quo, tam instanter, tam sollicite deposcatis, cum, ut verum fatear, in me tam subtilem nullo modo sciam, vel sentiam intellectum, ut quod vos affectatis, ego ducere valeam ad effectum. Et nimirum poeta inveniitur auditores suos monuisse diligentius (61), inter quos aliquando recolo puerum me sedisse, ut qui scribunt, non sint præcipites quævis grandia temere præsumendo, sed magis circumspecti, materiam suis æquam viribus assumendo :

Sumite, inquit, *materiam vestris, qui scribitis, æquam*
Viribus; et versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Quod si virium consideratio narratoria est in carminibus ætlnicorum, multo magis in nuptiali, ac spirituali Cantico canticorum, quod non solum musarum nænias et inanes fabulas poetarum, sed nostrorum etiam superat hymnos, et cantica prophetarum. Denique tam moderni quam antiqui, tot inveniuntur hujus operis tractatores, ut nesciam, si quid ultra potuerint addere tardiores; et cum plurima super hoc Canticum illorum sint commenta, serius quisque videatur; non tam nova cudere, quam furari potius prælnventa. Verumtamen quidquid objiciam, vobis satisfacere non videtur, sed vultis ut aggrediar, quod in mea tam scientia, quam facundia non habetur. Et profecto humeros graviores gravat et aggravat materia spiritalis, dum spiritalia, juxta Paulum : « Homo non percipit animalis (*I Cor.* II). » In ignem itaque velut prudens et conscius manum mitto, vel per alta maris discrimina cymbæ fragili me committo, in eo solum fidens, qui suos vult labore atteri non incassum, qui bonus et misericors de ipso loquentibus, pro ipso laborantibus, dicit : « Adsum. » Apud quem et vos, quæso, vestris me precibus commendate, et, ut quod volo, valeam, ejus mihi gratiam impetrate, quam quod justus et verax, meis meritis non præstabit, miserator et misericors vestris precibus non negabit.

102 Unam vos veteres nostis tantummodo lunam,
Temporibus nostris altera major adest.
Sol pridem solus majore stupet novitate,
Solem namque parit luna novella novum.
Quem, vel quæ, melius si vultis nosse, retexam,
Christus sol oritur, luna Maria parit.

(61) Horatius in Arte poetica.

PROŒMIUM IN CANTICA.

Quidam rex regum et rerum dominus (et si quid dignius potest vel excellentius nominari, quo ejus potentia et potens excellentia valeat commendari) obtinuit quamdam miræ et inauditæ magnitudinis regionem, in qua nulli decrevit alteri divisam facere portionem. Suo quidem beneplacito congruens erat visum, ut regnum ejus sibi maneret indivisum; et eo major nullus illic vel par etiam haberetur, qui pari potestate rebellis et insolens in contumeliam raperetur. Cujus regionis pars quædam sublimior, lucidior, honestior habeatur, quæ frequentiore illius præsentia dignior videatur; pars altera longe inferior, scrupulosior, tenebrosa; suo ipsius Domino forte non pari merito gratiosa. In ea vero parte cui superius præsidebat, ordo magnus multorum ei principum assistebat; qui mandatum acceperant cervice prona domino famulari, et indefesso studio laudes ei consonas modulari. Quodpropter et eos mira et admiranda fecit præcipuos et conspicuos dignitate, et in regni solio quadam velut secundaria potestate; ut cunctis in toto regno degentibus excellentia præsiderent, suo ipsi Domino digna reverentia subjacerent. Quorum unus qui cæteris sibi non inferior videbatur, qui decoris et honoris inventio beneficio lætabatur, altum quid et temerarium adversus dominum cogitavit; et quærens ampliora, se illi fore similem æstimavit. In quo et ei de tam multo magnorum numero plurimi consenserunt; qui

omnium altissimo sentire paria præsumpserunt; quos ille statim omnes collata gloria spoliavit, spoliatos in illius regni partem infimam destinavit. In suprema enim nil repugnans, nil inconveniens, nil molestum, nil denique morari sustinuit inhonestum; sed ortum semel malum severo judicio mox dejecit, et malos a serena faciei suæ gloria longe fecit. Illi autem longe facti, nec sic a malitia defecerunt (*Sap.* XII), sed illius extremæ partis incolas sui veneno sceleris infecerunt, suoque omnium domino rebelles fieri coegerunt, et ad parem injuriam minis et viribus, dolis et blanditiis impegerunt. Illic enim rex ille summus, eo quod ipse novit consilio, silvescere et invalescere malum sustinuit, neque statim malos quosque festinata pœnarum falce coercuit; sed, cum posset nutu solo vel prohibere ne fierent, vel peracta quæque noxia mox ulcisci, eorum in pejus proficientium mire patiens visus est oblivisci. Sic in brevi tam instinctu majorum, quam consensu minorum tota illa regni pars inferior depravatur, et corrupta omnis caro, non timore, non amore suum regem et dominum veneratur; sed quem præsentem et non videt oculo, et corde malevolo jam non sentit, ejus mandatis et (si forte aliquando audiat) non consentit. Aliquando quippe super eos de excelso prospiciens, suos eis nuntios destinavit, et multifariam multisque modis loquens, ad meliora et saluti proxima errore devios revocavit; sed eorum quamplures duris et diutinis vitiorum nexibus irretiti, non sunt ejus monitis, non promissionibus emolliti. Pauci admodum, quibus lucidior et complacitior facta est doctrina spiritalis; vel quos forte commonuit ratio et intelligentia naturalis, ad illum suum Regem saniori consilio respectum humilem habuerunt, et inter malos boni, pro loco et tempore, Dominum coluerunt. Verum in tam multis et locorum et temporum spatiis hujusmodi homines inventi sunt tam raro, ut cum, juxta quod ante dictum est, corrupta fuerit omnis caro, rex ille nominatim facile ubique gentium suos nosset, malorum vero multiplicitas a quoquam hominum comprehendi numero jam non posset. Hoc autem non solum multis annis, sed annorum multis ætatibus perduravit, quibus contra suum regem et contra ejus legem cervicem populus induravit. Rei omnes et reatus merito **103** ad extremum in æternas carceris tenebras introducti, exceptis paucioribus qui antea ejus in gratiam sunt reducti. Per totam vero temporum seriem qua prædicto errore inventus est populus detineri, rex ille proposuerat eis in fine temporum misereri; ætate ultima suam miseris gratiam abundantius impertire, quos videbat tam ignorantia quam malitia deperire. Qui mirum et mirandum satis modum elegit miserendi, causa vero cur magis hunc eligerat, non potest liquido comprehendi, nisi quia suo eum vidit beneplacito gratiorem, et ob hoc nullus recte sapiens esse dubitat meliorem. Hanc autem misericordiam quam erranti populo diebus erat ultimis ostensurus; et modum ostendendi, quo id fuerat expleturus; in diversis tam nationibus quam locis et temporibus voluit paucis admodum revelari, quos ampliore gratia *videntes* vel prophetas voluit appellari. Qui declarato mentis oculo cæteris nescientibus volentes mysterium aperire, illud tamen studuerunt figuris et ænigmatibus aperire; et prædicantes populis prædicti regis beneficia postfutura, multa quidem protulerunt lingua vel calamo, sed obscura, ut et regis gratiam invidorum more penitus non celarent, et tamen indignis mysterium sanctum incredulis non vulgarent. Hæc autem intellecta et prospecta nonnulli eorum scripto memori commiserunt, et sic ad eos qui longa post venturi erant serie transmiserunt; ut non solum tunc præsentes, sed magis succedentes vera legerent in Scripturis, quæ prævidit nec invidit sensus præcedentium postfuturis. Quibus post invicem scribentibus, quidam se medium interponit, cujus scientiam et doctrinam auctoritas ecclesiastica cæteris non postponit; qui spiritu prophetico percipiens secreta futurorum, miro scribendi genere, ad notitiam protulit cæterorum. Rex ille summus de quo sermo est, non finem habens nec principium existendi, non gratiam, sed naturam immutabiliter persistendi; forti cujus potentiæ nulli datur copia resistendi, sed quibus vult, quomodo vult, grata possibilitas assistendi: habebat filium ejusdem naturæ substantiæ, majestatis, coæternum, coæqualem, unius per omnia potestatis. Quem disposuerat ad illam hominum pravam et pestiferam mittere nationem, ut apud eos et inter eos morosam faceret mansionem, et ex eis assumeret quamdam sibi virginem fœdere nuptiali, quam tamen supra legem nuptiarum conservaret integram mente et corpore virginali. Videbat quippe quod nuptiarum beneficio, ira, rixa, odium, simultas longius avocantur: gaudium, æquitas, grata societas, pax, dilectio revocantur; et ad hoc non soli duo, sed multa pariter millia convocantur; qui diversi, et (quod nequius est) adversi ad idem velle et idem nolle efficaciter provocantur. Videbat quod diversæ lingua, moribus, nationes, sejunctæ ab invicem terra, mari, multa intercapedine regiones, unius sponsi et sponsæ conciliatis nuptiis pariter fœderantur, et extunc et deinceps parent invicem, colunt, diligunt, venerantur. Denique nuptiarum beneficio acquiritur optata soboles filiorum, et inter eos viget grata fraternitas animorum; multiplicatisque tam fratribus quam fratruelibus, crescit in immensum amor et dilectio naturalis, et sic in plures tenditur primæva utilitas copulæ nuptialis. Hoc itaque modo, imo longe excellentiore modo suos ille revocare disposuit inimicos, et assumpta ex eis sponsa convertere voluit in amicos, ut cum sponso suæ sororis impenderent homines jus fraternum, invento gradu congruo diligentes proficerent ad æternum. Pater enim qui Filium ad hoc mittere disponebat, et Filius qui mittenti obedire per omnia diligebat, Deus est immortalis, impassibilis, invisibilis ex natura, quem visibiliter nec videre, nec tenere visibilis poterat creatura; et ob hoc inter homines, ipse Dei

Filius recipi voluit sponsæ thalamo virginali, ut procedens inde sponsus, videretur, teneretur, in forma et habitu nuptiali. Quod antequam realiter fieret, nonnulli, ut jam dictum est, in spiritu prævideruut, et in suis scriptis, alii obscure, alii obscurius positum reliquerunt. Quorum unus mutuos Sponsi et Sponsæ affectus invenitur expressius descripsisse, subtilem et honestam, spiritualem et molestam velut fabulam texuisse. Noverat quidam ille cantores et cantrices nuptiis temporalibus adhiberi, et ab eis cantus modulos, laudes varias exhiberi; docta eos manu tangere lyram, citharam, symphoniam: sambuca, fistula, psalterio concordem texere melodiam, ut in his omnibus inveniantur nuptiali thalamo plausibiliter adgaudere, et ad congaudendum cæteros convenas commonere. Ea forma vel exemplo noster scriba mirabiliter institutus, hunc insignem thalamum laude epithalamica prosecutus: novum et inauditum drama instar composuit comicorum, qui loquentes, introducunt personas varias scenicorum. Quod nimirum scribendi genus ante illum non novit antiquitas, sed ab illo, ut videtur, longe infra sumpsit posteritas: dum post sequentes Græcorum scholæ quid de quibus mystice scriberet, quia non satis capere potuerunt, ipsum saltem scribendi modum ad suas vanitates et ineptias transtulerunt.

TITULI CANTICI CANTICORUM

EXPLICATIO.

Titulus autem hujus operis est: *Cantica canticorum Salomonis.*

104 Quoniam in hoc opusculo Sponsi et Sponsæ non nisi consonas laudes scripsit, Canticum vel Cantica in ipso titulo superscripsit, ut in ipsa statim fronte prudens lector eo commonitorio ad laudes thalami præparetur, easque diligentes, non vocis melodia, sed morum consonantia moduletur. Quia vero multi ante et postea inveniuntur in suis scriptis Cantica depromsisse, sed non tam excellenter in eis laudes hujus thalami descripsisse; ad istorum commendationem et distinctionem imparem cæterorum, hic non solum Cantica, sed Cantica posuit canticorum. Sicut enim et Sancta sanctorum, et Sabbata Sabbatorum, super Sancta et Sabbata eminentius efferuntur, et sæcula sæculorum dignitate et gloria sæculis præferuntur; ita, cum sit in veterum scripturis multa commendatio Canticorum; amplius quid et longe sacratius spondent et continent Cantica canticorum. Ne autem hujus scriptor operis a lectoribus ignoretur, et scriptore ignorato, scripturæ auctoritas minoretur; signanter apposuit suam auctoris facere mentionem, evidenter nominans in eodem titulo Salomonem. *Cantica*, inquit, *canticorum Salomonis*. Salomon iste rex et regis filius habebatur, et ob hoc recte summum regem regis Filium veneratur; describens quanta pacis gratia ejus nuptiis illucescat, qua quiete et gloria in ejus sinu Sponsa nobilis delitescat. Denique, ut Interpretes aiunt, Salomonis nomine *pax* signatur, et pacatum ejus regnum Scripturæ testimonio designatur; cujus bello manus Ægyptia tanquam invalido non succurrit, sed potius a Dan usque Bersabee, Satan vel adversarius non occurrit. « Habebat, inquit, pacem ex omni parte in circuitu, a Dan usque Bersabee (*III Reg.* IV). » Et infra: « Requiem, ait, dedit mihi Deus meus per circuitum, et non est Satan neque occursus malus (*III Reg.* V). » Per quem signatur ille qui virtute propria utraque unum fecit, qui Judæis et gentibus e diverso venientibus angularem lapidem se objecit (*Ephes.* V), qui de sinu Patris adveniens, tamen cœlestia non abjecit qui veniens ad injustos, salutem eis et justitiam prope fecit. Qui terrenos et cœlestes, quos non tam loci qualitas, quam meritorum inæqualitas diu ab invicem segregavit, in unum, velut concordiæ vinculo, congregavit; dum in Sponsæ thalamo spiritales nuptias celebravit, quibus divinam humanamque naturam unitate personali mirabiliter sociavit. Recte ergo hujus descriptor operis Salomon, id est *pacificus* appellatur, innuens quod a quovis inquieto digne hujusmodi canticum non cantatur, ne quis putet quia sit inspectivum vel theoricum scientiæ fastigium assecutus, qui prius non moralt et naturall diligenter fuerit institutus. Ad quod efficacius edocendum, istum scripturus librum, duos alios præmisisse, et in singulis invenitur cura vigili singula descripsisse; in primo habens eam quam dicunt ethicam vel moralem, in secundo physicam quam dici asserunt naturalem. In primo docet rudes, et ad morum elegantiam nos componit, et inter componendum nonnunquam Patrem et Filium frequenter interponit: insuper et in titulo regem regis filium se appellat, ut et patris dignitas, et timor regius non compellat. *Parabolæ*, inquit, *Salomonis filii David regis Israel*. In hoc libro rudibus et parvulis paternam inserit disciplinam, eum asserens qui non audit decidere gravius in ruinam; eum vero qui intelligit,

sua ipsius gubernacula possidere, quia vir obediens debet magis loqui victorias quam tacere (*Prov.* xxi). In secundo autem virum bene compositum, ætate præditum jam matura docet, quia omnis sub sole vanitati subjacet creatura; et in eodem statu nulla permanet genitura, sed omne quod est genitum, tendit ad interitum ex natura. **105** Et quoniam ea, quæ sunt mundi, non sunt gradu stabili permansura, sed lege inevitabili eorum præterit species et figura; probabiliter innuit quia non est talibus inhærendum, sed aliud quid amplius et saluti vicinius inquirendum. Quia vero rarum et arduum est visibilia quodammodo non videre, hoc est, nullo mentis affectu visibilibus inhærere; in hujus quoque libri titulo se regem, regis filium appellavit, et velut pro imperio concionem, id est Ecclesiam compellavit. *Verba*, inquit, *Ecclesiastæ filii David regis Hierusalem.* Voluit quidem ut quos satis non allicit doctrinæ suavitas opportuna, concutiat et impellat regis auctoritas importuna, eosque promoveat ad locum provectiorem scientiæ naturalis, ut judicent contemptibile quidquid sciunt instabile cursus privilegio temporalis. In tertio volumine nullam facit potestatis regiæ mentionem, sed ea jam sepulta simpliciter nominat Salomonem; ostendens quia illi qui digne ad hanc veniunt lectionem, pace debita soporati solius Sponsi appetunt visionem. Iste quidem lector contempto prorsus eo quod intelligit transitivum, et omni diligenti cura didicit oppressivum; liberiore spiritu jam locum obtinet inspectivum, a quo Sponsi præsentia arcet quidquid occurrit inconveniens et nocivum. In his ergo voluminibus moralem, naturalem, inspectivam scientiam comprehendit, in quorum primo disciplinam patris filius, non pecuniam apprehendit; in secundo vana esse cuncta sub sole transeuntia deprehendit; in tertio quæ infra sunt oblitus, in divina totus et cœlestia se extendit. In primo rudis quisque patris vigilantia bonis moribus informatur, in secundo mundus ei visibilis mutabilitatis merito deformatur; in tertio homo ille inferior tersa facie reformatur, et in sanctuarium introductus, ei quem videt, grata similitudine conformatur. In primo Abraham jubentem audit, festinat exire, ad moralem obedientiam præparatur (*Gen.* xii); in secundo Isaac puteos fodit, quærit aquas, naturalia perscrutatur (*Gen.* xxvi); in tertio Jacob dormit in lapide, interest angelis, divina speculatur (*Gen.* xxviii); ipsum, ut ait, Deum videt facie ad faciem et salvatur. In primo, futuram sponsam, rudem adhuc et parvulam, præceptis moralibus, disciplinæ regulis, nexura salutari, pascit, arcet districtius, et obvolvit; in secundo jam adultam a procorum fraudibus, a deceptorum nexibus liberat et absolvit; in tertio jam nubilem solam soli sibi Sponsus vindicat et conjungit, quorum casto commercio incestus se quispiam non adjungit. Recte ergo liber ille primus præceptorum exsecutor, appellatur ethicus vel moralis: secundus visibilium persecutor, physicus, naturalis; tertius invisibilium assecutor, inspectivus, theologicus, spiritalis, quo posterior ordine, eo digniore excellentia principalis. In quo vidit et prævidit Salomon quamdam virginem de stirpe regia nasciturum, summo Regi, et ejus Filio longe præ cæteris placituram; in qua Dei Filius templum sibi, tabernaculum, thalamum dedicaret, ut in eo, nonnullis ante certas, sed prorsus inexpertas cunctis nuptias celebraret. Quibus nuptiis ne videatur honestum vel convenions quid deesse, cum Sponso amicos Sponsi, cum Sponsa dicit adolescentulas præsto esse; et sic quatuor velut personis ad invicem loquentibus epithalamium ordinat spiritale, quarum frequenti accessu et recessu drama texitur nuptiale. Virgo autem quam videt Salomon sic a Dei Filio diligendam, et ad hoc ministerium, vel (si placet magis) mysterium specialiter eligendam, illa est genere nobilis, insignis moribus, præ filiabus hominum speciosa, litteris sapiens, humilis spiritu, meritis gloriosa; illa, inquam, ut tandem eam nominem, Maria est, post Salomonem de ejus posteris oriunda, quæ primam hujus dramatis partem occupat lætabunda. Cum enim de hujusmodi nuptiis plures ante virginem sparsim plurima sint locuti, earumque præconia et accessus prævios exsecuti; eorum Salomon in hoc libro ad medium quidpiam non adducit, sed loquentem de repente prædictam virginem introducit.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

[Cant. I.] *Osculetur me osculo oris sui.* Hic primo quærendum occurrit: Cum in hoc dramate quatuor velut personæ alloquentes invicem inducantur, Sponsus et sodales Sponsi, Sponsa et quæ secum adolescentulæ comitantur, cur in principio Sponsa festinatior prosilit ad loquendum, cum Sponso digniori videatur id esse muneris concedendum. Verum per hoc innuitur quia virgo ignorantia non caligat, sed erudito spiritu verba prophetarum præcedentium investigat; et sicut tam Salomonem quam cæteros constat futura prænovisse, sic istam quæ de ipsa prædicta fuerant, cognovisse. Novit igitur quia multifariam multisque modis olim Deus in prophetis fuerat præloculus (*Hebr.* i), et **106** quidquid conciliandis nuptiis erat necessarium prosecutus, qui a diebus Moysi et longe supra, multis rerum figuris et verborum ænigmatibus præsignaverat hoc futurum, videlicet in sinum virginis nuptiarum gratia se venturum; vult autem virgo cuncta præsignantis

jam silere, figuras et ænigmata locum, ut antea, non habere; eum qui promittitur suam tandem præsentiam exhibere, nec ab ejus aspectu exspectantis desiderium diutius cohibere. Quia, inquit, amori tenero non sufficiunt promissiva, sed ingravescit languor si differantur justo amplius completiva; cum ad obtinendum quod diligo nec debeam, nec prævaleam inferre coactiva, offerre dignum arbitror verba simpliciter precativa. *Osculetur me osculo oris sui.* Novi scripturis referentibus, ait, ad Abraham olim dici, quod gentes lætarentur se in illius semine benedici (*Gen.* XII); et hoc dignum fide in Isaac ejus filio non haberi (*Gen.* XXI, XXII), sed opportuno tempore, in meo efficacius adimpleri. Isaac quoque patre genitus jam senili, promptus, obediens paratus ad victimam ætate puerili; quid nisi meum istud gaudium designavit, quod mihi Deus meus, antequam fierem, assignavit? Mundo autem senescente doleo quod ille quem desidero, propius non accedit, quod missuro mittendus citius non obedit, quod amanti et optanti meum mihi gaudium non confertur, quod eo magis appeto, quo ei, qui obtinet, non aufertur. Novi Jacob dormiturum non pulvinar capiti subdidisse, sed lapide supposito longe suavius obdormisse (*Gen.* XXVIII), in quo non mihi dubium quin ille figuraliter præsignetur, qui dato mihi osculo, de monte sine manibus abscindetur. In Juda Liæ filio quem pater senior a fratribus vult laudari (*Gen.* XLIX), a quo satis certum est tam genere, quam nomine Judæos derivari; alius quis illo signari mihi convenientius non videtur, quam qui Deum Patrem esse cœli, et terræ Dominum confitetur (*Luc.* X). Novi Joseph cujus gratior invenitur suis fratribus mors quam vita (*Gen.* XXXVII), ex quo factus somniator, indutus est tunica polimita (*Gen.* XXXIX), cujus castitas legitur impudentis dominæ minis vel blanditiis lacessita, sed objectos laqueos mente juvenis transilit expedita. Ille est, ut video, qui dato mihi osculo, veste nova et virtutibus varia vestietur, et procedens Sponsus e thalamo plures invidos patietur; qui præsentis vitæ malitiam, ut impudicam fugiet meretricem, habens summæ castitatis, et castæ bonitatis munditiam assistricem. Ille est cui rerum Domino genu flexo cæteri se curvabunt, quem stellæ, sol et luna, quem reges et principes adorabunt; qui Ægyptum morte magis quam fame laborantem mira prudentia sustentabit (*Gen.* XLI), et cunctis digne petentibus vitalem alimoniam ministrabit. Quid Moysen, Aaron, Josue, quid judicum retexam ordinem, quid David, quid reges cæteros, quid prophetarum singulos nominem, in quorum catalogo nullus penitus adnotatur, qui non verbo seu facto eum, quem desidero, præloquatur? Verum, quia omnes istos velut quosdam præcones et tympanistrios ante misit, in quorum præludiis necdum suam præsentiam dedit sed promisit; eorum præconia jam moræ impatiens non accepto, omnia pendo vili, eo præsentialiter non recepto. Eum quidem venturum illis promittentibus mea intelligentia jam percepit, sed venturi tantus amor meum exspectantis desiderium intercepit, ut quidquid promissivum intellectui vel memoriæ jam subrepit, ut tubas et tibias, sistra et psalteria, et quidquid ad januam foris strepit, jam quasi fastidiam, dum illum solummodo ad medium volo duci, et in meum thalamum suavius et operosius introduci. Qui ergo venturus est, moram diutius non protendat, meum exspectantis desiderium dilatione intolerabili non suspendat, sed promissus ab antiquo tandem in vellere ros descendat, nec salutet de longinquo, sed optanti propius se ostendat (*Judic.* VI). Volo enim ut in sinu Patris se diutius non abscondat, ut exinde aures meas verbosa nuntiorum frequentia non obtundat, sed diu sufferentem nec sufferre diutius prævalentem, ampliore gratia me perfundat, et illapsu plenario totus meo gremio se infundat. Ad quid enim prodest suspensum animum tantis promissionibus deliniri, et effectu prorsus nullo, quod promittitur experiri, cum potius languor ducat ad exitum, si semper sanitas absentetur, et dilectus diligenti non tandem grato commercio præsentetur? *Osculetur igitur me osculo oris sui.* Motus ille hujus æstu et desiderio postulantis, licet non statim expleat impatientem animum præstolantis; adhuc addit virgini nuntium mittere gratiorem, qui privato alloquio narret Dominum propiorem. Cum autem in multis præcedentium multa fuerit sanctitudo, in hoc multa inventa est tam re quam nomine fortitudo, qui narrans præsto esse defensorem fortissimum Israelis, digne censeri meruit specialiter nomine Gabrielis. Qui missus ad virginem, mittentis excellentiæ non oblitus, non stat foris ad januam ut servilibus vinculis impeditus; sed majore fiducia interioris thalami quoddam vestibulum est ingressus, quis, quare veniat, tam verbo quam facie jam professus. « Ave, inquit, gratia plena (*Luc.* I). » Miratur angelus sibi quoque secretum virginis inaccessum, diligenter percipiens nisi suo soli Domino non concessum: gaudetque invenire locum thalami tam serenum, ut soli patens Deo, omnem respuat alienum. **107** Ave, inquit, virgo præ cunctis virginibus digne læta, dignis muneribus totius gratiæ jam repleta: ad quam meus et omnium Dominus me præmisit, imo tecum jam eum esse video qui me misit. « Ave, inquit, gratia plena, Dominus tecum. » Putabam mittentis imperio prænuntium me venire, sed imperator nuntium mihi visus est prævenire: forte quia virginem solam prior voluit invenire, ne viderer sine ipso ipsam rudem et timidam convenire. Æstimo quod angelus quem missum Dominus jam prævenit, in foro vel platea, in tumultu et chorea prædictam virginem non invenit; non fuso, acu, pectine, lana, lino, non eam denique detentam reperit servili opere, non textrino, sed vacantem otio, vel magis negotio spirituali, scripturis inhærentem intellectu vel affectu sancto penitus, non carnali. Reveretur igitur ipse quoque angelus sic inventam, remotis arbitris di-

vino studio sic intentam, et admirans robustam non amorum, sed profectuum juventutem, mandatam virgini multa cum reverentia dat salutem. « Ave, inquit, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus (*Luc.* 1). » Tu, inquit, tam honesto, tam modesto, sive otio, sive negotio sic addicta, asseri digne debes in cunctis vel præ cunctis mulieribus benedicta : et te plenam gratia tanta benedictio prosequetur, ut nec prima similis, nec sequens altera coæquetur. « Quæ cum audisset, inquit, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio (*ibid.*). » Videns virgo insolitam viri speciem, expavescit, et audiens novum quiddam, turbata nihilominus exhorrescit, quia et spiritali ejus otio non est vir solitus interesse, et nondum perceperat se tanta excellentia dignam esse. Volvit igitur et revolvit hujusmodi salutatio quid portendat, quid assistens angelus, vel immittens Dominus quid intendat, cum necdum manifeste secretum mysterii comprehendat, et dignum videatur pavere virginem in omnibus, ne offendat. Et ait angelus : « Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum (*ibid.*). » Non turbet, inquit, timor subitus animum puellarem, quoniam apud Deum invenisti gratiam salutarem; sanctum cujus propositum, et in te beneplacitum corde pavido ne refutes, cum ille tibi Dominus, quas ego defero nuntius, dei salutes. Et adjungit : « Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum (*ibid.*). » In tuo, inquit, utero miras Dei Filius nuptias celebrabit, et ipse tuus uterus eumdum Sponsum hominem generabit, quem tu vocabis Jesum, suæ merito bonitatis; ipse enim populum suum salvum faciet a peccatis. Et ait Maria : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? » (*ibid.*) Cum ego, ait, decreverim me carnali conjugio non nupturam, et tu vere astruas me in proximo filium parituram : pace tua dixerim, modum sine dubio volo scire, quo possit competenter istud, velut inconveniens, convenire. Hoc profecto mirabile futurum scribente legeram Isaia, sed nec ille, nec alius hoc futurum dixerat in Maria; et quia calceamentum hoc perplexa corrigia videtur obvolutum; tu, cui forte datum est, volo mihi facias absolutum. Et respondens angelus dixit ei : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*ibid.*). » Scias, inquit, nullum te virilis copulæ commercium experturam, sed operante sancto Spiritu possibiliter quidem, sed ineffabiliter concepturam, quia ille quidquid indecens vel dicitur, vel sentitur, a te penitus removebit, et omnem turpitudinis æstum se interposito, velut quodam umbraculo, prohibebit. Et cum hanc genituram Spiritus Dei sancte et mirabiliter operetur, sanctum erit procul dubio quod nascetur; et ex Deo, non alius quam Dei Filius orietur, cum in te Deus homo personaliter adunetur. Et ait Maria : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*ibid.*). » Audito modo quo mirabilis possit fieri genitura, quo nascatur Deus ex virgine nullum viri commercium cognitura : parata est Domino virgo humilis obedire, et quod sanctum intelligit, jam sperat et diligit citius evenire. Quia, inquit, Dominus est quem prædicas, et ancillam Domini me cognosco, impleri verbum tuum, et secundum illud mihi fieri jam deposco : gaudens quod immeritam bonus ille et misericors non despexit, sed clemens et altissimus, abjectam et humilem me respexit. Peracto itaque ministerio quod tu fideliter explevisti, et fide satis certa intellecto mysterio quod dixisti : suspensam magis et velut inquietum hæc tua prænuntiatio me dimisit, nec mihi quidquam satis est, si non præsentem eum sentiam qui te misit. Ipse igitur pro se ipso alium jam non mittat, et animo festinanti ventura nuntius non promittat, sed potius ipse mihi opportuno jam tempore præsentetur, ipse præsentem præsens præsentialiter osculetur. *Osculetur me*, inquam, *osculo oris sui.* Fiat, inquam, in me non labiis, sed duabus naturis convenientibus hæc junctura, ut unius personæ utraque mirabiliter sit natura; et quas eatenus longe fecit ab invicem tam culpa quam diversitas naturalis, jam firma pace fœderet indivisa unitas personalis. Intelligo enim quod in meum uterum plenitudo veniet deitatis, illæsum custodiens meum virgineæ sigillum castitatis : et in hoc thalamo ipse Dei Filius suavi osculo nuptiarum, in unitate personæ junget duo disparia naturarum. Fiet quidem Deus homo, naturæ suæ excellentiam **108** non contaminans, non consumens, sed naturam hominis potenter purificans et assumens; assumensque assumpto mirabile et incomparabile dabit munus, ut scilicet assumptus et assumens conjunctione mirifica fiat unus. Unus, inquam, non vel Deus tantum, vel tantum homo, sed unus Deus homo; unus Christus. Non sic quidem ut Dei substantia confundatur, sed in Deum humanitas assumatur. Hæc assumptio, hæc junctura qua Deus sibi voluit hominem personaliter counire, et naturam cum natura fœdus pacis in utero virginis ferire vel unire, honesto vocabulo in præsenti osculum appellatur, quia inter discordantes reversa pax osculo confirmatur. Volt igitur virgo ut in suo utero Dei et hominis concordia reparetur, reparata concordia inconvulso fœdere roboretur, quatenus qui Deus et Filius erat non nisi Dei Patris, novo et miro genere sponsus et filius fiat matris. Sponsus fiat, virginem sibi jungens quodam fœdere conjugali, in ejus pausans thalamo pace facta osculo nuptiali; in ea, vel per eam generans spiritales filios efficacia spiritali, ut tam ille, quam illa gaudeat fructu et sobole filiali. Filius fiat, carnem in illius utero sumens veram, integram tamen servans prorsus virginem et sinceram; et in ea consecrans sanctos quosque Deus, Dei filios et hæredes, et ex ea natus homo, suos faciens cohæredes. Ad beneficium autem istud, antiquum quidem promissionibus, re modernum, gaudet virgo et exsultat, et manere postulat in æternum; et attendens eo bono malum tam sequens posse destrui quam veternum,

vult ut dato sibi osculo pactum illi feriat sempiternum. Videt enim quia ille ducit prorsus inconveniens et indignum, si non sit pax inconcussa, cum quis dederit pacis signum : et ob hoc illum illo quasi ligamine vult involvi, quod semel confirmatum nec debeat, nec valeat ultra solvi.

CAPUT II.

Osculatur me osculo oris sui. Os Domini, sanctus quisque dicitur vel prophela, per quem suos hominibus cogitatus explicat et secreta : per quem nobis et revelat præterita, et futura prædicit, bona jubet suavius, mala severius interdicit. Os Domini constat olim Moysen exstitisse, cui videtur Deus tantam gratiam præstitisse, ut hujus secreti longe ante conscius haberetur, et illud postfuturum ut fidelis nuntius loqueretur. « Prophetam, inquit, suscitabit Deus de fratribus vestris similem mei; ipsum audietis (*Deut.* XVIII). » Os Domini David fuisse a nullo fidelium dubitatur, qui spiritu prophetali præcognitum hoc mysterium veneratur : et ne forte, quod prævidet, invidere cæteris videatur, assumpto psalterio, laudes ei et Cantica modulatur. « Ipse, inquit, tanquam Sponsus procedens de thalamo suo, exsultavit ut gigas (*Psal.* XVIII). » Ut Isaiæ verbum ligna reverentia commendetur, et non propter loquentem sermo contemptibilis judicetur; ad populum duræ cervicis loquens, qui ad fidem facile non movetur, ut eos alliciat vel forte perterreat, os Domini nonnunquam se fatetur. « Os, inquit, Domini locutum est hæc (*Isa.* I) ; » sicut autem os Domini se esse perhibet Isaias, sic et debet credi, et dici potest nihilominus Jeremias, qui partum virginis docente sunt Spiritu prælocuti, et ventura mysteria verbo prænuntio prosecuti. Isaias : « Ecce, inquit, virgo concipiet et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel (*Isa.* VII). » Jeremias : « Faciet, inquit, Dominus novum super terram, et femina circumdabit virum (*Jer.* XXXI). » Denique os Domini ipse angelus Gabriel invenitur, a quo virgo jam adulta et nubilis super tanto mysterio præsentialiter convenitur, quam ne suspensam reddat cafigo vel modica nesciendi, ille et eam parituram, et modum explicat pariendi. Unde virgo satis certa, jam os Domini diutius non audire, sed amore æstuans, oris osculum vult sentire, ut scilicet adventu Sponsi gratifico, firma pace, irremota præsentia foveatur, juxta quod a propheta vel angelo, tanquam ore Domini nuntiatur. « Fiat mihi, ait, secundum verbum tuum (*Luc.* I). » Fiat, ut me benedictam in mulieribus reddat gratiæ plenitudo; ornet meum thalamum advenientis sponsi regia pulchritudo ; meum fecundet uterum sola Spiritus sanctitudo ; meus ille sit Filius Dei, salus, justitia, sapientia, fortitudo. Hoc osculo sponsus ille ad me benevolus se inclinet, hoc in sinu pacifico, in amplexu gratifico sponsam matrem Virginem me reclinet : hoc me deliniat, me reficiat, me serenet, hoc me sibi vendicans a cunctis obviantibus alienet. Hoc autem fiat secundum verbum tuum, quod non tuo, sed ore Domini protulisti, dum tu non os tuum, sed os Domini potius exstitisti, quia nec tuus Angelus, tuus præco, tuus nuntius reputaris, sed ejus qui per te mihi loquitur, te suum prorsus efficit, ut loquaris. Propter quod non tibi dico : Osculare me osculo oris tui, sed de illo potius : *Osculetur me*, inquam, *osculo oris sui*, ut suo tandem osculo dignetur me beare, quod tibi ori ejus concessum est verbo nuntio prædicare.

109 CAPUT III.

Osculetur me osculo oris sui. Audiens Virgo quod desponsata Dei Filio, Deum et hominem pariturel, et in concipiendo prorsus virum servato proposito non sentiret, sed in eam efficaci potentia sanctus obumbrans Spiritus adveniret, certa fide, spe robusta, fervens Spiritu vel amore, auditu quidem gaudet, sed gaudere vult plenius effectu gratiore. Illum igitur spiritum tantæ gratiæ, tantæ pacis, tam suavem, tam benignum, potentiæ tam mirabiliter efficacis; qui carnis injurias procul arcens, propositum roborat castitatis, qui dat fecunditatem, salvans virgineæ sigillum honestatis; illum, inquam, Spiritum optat virgo plenius sibi dari, eo velut osculo promissa sibi munera confirmari. Cesset, inquit, vox angeli qui tanta beneficia mihi respondet, et accedat propius ipse Dei Filius qui sibi uni virginem me despondet : me tangat ore suo, cujus tactus multa gratia me perfundet, suo dignetur osculo, suo spiritu me fecundet. In osculo quidem oris non fit sola exterior junctura labiorum, sed etiam percipitur, et sentitur quædam exhalatio internorum, quæ si munda et referta fuerint sapore dulcorato, suavem quasi spiritum infundit osculans osculato. Quia ergo velut de corde et ore Filii Spiritus eructatur (sicut enim de Patre sic et de Filio procedere Spiritus prædicatur) mundius et dulcius quo secreto nullum esse veraciter existimatur : recte a Sponso, hoc est Dei Filio virgo postulat osculari, ut internum gustet bonum, attracto et percepto Spiritu salutari. Opto, inquit, ut veniat et assistat propius, in quem credidi, quem amavi, ut ille sponsus meo admissus familiariter in conclavi, purificet, magnificet, lætificet osculo me suavi : non ut tanquam labiorum extraria, ut assolet, fiat conjunctio, sed Spiritus oris ejus grata mihi et suavis quædam infusio. Denique postquam de limo terræ primum Deus hominem figuravit, vitæ spiraculum, ut legitur, in ejus faciem inspiravit (*Gen.* II), et sicut Dei tanquam manibus factus intelligitur vel plasmatus, sic flatu oris ejus ad vivendum temporaliter animatus. Longe infra Elisæus cum vellet mortuum suscitare, inclinans se jacenti, non solum manus manibus sed et os ori voluit applicare, ut viventis flatu tactus animam viventem reciperet, et incumbens, non defectum, profectum vero defuncti acciperet (*IV Reg.* IV). Longe vero altius, multo sacratius virgo sibi Dei Filium præsto esse, multo suavius, longa

operosius eum in osculo vult adesse, ut scilicet osculum impertiat, id est sentiri faciat Spiritum ejus oris, tangat eam spiritu gratiæ et efficaciæ plenioris. Tu, inquit, Sponse meus, Deus meus, tuam mihi præsentiam dignanter impertire, da postulanti osculum, id est tuum mihi Spiritum da sentire, tua mihi aspiratio adeo sit utilis, fertilis, et jucunda, ut et virgo juxta votum permaneam, et tamen concipiens sim fecunda. Aspira, inquam, mihi, non solum ut cum cæteris laborem fugere valeam in præceptum, sed osculare virginem, ut virgini præ cæteris osculo des conceptum : tuum in me osculum mira, et mirabiliter operetur, ut et Sponsæ fecunditas, et Matri virginitas singulari privilegio conservetur. Vos igitur in hoc auditorio tam omnes quam singuli qui astatis, si de verbo audito digne et reverenter quidpiam cogitatis : attendite, diligite et osculum, quod porrigit Filius Dei Patris, et singulare meritum, et solemne miraculum tantæ matris. Quæ sciens et sentiens nuptialis oculi sacramenta, nil requirens aliud, sive quovis alio non contenta; ad obtinendum illud velut principaliter est intenta; et ob hoc in principio sermonis illud sibi præcipue postulat impertiri, ejus suavitatem, ejus efficaciam diligens experiri.

CAPUT IV.

Osculatur me osculo oris sui. Ille, ait, quem diligo, quem præ cunctis eligo, mihi mirabiliter conjungatur; suo mihi osculo, suo mihi Spiritu interna suavitas effundatur; cujus ope et opere mea carnis integritas muniatur, et in me Verbum carni, Deus homini personaliter uniatur. Videte miraculum Matris Domini. Virgo Sponsi osculum accipit, osculantis Spiritum percipit; et in osculo jam mater concipit, dum operante Spiritu conceptum recipit. Quod nimirum et angelus Gabriel antea prædicavit, cum ei supervenire obumbrantem Spiritum nuntiavit (*Luc.* I); evangelista Matthæus (*cap.* I) postea confirmavit, cum factum recolens, matrem virginem commendavit. « Inventa est, inquit, habens in utero de Spiritu sancto. » Et infra : « Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est (*ibid.*). » Hanc gratiam, hanc efficaciam virgo desiderat sibi dari, cum a sponso tam signanter postulat osculari : optans in osculo exteriora Sponsi oscula non sentire, sed internum illius Spiritum efficacem ei gratiam effutire. In quo typo, sicut nostis, cum altario præsentamur, et sacrantes sacra mysteria, ipsi quoque Domino consecramur, quia tanti merito **110** officii sancto Spiritu jam replemur, dignum ducit religio ut astantes pariter osculemur. Osculemur, inquam, non ut labia labiis confundamus, sed acceptam Spiritus gratiam aliis refundamus; et qui sacro eidem mysterio assistunt humiles et intenti, operante Spiritu, osculo designante fiant participes sacramenti. Vult igitur virgo a Sponso dari sibi arrhas osculi nuptialis; vult Spiritu oris ejus percipere quodam commercium efficaciæ spiritalis, ut scilicet et illibata maneat integritas pudicitiæ et propositi specialis, et novo genere concipiat, conceptum pariat uterus virginalis. Hoc munus, hoc beneficium, hanc sola virgo ista meruit gratiam invenire, ut eam concepturam inveniretur non viri cognitio, sed infusio Spiritus prævenire, ut solo osculo, sola virgo, sola Deum possit et hominem parturire, et in ejus partu tam diversa, tam dissona sonoro miraculo convenire. Sentiens autem Sponsus ille devotam impatientiam æstuantis, aurem suam non declinat a desiderio et precibus invocantis; et eam, quæ sua est, misericordiam, suum vetus consilium apud se diutius non retentat; sed accedens propius amanti suavius se præsentat (62). Præsentat, inquam, et optatum vehementer osculum dat petenti, dato osculo ampliorem fiduciam dat loquenti, ut scilicet statim velut expleto negotio non recedat, sed quæ cœpit semel loqui, fiducialiter jam procedat. Sic nimirum et vos, fratres, nostis aliquoties evenire cum duo e diverso videntur pariter convenire; si minor majoris promeretur gratiam invenire, major in principio dignatur minori osculum impertire. Quo percepto minor longiore fiducia roboratur, ut quidquid dignum ducit, exinde audenter eloquatur : et qui sensit illius benevolentiam ad osculum porrigendum, fidentior jam et promptior redditur ad loquendum. Virgo itaque percepta Sponsi præsentia, confortata osculo nuptiali, sciens matrem se futuram infusione Spiritus utero virginali, aliquanto fidentior quasi a precibus se avertit, et ad præsentem Sponsum dignis laudibus se convertit.

CAPUT V.

Quia meliora sunt ubera sua vino. Recte, inquit, adventum tuum multo supra promissum tempore præoptavi, tuum advenientis mihi osculum dari postulavi, quia novi et persensi, non carnis ducta sensu, non meo docta spiritu, sed divino, longe esse meliora ubera tua vino. Cum in osculo Sponsi non ubera, sed, ut videtur, labia persensisset, et ob hoc commendare, consequenter labia, non ubera debuisset, quid sibi vult quod hic labiorum non memoriam faciens, non sermonem, velut simplicitate erronea facit uberum mentionem? Denique non sponsorum, sed sponsarum solent ubera commendari, quia virorum uberibus constat pueros non lactari; et sicut ducimus digna laude ea quæ novimus fructuosa, sic eadem recte carent quæ sine fructu permanent otiosa. Cæterum unicuique quodammodo naturaliter est insertum, ut eo seposito quod ei est penitus inexpertum, ad illud se convertat quod ei familiarius est compertum, id in exemplum ducat, quod ejus est arti vel officio non incertum. Sic nauta loquens, prospera quæque rerum, vocat auras placidas, æquor stratum, velum forte, remiges et carinam; adversa vero, ventos rapidos, tumens fretum, aquas defluas in sentinam. Miles

(62) Allusio ad Matth. XIII, 52 et Canticorum VII, 13.

quòque in omnibus fere quæ diligit verbosari, ea trahit in exemplum quæ officio competunt militari, et vix in ejus ore sonat nisi lancea, gladius, scutum, galea vel lorica; quæ et si ad præliandum reddit ei nonnunquam timor degener inimica, tamen ad loquendum familiari consuetudine sunt amica. Quid etiam scholares clerici nisi libros, vel auctores sæcularium loquuntur litterarum? quid religiosiores quique nisi testimonia proferunt divinarum? quid denique nos pauperes loquimur, nisi quæ nobis a pauperibus vel auctoribus vel tutoribus sunt impressa, nos, inquam, quibus et nobilium dignitas et copia est divitum inaccessa? Igitur quia Virgini, quæ sunt mulierum familiariter innotescunt, quarum uberibus infantes parvuli grandiuscule puerescunt: Sponso loquens, ei muliebria simpliciter assignavit, imo feracem illius gratiam nobis uberibus comparavit. In quo et nos a verborum sensu removet litterali, innuens ea esse intellectu gravida spiritali, dum Sponso attribuit quod in sponsa est eo facilius, quo propius, invenire, quod prorsus novit illi comparationis tantum gratia convenire. *Quia meliora sunt ubera tua vino.* Noverat quidem virgo, et in libris legerat antiquorum, quod justus Job privatus substantia, orbatus sobole filiorum (*Job* I), a planta pedis usque ad verticem duro verbere sauciatus (*Job* II), insuper et uxoris exprobratione molestissima fatigatus: tandem satis ægre, satis misere conqueritur et revolvit, quod a tantis eum malis opportuno tempore mors præveniens non absolvit. Quare, inquit Job, non in vulva miser ego mortuus exspiravi, egressus ex utero, cur non statim digno vitam periculo terminavi; cur ad augmentum miseriæ suppositione genuum confortatus, cur ad ejusdem cumulum tandem (111) uberibus sum lactatus (*Job* III)? » Existimo, ubera quibus Job dolet et conqueritur se lactatum, longe ducens melius super matrem suam se fuisse primitus ablactatum, non lac salutiferum, non vitalem ei alimoniam infuderunt, sed venenum aspidis, seu vinum, in quo est luxuria, profuderunt. De quo legistis: « Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (*Deut.* XXXII). » Vinum istud seu venenum, ipsa est persuasio et doctrina, quam disseminat et diffundit perversorum pravitas serpentina, quæ suos auditores reddit ebrios et seducit, et a fide in errorem, a justitia in injustitiam deviat et inducit. Quodpropter in Ægypto, psalmo teste (*Psal.* LXXVII), percussit Dominus vineas iniquorum, et in suo Moyses cantico accusat vineam Sodomorum (*Deut.* XXXII); quia Ægyptus et Sodoma vinum miscent suis discumbentibus venenosum, perversitatis formam, doctrinam malitiæ, iter injustitiæ tortuosum. E regione apud Jeremiam laudes filii Jonadab meruerunt (*Jer.* XXXV), qui præcepto Patris audito vinum hujusmodi non biberunt, dum eorum mentibus non seductorum sensu, non consensu perdito dementatis, juxta Patris tam mandatum quàm exemplum tenuerunt regulam veritatis. Habent quidem hæretici, habent falsi Catholici vinum nequam, quo mente perdita, pede fracto, vel fidei vel morum varios corruunt in errores; et forma simili corrumpunt et abducunt parvulos auditores. Habet etiam Judaicus populus, habet et gentilis vinum, quo uterque nequiter debriatus, errore misero tenetur et caligat; et ad lapsum præcipitem nonnunquam trahit alter alterum et instigat. De qualibus pulchre quidam poeta ait (63):

.... occurrit digna relatu
Pompa; senem potum pota trahebat anus (64).

Judæa et gentilitas dicuntur non immerito senuisse, cum utrumque ab antiquo constet populum exstitisse, quorum quisque invenitur contentus propriis cæremoniis non fuisse, sed frequenter devius in errorem alterius pertransisse. Nunquid non vobis gentilitas male pota Judaicum populum trahere videbatur, cum ad colendos deos, modis illum quibus poterat, hortabatur; et ille satis miser ebrietate simili tenebatur, ducemque præcedentem ut bos ductus ad victimam sequebatur? Cujusmodi pompam videns sibi occurrentem Elias, non potuit sustinere, quin vel ridens succenseret, vel succensens festinaret eamdem obviam deridere, ut et duces erroneos castigatione irrisoria feriat ne præcedant, et auditores devios verbo castigatorio, ne succedant. « Accedens, inquit Scriptura, Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini eum (*III Reg.* XVIII). » Et infra: « Illudebat, inquit, prophetis Baal Elias dicens: Clamate voce majore, Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur (*ibid.*). » Nec solum Judæi suasione pestifera et errore Gentilium seducuntur, sed et Gentiles nonnunquam in Judæorum superstitiones et ineptias inducuntur; et Judæa inveterata malis, gentilem miserum solvi a vinculo non concedit, sed male pota potum, cæca cæcum ad extremam usque foveam antecedit. Quorum pompam in Evangelio non tam risorie, quam censorie Dominus exsecratur, et eis Væ futurum eo terribiliter, quo veraciter comminatur, ut cum audierint ejus duros monitus et veraces, vel emendati, vel inexcusati reddantur tam duces prævii quam sequaces. « Væ vobis, ait, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos (*Matth.* XXIII). » Hujusmodi pompam ipse etiam Paulus intuens, non ridere, sed zelo fervens, tenax justi, noxæ impatiens, visus est abhorrere, ut voce libera, nec Petro parceret qui prior et dignior inter apostolos videbatur, eo quod in hac pompa errore timido prævius habebatur. Nolebat enim iste ut illo vino turbido potaretur, et eum male potum turba æque turbida sequeretur, ne ex hac pompa non so-

(63) Vide Prov. VII, 7, et c. XIV, 18.

(64) Ovidius, lib. I *Fastorum*.

lum risus, sive irrisio gigneretur, sed et veritas Evangelii (quod fas non est) indignum periculum pateretur. « Cum venisset, inquit, Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat (*Gal.* II). » Et infra : « Cum vidissem, ait, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus : Si tu, cum Judæus sis, gentiliter et non judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare (*ibid.*). » Attendens Paulus tam prævium quam pedissequos erroris nubilo debriari, et apud eos satis pure veritatem evangelicam non servari, grave ducens in piaculum, nec impunitum ferens, in medium mox prorupit, et extensa correctionis virga pompam reprehensibilem interrupit. Quod etiam dignum relatu idem Apostolus judicavit, et Galatis loquens, id inter cætera jucunde et memoriter replicavit, forte ut non solum Galatæ, sed et nos ejus magisterio cognoscamus, quid et majores nobis, et nos quid majoribus debeamus. Debet enim minor majoris vitiis et erratibus non consensum; sed, si in illo grave quid et intolerabile fuerit deprehensum, arguat necesse est culpæ odio, zelo justitiæ gratioris, eo diligentius observato, ne quid interserat tumentis procaciæ vel rancoris. Debet autem major minoris admonitionem non tumenti supercilio fastidire, et digne corripientem non velut auctoritatis privilegio referire; sed aure benevola monitori, vel potius **112** ejus monitis obedire, si tamen constiterit charitati ea veraciter et humiliter deservire. Hoc nimirum vino quo vel Cephas, vel quisque deviat errabundus, et in pompa vel præcedit vel succedit claudo vestigio nutabundus, ubera sponsi virgo dicit et asserit meliora, experimento sciens non externo solum auditui, sed interno quoque gustui gratiora. Ubera sunt Sponsi forma et doctrina, exemplum et verbum, vita et sermo, quibus fovit et aluit tanquam lacte parvulos auditores; pavit et roboravit, ut pane et cibo solido grandiores. Ob hoc quippe et puer natus est, ut parvulis congruum se præberet, et ætate profecit, ut se virum profectioribus exhiberet, in omnibus quæ gessit et dixit, ducens et docens parvulos aut majores, prout ad capiendum parva seu grandia se reddiderint promptiores. « Procedens enim e thalamo forma præ filiis hominum speciosus (*Psal.* XLIV), » doctrinæ salutaris incomparabili plenitudine copiosus; formæ prius merito non solum Virgini, sed et nobis voluit complacere, verbo postmodum et doctrina omnes, qui tamen dociles fuerint, edocere. Nam quia ejus verbo non satis dignam volumus obedientiam exhibere, primam cujus faciem sui merito cogimur abhorrere, cœpit, ut legistis (*Act.* I), Jesus facere et docere, ut factorum tanquam illecebrosa specie nos attentos et benevolos advocet et adducat, et illectos suaviter in suum auditorium fortiter introducat. Dextro velut ubere magna faciens, commendabilem se ostendit, diligentius intuentes formæ laqueo comprehendit; sinistro magna dicens, quos jam tenet, efficit eruditos, beatos auditores; contemptores vero docens nullatenus impunitos. Hæc ubera Sponsi meliora vino perdito quis non dicat? quis, nisi vino ebrius, asserenti virgini contradicat? cum vino damnatorum poti simul et potantes, non tam currant, quam corruant obcæcati; poti autem Sponsi uberibus, sint beati? « Beatus, ait, quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum (*Psal.* XCIII). »

CAPUT VI.

Quia meliora sunt ubera tua vino. Denique in pectore Sponsi thesauri sapientiæ et scientiæ reconduntur, qui prudentibus et sapientibus hujus sæculi penitus absconduntur; et qui secreta eorum tam multis grandiusculis tempore tanto celat, procedens Sponsus e thalamo, bonitate, quæ sua est, parvulis jam revelat. Siquidem auctis retro sæculis in ipso thesauri incomparabiles latuerunt, sed assumpta carne virginis, velut de pectore papillæ turgentes, mirabiliter eruperunt, quæ non arentes guttas, sed rivos et flumina profuderunt, et sese pleno cornu quibusque digne accedentibus infuderunt. Quodpropter et virgo post acceptum osculum, statim a Sponso, tanquam valefaciens non declinat, sed in ejus pectore, proficiendi gratia se reclinat; et adhibens eo capacius, quo avidius hauritorium puræ mentis, potatur, satiatur ubertate grata uberum et fluentis. Ibi scientiam, ibi sapientiam profundo consilio pluribus occultatam, alto desiderio sitit, et sentit sibi manifestius revelatam; et jam, sicut angelo, sic prophetis prioribus inconsultis, incumbens sola soli, trahit, juxta Job (*cap.* XXVIII), et attrahit sibi sapientiam de occultis. Fallor, si non et ille Sponsi discipulus quem dilexit, de ipsius pectore manare sapientiam et scientiam intellexit, cum in Cœna positus non tam vino et epulis materialibus acquievit, quam supra pectus Jesu inter ipsa ubera grato accubitu requievit. Ibi Verbum vidit manens in sinu secretissimo Dei Patris (*Joan.* I), vidit Verbum carnem factum in virginali thalamo Sponsæ matris; vidit thesauros sapientiæ et scientiæ claritate sibi conspicua luminosos, mundi prudentibus et sapientibus superfuso quodam velamine tenebrosos. Vidit, inquam, nec invidit, non omnibus, sed fidelibus revelare, et calamus scribæ velox scripto memori commendare, ut auditor intelligens ad ejusdem arcana pectoris diligat aspirare, et a sua meritorum inopia, in illa thesaurorum præsentia respirare. Ad hanc non accessit Porphyrius, Aristoteles, Socrates, sive Plato, non primus, non secundus, non de cœlo cadens tertius ille Cato; non denique quisquis abhorruit cæcatus malitia gratiæ novitatem, tenens et retinens suæ vel scientiæ vel sapientiæ vetustatem. Quorum scientia non sanare, sed inflare veraci judicio prædicatur (*I Cor.* II), sapientia vero apud Deum gravis esse stultitia judicatur;

in qua tamen fixi manent sensu nescio veritatis, semetipsos seducentes quodam privilegio vetustatis. E quibus unus (64 *) :

Qui properant, inquit, *nova musta bibant; mihi* [*fundat avitum*

Testa merum.

Non mustum novæ gratiæ de Sponsi pectore luculento, sed fundi sibi optans vinum erroris vetus de vase lutulento, cujus eo acceptior, eo sibi perfectior videtur suavitas, quo eam et usus confirmavit, et avita sanxit antiquitas. At vero mustum novum quod a vasis veteribus non potest sustineri, illi bibant qui properant, qui procedentem e thalamo sponsum diligunt intueri; qui moniti ab angelis instar pastorum veniunt festinantes, quem vident, quem diligunt **113** non prementes silentio, sed festino præconio nuntiantes (*Luc.* II). Ad quem nemo prius, nemo perfectius inventus est properare, quam illa quæ meruit venienti suum uteri thalamum præparare, quæ recumbens in ejus pectore, hausit et sensit ejus scientiam et sapientiam gratiorem, sensu, sententia, errore philosophico meliorem.

CAPUT VII.

Quia meliora sunt ubera tua vino. Possunt et Sponsi ubera ejus, misericordia et veritas appellari, quæ in Sponsa et matre virgine constat specialius operari; quibus nec debet, nec potest lex data per Moysen coæquari, licet bona et suo tempore possit necessaria judicari. « Lex enim bona est, si quis ea legitime utatur (*I Tim.* I). » At vero in lege quædam vini austeritas invenitur, quæ operatur iram, gratiam non largitur, quæ dentem pro dente, oculum pro oculo vult auferri (*Exod.* XXI), repercuti ferientem, maxillam alteram non offerri (*Matth.* V, *Luc.* VI). Lex quidem jubet multa, jubet magna, sed in lucem obscura non producit, si quid vitale profert, tenacem paleam superducit, mentes cæcas onerat, cervices duras aggravat et obtundit, gratiæ lenitatem, suavitatem Spiritus, non infundit. Lex bene pro merito dat temporalia vel promittit, delinquentem cruciat, pœnas meritas non remittit; severum judicium, gravem justitiam operatur, nescit misericordiam, gratis et sine pretio non placatur. Quis talem sugat uvam, et non dentes ejus durius obstupescant? cujus gustus et palatum non hoc hausto gravius amarescant? ubi sine misericordia regnat ira, judicium exercetur, cum digne misericordia super iram et judicium exaltetur? (*Jacob.* II.) Attendens itaque virgo mandata legis quæ quodammodo populum deceperunt, dum sine spiritu gratiæ dura et importabilia præceperunt, ubera sponsi laudat, quæ gratius eam et suavius exceperunt : « Me, inquiens, Domine, juxta Psalmum, me tua misericordia et veritas susceperunt (*Psal.* XXXIX). » Misericordia est qua cœlorum Dominus intrare voluit thalamum nuptialem, Patrem habens ingenitum, habere matrem voluit virginalem. Veritas est qua voluntatem istam felici opere consummavit, dum « Verbum caro factum est (*Joan.* I), » et Deus homo in virgine mirabiliter habitavit. Misericordia est qua mundum subire pœnas meritas non coegit, sed ad delendum eas, tempus hoc, has nuptias, virginem hanc elegit. Veritas est qua tempus electum adventu suo feliciter illustravit, qua electam virginem operante Spiritu fecundavit. « Misericordia, inquit, et veritas obviaverunt sibi (*Psal.* LXXXIV). » Ut virgo digna fieret, misericordia præcucurrit, ut vero mater fiat, veritas mox occurrit; et non sicut a nobis culpæ merito virtutum fit discessio vel excursus, sed in illa fit earum grata convenientia vel occursus. Venturo sponso locum præcurrens misericordia præparavit, noxia procul arcens, virtutum floribus thalamum adornavit; eoque adornato sese pariter veritas præsentavit, quæ Deum in virgine juxta propositum ineffabiliter humanavit. Est igitur misericordia Dei, erga Virginem voluntas promptior et affectus; est et veritas, ejus voluntatis adimpletio vel effectus; cum non merita, sed misericordia efficit virginem gratiosam, et jam plenam gratia reddit veritas gloriosam. Scriptum quidem et prædictum legistis : « Quoniam misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus (*Psal.* LXXXIII). » In virgine Deus misericordiam et veritatem diligit operari, cum electam gratis vult vere de gratia gloriari, cum eam purificat dono incomparabili gratiæ spiritalis, et eam lætificat singulari privilegio gloriæ specialis. « Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ; et ex hoc beatam me dicent omnes generationes (*Luc.* I). » In respectu humilitatis misericordem gratiam commendari, in prædicatione beatitudinis veracem gloriam vult signari, quia et ancilla humilis fit, donis gratiæ copiosa, et civitas regis magni de te digne dicimus, gloriosa. Recte igitur virgo ubera sponsi vino dicit meliora, quia nulli ante contulit quævis antiquitas, non hoc secum attulit censoria legis austeritas, ut veniret in virginem misericordia, veritas nasceretur ut plena fieret gratia, et incomparabili gloria lætaretur.

CAPUT VIII.

Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Recumbens virgo in sinu sponsi, reclinans se in pectore, inter ubera requiescens, a forensibus sequestrata, internis et secretioribus acquiescens; mira sentit, gustat suavia, non palato, sed cordis experientia lætabundi, sensu gaudet suavium suavi fragrantia se perfundi. Habent enim ubera Sponsi non potum lactis simplicem, sed unguenta, confectiones miras, rerum medicinalium condimenta, quæ collecta et confecta **114** pretiosis admodum speciebus, paucis erant præcognita, nulli plene exhibita cunctis retro sæculis, vel diebus. Interna quorum abundantia a parvulis quibusque et lactentibus non hauritur, sed eam Sponsa

(64*) Ovidius, lib. II De arte amandi.

virgo plenior gratia, profectu grandior præsentialiter experitur, in cujus thalamo facta est ipsa unguentorum compositio vel mistura, ipsi prius longe et amplius, minus vero et posterius nobis parvulis profutura. Cum enim misericordia et veritas, ut prædictum est, sibi invicem occurrerunt, prudenter et sollicite quasdam velut species collegerunt, quas allatas e diverso in unum fasciculum coegerunt, ex arte pigmentarii in unguenta suavissima redegerunt. Inter Deum quippe et hominem antiqua discordia versabatur, eo quod injustitia hominis, Dei justitiæ nulla convenientia jungebatur : sponsusque adveniens justitiam attulit, dedit pacem, grato fecit osculo jungi præviam et sequacem : « Justitia, inquit, et pax osculatæ sunt (*Psal.* LXXXIV). » Cum enim eum qui injustus fuerat, collata B justitia fecit justum, cessit discordia, quæ inter justum diu inveterata fuerat et injustum, et statim pax succedens, quia in justificato nisi justum quidpiam non percepit, diu desideratum inventæ justitiæ dedit osculum et accepit. Ad Deum ergo justum pacem habuit justus homo, miraque assumptione factus est Deus homo : Deus, inquam, assumens, suam justitiam dans assumpto, suo tamen assumentis vigore justitiæ non consumpto. Porro sicut obviantes sibi misericordia et veritas confectionem faciunt vel unguentum, sic justitia et pax invicem osculantes, quoddam nihilominus condimentum, quo salus vel salubre datur procul dubio lenimentum, ei quem Samaritanus suum misericorditer levaverit in jumentum (*Luc.* x). Denique in thalamo Virginis velut in mortariolo convenerunt, et conventu gratissimo unguentum vel unguenta satis utilia confecerunt; Patris præceptio, verbi præsentia, umbramen flaminis : auris obediens, fides constantior, et caro Virginis. Istarum specierum in vase fictili, rusticana non fit confusio, sed docta manu et arte medica quædam contusio, quibus in numero et mensura et pondere congruo distributis, unguenta pretiosa et dolorum mitigatoria et reparatoria sunt salutis. Quorum confectio tantæ nimirum et fragrantiæ vel odoris, ut Sponsa, cui datur gratiæ beneficium amplioris, delectetur et miretur suavitatem odoriferam unguentorum, quæ non solum bona sunt, sed optima procul dubio meliorum. Etsi enim ante legem, et sub lege plurima sunt inventa, quæ devotæ fidei meritis vertuntur medicinaliter in unguenta, quæ Deus, bonorum semper amans, legitur odoratus, et creditur multoties suavitatis odore gratissimo delectatus, tamen ista, de quibus sermo est, omnium esse optima precedentium, experitur, quæ proxima thalamo, vel quæ magis esse thalamus invenitur. In cujus terram Deus ex ore proprio misit sputum (*Joan.* IX), et mirando satis modo nulli supra vel infra simili fecit lutum, cujus tactus et linitio lumen reddit ab antiquo nativitatis tempore jam negatum, et suavis fragrantia demulcet ineffabiliter odoratum. Hanc suavem fragrantiam longe supra Isaac creditur præ- A sensisse, et doctus per Spiritum de illa mysterialiter prædixisse, cum illi se in vestibus valde bonis, Jacob ejus filius præsentaret, et paternis naribus odor vestium suavissimus aspiraret : « Ecce odor, inquit, filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen.* XVII). » Huic agro data est novæ benedictionis incomparabilis sanctitudo, et ob hoc, consequenter florum, et fructuum, et odorum indeficiens plenitudo, quam de longe percipiens, exsultans Isaac admiratur, Virgo de prope sentiens, et reipsa experiens, ineffabiliter gratulatur. Ab illa vero et per illam ejusdem fragrantiæ sensus vel tenuis ad nos venit, vix tandem perveniens, quia longe positos nos invenit, inventosque reddidit suo tam felices quam hilares de adventu, nec nostro tamen merito, sed ejusdem Virginis interventu. Etsi enim in virgine composita hujusmodi sunt unguenta, non tamen apud eam angustis finibus sunt detenta, sed ad remotiores abundante gratia devenerunt et tactu odorifero, et odore salutifero nos unxerunt. Quod autem unguenta dicit pluraliter, non unguentum, innuit quod in nobis non unum genus mali singulariter est inventum, sed languores multos, multas infirmitates nostra sibi miseria comparavit, quas medicus adveniens unguentis medicinalibus asportavit. « Vere, inquit Isaias, languores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit (*Isa.* LIII). » Vere tulit et abstulit, portavit et asportavit languores nostros, nostras infirmitates, C quæ multæ et variæ non unius unguenti tactum seu fragrantiam exigebant; sed aliæ et aliæ, aliis et aliis unguentorum medicaminibus indigebant. Nos vero qui multa ægritudine laborantes ad discendum salubria non vacamus, quos premit vel hebetudo ingenii, vel torpor fastidii, ut parvam in illis diligentiam apponamus ; nos, inquam, quæ infirmitas, quo unguento indigeat, ignoramus : et experti morbos multiplices, in curandi scientia caliganus. At ille noster medicus intra suam solus præsidens officinam, congruam unicuique parat ægritudini medicinam, suoque artificio non vult passim languidos interesse, nec transire ad eos artem vel scientiam, sed prodesse. Verumtamen quantum **115** in seipso potest quilibet experiri, cui sanando medicus curam D diligit impertiri; tria post invicem unguenta ad nos ille visus est protulisse, et per ea nobis ægrotantibus opportunum remedium contulisse.

Primum quidem mordax et asperum, durius nos concussit, et velut a foris liniens quamdam interioribus gravedinem mox incussit, morbumque diu inolitum turbans et removens augmentavit, et quasi totum simul sensui et notitiæ præsentavit. Quo præsentato fremuit et ingemuit mens iniqua, vix semetipsam ferens, dum novissima replicat et antiqua, punctaque et compuncta, duris iniquitatum recordationibus se obvolvit, et inter spinas et tribulos cogitationum accusantium, aut etiam defendentium se provolvit. Sic mens turbata cœpit tuam statim turpitudinem abhorrere, suæ merito fœditatis ipsa

sibi vehementius displicere; suo ipsius odio nova quædam et contraria pristinis attestari, et quæ ante placuerant, mutato judicio detestari. Hæc unguenti fragrantia instar poculi timorem horridum introduxit, quo lustratis venarum meatibus ad salubrem vomitum nos perduxit, ut libero fastu seu fastidio respuentes vitiorum pristina blandimenta, quæ prius luera falso putabantur, reputaremus veraciter detrimenta. Hoc odore tactum se ille pœnitens innuebat, qui laborans in gemitu lectum suum lacrymis abluebat, cujus oculus respectu culparum a furore judicis turbabatur, et se inveterasse inter suos inimicos salubri vomitu fatebatur (*Psal.* VI). Non enim bene conveniunt, nec in una sede morantur odor et fetor, sed cum laxatis per gratiam naribus unguenti pretiosi odor admittitur, consortii ejus impatiens vitiorum fetor emittitur; et quo ampliore vehementia hæc potio salubris ingeritur, eo fluxu largiore et exitu laxiore fæculentia nequam egreditur. Est enim odor ille « vivus et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis (*Hebr.* IV). » Et ob hoc, cum devota medici sollicitudine opportune, importune cuipiam est impressus, cum ægroti læsos fines tam potenter quam misericorditer. est ingressus : non meatus venarum, non medullarum latebræ vel recessus, non denique a planta pedis usque ad verticem locus est ei aliquis inaccessus. Currit ergo et discurrit, et hirundinis more circuiens pervagatur, profunda quæque et abscondita censoris vice et acumine perscrutatur, et quidquid invenit contrarium vitæ, culpæ obnoxium, deditum vanitati, forti scopa congerit, et congestum egerit, locum præparans sanitati.

Secundum porro unguentum spirat salubrius, lenioris beneficii dat odorem, vivendi spem reducit, inducit et amorem, ut æger se sentiens fasce gravi posito relevari, jam meliora speret, in spe diligat operari. Ad hunc odorem languens antea spiritus reviviscit, revertente appetitu vitales epulas concupiscit : refectus cibo gratiæ, gaudet vires necessarias reparari : manusque dissolutas et genua debilia roborari (*Isa.* XXXV). Proinde amplectens affectu prono munus gratiæ confortantis, exit ad opus suum, gratum habens exercitium laborantis; manusque a torpore explicitas vigilanter exerit ad laborem, audit et obaudit, ut est, et fructum faciat gratiorem. Oblitus quæ retro sunt, attentius operam dat virtuti, castigat corpus suum, et digne subjicit servituti (*I Cor.* IX); et quæ prius amara vel forte impossibilia videbantur, vice versa eo facilia, quo salubria reputantur. Inde jejunia, vigilias, continentiam, patientiam amplexatur, majorum consilio regi et subjici congruum arbitratur; carnis voluptatibus, imo et propriis voluntatibus amore justi renuntiat, ut sibi corpus suum et seipsum Deo subjiciat. Hunc enim in nobis Deus ordinem vult teneri, sic intra justam legem et terminos positos singula coerceri : ut carni spiritus imperans, agat et religat hanc sub eo, ipse autem majori obtemperans, unus spiritus sit cum Deo. Quis in hujus corporis fæculento gurgustio misere constitutus, quis tantis malignorum spirituum maculis vel decipulis obvolutus; sic proficisci valeat ab hostium occursantium minis vel insidiis absolutus, si non fuerit hoc unguento confortatricis gratiæ delibutus? Quis vel objecto pessulo difficultatis nimiæ non resiliat ab ingressu, vel impedimentorum occursu multiplici non deficiat in progressu; si unguenti hujus odore tam suaviter, tam efficaciter non tangatur, ut sicut incipiens, sic et proficiens non frangatur? Denique novit quisquis proficientium recte seriem investigat, quia quem Pater diligit Filium, corripit et castigat (*Hebr.* XII); nec vult cum hæreditatis promissæ adepto beneficio gloriari, quem non permiserit multis ante passionum tribulationibus flagellari. Quod si vitiorum, aut flagellorum impulsu justus cedit paululum et vacillat, odor eum unguenti hujus occurrens citius refocillat : eumque tanta suavitas collidi et ruere non sustinet in defectum, sed manu supposita fovet et promovet ampliorem diligentius ad profectum. Quodpropter eum mala imminentia non retrahunt penitus ab incœpto, sed ejus labores et agones fingit gratia misericorditer in præcepto : et quem permittit algere et sudare, suo miserentis consilio, pestem sudorem, sanitate repromissa confortat, et efficit fortiorem.

116 Tertium vero unguentum placat mare, iram temperat, sedat ventos majestate, manu serenat motus animi turbulentos; complanat viam, tenet dextram, gressus firmat, et velut portu jam invento securum efficit et confirmat. In seipso enim viator fortis quodammodo jam serenus, ab incursu vitiorum, vel a consensu degeneri feliciter alienus, unitus patientiæ, certam velut fiducialiter et humiliter jam præsumit. Cui etsi quævis adversa post tergum submurmurant et insistunt, ei tamen in facie, efficaci protervia non resistunt, dum oblitus quæ retro sunt concupiscit et deficit in atria sola Dei (*Psal.* LXXXIII), conversusque ad eum toto affectu, optat, velut jungere faciem faciei. « Exquisivit te, inquit, facies mea faciem tuam, Domine, requiram (*Psal.* XXVI). » Hujus odore tactus adversa quælibet, vel non sentit, vel inania reputat, ducit pro nihilo, non consentit, tantoque desiderio ad anteriora æstuat quæ jam sentit, ut aure surda transeat quidquid dissonat et dissentit. Fremant ergo et instrepant minis aut verberibus quævis temporaliter nocitura, blandiantur fraude, mendacio, prece, pretio profutura : quid iste, nisi certum iter jucunde et fortiter obtinebit, et velut de supercilio montis infra latrantibus illud Apostolicum respondebit : « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum, quia neque mors neque vita (*Rom.* VIII). » Quia igitur tanta illum confirmat perseverantiæ certitudo, ut non curet quid obstrepat quævis adversaria

fortitudo : illud sibi repositum jam videtur præmium obtinere, quod promissum perseverantibus constat indeficiens permanere. « Cursum, ait, consummavi, reposita est mihi corona justitiæ (*II Tim.* IV). » Et iterum : « Spe salvi facti sumus (*Rom.* VIII). » Hujus unguenti suavitatem odoriferam quis expertus, fit futurorum tanquam præsentium non incertus, tantamque de virtute fortiter et suaviter proficit in virtutem, ut speret, et speratam, quasi datam teneat jam salutem. Primum ergo unguentum nequitiam fermenti veteris expurgavit, secundum novo conspersionis munere meritorum azymos præparavit, tertium epulantes certo sanitatis redditæ privilegio confirmavit. Primum, gravi tersorio, hauritorio sagaci domum vertit, evertit et sentinam; secundum, ægræ menti confortatricem infudit medicinam; tertium, spem certiorem reddidit ne ultra casum timeat et ruinam. Proinde primum dici potest purgativum, secundum vero confortativum, tertium autem confirmativum, quia primo æger quisque vitiorum fæcibus emundatur; secundo, grata lima et labore optata sanitas reparatur; tertio, et præsentium munerum humili quadam lætitia, et futurorum certa fiducia mens in proposito confirmatur. His unguentis Virgo sancta Sponsi ubera senserat abundare, et eorum gratiam non apud se, ad modum invidorum; clauso spiraculo retentare; sed foras devotis et humilibus odorem suavissimum propinare, ejusque beneficio mentes prius aridas meritorum copia saginare. Quia vero ad tantum hujus odoris beneficium humanis viribus non venitur, si veniens, non divina manu et adjutorio prævenitur; demonstrat virgo quo munere ad illud sine dubio veniatur, ut eo demonstrato, audiens et non diligens, inexcusabilis habeatur.

CAPUT IX.

Oleum effusum nomen tuum. Nomen Sponsi est Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur (*Luc.* I). Et quis hoc nomen vel intellexit verius, vel amavit sincerius, vel convenientius prædicavit, quam ipsa virgo mater, cui primo Angelus nuntiavit : « Ecce, ait, concipies in utero et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum (*ibid.*). » Jesus, Latina lingua *Salutaris* dicitur, vel *Salvator*. Secundum opus suum, est et nomen suum, et ex re nomen habet, « ipse enim salvum faciet populum suum (*Matth.* I). » Recte ergo Jesus dicitur, qui populi salus erit, cujus « nomen quicunque invocaverit, salvus erit (*Joel.* II), quia et devote invocanti dextera Domini dat virtutem, et digne confitenti, exauditor factus est in salutem (*Psal.* CXVII). Hoc nomen Sponsa oleum dicit, *eleos* autem Græce, Latine *misericordia* est, quia quod ille Jesus vel Salvator voluit noster esse, non nostra hoc justitia, sed illius misericordia dedit esse, dum longe a facie illius nostrum meritum nos projecit, ille vero nos revocans, ea, quæ sua est, misericordia salvos fecit. Unde Apostolus : « Non ex operibus, ait, justitiæ A quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit (*Tit.* III). » Cum salvare Deus disponit immeritos, post iram, hujus misericordiæ recordatur, per hoc vel propter hoc nomen, sive oleum, indignos et miseros miseratur; hujus virtute nominis nostros procul abigit inimicos, liberatos a vitiis nos sibi redigit in amicos. Quod ille, qui diu in via peccatorum steterat errabundus, visitante gratia jam sperat, jam sibi promittit lætabundus, sciens quia ex ejus pœnitentia non sunt Dei dona, vocatio non confertur, sed nomen et oleum misericordiæ cunctis meritorum **117** liquoribus superfertur. « Nam dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus est Jesus (*Philip.* II). » Ideo ille pœnitens : « Propter nomen tuum, inquit, vivificabis me (*Psal.* CXLII). » Et adjungit : « In misericordia tua disperdes inimicos meos (*ibid.*). » Et in alio psalmo : « Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo (*Psal.* XXIV). » Cui spei, cui assertioni, nec ipse Dominus contradicit, sed per doctum Spiritu Isaiam misericorditer hoc prædicit, ut hoc audito pœniteus præsumat ampliore fiducia confortari, et sciat in quo debeat eo salubriter, quo veraciter gloriari. « Gloriabuntur enim in te omnes qui diligunt nomen tuum, Domine (*Psal.* V). » De quo nomine per Isaiam : « Propter nomen, inquit, meum, longe faciam furorem meum (*Isa.* XLVIII). » Propter nomen, aut oleum quod misericordiæ fundit rorem, ab his qui meruerant, suum longe facit judicium et furorem; qui, si non Salvator, si non miserator et misericors haberetur, quid miser quisque, nisi juste justitia ejus intolerabili premeretur? Sed quid est quod oleum dicitur effusum? Quandiu oleum tenetur in vasculo, vel nescitur, vel quanta sit ejus gratia et utilitas non sentitur, quia, etsi omnium cognitor eam medicus ipse novit, non tamen ægrotantes, quorum adhuc sanandis vulneribus non admovit. Aliquando tanquam in vase signato hujusmodi oleum tenebatur, cum Filius Dei apud se bonus quidem et misericors habebatur, habens revera miserendi propositum in affectu, sed nondum plenarie lætificans miseros de effectu. In vase, ut videtur, hoc oleum D voluit contineri, cum occulto judicio angelis superbientibus noluit misereri, cum eos vel a casu præveniente gratia non avertit, vel eosdem post lapsum subveniente misericordia non convertit. Illis autem, qui steterunt, dedit oleum hoc sentire, quos ne simul caderent, dignatus est misericorditer custodire, augens eis et apponens tam efficax hujus olei lenimentum, ut ab eo acciperent certum standi et indeclinabile firmamentum. Cæterum quia hoc supra nos, nihil ad nos pertinere forsitan diceremus, si non et nos ejusdem olei beneficium sentiremus; imo si non largius et profusius ille ad nos vas patulum inclinaret, et effuso penitus oleo velut tota ad nos misericordia declinaret. Hoc enim et nostra necessitas, et illius exigere bonitas videbatur, et

ampliori miseriæ amplior misericordia conferatur; et quia non est distinctio quin Judæos et gentiles peccatum multiplex colliget et confundat (*Rom.* x), ut putrescat jugum, utrisque tota hujus olei facies se effundat. Quod Propheta in Spiritu prævidens et deprecans: « Deus, inquit, misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri (*Psal.* LXVI). » Quid sibi vult, misereatur, et misereatur? Adjungit: « Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum (*ibid.*). » Quia, inquit, tam gentes quam Judæi peccavimus, et non est distinctio, ad utrosque necesse est hæc olei pertingat effusio, ut digneris nos Judæos ad eum, qui via est, propitius revocare, et cognoscamus pariter tuum in omnibus gentibus salutare. Oleum clausum in vasculo, vel conclavi angelos sanctos servat; oleum vero effusum dispersos electorum hominum manipulos coacervat: et misericordia, quæ ad protegendum sanos intra cœli sanctuarium se abscondit, inclinato vase ad sanandum ægrotos homines se effundit. « Domine, ait, inclina cœlos tuos et descende; tange montes et fumigabunt (*Psal.* CXLIII). » Qui stantibus angelis plenum misericordiæ vas propinat, ad medendum in terra ægrotis hominibus vas inclinat; et quod in eo teneri videbatur, manu larga vel prodiga jam effundit, et multum miserandis, multam misericordiam superfundit. Cujus tactu medico tumores noxii detumescunt, reprimuntur aculei, dolores vulnerum mansuescunt; instar fumi, superbarum mentium vanitas evanescit, pulso morbo rediviva sanitas invalescit.

CAPUT X.

Oleum effusum nomen tuum. Nomen Sponsi, Christus est; Christus autem *unctus* dicitur, eo quod unxit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis (*Psal.* XLIV). Non solum unctus, sed et oleum dici potest, eo quod sua virtute a noxio flegmate nos emungit, marcentesque et aridos suavi gratia nos perungit. Nomen quippe Christi intellectu congruo definitum, docet Deum et hominem personaliter counitum, et unum Christum effici miranda et incomprehensibili vi junctura, quamvis Dei et hominis longe dissimiles sint naturæ. Nam sicut anima rationalis et caro corruptibilis hominem facit unum, ita Deus assumens et assumptus homo, Christum nihilominus reddit unum (65): et cum utriusque naturæ inconfusa diversitas habeatur, in ipso tamen Christo personæ unitas prædicatur. Cujus fides nominis si super nos ipsius miserentis aspersorio sit effusa, si a nobis diligatur concretio naturarum, personæ unitas inconfusa: quia multo chrismate et mirando charismate affluit et abundat, jucundos prorsus efficit, dum virtutum meritis nos fecundat. Hoc autem oleum sive nomen, jam non angustis **118** Judææ finibus est inclusum, sed ad fines usque orbis in nationibus est effusum, nec in eis quispiam se venire recte existimat ad salutem, qui non prius hujus nominis fide proficit in virtutem. « Non est, ait, aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri (*Act.* IV). » Non est ergo qui ab hujus olei vero lumine se abscondat, cum in fines orbis terræ potenter ejus radius se effundat; illuminetque venientem omnem hominem in hunc mundum (*Joan.* I), qui tamen obstinata malitia non reddiderit se immundum. Novit quippe quisquis aures audiendi dono gratiæ feliciter est sortitus, novit omnis fide hujus nominis prudenter eruditus, quia Christus lapis est angularis Judæorum et gentium copulator, ipse caput Ecclesiæ, unus Dei et hominum mediator; os nostrum et caro nostra nuptiali commercio, consortio naturali, ipse unctus et ungens proximos virtute et gratia spirituli. Quod oleum sive nomen, longe lateque tam in Judæis quam gentibus sic effudit, cum in eorum cordibus illius dilectio se diffudit: ut primo in Judæis Christum apostoli veraciter faterentur, in gentibus consequenter multi eodem chrismate linirentur. Requisiti quippe apostoli quem Filium hominis homines dicant esse, responderunt non omnium verbum vel sententiam unam esse, et super hoc ad extremum eorum sensu diligentius requisito, tam pro se quam pro cæteris, Petrus sermone retulit erudito: « Tu es Christus. At ille: Beatus, ait, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est (*Matth.* XVI). » Postquam autem hoc oleum sive nomen fluxit misericorditer in Judæa, ejusdem effusionem excepit etiam Idumæa: et in ea calceamentum suum Christus adveniens sic extendit, ut amicos redderet, quos alienos erroris merito deprehendit. Qui cum exciperent nomen tantum fixa fide, spe procul dubio non inani, ab eodem Christo dicti sunt generaliter Christiani, et quisquis in catalogo fidelium dignus exstitit contineri, sicut esse Christianus, sic nomine voluit et censeri. Recte ergo nomen hoc non infusum, sed effusum potius appellatur, eo quod non Judæo tantum, non Græco specialiter assignatur; sed cum illi primum hujus fide nominis glorientur, remotiores quoque ab eadem exclusi gloria non habentur. In omnem enim terram hujus nominis sonus ivit (*Psal.* XVIII), et ad fines orbis terræ ejus effusio pertransivit, tam remotis quam proximis impertiens beneficium salutare, qui tamen dilexerunt fidem operibus adornare. Nam quicunque fideles ab ortu ad occasum, ab aquilone usque ad meridiem sunt diffusi, nomine Christiano vel Christi oleo sunt perfusi, nec est ab aliquibus, terra, mari vel spatio quolibet interclusum, sed ad omnes, quibus Deus misereri voluit, est effusum.

CAPUT XI.

Oleum effusum nomen tuum. Nomen Sponsi, Deus est. Cujusmodi nomen Pater filio creditur infudisse, cum eum coæqualem, coæternum sibi dicitur genuisse, cum ingenitus genitum dedit naturaliter Deum esse, et huic dationi non nisi Deum voluit in-

(65) Athanasius in Symbolo.

teresse. Nam sicut quidquid Deus est, ita quidquid substantialiter ductum est ab illo, huic plenius est infusum, non principio, non fine, non loco, non tempore quispiam est exclusum; et a quo esse habet, ab eo sibi essentialiter est concessum, quod omni creaturæ est naturaliter inaccessum. Ipse autem qui Deus est, suum quodammodo, tanquam oleum, nomen fudit, cum angelos recens factos ignorantiæ nubilo non confundit, sed a quo facti essent, largiente ipso qui fecerat, perceperunt, et Patrem simul et Filium Deum esse unum inseparabiliter acceperunt. Nec solum in cœlestibus fusio hæc angelos erudivit, sed in terram quoque ad homines eadem eruditio pertransivit, Judæamque insignivit notitiæ divinæ certitudo, et in Israel est accepta hujus tam præclari nominis magnitudo (*Psal.* LXXV). « Adorate, inquit, eum, omnes angeli ejus; audivit et lætata est Sion (*Psal.* XCVI). » Quem in cœlo angeli Deum et Dominum venerantur, ejusdem et in terra cives Sion audito nomine gratulantur, et in illo populo celebratur Dei nomen, oleum viget fusum, etsi adhuc inter gentes ampliore gratia non effusum. Cum vero diu desiderata venit temporis plenitudo, qua divini consilii nobis innotuit altitudo, missus a Patre Filius, in Virgine, et ex Virgine voluit humanari, et sic nomen quod Deus est, tam in gentibus, quam Judæis plenius divulgari. « Sciant, inquit, gentes, quia nomen tibi Deus (*Psal.* LXXXII). » « Et adorabunt, inquit, eum omnes reges; omnes gentes servient ei (*Psal.* LXXI). » Cui ei? Adjungit: « Ante solem permanet nomen ejus (*ibid.*). » Quæ utilitas in hoc nomine? « Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ (*ibid.*). » Quod est nomen istud? « Benedictus Dominus Deus Israel (*Luc.* I); » et benedictum nomen majestatis ejus. Nomen humilitatis ejus, Homo est; nomen vero majestatis, Deus est (*ibid.*). » De quo Apostolus: « Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (*Rom.* IX). » Deus iste manens in sinu Patris et lucem habitans inaccessam, ab illo, vel cum illo æqualitatem habens, tam angelis quam hominibus inconcessam, ante partum, **119** Virginis suum inter paucos voluit nomen fundi, post partum vero ampliore impetu passim omnibus jam effundi. Quem enim absconditum nationes gentium nesciebant, pauci vero Judæorum docti Spiritu utcunque sentiebant, postquam in fine temporum utero Virginis est infusus, per vicos et plateas in aquæ similitudinem est effusus. « Sicut aqua, inquit, effusus sum; et dispersa sunt omnia ossa mea (*Psal.* XXI). » Instar aquæ ad communem omnium notitiam se effudit, cum in nostris cordibus ejus charitas se diffudit, cum suorum dona charismatum dispersit, dedit pauperibus, cum eum qui confirmat, angelorum panem, dedit hominibus. Quem ergo Isaias longe supra dicit absconditum, effuso tanquam oleo jam videmus cunctis expositum: expositum quidem ut sanativum ægrotis oleum superfundat, absconditum ut sanatos in faciei suæ abscondito nos abscondat. « Vere, inquit, tu es Deus absconditus (*Isa.* XLV). Deus Israel Salvator. Absconditus est, cum in sinu Patris ab humano longe intuitu se recondit, expositus vero, cum ex utero matris in salutem Israel se effundit. Absconditus, cum in Deo Deus nobis faciem suam velat; expositus, cum venisse ut suum salvet populum se revelat. In absconditum semper angeli ardent prospicere, effusum et expositum jam homines amant diligere, et quos corruptivi fasce corporis aggravatos nondum optabilis tenet absconsio, jam ferventes spiritu hæc olei reddit effusio. Quodpropter Virgo cum dixisset: *Oleum effusum nomen tuum*, subjunxit: *Ideo*, etc.

CAPUT XII.

Ideo adolescentulæ dilexerunt te. Quia, inquit, nomen tuum tanquam oleum effudisti, dum procedentem e thalamo non solum te hominem, sed et Deum esse veraciter docuisti: hanc doctrinam Dei docibiles nequaquam neglexerunt, sed quem prius nescierant, te innovato spiritu dilexerunt. Quos non errore, sed prudenter adolescentulas nominavit, in quo affectuosam diligentium teneritudinem designavit, quia hæc ætas et amat tenerius, et se ornat curiosius, et satagit frequentius, vaga oculis, discursibus inquieta, stare sibi nesciens, dum est ejus aviditas inexpleta. Quos ergo non deformat situs noxiæ vetustatis, internam quorum faciem non exarat ruga pristinæ pravitatis, quorum oculus non caligat, non dens labitur, vox querula non raucescit, gressus non labat tremulus, spina senio non curvescit, sed hujusmodi positis calor viget, vigor animi juvenescit; ii profecto ad amandum vehementius inardescunt, moram ferunt gravius, deficiunt suavius, gratius elanguescunt. Denique adolescentulæ dum voti finem desiderant obtinere, eis quos diligunt student curiosius complacere, et ut sese reddant illorum conspectui gratiores, nituntur summa cura, summo studio videri pulchriores. Dantes ergo vel conservandæ, vel acquirendæ operam speciei, apposito sibi speculo statum suæ considerant faciei, et adgaudentes bonis quæ sibi adesse perpendunt ex natura, quod illa minus contulit, vigili supplent cura. Quo autem pulchriores sese obtulerint ad placendum, eo placitiores redduntur ad gignendum, quia quæ in oculis sponsorum ampliori pulchritudine jucundantur, gratius ab eisdem munerantur osculo, complexu fecundantur. Una qualium manu speculum sollicita apprehendens, et qualis sit, in eo diligentius deprehendens; genuit, quia corpus quod corrumpitur animæ speciem decolorat, et terrena inhabitatio gravare sensum multis deditum elaborat (*Sap.* IX). Quem pressum, sed forte non oppressum, ut restituat tam justitiæ quam saluti, castigat corpus suum et digne subjicit servituti (*I Cor.* IX); amoris intuitu non periculum non mortem refugit sustinere, tergit quidquid maculosum sponso existimat displicere; frontem vult esse candidam, genas teneras subrubere, labia ve-

recundiam, verba modestiam redolere : totam prorsus faciem nova gratia relucere, ut ei digne placeat cui vult se probabilem exhibere. Cum vero probabilem se et amabilem exhibuit tersa fronte, facie tam jucunda, laboris hujus et amoris merito non mansit infecunda : sed fecundante spiritu, alvo concipiens genitali, sponso genuit filios verbo et opere spiritali. Quibus et ait : « Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis (*Gal.* IV). » Et illud : « In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui (*I Cor.* IV). » Altera quædam adolescentula cum ferveret, et in ipso fervore fixam et stabilem manere se sponderet, infirmitati suæ digno satis judicio non intenta, rudis adhuc et insufficiens paulo fidentior est inventa : « Domine, inquit Petrus, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire (*Luc.* XXII). » Et ille, cujus erat, sicut cætera, sic et ipsum Petrum melius nosse, sciens illum velle quidem quod dixerat, sed non posse : « Dico tibi, ait, Petre, non cantabit hodie gallus donec ter abneges me nosse (*ibid.*). » Et quoniam ad defectum penitus deveniret negatio diffidentis, si non manum supponeret potens gratia miserentis; volens Petrum non solum a lapsu temerario resilire, sed confirmatum postea spiritales filios parturire : « Ego, ait, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu **120** aliquando conversus confirma fratres tuos (*ibid.*). » Infra quidem divinæ respectu misericordiæ visitatus, et spiritus insufflati ampliori munere roboratus, ad diligendum fortius, ad persistendum firmius idem ipse Petrus incanduit; et amoris merito fortioris ab ipso sponso audire promeruit : « Simon Joannis, diligis me plus his? Pasce oves meas (*Joan.* XXI). » Apostoli ergo, virique apostolici non immerito adolescentulæ nominantur, quæ in hoc dramate comitari Sponsam virginem prædicantur, quas reddit adolescentulas, non dierum paucitas, non ætatis, sed fides ferventior, amor impatiens, indultæ gratia novitatis. Pulso enim errore qui dispersus late fuerat in Judæa, prædicantibus Pharisæis quia Christum non produceret Galilæa; et quia juxta ipsos credi nullatenus dignum esset, ut fabri filius frater Jacobi Christus esset (*Matth.* XIII; *Marc.* VI), qui magis apud ipsos non de bono opere, sed de blasphemia lapides merebatur (*Joan* X), et quia cum esset homo, Deum se usurpatorie fatebatur; pulso, inquam, hoc errore, adolescentulis fidei novitas est collata, et quam sponsa prius secreto hauserat, ad apostolos derivata. Mihi, ait Sponsa, nomen tuum Deus, tuum mihi oleum se infudit, cum ros tuus vellus meum, cum tua divinitas me perfudit, cum in me totum Deum, Verbum Patris, Dei Filium introspexi, et ipsa tota plena affectu plenario te dilexi. Me autem repleta, ad eas quæ juxta sunt oleum hoc refusum, et ut capi valeat, adolescentulis est effusum; et quod infusum mihi, cum non possent capere, neglexerunt, effusum sibi fervente spiritu dilexerunt. Nulli quippe eamdem virginem familiarius sunt secuti, vel ea mediante sponsi notitiam plenius assecuti, quam apostoli qui ante et post Christi passionem cum ea diutius conversati, ab ipsa frequentius audierunt Verbi mysterium incarnati. Ii « omnes, inquit, perseverantes erant unanimiter in oratione cum Maria matre Jesu (*Act.* I). » Unus quorum præ cæteris ejusdem virginis curam egit, et ex mandato Christi in illius obsequium sedule se redegit; eique ut matri filius obsequentem diligentiam impertivit, et in sua receptæ provisoris ministerio deservivit. Ipsa vero cum Joanne vel cæteris tanto tempore conversata, quis pensel quo affectu eosdem fuerit amplexata, qua eos cura studuerit, quæ prius et perfectius noverat edocere, et mirandum tam conceptus quam partus sui ordinem frequentius et inculcatius recensere? Quæ enim in se alto et ineffabili consilio completa pervidebat, non assistentibus sibi, non hujusmodi adolescentulis invidebat; sed in earum auribus gaudebat illorum frequenter reminisci, volens eas pariter indultæ sibi gratiæ participium adipisci. Proinde cum dixisset : *Ideo adolescentulæ dilexerunt te*, addidit : *Trahe me*, etc.

CAPUT XIII.

Trahe me; post te curremus in odore unguentorum tuorum. Cum ad tantam virgo excellentiam evehatur, ut dono gratiæ ad Sponsi osculum provehatur, ex hoc quidem lætitiam et spiritalem fiduciam sibi sumit, de suis tamen viribus quidpiam non præsumit. Sicut enim velle bonum, suo merito non concepit, sic illud perficere, nisi ab alio, non accepit : et a quo totum habet quidquid utile et expetibile sibi novit, ab ipso trahi postulat post ipsum, cujus obsequio se devovit. Non est quippe, nec intendit sic esse agilis, ut præcurrat, ad hoc nitens solummodo, et hoc sibi sufficere judicans, ut postcurrat; ad quod ipsum suo ipsius judicio non prævalet nisi tracta, nisi fasce infirmitatis propriæ non retracta; nisi in ea quæ ante sunt suavi Spiritu gratiæ sit impacta, et ad ea quæ retro flante nequam Spiritu non redacta. Ab ipso igitur post ipsum trahi postulat non invita, sed carnis adhuc corruptibilis compede præpedita, cujus etsi fortitudo jam forte prompto in spiritu satis firma, caro tamen naturali quadam gravedine aliquantulum est infirma. Eum ergo quem diligit, sequi spiritus promptus ardet, optans summopere ut eum caro justo amplius non retardet, sed sicut Deo amat spiritus virginis adhærere, sic ab eodem spiritu nihil injurium caro valeat extorquere. Nonnullos enim voluntas promptior ad fortiora provocat et attollit, sed eosdem infirmitas carnalis revocat et emollit; eosque mollitie gravi vel præcipitat in defectum, vel saltem provehi nequaquam patitur ad perfectum. Cujusmodi miseros quos miseria nexu retrahit molliore, quid nisi necesse est trahi et attrahi spiritu fortiore, ut pressa et oppressa mollitie nequiter retrahentis, tandem prævaleat manus miserans attrahentis? « Ideo, inquit, attraxi te miserans (*Jer.* XXXI.) » Est et ille tractus non quo jam caro cogitur

obedire, sed qui potius invenitur ipsum spiritum delinire; tractus, inquam, longe suavior internæ cujusdam voluptatis, cum spiritus delectatur gustu et amore gustatæ veritatis. Cujus loco sponsa mater grato desiderio vult teneri, eoque ad ea quæ spiritui sapiant, suaviter promoveri; et ab eorum suavitate nullis temporalium inquietationibus absterreri, sed tota a serena facie ejus quem diligit, absorberi. Cujusmodi facies si amanti vel ad modicum ostendatur, si **121** ostensæ recto judicio defæcatior oculus intendatur, ostendens et intendens, tantæ dilectionis vinculo colligitur, ut diligens ad dilectum nexu indissolubili pertrahatur. Trahatur, inquam, non violentia, non molestia, non timore, non tracti vel trahentis odio, sed amore; tractu illo, quo alumnus trahitur post nutricem, quo vel patrem filius, vel filia sequitur genitricem, imo tractu quo diligens in dilectum, eo gratius, quo suavius defetiscit, dum obtinere desiderat, et desiderare insatiabiliter concupiscit. De quo per Osee: « Traham, inquit, eos in vinculis charitatis (*Ose.* II). » Et tractus respondet: « Adhæsit anima mea post te (*Psal.* LXII). » Sic nostra virgo trahi optat et postulat post dilectum, ut scilicet diligendi et sequendi ille sua gratia det effectum: et affectuoso amore post sponsum sponsa, mater post filium incandescat, et non carni caro, sed Deo anima fortius adhærescat. Sicut enim gravari se cujusdam mortis recolit detrimento, cujus olim adhæserat infelix anima pavimento; sic ista, quia post osculum Sponsi non diligit nisi vitam, post ipsum per quem vivat trahi se desiderat non invitam, sed affectu alacrem, ferventem spiritu, meritis expeditam. Et quoniam sic tracta, sic adjuta non expedit ut moretur, nimirum trahentem claudo ista vestigio non sequetur, sed prompto gradu, passu agili, pede concito cursitabit, et ad eum, cui suspirat, expedito itinere festinabit. Curremus, ait, in odore unguentorum tuorum. Pluraliter dicit: *Curremus*; cum singulariter præmiserit: *Trahe me.* Si me ad te traxeris affectu et gratia speciali, ut me gratam efficias et beatam osculo nuptiali, ut et mundes et fecundes sponsam spiritu principali, ut novo et inexperto genere partu gaudeam virginali; si me, ait, sic traxeris, jam non sola ego munere spiritali, sed mecum adolescentulæ gaudebunt quodam beneficio generali, ut me scilicet præcurrentem pro suo modulo devotius imitentur, et post te, quem diligunt, mecum una currere prædicentur. Itaque me primam, me præcipuam dona osculo, trahe vinculo charitatis, da scire, da sentire mihi ampliorem tuæ gratiam bonitatis; et hoc non mihi tantum proderit, nec inveniar sola currere, sed curremus, omnesque diligentes, etsi non cursu pari ad te pariter veniemus. Exemplo quidem et merito Virginis quæ prius invenitur et perfectius cucurrisse, apostoli et eorum successores credunt se gratiam invenisse: qui exuta velut tunica rugosæ vetustatis, juvenescunt ut aquila, non plumis, sed moribus innovatis. Virgo tracta et attracta est loro quodam cæteris inconcesso, quo Sponso et Auctori adhæsit corde penitus indefesso; sursum ducta et evecta, sancto Spiritu tam fortiter, tam suaviter obumbrante, ut Deum concipiat natura jus inolitum relegante. Qui vero concipitur, ipse est cujus velociter sermo currit, qui saliens in montibus, colles transiliens ut gigas cæteris antecurrit (*Cant.* II), ad quem sequendum Virgo trahi necessario se perpendit, quem non nisi nativa tarditate posita comprehendit. Quis autem vel invenitur paratior ad trahendum, vel agilior redditur ad currendum, quam Virgo, cujus caro a peccati est prorsus onere levigata, tractuque levigante Deo trahenti mirabiliter adunata? Sic vere tracta virgo, quod nulli alteri novit datum, jam currit, jam proficit, jam tendit festinatius ad optatum: docens et ducens ferventes adolescentulas ad perfectum, licet nulla quantumvis agilis parem veniat ad profectum. Ideo forte Virgo trahi se singulariter postulavit, cursuram vero non solam, sed una cum cæteris affirmavit, quia ipsam specialiter eligendo in Matrem Dei Filius ad se traxit, sed ipsa sibi sola fructum hujus operis non contraxit. Ex eo enim quod ad prærogativam matris est singulariter sublimata, sequentibus adolescentulis non parva utilitas est collata; dum eamdem imitari digne virginem studuerunt, et ad diligendum sponsum pro suo quæque modulo cucurrerunt. « Currebant, inquit, duo simul, sed Joannes præcucurrit citius Petro (*Joan.* XX). » Et alius: « Sic curro, ait, non quasi in incertum (*II Cor.* IX). » *Curremus*, inquiunt, *in odore unguentorum tuorum.* Odor unguentorum, suavitas spiritualium est donorum, quam cum electi quique sagaci perceperint odoratu, non eam cæteris invidentes, sed gaudentes potius comitatu; ad eam, vel magis in eam festinant cursu alacri devenire, moram non ferentes, et vix differentes quod præsenserint invenire. Nostis canibus naturaliter convenire, ut quod etiam oculis non vident, concedantur naribus præsentire, et si usu venatorio digne fuerint instituti, discurrunt, festinant, latrant, clamitant, donec fuerint assecuti, qualibus Paulus dicit: « Sic currite ut comprehendatis (*II Cor.* IX). » Quod si quis nare sagacior unctum quid senserit vel unguentum, tanta aviditate hausti odoris sequitur blandimentum, ut ab eo non promissiones, non minæ, non mors denique revocet neque vita, cuncta pro damno reputet, ut solum lucrifaciat concupita. Quanta vero pensatis in sua ipsorum plenitudine sunt unguenta, ubi clave et conclavi sub manu pigmentarii sunt detenta; quæ antequam a remotis præsentialiter et plenarie sint inventa, eorum corda reddunt sua odoris dulcedine sic attenta? Quanta illorum plenitudo reficit jam præsentes, quorum odor foris manans in tantum efficit haurientes, ut pedum basibus solidatis non solum venientes, sed gravi moræ **122** odio faciat et currentes? Quis nobis procul positis sentire donet vel ad modicum hunc odorem? quis pedibus infir-

matis, quis debilitatis genibus gressum tribuat fortiorem, ut miserente gratia quandoque inveniamur etiam nos currentes, vel saltem pedetentim a longe sequamur adolescentulas præcurrentes? Felices illæ quibus suum consortium Sponsa mater innuit se daturam, cum quibus in odore unguentorum asserit se cursuram; quæ sic revera cum eisdem currit adolescentulis, ut præcurrat; eisque foris adhuc manentibus ipsa celerius et familiarius introcurrat, quod innuens subjungit:

A

CAPUT XIV.

Introduxit me rex in cellaria sua. Quæ paulo ante petierat ut ab eo, quem diligit, traheretur, jam tractam et introductam in illius cellaria se fatetur, inventamque gratiam non abscondit invidia, non obscuro silentio dehonestat, sed in laudem Sponsi et gloriam adolescentulis manifestat. Quia enim ampliori flagrans desiderio, meritis amplioribus hæc refulsit, Sponsus eam velut raptim in suum secretarium introduxit; introductæ ostendit miram spiritualium ubertatem, unguentorum præsentiam, promissorum munerum veritatem. Quo ingressa et intuens apothecas incomparabiles Salomonis, obstupuit, et quasi diriguit novæ gratia visionis; et non habens ultra spiritum, nec se valens præ gaudio continere, recurrit foras nuntians beneficium quod meruerat obtinere. Vos, ait, quibus jam divina gratia contulit ut curratis, videte ne mora vel labore defectum reprehensibilem incurratis, sed constanter et fortiter ad opes currite non incertas, ignotas forte vobis, sed mihi non penitus inexpertas; qui autem me in suam plenitudinem introduxit, et vos adhuc ad optatum, eo, quod ipse novit consilio, non perduxit; vult quidem vos bonis meis præsentibus adgaudere, et exemplo mei certiorem vestrorum fiduciam vos habere, quem Sponsa in præsenti non sponsum, non dilectum, sed Regem voluit nominare, volens, ut arbitror, potestatem Sponsi regiam designare: opes, divitias, omnem rerum plenitudinem commendare; qua regum præ cæteris inveniuntur cellaria redundare. Porro quod potens sit, nullus potest recte sapiens dubitare, cum Scriptura veridica multis inveniatur testimoniis affirmare, quia et potentes non abjicit cum et ipse potens sit (*Job* xxxvi), et: « Omnia quæcunque voluit, fecit (*Psal.* cxiii), » et subest ei posse cum voluerit (*Sap.* xii); quod autem sit dives, Apostolus ait: « Qui dives est etc., (*Rom.* x), » et Evangelium: « Homo quidam erat dives, qui habebat villicum (*Luc.* xvi); » haud dubium quin Deum significans. Denique quis ditior Domino, cujus « est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum, et qui habitant in eo? (*Psal.* xxiii.) » Sponsus ergo virginis non incongrue Rex vocatur, quo nomine ejus et potentia et abundantia commendatur, qui etiam non cellarium, sed habere cellaria memoratur, ut ejus longe major esse copia doceatur, quia enim in cellariis quam in cellario plura certum est contineri, et multis multa, diversa diversis copiis adimpleri; in multa potius quam in unum virgo se perhibet introductam, innuens se absconditos sapientiæ et scientiæ thesauros assecutam. In quibus non spiritum hujus mundi, sed Spiritum qui ex Deo est (*I Cor.* II), accipere promeretur, ut quæ a Deo donata sunt ei, sciat; et sciens veneretur, ut cum in se Verbum Dei videat, et diligat factum carnem, sensum tamen Christi habens, eum jam non noverit juxta carnem. (*II Cor.* v). Porro divinæ sapientiæ occulta cæteris et incerta, dono incomparabili, modo ineffabili Virgini fiunt certa, gaudetque se in secretorum illud sanctuarium introduci, ad quod non cum ea pari passu, sed post eam gaudent cæteræ virgines se adduci. Illa prius, illa perfectius et accepit angelum nuntiantem, et juxta verbum ejus, sensit Spiritum obumbrantem: novit se in conceptu non culpam, non coitum pertulisse, non juxta Evæ legem in partu gemitum protulisse. Novit eum quem fovet, quem complectitur juxta naturalem indigentiam parvulorum, vitam esse et vitalem alimoniam angelorum, quem continet in gremio, quem lactat ubere suo matris, Deum esse ab æterno in sinu abscondito Dei Patris: novit se novitate mirabili Dei et hominis genitricem, nutritoris et auctoris sui et omnium, se nutricem. Hæc sunt forte cellaria in quæ Sponsus Matrem virginem introduxit, quæ nisi sapiens Architectus manu propria non construxit, quæ construens, tanta replevit copia pigmentorum, ut ad cursum excitet tardos quosque odor velut suavissimus unguentorum. Unum quasi cellarium est, quo descendit in hominem divinitas non consumpta, aliud cellarium quo in Deum humanitas est assumpta, quæ duo scilicet Verbum et caro, sic ad invicem miro quodam opere sunt conjuncta, ut in Christo et sint diversa naturaliter, et personaliter non disjuncta, quorum alterum si quis sine altero intelligere et suscipere videatur, si Christum vel hominem sine Deo, vel Deum sine homine fateatur, unum tanquam cellarium regis visus est introire, **123** ab altero autem vel ignorantia, vel contumacia resilire. Cæterum Maria virgo non alterum tantum, sed utrumque pariter est ingressa, quæ ipsum quem genuit, Deum simul et hominem est professa, super quem eo devotius quo et certius est innixa, tenens memoriter, et memorans suaviter, quæ, quem, quomodo sit enixa. Enixa est enim non solum hominem, sed et Deum, mira cujus humanitas, et humanata divinitas introductæ quidem Virgini deoperta, sed tempore aliquanto ipsis adolescentulis est operta, quæ currentes in odore post ipsam matrem et virginem adducentur, et in ipsa cellaria, cum tempus et merita convenerint, inducentur. Cum quibus inducendis virgo se perhibet gavisuram, innuens se per illas augmentum gaudii percepturam, quoniam quæ apud se de percepto est munere jam secura, cum et illæ perceperint, pro eis est ampliori gaudio fruitura. Hoc est quod addit: *Exultabimus*, etc.

B

C

D

CAPUT XV.

Exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum. Conversa vel magis reversa ad adolescentulas, suum illis gaudium nuntiavit, quo nuntio eas ad currendum constantius invitavit : eoque breviter expleto, mox ad sponsum tam verbum quam faciem revocavit, quia loqui ad illum, quam de illo dulcius judicavit. Amans quisque tenerius, cum de eo quem diligit libenter cæteris colloquatur, gratius multo habet ad ipsum loqui, si forte optio concedatur : et de ipso loquens, ipsum diligit auditoribus commendare, ad ipsum loquens, suam ipsius gaudet gratiam degustare. Sponsa itaque de Sponso loquens, propter ipsas facere adolescentulas id videtur, ut scilicet eas ad diligendum eum quem diligit exhortetur, quia tantus ejus amor æmulam vel pellicem non veretur, nec damnum suum putat, si ad amandum illum quævis altera provocetur. Imo vero suum gaudium quod in dilecto diligens vult habere, majus putat effici, si contingat et alias ejus participium obtinere : et proinde ad Sponsum cito se referens, cum quo gratum habet frequentius fabulari, non de suo solius, sed de illarum secum profectu asserit se lætari. *Exsultabimus*, inquit, *et lætabimur in te.* Non sufficit amanti uno verbo suum gaudium prædicare, sed duplicat, ut duplicans illius abundantiam possit expressius intimare, ad quod intimandum, etsi eadem vel similia verba velut diutius explicare, non tamen quantum sentit, digne poterit explicare. Vel forte in eo quod dicit : *Exsultabimus*, gaudium signat quod interius non abscondit, quod foras potius voce vel quovis opere sic effundit, ut oculis intuentium amoris species ostendatur, ut qui digne attenderit, ad amorem pariter accendatur. « Justitiam tuam, inquit, non abscondi in corde meo, veritatem et salutare tuum dixi (*Psal.* xxxix). » Verum quia simulator quisque nonnunquam facit plurima sive dicit, quorum cum sit bona species, tamen interiora conscientia contradicit, addit Virgo : *Et lætabimur in te*; illud signans gaudium quod teste Deo in cordis abscondito delitescit, cum juxta quod foris ostenditur, cor interius hilarescit. Quod propheta uno videtur versiculo designare, et in eo distinctius velut singula singulis assignare : eam dicens lætitiam, quæ in abscondito continetur, exsultationem vero, quæ indiciis exterioribus exhibetur. « Propter hoc, ait, lætatum est cor meum, et exsultavi sub lingua mea (*Psal.* xv). » Et alibi : « Lætetur cor quærentium Dominum (*Psal.* civ). » Et illud : « Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ : et exsultabit lingua mea justitiam tuam (*Psal.* l). » Ex his locis colligitur, inter lætari et exsultare hæc esse differentia, ut lætari sit cordis, exsultare sit operis, quia et affectu et effectu ei debet justus quilibet adgaudere, a quo sperat et præsentem gratiam, et futuram gloriam obtinere. Quamvis exsultatio, cordi aliquando etiam assignetur, et non lætari solum, sed exsultare quis in abscondito prædicetur, ut exsultatio nihil aut parum differre a lætitia videatur, cum sicut illa, sic ista esse interior asseratur. « Ad ipsum, inquit, ore meo clamavi : et exsultavi sub lingua mea (*Psal.* lxv). » Sub lingua, dicit in corde, sicut infra in hoc Cantico : « Mel et lac sub lingua tua. » Et Anna in suo Cantico : « Exsultavit cor meum in Domino (*I Reg.* ii). » Et hæc ipsa virgo Maria in suo : « Exsultavit Spiritus meus in Desalutari meo (*Luc.* i). » Quod ergo dicit : *Exsultabimus et lætabimur*, geminato verbo cumulatum gaudium signat, quod intelligit tam se quam adolescentulas percepturas, et dono gratiæ largioris tam de futuris quam de præsentibus gavisuras. Pietati enim, quæ introduci in cellaria prædicta promeretur, cellariorum Auctor vitæ quæ nunc est et futuræ gaudium pollicetur (*I Tim.* iv) ; et promissorum dato, in re, præsentia ; in spe, bona sequentia jam largitur, quibus tersa tristitiæ nebula cor quærentium Dominum delinitor. Porro in præsenti scientiam provehit, conscientiam reficit et serenat, in futuro utramque ab omni tam caligine quam inquietudine penitus alienat : et illa res, **124** et ista spes monet diligere, currere dat ad ipsum, currentem non deficere, sed magis proficere donec perveniat in idipsum. Proinde Sponsa dicens : *Exsultabimus et lætabimur*, subjungit : *in te* ; ut cum, sive de præsentibus, sive de bonis sequentibus exsultatio vel lætitia nobis detur, non in se quisquam nostrum, sed in Domino glorietur ; oblitusque sui, cui ex se nisi mors et tristitia non habetur, illius a quo vita, et, ut dicam melius, qui est vita affectu tenero memoretur. *Memores*, inquit, *uberum tuorum super vinum.* Tuis, ait, uberibus lactas, nutris, reficis sitientes, dum donas, dum sustentas gratis muneribus diligentes : dum eos qui diligunt tuam gratiam se adeptos, profectu desiderabili fieri das perfectos. Qui relegata substantia et abjecto sæculo propriæ pravitatis, gaudent retributione centupla voluntariæ paupertatis : præsentique beneficio et sinistri uberis lacte redditi fortiores, dextri jam dono uberis fiunt de percipiendo æternæ vitæ præmio certiores. Cujusmodi ubera super vinum sunt, id est vino meliora, quia præsens perfectio et futuræ promissio justis utilius et gratius offeruntur, quam tribulatio et angustia quæ malis quibuslibet inferuntur, qui et in præsentiarum læsa conscientia cruciantur, et in futuro pœnam irremediabilem præstolantur. « Tribulatio, inquit Paulus, et angustia in omnem animam hominis operantis malum (*Rom.* ii). » Et Jeremias : « Duplici, ait, contritione contere eos, Domine (*Jer.* xvii). » Hoc vinum felle durius, gustus amarissimi vel saporis, hunc calicem mortiferum iræ Domini vel furoris, perditi quique bibunt, vitæ merito nequioris, qui Sponsi ubera non attingunt plena gratiæ et alimoniæ gratioris. « Bibisti, ait Isaias, de manu Domini calicem iræ ejus, usque ad fundum calicis bibisti, et potasti usque ad fæces (*Isa.* li). » Et exponens quis iste sit calix, ait infra : « Duo sunt quæ occurrerunt tibi, vastitas et contritio, et fames et gladius (*ibid.*). » Hoc vino vel calice Sponsi longe sunt ubera meliora, quæ promittunt

vel exhibent tam Sponsæ quam adolescentulis gratiora, quas ab ira et furore, quas a gravi judicio manu misericordiæ longefacit, quarum desiderio et præsens perfectio, et sequens retributio satisfacit. *Vel memores erimus super vinum*, id est amplius memores erimus uberum quam vini. Vinum vocat, ut videtur, vitæ hujus transitoriam passionem, quæ suspirantibus ab æterna infert molestiæ non mediocris læsionem, dum corpus quod corrumpitur et inhabitatio necessaria terrenorum aggravat animam, sensum deprimit fasce cogitatuum plurimorum. Cujusmodi aggravatio etsi justo cuivis peremptoria est vel purgatoria vitiorum, quando eum quem diligit Deus urit et castigat gravi, sed utili cauterio flagellorum, tamen quia pungit, et gustantis in palato hujusmodi poculum amarescit, vult eum longe fieri quisquis haurire cœlestia suavius inardescit. De quo Propheta regius : « Potasti nos, ait, vino compunctionis (*Psal.* LIX). » Pœnarum austeritas, cujus expers et immunis non pauper, non ditior invenitur, quando etiam eam gravi lege infans quoque diei unius experitur; molesta est punctio et potio congrua medicinæ, inferens odiosam, sed plane fructuosam, amaritudinem disciplinæ, quam suo solius respectu sapiens quisque respuit diligenter, fructus vero sequentis intuitu sufferendam judicat patienter. Cujus etsi eum præsens coegit experientia reminisci, monet tamen fructus perfectior et spes suavior oblivisci : gratiusque memoratur bonorum spiritualium et salutis diutius permansuræ, quam amaræ potionis et compunctionis citius transituræ. Cujus gratia non omnibus, sed paucis admodum videtur attribui, quorum pes invenitur supra petram digne constitui; ut firmiter stabilitum ad superna subvehat inflexibilis rectitudo, et merito rectitudinis suscipiat peramplior et perfectior certitudo. Ideo sequitur : *Recti*, etc.

CAPUT XVI.

Recti diligunt te. Qui enim ad infima curvato genu, flexo poplite non descendit, sed ad summa et ardua ferventi desiderio se suspendit, qui non juxta monita malignorum spirituum incurvatur, ut illis transeundi per eum optata facilitas præbeatur, is profecto rectus est, et odisse quod respuit, judicatur, et abhorrens prohibita, prohibitorem diligere comprobatur. Denique habetis : « Qui diligitis Dominum, odite malum (*Psal.* XCVI). » Odit malum, qui ad illud cordis hauritorium non inclinat, qui ejus in profundum, vel in terram oculos non declinat (*Dan.* XIII); non æquo ferens animo eum qui de vitæ hujus sterquilinio fumum fœtidum evaporat, qui thure nares afficit, cæcat oculos, internam faciem decolorat. Mali autem odio (quod in profundum tendere deprehendit) meliora et saluti congrua diligens, cor, manus, oculos sursum tendit; et non solum pressus et oppressus fasce nequam ad infima non curvescit, sed erectus ad superna toto eis desiderio inseparabiliter adhærescit. Quæ quia stant et ad **125** standum inflexa rectitudine diriguntur, rectos constat fieri, qui ad illa proficientibus meritis erigun- A tur; et sicut idolis vel simulacris gentium similantur eadem facientes (*Psal.* CXIII), sic cœlestibus conformantur, eorum rectitudini cohærentes. Cœlestia vero, quæ et cœlum, vel cœli non incongrue nominantur, quæ domus vel habitatio, locus, sedes, solium, Domino præparantur : ipsum revera Dominum, et sessorem affectuosis desideriis amplexantur, nec possunt non diligere quem in se principari fortiter, regnare suaviter contemplantur. « Pater, inquit, noster qui es in cœlis (*Matth.* VI). » Et : « Dilexi, ait, decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ (*Psal.* XXV). » Et : « Cœli enarrant gloriam Dei (*Psal.* XVIII). » Et : « Dominus in cœlo sedes ejus (*Psal.* X). » Et : « Cœlum sedes mea (*Isa.* LXVI). » Et multa hujusmodi reperietis, B quæ in cœlo vel cœlis Deum asserunt residere, sedi, loco, domui grata benevolentia præsidere : sedisque et sedentis non fit aliter mutua gratitudo, quam si donante gratia conveniat rectitudini rectitudo. Rectus enim Deus sibi similes vult habere, nec nisi ab his diligi qui amant ejus rectitudini cohærere, quos non nisi dilectio eidem rectitudini cohærentes, nec nisi rectitudo veraciter efficit diligentes. Quod virgo Mater sentiens : *Recti*, ait, *diligunt te*, quia qui suam intentionem carnis desiderio non pervertunt, sed ad eum qui summe bonus est, corde voluntario se convertunt; viam rectam, viam eos regiam constat proficisci, proficientes recte Bonum quem desiderant adipisci. Denique : C « Bonus Israel Deus his qui recto sunt corde (*Psal.* LXIX). » Sequentes quippe serpentinos anfractus et tortuosæ Mæandros pravitatis, non gustant quam suavis, quam jucunda sit divinæ regula bonitatis, quia ei quæ bona, quæ justa, quæ summe est laudabilis rectitudo, non convenit, non cohæret malitiæ vel injustitiæ tortitudo. At vero qui a terra vel terrenis horrore libero se suspendit, et quæ sursum sunt quærens, ea magis erecto corde, quam manibus apprehendit; sentit quidem quia multa est et multum laudabilis magnitudo, magna æque et magnifice commendanda divinæ dulcedinis multitudo, cujus suavitatem etsi fama percipit, sensu tamen intimo nequaquam experitur, nisi qui bono Deo cordis rectitudine similis invenitur. Cujusmodi re- D ctitudinem profectu congruo Dominus ordinare, et ad eam apostolos in Evangelio videtur invitare : volens eos non solum ad appetendum eam effici promptiores, sed etiam de ipsius, quæ appetenda est, ordine certiores : « Sint lumbi, ait, vestri percincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris : et vos similes hominibus exspectantibus Dominum suum (*Luc.* XII). » Prudens iste artifex discretæ rectitudinis ordinans munimentum, primo velut basim ponit, jacit operis fundamentum : base autem posita columnæ statuit firmamentum, capitellum superponit ejusdem rectitudinis ornamentum. In lumbis equidem voluntas vel affectio intelligitur hujus vitæ, carnis concupiscentia, voluntatis acquisitio concupitæ : et ob hoc lumbos divinæ censura

justitiæ vult præcingi, dum nos ab omnibus non A solum quæ non licent, sed et quæ non expediunt vult restringi. Postponere autem noxia, et a concupiscibilibus abstinere, carnales appetitus ab effectu completorio prohibere, motus fluxos restringere forti cinctorio castitatis : basis quædam est solida, et initium sanctitatis. Quisquis enim appetit vivendi rectitudinem obtinere, primo curet necesse est ab illicitis et inutilibus abstinere, ut cum basim posuerit continentiæ necessario præcedentis, fiducialiter superponat onus machinæ subsequentis. Ideo forte illi qui duro pedum languore laborabat, qui ad portam templi sedens ab introeuntibus eleemosynam postulabat, Petrus motus misericordia, non pecuniæ contulit adjumentum, quia potens gratia, non aurum Apostolo dederat, non argentum, sed B potenti verbo sanitatem claudis pedibus restauravit, et ille basibus solidatis lætus et exsiliens ambulavit (*Act.* III). Et recte Petrus primo sanitatem pedibus impertivit, et ille consequenter solidatis basibus ambulans exsilivit, quia primo necesse est infirmitas ducatur ad defectum, et hac base posita surgat machina robustius ad profectum. Proinde cum dixisset in Evangelio : « Sint lumbi vestri præcincti (*Luc.* XII), » subjunxit : « Et lucernæ ardentes in manibus vestris (*ibid.*). » Cum enim quis horrore debito abjecerit opera tenebrarum, justo satis ordine sequitur accensio lucernarum, ut scilicet coram hominibus ejus luceat sanctitudo, et ut columna ignis emineat morum et justitiæ rectitudo. Lucerna in manibus, signat in operibus claritatem, cum super basim continentiæ qua ab iis quæ non expediunt abstinetis, eminentiam operum, morum rectitudinem adhibetis, et ad modum columnæ inflexibilis stabiles studetis et immobiles permanere, et quibusque inferioribus vita et moribus præeminere. Quia vero non sufficit magnis operibus quempiam refulgere, nisi per hæc intendat non hominibus, sed Domino complacere; addit : « Et vos similes hominibus exspectantibus Dominum suum (*ibid.*). » Intentio vel exspectatio qua non mercedem transitoriam affectatis, sed cura pervigili vestrum desuper Dominum exspectatis, quoddam est prædictæ rectitudinis munimentum, et instar capitelli columnæ commendabilis ornamentum. Nuda equidem et inconveniens est columna si non **126** capitello superposito decoretur, et insufficiens rectitudo, quæ exspectatione Domini non tenetur; qua velut summitate omnia quæ sunt mundi superat et transcendit, et ad modum scalæ Jacob cœlos desuper apprehendit. Unde Paulus : « Nostra conversatio in cœlis est, unde et salvatorem exspectamus (*Philipp.* III). » Illic se Apostolus asserit conversari, unde suum et omnium Salvatorem diligit præstolari, et quidquid rectum et stabile digno judicio prædicatur, hac præstolatione velut quodam tectorio consummatur. Super quo Sponsa Mater longe plenius instituta, et profectu ampliore eamdem rectitudinem assecuta : Sponsum diligit, eique casto commercio copulatur, experimento discens quia recte diligenti ejus copula non negatur. Quia enim juxta prophetam : Rectus Dominus Deus noster, et in eo iniquitas non habetur (*Deut.* XXXII), grato animum vultu æquitatem Virginis intuetur; et in ea pacatum satis regnum ejus obtinet fortitudo, tantæ cujus æquitati ejus convenit rectitudo. Ei quippe idem Propheta dicit : « Virga directionis virga regni tui (*Psal.* XLIV). » Ipsa etiam virgo in Scripturis ob hoc virga, ut arbitror, appellatur, cum sermone in eis mystico figuratur, ut virgæ nomine intelligatur, non solum florida Virginis pulchritudo, sed et ejus munda et fecunda nihilominus rectitudo. Nostis virgam Aaron aridam die altero fronduisse (*Num.* XVII), et fomentis naturalibus non adjutam nuces novitate mirabili protulisse : in qua nulli dubium quin rectitudo virginis figuretur, quæ stupente natura, virum nesciens, ad pariendum filium promovetur. Isaias quoque virgam de radice Jesse intuens egressuram (*Isai.* XXI), novit esse Virginem de stirpe Isai nasciturum; eum vero qui de ipsa processu incomparabili flos ascendit, figurare quid melius, quam ejus filium, non perpendit. In hoc ipso dramate angelici Spiritus admirantur, cum eamdem virginem ascendere per desertum sicut fumi virgulam speculantur (*Cant.* III); eo scilicet quod deserens quæ infra sunt virgo, in superiora liberius se extendat, retroque proposito terram calcans, cœlum desideriis apprehendat. Sed quia nisi lima et labore ad hanc rectitudinem non C venitur, nec nisi per multas tribulationes in regnum Dei, ut Scriptura perhibet (*Act.* XIV), introitur, vult virgo adolescentulas molestiis præsentibus non torreri, sed in pressura temporalium, consideratione spiritualium refoveri. Possent quidem moveri adolescentulæ, quod ea quæ videtur ad Sponsi osculum jam perducta, et suo ipsius testimonio in cellaria regis est introducta : adhuc tamen laborat in pressuris, fasce misero fatigatur, et quæ velut pulchram se jactitat, ejus facies turpitudinis accusatur. Super quo eas Virgo sollicita videtur prævenire, et, ut digne singula pensent, diligentius erudire, quia et apparens turpitudo cursu est celeri transitura, et statu indeflexa pulchritudo permanet secutura.

CAPUT XVII.

D *Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis.* Nigredo, quæ virginis hujus decorem turpat et inficit, vitæ est præsentis adversitas, quæ invitam gravat et afficit, quæ gaudium Spiritus, pacis gratiam inchoatæ, perduci non permittit ad portum pulchritudinis consummatæ. Ferventi quidem Spiritu, et ad pacem continuam suspiranti, sponsæ sponsi intuitu ad perfectam pulchritudinem aspiranti occurrit timor, periculum, molestia noxiæ læsionis, tribulatio et angustia, dolor viscerum, gladius passionis, qui ejus faciei, quam nonnunquam spiritualis jucunditas, gratiæ lux perfundit, nubem tristitiæ, tenebrosam nigredinem superfundit. Nec ipsi enim Virgini pa-

cem dedit continuam, gaudium indeficiens, præsens vita, sed doluit et gemuit, molestiis pluribus lacessita, et in suo dierum numero sic lapillos protulit albescentes, ut tamen inter illos non deessent plurimi nigrescentes. Denique ethnici cum dies suos tristes et prosperos distincte numerent et appendant, ut qui quibus præponderent certa scientia comprehendant, sicut lapillis candidis dierum seriem prosperorum, sic tristes et adversos signant nigredine lapillorum. Nigra est igitur virgo, cum sentit molestiis temporalibus se affligi, cum eum quem genuit videt ab irrisoribus crucifigi; et quem novit spiritibus angelicis auctorem et Dominum interesse, in sinu Dei Patris æquali gloria Deum esse, in se et ex se carnem factum, potestati videt persequentium jam subesse, impugnatores multos, defensorem ejus neminem præsto esse. Nigra est Mater, cum suam carnem quam non vitio diligit, sed natura, in filio dure premi morte conspicit immatura, cum quidquid ille mali patitur jussu Patris, naturalis fundæ circuitu redundat miserabiliter in cor Matris. Nigra est sponsa, cum audit sponsum etiam postquam resurrexit a mortuis a contribulibus blasphemari, cum prædicatores ejus videt apostolos flagellari, cum quidquid de illo vel ipsa novit, vel eloquia sancta dicunt, **127** signum esse considerat, cui rebelles et increduli contradicunt. In quibus cunctis quis pensat quo mœrore, quo tristitia ejus animus contabescat, quibus rugis contrahatur, quo pallore facies emarcescat : cum eam quæ interius mentem gravat et afficit mœstitudo, plerumque vultus præferat, et ostendat carnis extera turpitudo? Quod asserens Salomon ait : « Spiritus tristis exsiccat ossa (*Prov.* XVII). » Tristitia igitur ossibus exsiccatis denigrat Virginem et deturpat, et gaudio longe facto, primum sibi locum præripit et usurpat, nec patitur præsens forma gaudeat pulchriore, quam corpus quod corrumpitur fuco tenebrat nigriore. Nec mirum si nigram et deformem sponsa tristior se fatetur, cum in hoc non infructuose sponso quem diligit similetur, qui pro eo quod gravatur molestiis, dum carne corruptibili detinetur, non decorem, non speciem habere Scripturæ testimonio perhibetur. « Non est, inquit, ei species neque decor (*Isa.* LIII), » et : « Vidimus eum, et non erat aspectus (*ibid.*). » Cui autem non est decor, non species, niger intelligitur et deformis, ut non virgo accusetur, si ei nigredine sit conformis, cum nigredo neutrius assignanda sit ignominiæ vel pudori, sed deformes eos reddat præsens vivendi status miseriæ deditus et labori. A quibus sufferendis liberum esse Christus se noluit, sed sicut cæteris, sic et sponsæ Matri exemplum se præbuit, ut nigra et deformis nec ipsa videri virgo abhorreat, sed in hoc quoque sponso patienter sese conformem exhibeat. Denique infra in hoc epithalamio de ipso sponsa dicit : « Comæ ejus nigræ quasi corvus (*Cant.* V). » Quia ergo ille velut corvus fuscatur et nigrescit, nigram quoque se fateri Virgo nullatenus erubescit, sed ne ipsam nigredinem quis existimet eo durius quo diutius onerosam, facta ejus mentione Virgo statim asserit se formosam. *Nigra sum*, ait, *sed formosa*. Etsi pœnas, inquit, patior humanæ merito pravitatis (66), quæ in præsenti camino vexatur et purgatur cauterio transitoriæ gravitatis, tamen sub hoc gravamine forma latet, nutritur pulchritudo, quam justitia exhilarat, firmat indeficiens longitudo. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vivit propter justitiam (*Rom.* VIII). Et si vitam, ait, corporalem primi peccati merito pœnarum multimoda mors affligit, et quotidie morientem tanquam gravi patibulo me affigit : ille tamen homo interior ante Deum dives de die in diem renovatur, vivit propter justitiam, virtutum meritis adornatur. Et quo magis exteriorem præsens miseria decolorat, eo illum amplius futurorum dilectio provehit et decorat, cui et inpræsentiarum diligendi superna gratia dat virtutem, et virtute consummata spondet gloriam et salutem. « Domine, ait Propheta, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem (*Psal.* XXIX). » Qui præ filiis hominum forma est speciosus, suæ privilegio voluntatis, candor lucis æternæ, et speculum divinæ majestatis : sua quoque voluntate Matri et Sponsæ virtutem impertivit, cujus ipse, qui dederat Rex et Dominus decorem concupivit. Cui et infra loquens, ait : « Ostende mihi faciem tuam, facies tua decora (*Cant.* II). » Quæ sicut nigra dicitur et deformis, mala temporalia patiendo, sic formosa vel decora,

(66) Eadem Virgo *manu tergit sollicita internæ maculas speciei* (col. 227). *Et tersæ sunt illæ maculæ gratiæ beneficio diluentis* (col. 245). Sunt et alia his similia, quibus describitur beata Virgo tanquam peccatis actualibus levibus respersa. Sed in primis observet lector auctorem sequentia de beatissima Virgine dicere col. 246 : *Pede sicco, puro vestigio, mundo vita viam præteris hujusmodi nullo vitiorum attactu lacessita.* Et 291 : *Ejus lucem floridam circumfusæ tenebræ non obscurant, integram ejus pulchritudinem minaces tribulæ non triturant.* Et alias, *Solo Christo minor ipsa cæteris sanctis principatur*; et : *Tenetur involucro carnali non vitii sed naturæ.* Deinde auctor idem amavit mirum in modum B. Virginem (col. 280), cujus auxilio vicit tribulationes magnas (col. 27), ut proinde non sic loculus sit de illa, malo dolo, sed id fecit ob ea quæ viderat apud Chrys. hom. 45 ex c. XII Matth., et hom. 20 ex c. I et II Joannis, ubi pro sua opinione nonnullos defectus ascribit Virgini, usus tamen modo homiliastræ. Aut, quod verisimilius est, noster auctor respexit ad reliquias peccati originalis, inter quas est obnoxietas ad pœnalitates ac ærumnas humanæ vicissitudinis subeundas. Quæ certe incommodorum series et catena, est veluti quædam macula seu rete ex maculis et plagis contextum, involvens ipsam Virginem, quæ se ab eis penitus expedire non valuit priusquam beatitudo supervenire. Nam etiamsi obumbratione Altissimi sublatus fomes peccati fuerit qui in ea eousque permanserat ligatus : S. Th. III p., q. 27, art. 3, postea tamen ejus animam pertransivit gladius Luc. II, v. 35. Vox quoque *macula* apud auctorem sæpius multo aliud significat quam turpitudinem aut sordes.

affectuose spiritualia diligendo, quorum decor inæstimabilis sic suum afficit amatorem, ut nigredinem patientis transire faciat in candorem. Ideo Propheta : « Domine, ait, dilexi decorem domus tuæ (*Psal.* XXVI). » Et Dominus in Evangelio diligentibus : « Tristitia, inquit, vestra vertetur in gaudium (*Joan.* XVI). » Sicut ergo nigram reddit afflictio, sic eamdem formosam dilectio : et illa quidem præsentis est temporis finem citius habitura, hæc vero etsi cœpit in tempore, tamen nullo est tempore desitura. Unde et virgo non se recte formosam et nigram, sed nigram et formosam esse perhibuit, quia primum apud eam nigredo locum obtinuit, dum in eam concessa est habenis laxioribus tribulatio desævire, et suo tam accessu quam recessu venturam pulchritudinem prævenire. De qua Joannes ait : « Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt (*Apoc.* XXI). » Hæc igitur malorum congeries ad cor Virginis prima venit, sed in eo mansionem vel locum stabilem non invenit, imo sicut importuna venturam illius pulchritudinem antevenit, sic abire coacta est, cum illa posterior plenius supervenit. Pulchritudo Virginis est, cum fervente spiritu desiderans vultum Dei, manu tergit sollicita internæ maculas faciei, cum declarat oculum, mundat conscientiam, cor serenat, cum severo judicio incursus obstrepentium alienat; cum denique mente pura et agili rapitur in excessum, cum ad thronum majestatis pervenit, tardis et negligentibus inaccessum. De quo subjungit qui sedebat in throno: « Ecce nova facio omnia (*Apoc.* XXI). » Nova facit Dominus cum manu misericordiæ tergit nostram interioris hominis vetustatem, cum pulsat ignorantiam, sanat conscientiam, dirigit voluntatem; cum, errore terso mendacii, loqui dat cum proximo veritatem, cum ejusdem veritatis infundit lenius voluptatem, cum denique ad confirmandam internæ gratiam speciei, a turbore nos hominum abscondit suæ in abscondito faciei. Quæ ergo exposita trituris et passionibus nigram se reputat et deformem, eadem in absconso divinæ faciei abscondita gaudet fieri se conformem; et quam tribulationis **128** caminus sua quadam reddit vel fuligine tenebrosam, contemplationis radius perfusione sua illustrem efficit et formosam.

CAPUT XVIII.

Sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis. Quia se nigram et formosam dixerat, quomodo nigra et formosa sit ostendit. *Nigra*, inquit, *sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pellis Salomonis.* Cedar interpretatur *tenebræ.* Tabernacula, non domus stabiles, sed casæ mobiles appellantur, quæ vel a pastoribus in pastura, vel in expeditione a militibus collocantur, et ad tempus positæ fundamento stabili non firmantur; sed cum fuerit opportunum sine dispendio alias transportantur. Virgo igitur sicut tabernacula Cedar nigram non incongrue se fatetur, innuens quia vitæ hujus conditio cujus adhuc vinculis detinetur, multo quidem molestiarum fuco vel nubilo tenebrescit, multis passionum aculeis et punctionibus amarescit, cujus tamen odiosa et tenebrosa amaritudo statu mansorio non fundatur, sed ad modum tabernaculi transit, et instar hospitis, non moratur. Quod affirmans Job : « Post tenebras, inquit, spero lucem (*Job* XVII). » Et Dominus in Evangelio : « Tristitia, inquit, vertetur in gaudium (*Joan.* XVI). » Quod enim Virgo dolet, quod gemit, quod patitur vitæ molestias temporalis, præterit et vertitur in lucem gaudii spiritalis : nec tam conqueritur de præsentia noctis transituræ, quantum gaudet de spe certa lucis diutius permansuræ. Cujus spei munere confortata pressuram momentaneam parum curat, dum mentem puram et securam superventuræ gloriæ configurat : et terso, tanquam gelu vel senio, quo ad horam contrahitur et ægrescit, læto refloret spiritu, instar aquilæ juvenescit. De quo pulchre Salomon : « Animus, inquit, gaudens ætatem floridam facit (*Prov.* XVII). » Cujus enim interioris ætas hominis non florescat, cujus non vetustas fracta petræ beneficio juveneseat : in cujus conscientiam fides pura, spes secura, dilectio mansura conveniunt, eæ omnes in omnibus soli Deo constanter obediunt? Proinde Virgo formosa recte sicut pellis dicitur Salomonis, quæ abjecto carnis sensu quasi nescit molestias transitoriæ passionis : cujus conscientiam jugis obedientia, obedientiam hilaris conscientia reddit commendabilem et serenam, ornat vultum, declarat faciem a sorde pulveris alienam. Pellis equidem a mortuo detrahitur animali, separatur a carne, rasorio potius ferreo quam carnali : separata vero, læsiones vel passiones corporis ultra nescit, percussa non dolet; illata molestia non ægrescit. Denique flexibilis, tractabilis, et in usus varios habilis exhibetur, si tamen in ea labor et industria prudentis artificis operetur : et si curam artifex sollicitus diligat impertire, illa promptior invenitur modis innumerabilibus obedire. Sic et Virgo ab his quæ sunt carnis illo forti rasorio separatur, quod acutius omni gladio ancipiti (*Hebr.* IV) usque ad divisionem pertingere spiritus et animæ prædicatur, cujus tracta et detracta ferramento, affectiones et afflictiones corporis quasi nesciens, diligit oblivisci, et in his quæ supra sunt extenta, eorum præcipue reminisci. Quam summus ille opifex, Salomonis nomine designatus, longe tamen amplioris benevolentiæ, sapientiæ, potentatus, ab affectu detractam corporeo, spirituali suo beneplacito sic aptavit, sic peructam oleo gratiæ ad omnia quæ digna fuerant informavit, ut nulla rebellio, nulla prorsus in ea contrarietas haberetur, sed instar pellis ad obediendum agilis per omnia redderetur. « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*Luc.* I). » Videtis quia, audito nuntio, secundum verbum ejus, ancilla Domino se addicit, et in nullo plasma plasmatori, testa figulo contradicit, sed Salomonis thronus imperio subjicitur præsidentis, imo cœlum cœli sedes juxta libitum tenditur insideu-

tis. Ad hoc enim Deus extendit cœlum sicut pellem, ut constet illud propheticum : « Cœlum sedes mea (*Isa.* LXVI) ; » et illud : « Dominus in cœlo sedes ejus (*Psal.* X). » Quis autem dignius, quis potest cœlum convenientius appellari, quam Virgo quæ meruit tot virtutum sideribus adornari, quorum fulgor varius molestas mitigat tenebras hujus vitæ, dum ad scientiam revocat errores multitudinis imperitæ? Ipsa lunam protulit quæ nocte caligantibus eluceret, cum Ecclesiam exaltavit, ut se cunctis lucidam exhiberet : cum forma et doctrina sanctos apostolos erudivit, quorum conversatio lumen necessarium terrarum habitationibus impertivit. Ipsa denique Virgo, sive cœlum illud majus protulit luminare, quod mundo languescenti remedium plenius contulit salutare : quod quia solus Deus est, nec ei potest alius coæquari, digne Sol appellatus est quodam privilegio singulari. Sola itaque et non alia tantam genuit Virgo prolem, cœlum istud mirabile miro modo protulit solum Solem, qui sic vigilantibus diem format, cum sua præsentia nostrum illustrat aerem et perfundit, sic noctem incutit somnolentis, cum interposita mole terrenorum peccaminum se abscondit. Solus autem iste Sol inter omnia, et super **129** omnia luminosus, lumine vultus sui et forma præ filiis hominum speciosus, si terras tanto pondere suo graves sua gratia diligit fecundare, quanto cœlum potius donis facit amplioribus abundare? Quod nimirum sicut pellem legitur extendisse, in quo illius agilem videtur obedientiam ostendisse, quia Virgo quæ cœlo comparabilis, imo supra cœlum commendabilis existimatur, in nullo vel ad modicum imperantis beneplacito reluctatur. Ego quidem, ut video, in manu Domini non sum pellis, qui vocanti et jubenti durus invenior et rebellis, qui ad ejus voces et monita non do aures patulas, sed obturo, et si forte audire contigerit, ne auditis obediam, cor obduro. Si vero aliquoties visitatus corde pœnitens emollito, mandatis obediens in eisdem perseverantiam repromitto, cum jam me de corrigendis vel meis vel meorum moribus intromitto, ecce ventus irruit, tonat, tentat, destruit, et quæ cœperam intermitto. Tentator enim pessimus multa sibi jacula coacervat, quibus inflictis animum vel terret asperius, vel demulcet lenius et enervat : evictumque spiritum in jus proprium caro ducit, et ut totus caro fiam, amor carnalium me seducit. Quis igitur me miserum de mortis hujus corpore liberabit? (*Rom.* VII 24.) Quis me ab ista carne forti spiritus gladio separabit, ut carnem perimens et resignans bestiis et volatilibus Babylonis, sola pellis inveniar, et extendar ad imperium Salomonis? Quod si mihi vel cuilibet simili nondum id muneris est concessum, cui sponsi thalamus et sanctuarium Dei adhuc videtur inaccessum : nostram tamen virginem verus Salomon ea gratia non fraudavit, sed eam instar pellis ad omne suum libitum informavit. Detractam quippe a carnis concupiscentia et affectu noxio pravitatis, manu misericordiæ in sublime extulit puritatis : et abrasis cupiditatibus quasi colores varios, stellatamque pulchritudinem superduxit, imo virtutum merita et cœlestem gratiam introduxit. Quod nimirum virgo filias Hierusalem voluit non latere, inventam gratiam familiaribus nesciens invidere, ut quas turbare potest nigredo virginis si negligentius attendatur, eis ipsius nigredinis et causa dignior, et mora brevior ostendatur.

CAPUT XIX.

Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem. Filias nominat, quas paulo superius adolescentulas nominavit, in quo earum et affectum tenerum, et fervens desiderium designavit; et quia filiæ ad audiendum serenius, ad videndum studiosius animatæ, attendunt subtilius, amant tenerius laudes pulchritudinis commendatæ : Vos, ait, quas ad intelligendum stolida non tenet hebetudo, attendite et videte quam sit mea commendabilis pulchritudo; quas profecto non obscurat confusa cæcitas Babylonis, sed oculos vestros illuminat et revelat internæ gratia visionis. Unde et signanter filias Hierusalem vos appello, quo nomine ad videndum diligentius vos compello, ut cum tali nomine auditis et attenditis vos vocari, sciatis quia debet nomen non esse vacuum, sed ex re potius derivari. Estis igitur veraciter filiæ Hierusalem si videtis, si quod obscure dicitur, intelligibiliter obtinctis, si quod foris dure sonat velut testam vel paleam æstimatis; et quod intus suave et vitale est, ut nucleum, granum, similam affectatis. Denique meipsam, quæ ad intelligentiam vos invito, et ignorantia caligare, et errare caligine non permitto : scialis videndi merito recte Hierusalem appellari, cui constat divina hæc mysteria et sacramenta cœlestia revelari. Quæ cum pariendi more de tenebris ignorantiæ vos educo, cum studio et labore ad lucem veritatis et scientiæ vos perduco, cum perfectioribus vivendi regulis affectuosa sollicitudine vos informo, quid nisi matris vice meis visceribus vel magis moribus vos conformo? Et quidem uni ex vobis Sponsus dicit : « Ecce mater tua (*Joan.* XIX). » Cujus estis filiæ benefacientes, non considerantes videlicet nigredinem meam attentione quasi perspicua, cujus causa utilis, et finis prope jam est in janua, ne forte curiositate nimia præsens scandalum incurratis, si tantum id quod nigra sum, justo amplius attendatis. Proinde ait : *Nolite*, etc.

CAPUT XX.

Nolite me considerare quod nigra sum, quia decoloravit me sol. Videte, ait, ne carnales oculos meis gravaminibus infigatis, ne vobis offendiculum gignat quassatæ adversitas voluntatis, ne ad meas molestias vestra consideratio pueriliter obstupescat, tanquam non sit conveniens ut mea conversatio tribulationibus amarescat. Habete, quæso, prout decet filias Hierusalem, intellectum, et pensate hujus rei causam potius quam effectum; quod videtur ab omnibus, volo a vobis quasi penitus non videri, et quod latet insipientes, volo vos sapientius **130** intueri. Quod nigra sum, quod mœsta sum,

quod me circumvolat nebula momentaneæ læsionis, quod usque ad animam intrant aquæ, pertransit gladius passionis : ille fecit verus Sol, ille ad hoc suo consilio me adduxit, ille faciei meæ hujusmodi fucum vel nigredinem superduxit. Ille Sol, quo absente nox incumbit tetrior et deformis, universa rerum varietas invenitur decolor et informis : præsente vero, splendet cœlum, terra gaudet, ejus superficies redditur multiformis, ipsa rerum facies formoso quodammodo fit conformis; ille, inquam, Sol qui respectu vultus sui cuncta reficit et decorat, sua quadam absentia me ad modicum decolorat. Ab his enim qui me gravant districto judicio se absentat, mihi vero sufferenti nondum ad osculum se præsentat, forte ut et in pejus illi proficiant mala nequiter inferendo, et econtra ego et melius, patienter molestias sufferendo. Denique virgo prudens ad litteram conservandæ vel augendæ avida speciei, nonnunquam superponit vittam multipliciter faciei, ut sub velamine pulchritudo proficiat concupita, et gratiæ majoris appareat, cum medicinali opertorio fuerit enutrita. Et nimirum amator illius (si tamen ejus probitas non sit talium inexperta) non contemnit virginem cujus est facies cooperta, sciens pia unde ad horam ejus decor superducto velamine tenebrescit, inde sublato eo postmodum complacitius elucescit. Sic et ego nigra sum, cujusdam fuco velaminis obvoluta, et dum in carne vivo, nondum a molestiis penitus absoluta, quia meus ille Sol qui in hujus adhuc noctis gurgustio vult me esse, ab ejusdem injuriis prorsus liberam non vult esse. Locus enim et tempus in quorum adhuc medio me videtis, lege quadam insita non sunt pacis plenariæ vel quietis, quam in eis nec ipse Sponsus meus potestatis privilegio elegit obtinere, sed, ut vobis notum est, pavere potius voluit et tædere (*Marc.* xiv). Et qui multis pressus incommodis, mortem ad ultimum voluit sustinere, me quoque hic positam eisdem vult passionibus non carere, quas in ejus memoria et amore suffero patienter, certa quidem eum, non solum velle, sed et facere consequenter. Qui enim adhuc faciem meam colore plenario non honorat, dilatione sua, eam, ut videre videor, decolorat; et qui me vult denigrari gravamine citius transituro, quod disponit fieri, hoc idem ipsum facere non abjuro. Cum igitur in hoc gymnasio mea patientia plenius agonizet, quæso ne vos, filiæ, horum consideratio scandalizet, nec attendatis quid patiar, ne vestra infirmitas sic offendat, sed quis me velit pati, cujus rei cognitio vos commendat. Nec est dignum scandali quidquid patior propter ipsum, sed major passio est carere passionibus præter ipsum, quia qui male felix a flagello conceditur hic excludi, dolet miser in posterum electorum numero non includi. Sponsus autem meus, qui et ipse in præsenti sustinuit niger esse, tam mihi quam suis omnibus, eamdem nigredinem vult inesse; qui, cum tempus congruum venerit, auferet hunc colorem, mœrorem in gaudium, fucum transferet in candorem. Unde quod dictum est : *Decoloravit me sol*, pro eo potest accipi, quod est (decolorabit) præteritum scilicet pro futuro, quia qui fecit quæ futura sunt, id in Virgine facturus quidem erat, quod eum jam fecisse virgo certior asseverat : quod enim de sua Virgo futurum gloria jam prænoscit, eo docta quo plena spiritu non prænuntiat, non deposcit, sed complendi secura, gaudet et astruit jam completum, quod fides et spes obtinent, sola res submurmurat inexpletum. Nolite, ait, dignam consideratione meam nigredinem arbitrari, tanquam vel præsens noceat, vel diutius valeat demorari, quia « transivi, et ecce non erat (*Psal.* xxxvi), » nec est ejus vestigium invenire, et vobis jam non erit, si velitis, modo simili pertransire. Sol enim ille verus qui lumen suum contulit huic mundo, qui ad hoc nobis ortus est, ut suos eruat de profundo : fucum meum, sive nigredinem, manu grata citius abolebit, rugam et maculam, dolorem et omnem lacrymam penitus removebit. Imo, ut melius et longe certius loqui videar, jam removit, ægrotantem animum optato remedio jam refovit, quia sua jam gratia ad tantam certitudinem me promovit, ut teneam quasi factum quod fiendum in proximo mea intelligentia prænovit. Sicut autem eo vobis proposito, qui me suo beneficio consolatur, objectu meæ nigredinis vestra digne consideratio non gravatur; sic expedit eos nosse qui sua malitia me perurgent, quod scilicet et iter eorum peribit, et ipsi justorum in consilio non resurgent (*Psal.* i). Et quis recte sapiens penset vel consideret gravi cura quidquid illi inferunt, potestas quorum cito est transitura? et non magis tam ipsos quam illatas ab ipsis molestias parvipendat, cum in eis nihil firmum, nihil stabile deprehendat?

131 CAPUT XXI.

Filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi. Qui parcere debuerant, et ab aliorum injuriis Virginem defensare, occursare minantibus, impugnantibus repugnare, pro illa dare animam, morte sua sororem conservare, vice versa impetunt, gaudent persecutionibus infestare. Et affectu conquassato, lege læsa, penitus fracto jure, quod teneri instituit et inter belluas jus naturæ; mater filiam, sororem filii persequi non verentur, molestant, lacerant, torquent, eviscerant, in nullo miserentur. Judæam vel Synagogam matrem Virginis arbitror exstitisse, quæ secundum legem carnis, eam creditur genuisse, quam materna sollicitudine usque ad annos provectæ juventutis sinu fovit tenero, legalibus imbuit institutis. Filii vero matris tam carne quam moribus sunt Judæi, cæci cæcorum duces, plus malitia quam scientia Pharisæi, qui obliti fraterni fœderis sororem gravius afflixerunt, cum filium ejus cruci linguis potius vipereis, quam clavis ferreis affixerunt. De quibus Amos propheta : « Non sunt, ait, recordati fœderis fratrum (*Amos* i). » Fœderis quippe hujus quo sorori fratres debent affectuosius colligari, venenosa ægrotantes

perfidia noluerunt sanius recordari; sed tanquam alieni a genere, longe positi a natura, non sorori exhibent, non denique homini sua jura. Et quis sani capitis sane sentiat de Judæa, quæ mater est, nec diligit sicut fabulæ perhibent de Medea; cui matri filiorum nulla fuit dilectio, nulla cura, sed accensa odio illos de medio morte sustulit immatura? Ut Medea, sic Judæa falsum illud reddere nititur argumentum, quod natura contexuit in amoris debiti munimentum, quod ventilat et affirmat non solum moderna loquacitas disputantium clericorum, sed etiam ab antiquo experta sagacitas ethnicorum. Si mater est, inquiunt, et diligit. Quia vero Medea mater exstitit nec dilexit, naturam, ut aiunt, matris exuit potius quam neglexit, et cum etiam bellua erga fetus suos teneatur affectu naturali, mater non esse convincitur, quæ nec sensu mollitur bestiali. Cæterum Salomon cui Deus sapientiam contulit suarum sedium assistricem, hoc argumento matrem esse illam comprobat meretricem, quæ infantem proprium mentienti mulierculæ maluit vivum dari, quam juxta verbum regis allato gladio dissecari. « Dixit, inquit, illa cujus filius vivus erat, ad regem (commota quippe sunt viscera ejus super filio suo) : Obsecro, domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere eum. Econtrario illa dicebat : Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur. Respondens rex, ait : Date huic infantem vivum, et non occidatur; hæc est enim mater ejus (*III Reg.* III). » Et alibi scriptum est : « Nemo carnem suam odio habuit (*Ephes.* III). » Verum Judæa nec Scripturæ testimoniis, nec naturæ imperiis diligit obedire, sed adversus filiam duritia incredibili desævire; et excedens jura legum, furorem mentis pessimum dilatat et exercet, cujus æque filios respectus consideratior a malitia non coercet. Illi sunt enim qui matri similes nec Deum timent, nec hominem reverentur, qui obstinata malitia Deum esse hominem diffitentur, nec putant ejus majestati et profundo consilio conveuire, ut ad sufferendum nostras miserias velit et valeat devenire. Ipsi nimirum matrem Christi de Joseph asserunt concepisse, et nec virginem in concepto, nec post partum virginem permansisse; et quidquid vel de illius integritate, vel de filii majestate venerabiliter prædicatur, tanquam fictum et frivolum eorum testimoniis abdicatur. Si virgo, aiunt, genuit, primum concubuit. Unde et ejus filium non de bono ut aiunt, opere, sed de blasphemia persequuntur (*Joan.* X), ejusque memoriam de super terram radere moliuntur : eo scilicet quod inter ipsos qui puri sunt homines ipse sibi aliquid plus assumat, et cum sit homo, et ipse Deum facere se præsumat. Ad ultimum instante malitia morti adjudicant innocentem, accusant tanquam legi et regi non digna reverentia deferentem : arcent vinculis, sputis illinunt, ingerunt alapas, tradunt judici, judex militi; clamor personat insuavis; et eum crucifigunt, isti linguis perstrepentibus, illi clavis. Et quid nisi hæc omnia contra Virginem debacchantur, furiose tubicinant, patientiæ mœnibus colluctantur; turrim constantiæ gravi ariete impetunt et oppugnant, immotam quatiunt, sed objecto gratiæ non expugnant. Et attendendum quod cum adversus Virginem tam gentiles sæviant quam Judæi, cum Pilatus agat ut milites, quod verbis expetunt Pharisæi : hic tamen ubi pugna spiritu prophetali, nuptiali cantico recensetur, suos tantum Virgo commemorat, exterorum mentio non habetur. *Filii*, ait, *matris meæ*. Utquid hoc, nisi quia, sicut nostis, recto judicio plus molestat, qui cum deferre debuit, dehonestat, qui (cum in sinu ejus speranda fuerit requies ut amici), quem fovere debuerat, tradit manibus inimici? Nam cum inimicus maledicit, patientius **132** maledictio sustinetur, cum in hostem sævit hostis, vel argui, vel dure argui non meretur; cum ignotus ignoto larga benevolentia non succurrit, sicut laudem non obtinet, sic et multum vituperium non incurrit. Verum homo pacis, homo unanimis, homo notus (*Psal.* LIV) dicit injustius ut delinquat, cum amicus vel proximus adversum me durius appropinquat, cum pro eo ut me diligeret, venenose detrahit et infestat, cum pro bonis mala, pro dilectione odium manifestat : unde mihi ut sufferam, ut agere valeam patienter, et non magis conquerar insanire perfidum fraudulenter? Tacens ergo de gentibus, de Judæis Virgo conqueritur, eorumque malitia in medium ad præsens deducitur, qui, filii matris suæ, tam graviter Virginem offenderunt, cui pro defensione pugnam, impedimentum pro adjutorio rependerunt. Sed ut sciamus quia mala quæ illi studiosius perfecerunt, nobis longe positis disponente Dei sapientia profecerunt; illorumque malignitas et illatum Virgini detrimentum, nostra fuit utilitas et gratiæ desiderabilis incrementum, addit Virgo :

CAPUT XXII.

Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Vinea potest recte quævis anima nuncupari, quarum alteri altera quadam videtur similitudine comparari, quia sicut in multis, videlicet pampino, botro, palmite, constare vinea seu vitis invenitur, sic et multis anima viribus aut virtutibus insignitur. Non glorientur, inquit Virgo, filii matris meæ, quod suam in me nequitiam expleverunt, quod in me sævientes animam meam gravi amaritudine repleverunt, quod non eam adversus eorum violentias mea vigilantia custodivit, sed eam eorum gladius pertransivit. Unde enim meam ipsius animam violentius abstulerunt, inde, nescientes quid facerent, ad multarum me custodiam transtulerunt; et cum vineæ meæ damnum gravius intulerunt, vobis, filiæ Hierusalem, beneficium utile contulerunt. Vineæ quidem meæ destitutio vel defectus, vester procul dubio spiritualium est profectus; et in eo quod ad tempus mihi, ut æstimant, nocuerunt, vobis, ad quas transeo, custodem necessariam posuerunt. Possunt et non incongrue signari nomine vinearum, non solum animæ sigillatim, sed gregatim conven-

tus animarum, quia sicut multi palmites nomen A vitis obtinent et proventum, sic multæ simul animæ gregem faciunt vel conventum, cui loquens Dominus : « Nolite, ait, timere, pusillus grex (*Luc.* XII). » Et Propheta : « Vineam de Ægypto transtulisti (*Psal.* LXXIX). » Et alibi : « Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est (*Isa.* V). » Filii ergo matris qui prædictas Virgini molestias intulerunt, de sua pulsam vinea ad plures alias transtulerunt, quia quæ a fratribus et contribulibus nequiter est despecta, a multis Ecclesiæ vineis vel conventibus est suscepta. Vineam vero suam Virgo sua custodia non munivit, quia ejus non monitis, non exemplis nequam ille populus obedivit, sed gaudens voluntati se propriæ occulto sibi judicio derelictum, cervice obdurata illud Isaiæ incurrit maledictum : « Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis! » (*Isa.* I.) Quos forte et ideo tam propheta quam Virgo, filios, et non filias, nominavit, quia nomine masculino perversam illorum fortitudinem designavit, qui potentes et fortes in animam Virginis vino ebrii damnatorum, quorum gaudent meritis, pœnas sufferent et eorum : « Væ qui potentes estis, inquit, ad bibendum vinum, et fortes ad miscendam ebrietatem (*Isa.* V). » Et illud : « Fortes quæsierunt animam meam (*Psal.* LIII). » Isti fortes et potentes cum a sua ipsorum custodia Virginem repulerunt, ad nostrarum vinearum transire custodiam compulerunt; et quod illis propinquioribus digne pro meritis est ablatum, nobis remotioribus divini gratia muneris est collatum. Quanti hodie per universum orbem conventus gaudent hujus Virginis patrocinio se muniri, et eorum ecclesias grata ejus sollicitudine custodiri; qui, etsi perditorum malitiam filiorum, prout dignum est, exsecrantur, sibi tamen eam fuisse utilem et necessariam gratulantur? Ut autem de aliis taceam, fratres, nunquid non iste conventus vester in honore hujus Virginis congregatur, et in ejus nomine locus iste et ecclesia dedicatur; gaudetisque illius custodia et patrocinio speciali custodem amplectentes affectu quodam et teneritudine spiritali? Quis vestrum, cum ejus recolit memoriam, vel cum ejus etiam nomen audit, devotione non adgaudet, devoto obsequio non applaudit, sperans ejus filium placabilem et propitium invenire, si matrem potuerit digna reverentia prævenire? Felix culpa, pugna utilis, perversitas fructuosa, qua in nostram Virginem sævit fraternitas odiosa, qua, relictis sævientibus, ad nos transit benedictio gratiosa, qua Virgo fratres abdicat, domesticos reprobat, suos odit; nostras ponit vites in ordine, sepit maceria, putat, fodit; et (ut concludam brevi) omni diligentia nos custodit. Verumtamen, quia in his quoque vineis possunt nonnunquam **133** inveniri qui præsumunt suis malis moribus easdem vineas demoliri; conversa virgo ad Sponsum vult a beo qui sint ejus plenius edoceri, ut ab illis caveat, quos noverit in suorum numero non haberi. Ait itaque : *Indica mihi*, etc.

CAPUT XXIII.

Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post gregeſ sodalium tuorum. Tu, ait, quem diligo non verbo, non lingua, non solo strepitu labiorum, sed corde et animo, et totis viribus internorum; ostende ubi pascas, ubi grata tibi refectio præparetur, ubi cibum invenias quo tua esuries saturetur. « Esurivi enim (*Matth.* XXV), » inquit. Scio quia pastor prudens non in omnibus locis, non in cunctis pascuis demoratur, sed prudenter investigat quæ, in quibus utilitas habeatur : abhorrensque et transiens ea quæ vitalem succum noverit non habere, in his pascit et reficit quæ a vita non senserit abhorrere. Et pulchre non de cibo, sed de loco tam sollicite percunB ctatur, quia forte satis novit quo ille pabulo delectatur : certum habens illius cibum esse munditiam, justitiam, veritatem, et cætera hujusmodi quæ veram operantur efficaciter sanctitatem. Verum ubi hæc sanctitas veraciter et firmiter habeatur quis novit, nisi qui ab ipso qui docet hominem scientiam doceatur, cum nesciat homo quid sit in homine, nec digne de altero judicetur (*I Cor.* II); cujus, etsi apparet facies, tamen conscientia non videtur? Vult igitur Virgo exteriori hominum facie non seduci, sed in ipsum veritatis velut cubiculum introduci; et ad locum in quo Sponsus gaudet pascuam et requiem invenire, ipsa non pede materiali, sed spiritali oculo pervenire. Denique et Joseph ad revisendos fratres suos in pascuis patris sollicC itudine destinatur, veniensque in Sichem invento viro, ubi pascant illi diligentissime sciscitatur, non intelligens puer majoribus oneri se futurum, et de inventione optata non ut speraverat gavisurum. « Fratres meos, ait, quæro, indica mihi ubi pascant. Dixitque ei vir : Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes : Eamus in Dothaim. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, et invenit eos in Dothaim (*Gen.* XXXVII). » Recte fratres invidos Joseph in Dothaim legitur invenisse, ad quem locum non fortuito perhibentur, sed ex proposito devenisse, scientes forte non tam illic se vitalem pascuam inventuros, quam voluntatem nequam et decretum sceleris expleturos. Dothaim interpretatur *pabulum viride eorum*, vel *sufficiens defectio*. Pabulum viride D eorum, id est invidorum, ipsa invidia est quam gustant, quam ruminant, quæ in eorum mentibus invalescit, quæ sapore pestifero interius eorum faucibus indulcescit : quæ pede censorio non calcatur, cita pœnitentia non marcescit, sed rancore indefesso usque ad summam sceleris viridescit. Nihil quippe gratius perfidis quam melioribus invidere, derogare absentibus, præsentibus nonnunquam adgaudere; vultu simulatorio (cum nocendi facultas non suppetit) arridere, cum nocendi tempus effulserit, toxicatum jaculum intorquere. Sicut ergo apud Osee Ephraim pascit ventum, cum, quod sperat, inaniter venire desiderat ad eventum (*Osee* XII); sic invidus quisque in Dothaim venisse non

incongrue memoratur, cum livoris toxico tanquam viridi pabulo delectatur. Sed quia Dothaim interpretatur etiam *sufficiens defectio*, unde nequam ille tendit malitiæ vehementius ad effectum, inde reus sceleris ampliorem conscientiæ corruit in defectum; et id solum quod inferre amat alteri detrimentum, invidia laboranti plane sufficit ad tormentum. Quod quidam ethnicus pulchre insinuans (66 *) :

Invidia, inquit, *Sicuti non invenere tyranni*
Tormentum majus.

Quem vero constat livorem venenosum in animo sustinere, quo nullum Siculi tormentum gravius invenere; is profecto convincitur a quieto mentis statu deficere, et defectus hujusmodi ad suam deficientis mortem sufficere. Qui enim invidet, sibi magis quam proximo nocere comperitur, et quod tentat inferre alteri, sufferre primitus invenitur : et ipsius invidia quæ plerumque ab altero non sentitur, ipsum, a quo procedit, ut vestimentum tinea, demolitur. Fratres igitur Joseph qui, ut legistis, in Dothaim sunt inventi, id est, defectu quodam intestino et invidia jam præventi, videntes Joseph et mutuo præloquentes occurrunt venienti, non salutem, non osculum, sed offerentes odium nescienti. « Ecce, inquiunt, somniator venit, venite, occidamus eum (*Gen.* XXXVII). » Locus nequam, locus exsecrabilis et nefandus, locus omnium judicio (qui tamen sane sapiunt) detestandus; locus, non refectio, sed digne defectio nominandus, ubi perit charitas, fraternitas deficit, livor prævalet exsecrandus. Quia ergo in Dothaim et aliis hujusmodi locis multi pascere cognoscuntur, quos quicunque secuti fuerint pœna qualibet feriuntur; Virgo sollicita non de multorum latitudine generali, quærit quo **134** Sponsus pascat loco et solitudine speciali. Novit enim locum ejus non a pluribus possideri, novit in ejus pascua plures dominos non haberi; novit item non omnem pascuam Sponsi esse, et ideo quæ sit ejus diligentius cupit nosse.

CAPUT XXIV.

Indica mihi ubi pascas, ubi cubes. Scio, ait, quia non pascis in secreto calami, in locis humentibus tua munditia non quiescit, in quibus ille Behemoth grata sibi requie delitescit (*Job* XL); in quibus fovet et promovet suas nefarias pravitates, et pastu pestifero pravas in effectum provehit voluntates. In his quidem non complacet animæ tuæ, non est tibi voluntas in eis, sicut Isaiæ vaticinio veraciter asseris de Judæis : qui voluntati tuæ, tuo beneplacito non subjecti, a tuo refectorio, a tua longius facie sunt projecti. Quomodo enim pascis, ubi necdum eligis habitare, ubi cogente angustia non diligis largius ambulare, ubi appetitus pascendi objecta quadam amaritudine referitur, dum semen nequam, dum domus exasperans invenitur? Certa sum quia mons Gelboe tuæ gratus pascuæ non habetur, in quo Saul adversarius David (*I Reg.* XXXI), inire prælium non veretur, in quo fortes corruunt, Saul et Jonathan suis legibus mors addicit, super quem non ros, non pluvia veniunt, sicut David conquerens maledicit. Scio item quia campus Sennaar tuæ pascuæ non offertur (*Gen.* XI), in quo regnante superbia tibi reverentia non defertur, in quo diversitate linguarum feritur præsumptio multitudinis imperitæ, divisisque ab invicem turris, non consummatur magnitudinis infinitæ. Campum quoque Mageddo non tibi ad pascendum existimo complacere (*II Paral.* III), in quo Josiam justum ad mortem sagittarii percusere : de quo justitia quæ jam spe victoriæ lætabatur, versa vice prælii prorsus mortua reportatur. Sed nunquid vallem Tophet tuæ pascuæ congruam elegisti (*IV Reg.* XXIII), quam situ amœnissimam, turpem sacrilegio cognovisti; in qua filii Israel Deo non tibi, sed Moloch superstitione misera deferebant, eique cæco ritu per ignem filios et filias transferebant? Non tibi vallis hujus, quæ nec Josiæ placet, amœnitas, cujus ritum pestiferum ejusdem regis tulit sagacitas, dum quos ad sacrilegium invitabat ipsa loci facies et amœnissima pulchritudo, ossa sparsa mortuorum et ingesta cadaverum repulit turpitudo. Quia ergo in hujusmodi montibus, campis, vallibus tu non pascis, rogo ut doceas, et diligentius indices ubi pascis; si forte alios montes, campos, valles habere prædiceris, in quorum gremio pascens vel accubans delecteris.

Novit quidem Virgo in Scripturis montes alios commendari, in quibus non perire quisquam legitur, sed salvari, quos ipse Sponsus diligens et affectu visitans amicali, sibi dignos efficit, et idoneos pascuæ speciali. Joel propheta : « In monte, inquit, Sion erit salvatio (*Joel.* II). » Et David : « Elegit montem Sion quem dilexit (*Psal.* LXXVII); » et item : « Mons Sion civitas Regis magni (*Psal.* XLVII); » et illud : « Diligit Dominus portas Sion (*Psal.* LXXXVI). » Quid autem mirum si mons iste, quem affectu benevolo Dominus amplexatur, eidem amplexanti gratum offerre pabulum asseratur, ut in eo quem diligit, dilector pascere non negetur, cui prorsus refectio, nisi ubi ejus est dilectio, non habetur? Ideo forte Joannes : « Vidi, ait, supra montem Sion Agnum stantem (*Apoc.* XIV). » Stantem vero ad quid, nisi ad pascendum? Stat enim agnus, dum pascit; dum vero quiescit, cubat. Virgo autem non de altero tantum, sed de utroque sollicita, quærit ubi Sponsus pascat, et ubi cubet; tanquam locus alius sit pascendi, alius nihilominus quiescendi. Sponsus quippe Agnus est. De quo enim alibi Joannes dicit : « Qui habet sponsam sponsus est (*Joan.* III), » de eodem dixit : « Ecce Agnus Dei (*Joan.* I). » Sponsus itaque vel Agnus in monte pascit, non illo quem caliginosum nominat Isaias (Cap. XIII), vel quem magnum et in planum deduci coram Zorobabel asserit Zacharias (Cap. IV); sed in monte Sion, qui visionis merito commendatur, qui ex re nomen ha-

(66 *) Horat. ad Lollium.

bens, objectis prope positis, remota longius speculatur. De quo monte Isaias prophetans : « Emitte, inquit, Agnum, Domine, de petra deserti ad montem filiæ Sion (*Isa.* XVI). » Denique per Ezechielem Dominus promittit : « Ecce ego, inquiens, pascam oves meas (*Ezech.* XXXIV), » et ubi pascat determinans : « In montibus, ait, Israel pascam eas (*ibid.*). » Israel *videns Deum* interpretatur. Bonos igitur et uberes dixerim montes illos, quibus Deum conceditur intueri, quorum pascuam invenitur bonus Pastor suis ovibus polliceri, quia sancti qui virtutibus præeminent, meritis attolluntur, qui in cœlis conversantes contemplandi lumine perfunduntur : ipsi profecto Dei beneplacitum, Dei desiderium, Dei reficiunt voluntatem, ipsi mandato ejus multiplici obedientiæ spiritalis offerunt ubertatem. « Sanctis, ait, qui in terra sunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis (*Psal.* XV). » Mirificavit, inquit, id est pavit, fovit, perduxit mirabiliter ad effectum, ut omnia quæcumque volui facerem in eis, essentque magna et mirabilia opera eorum exquisita in omnes voluntates meas (*Psal.* CX). Denique **135** in Evangelio discipuli : « Quo vis, inquiunt, eamus et paremus tibi ut manduces pascha? » (*Marc.* XIV.) Et ille : « Dominus, inquit, domus demonstrabit vobis cœnaculum grande stratum, illic parate (*ibid.*). » Quod cœnaculum dicit, altum est et eminens; quod grande, latum et sufficiens; quod stratum, pulchrum et alliciens. Cœnaculum in quo Sponsi refectio est, dignitatis altitudine commendatur, quia Cœlum cœli Domino, terra filiis hominum assignatur (*Psal.* CXIII); et ut magis sufficiat, grandi spatio dilatatur, quia ille sella breviore et avaro tripode non lætatur ; et ut semper illum alliciat, tapetibus operosis, et floribus odoriferis sternitur et aptatur, quia immunda, inhonesta, turpia ille pulcher præ filiis hominum aspernatur. Pascit quoque Sponsus et in campo, illo nimirum campo, qui evulsis ruderum molibus complanatur, qui exstirpans spinas et tribulos, amœna superficie venustatur; terso gelu sterili verna temperie fecundatur, virentibus herbis ridet, florum multimodo colore variatur. Quorum primus et præcipuus ait : « Ego flos campi (*Cant.* II). » Dives est campus ille, nec prætereundus silentio negligenter; super cujus faciem videt Ezechiel ossa multa (*Ezech.* XXXVII), siccaque vehementer, quæ auditu ineffabili verbum Domini perceperunt, et nervos, carnes, cutem junctura mirabili receperunt, tandemque a quatuor ventis veniente spiritu revixerunt. Denique in Evangelio (*Luc.* VI) descendens Sponsus de monte, stetit in loco campestri, in quo quia resplendebat sanandi virtus, gratiæ plenitudo ; confluxit ad eum undique copiosa plebium multitudo, quam attendens Pastor bonus audire sollicitam et sanari, larga manu reficit verbo vitæ, pabulo salutari. Pascit etiam Sponsus in vallibus, quas frumento David asserit abundare (*Psal.* LXIV), et in valle Josaphat, quæ humilitatis videtur gratia coruscare, dum quanto quisque magnus est, in omnibus se minorat, et quem digne proximus commendat et attollit, ipse se proprio judicio decolorat. « Cum omnia, inquit, bona feceritis ; dicite, quia servi inutiles sumus (*Luc.* XVII). » Et illud : « Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur (*I Cor.* XI). » In hujusmodi montibus, campis, vallibus Sponsus pascit, quia vitæ sublimitas, æqualitas morum, humilitas judicii, grata Sponsi refectio est ; quam ut prudens opifex in suis ipse fidelibus operatur, dum in eis ad effectum voluntates suas perducere gratulatur. « Meus cibus est, inquit, ut faciam voluntatem ejus qui misit me (*Joan.* IV). »

CAPUT XXV.

Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Quæsito ubi Sponsus pascat, addit Sponsa quærere ubi etiam ille cubet in meridie; pastorum consuetudinem tangens, qui cum pascuæ operam dederint prima parte diei, meridie declinant et accubant gratia requiei. Quia ergo vulpes foveas, nidos cœli volucres habere dignoscuntur (*Luc.* IX), in quos plerique miseri cæca fronte, pede erroneo devolvuntur : vult Virgo nosse certius quo eligat Filius hominis declinare, et ubi caput suum velit quietis gratia reclinare. Admonet quippe tempus, cum æstuet mundus et ardeat, cum sole acriore meridianus axis incandeat, ut declinet in partem Pastor providus et quiescat, et ad ipsum fugiens grex pusillus remisse delitescat. Sol æstuat, æstus cadit super animos iniquorum, cum in ipsos confluit congeries iniqua vitiorum : cum avaritia, cum libido, cum eis ambitio dominatur, cum ardore talium interna eorum facies denigratur. In hoc ergo meridie cujus æstum ferre non sustinet ille mundus, ille Sanctus ad quem nihil immundum attinet, quo declinat, ubi pausat, ubi gratum habet cubiculum invenire, ipse ego, si posset fieri, non tam scientia quam experientia vellem scire. Cum enim in bonis vel naturæ vel gratiæ superbia nos extollit, cum inflammat ira tenax, torquet invidia, libido nos emollit ; cum gravis est oratio, divina lectio fastiditur, cum sermo prædicantis, aure clausa instar aspidis, non auditur : timendum est ne hoc æstu et intemperie gravatus importuna, pastor ille nos deserens sub umbra fugiat opportuna. Sole gravi et arido mundus in maligno positus æstuabat, et ardore meridiano Ægyptus vel Æthiopia laborabat, cum incorruptæ Virgini sanctus ille Spiritus obumbravit, et in ea Deo Dei Filio gratum umbraculum præparavit (*Luc.* I). Idem ardor vel intemperies dure satis incubuerat Pharisæis, et habena laxiore diffusa fuerat in Judæis, cum eos Christus deserens, ad paucos apostolos declinavit, et eos ut gallina sub alarum suarum umbra et tegmine congregavit. Cum autem usque ad crucem Judæi et gentiles in eum meridie desævirent, et alii lingua, manu alii, ferventis iræ venenum effutirent, ipse non tam pede quam affectu, plus animo quam oculo deserens quos despexit, vidit stantes juxta crucem Matrem et discipulum quem dilexit (*Joan.* XIX). Et **136** cum accepisset acetum,

quo gustato magis quam bibito mysterium sic implevit, super istos, quibus Spiritus obumbrabat, eo gratius quo suavius requievit; et sole foris æstuante, cujus eum rabies implevit, inclinato ad istos capite, tradens spiritum, obdormivit. Sic meridiem jam non ferens, et æstus Cancri rabidos vel Leonis, hora sexta consummans agonem vel mysterium Passionis, declinavit et amavit umbram Spiritus, serenum accubitum monumenti, cui lapis appositus nihil obstitit resurgenti. « Accubuit enim ut leo (*Gen.* XLIX). » Quem profecto, quandiu voluit, tenere potuit monumentum, sed expleta voluntate objectu lapidis non detentum; imo ad surgendum mane divina eum virtus robustum reddidit ut leonem, et æque ad reddendum meridie sævientibus talionem. Nec indignum arbitror si et in vobis eumdem Sponsum cubare existimemus, si eum invenire et in nobis aliquantulam requiem prædicemus : cum et ei deservire, et eum delinire nostra ejus dono gratiæ sit voluntas, licet volentibus nondum penitus libera sit facultas. Quod si nos ipsi vel forte quilibet alii judicent non satis convenire, ut id nobis asseribamus, ad quod quique majores vix valent pervenire : timendum est ne econtra justo amplius diffidamus, et diffidentia degeneri æque periculum incurramus. Inter utrumque ergo non Dedalus, sed Pater spirituum doceat nos volare; iter regat incognitum, itinerandi gratiam velit dare, ne luto et fœcibus immergamur, dum tenemus terræ instar carnalium propiora, vel ne a gloria deprimamur, dum ad formam lebari stulte invadimus altiora. Cubat quippe Sponsus in nobis, si eum diligere comprobamur, si in ejus obsequium diligenti studio præparamur : si quidquid obstrepit et offendit, scopa vel rasorio tergere festinamus, si secretum cordis nostri amoris gratia, dilectionis floribus adornamus. Nihil enim ille gratius, nihil optat avidius quam amari, cum scilicet eum veraciter complectimur amore singulari, cum quidquid mundus offert, ut purgamenta longe abjicimus propter ipsum, cum in mundo vel in nobis nihil diligimus præter ipsum. Denique Joannes (Cap. XIII) in ejusdem Sponsi pectore se recumbere perhibebat, quia eum recumbentem ille præ cæteris diligebat : nec alius, sicut nostis, ibidem recumbere perhibetur, nisi is quem diligere frequenti Jesus testimonio non tacetur. Et recte non Jesus in sinu Joannis, sed Joannes in sinu Jesu legitur accubasse, quia non illum nos priores, sed ille prior creditur nos amasse : et ubi veraciter quis intelligit se amari, ibi gaudet recumbere, suavique recubitu delectari. Christus quippe ante passionem suam infirmum esse Joannem sicut et cæteros intellexit, seque minus sufficienter diligi a discipulo quem dilexit, quia per id temporis neque Joannes, neque Petrus mortem pro illo aut voluit aut potuit sustinere, quod ante acceptum post resurrectionem illius Spiritum, istorum nullus meruit obtinere. Cæterum Christus sic inventus est eos diligere quos elegit, ipsumque diligentem sua erga eos charitas sic coegit, ut pro eis in mortem voluntarius animam suam daret; et quos tenebat sinu, a morte moriens defensaret. Post resurrectionem vero suam cum eisdem apparens discipulis insufflavit (*Joan.* XX), et flatu serenissimo ligandi et solvendi pontificium assignavit, cum paulo post linguis igneis Spiritus vehemens inflammavit (*Act.* II), et adversus mundi minas, preces, pretia, inflexibiliter roboravit, vicem mortis quam pro eis ille primus voluit sustinere, ipsi non avaritiæ funibus obvoluti, sed largitate prodiga reddidere. In quibus et quorum similibus cubare Sponsum non immerito debet credi, apud quos nihil invenit quo ejus requies possit lædi : in quibus viget devotio, fervet devotius disciplina, non caminus fumigat, sed tota prorsus ardet amoris officina. Quia enim Sponsus, ut prædictum est, amari desiderat, amor autem ignis est, quos amore conspicit accendi et ardere, in his tanquam in lectulo, quietis gratia vult jacere. Et hoc propter non nisi meridie cubare perhibetur, cum sol cœlo vicinior a terra longius removetur, cum solito ferventior emittit radios puriores, cum majori terret incendio campos ætheris largiores. Et forsitan mane pascit, cum molesta caligo noctium jam recedit, cum surgentis ad opera sol necessarius antecedit; cum ejusdem rota volubilis equis laborantibus sursum tendit, et loco stare nesciens, sibi proficisci, et proficere non intendit. Per cujus moram temporis sol diei præbet utile nutrimentum, quo fotus et promotus dies sensim accipit incrementum, donec ad cœli medium festinans et perveniens sol figatur, ubi gradu altior jam vel stare vel descendere compellatur. Sic nimirum cum vobis, fratres, sedentibus in tenebris Sol gratiæ lucem attulit matutinam, errore noctis posito festinastis apprehendere disciplinam; et quo plenius ille vobis expandit radios clariores, eo gratius laboratis et profectus sumitis ampliores. Dum igitur vigiliis, jejunio, sudore, et algore corpus contrarium castigatis, dum devoti et humiles vestram patientiam obedientiæ funibus alligatis; et intuitu mandatorum voluntatem propriam relegatis, dum operari cibum qui non perit, sed qui permanet, laboratis, et indefesso studio vestrarum labores manuum manducatis : profecto apud vos Sponsus pascit vobiscum **137** et laborat, sicut devote amator et acquisitor sapientiæ quidem orat : « Da mihi, ait, sapientiam ut mecum sit, et mecum laboret (*Sap.* IX). » In pascendo quippe vitalis quidem fructus est, sed procul dubio cum labore, labor est aliquantulus fructu tolerabilis gratiore : et ob hoc, cum invitat justus secum patientiam ad laborem, non tam ipsum quam ipsius fructum diligit meliorem. Proinde Virgo non solum ubi Sponsus pascat, sed etiam ubi cubet sollicitius optat scire, ut ad ejus gratiorem statum valeat pervenire, quia, etsi nobis, dum pascit, non mediocrem dat profectum, tamen dum cubat et quiescit, gratius et securius provehit ad perfectum. Cum igitur corpore castigato, sopito murmure passionum cum non prorsus deposito, sed ad horam

sepositio labore temporalium actionum; serenat vos interius oratio, devotio, auditæ ruminatio lectionis, et a terra suspensos rapit velut in sublime divinæ gratia visionis, cum (licet raptim et ad modicum) videmini angelicis spiritibus interesse, et utcunque gloriam Domini speculantes cum Petro dicitis : « Bonum est nos hic esse (*Matth.* XVII); » cum amore talium velut igne suaviter æstuatis, et Sol sole lucidior vos perfundit suæ radio claritatis; tunc nimirum in vobis Sponsus pascit, et amica requie delectatur, tali gaudet meridie, die dies, lumen lumine gratulatur. Nam sicut hostis nequam, auctor mali, princeps perditæ Babylonis, profundas noctis tenebras et frigus diligit aquilonis, sic Sponsus qui Deus est, lux indeficiens, ardens ignis, gratam sui præsentiam longe faciens a dissimilibus et indignis, in his cubat et repausat, quos divini amoris face iguea sentit uri, quos in excessum raptos, meridiana luce lucere conspicit, non comburi. Qui obliti præsentium solis cœlestibus sunt intenti, aurora vel sole matutino et inchoantium operibus non contenti, sed ad perfectum diem et ferventem meridiem sunt evecti, imus cum Deo spiritus, solo carnis adhuc contubernio non perfecti. Felix qui oblitus præteritorum, in anteriora meruit sic extendi, temperiem fastidiens matutinam meridiano provectu et fervore nimio sic accendi; sponsum tenere sinu, affectu, velut brachio circumplecti, soli oculos infigere, et ad hujus carnis cadavera non deflecti. Felix, inquam, si tamen non hujus beneficii timet casum, si hujus tam caloris quam splendoris non vergit meridies ad occasum; si caro non retrahit, et adhuc infirmior lex naturæ, quæ nondum ferre potest felicitatis gloriam permansuræ. Ergo felix illa dies cujus meridies non occumbit, in luce cujus ignea semper Sponsus permanet et recumbit : ad quam quisquis pervenerit, in ea gradu stabili perseverat, et invento ejus bono nil melius, nil jucundius asseverat. In qua sancti angeli tam Patris, quam Filii semper faciem intuentur, et ab ejus intuitu alienæ sanctorum animæ non habentur, quæ a mundo nequam, et a carnis ergastulo jam ereptæ, in ejusdem cum angelis quietum Sponsi cubiculum sunt receptæ. Illic plenior et perfectior meridies invenitur, ubi dies non declinat, et incumbente vespera non finitur; et non nisi dies una non proficiens non deficiens dilucescit, cujus non fuscatur splendor, calor splendidus non tepescit. Proinde hujusmodi meridiem in hac vita nullus plene accipit, sed prægustat, illic plene satiatur, ubi mora cum brevior non angustat, ubi erga Deum amor omnium continuus et assiduus inardescit, et ipse qui amatur gratanter cubat in omnibus et quiescit. In terris itaque pascit, in eo duntaxat cui justitiam fert accepto, infundit gratiæ largitatem, cujus bonis operibus tanquam herbis et floribus suam reficit voluntatem, cujus acceptat mores, videre diligit æquitatem, cujus gaudet meritis, virtutes amplectitur, accipit sanctitatem, cui dies matutinus et sol lumine radiat imperfecto, dum laborat et proficit, quia labor fingitur in præcepto (*Psal.* XCIII). In cœlis vero cubat Sponsus, ubi dies non oritur lumine subobscuro, sed velut in meridie sol profectu rutilat jam maturo, cujus splendor calidus, et calor æque splendidus nil habent imperfecti, sed immobili axe velut quodam solstitio stant perfecti. In die ergo dies, lux in luce, in sole sol cubat suaviter et quiescit, quia justus in regno Patris sui sicut sol lucidus resplendescit (*Matth.* XIII); et sol justitiæ Sponsus in eo cubiculum sibi et quietem accipit eo gratam, quo non angustam spatio, incursu molestiæ non turbatam. Proinde sollicita Virgo sibi non immerito postulat indicari ubi pascat, ubi cubet is quem diligit amore singulari, ut cum fuerit indicatum, illo secure sequatur lætabunda, ne (si clausum fuerit) post greges sodalium feratur vagabunda.

CAPUT XXVI.

Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. Sodalis Christi est, qui ejus nomine vult censeri, qui se dicit ejus esse, qui fidem ejus eligit profiteri; qui verbum ejus annuntiat, qui viam prædicat veritatis; qui se Christo sociat, vel re, vel imagine sanctitatis. Quia vero multi sunt qui re non gaudent **138** vera, sed imagine colorantur, qui quod astruunt verbo aut facie, affectu et opere detestantur; eos Virgo non gregem, sed greges potius voluit appellare, sciens quia convenientius nomen justis attribuitur singulare. Unde infra in Cantico : « Capilli tui sicut caprarum, dentes tui sicut grex ovium (*Cant.* VI). » Et in Evangelio : « Nolite timere, pusillus grex (*Luc.* XII). » Greges ergo sodalium falsa est credentium multitudo, in quibus species pietatis, sed nulla virtus, nulla est operum fortitudo, in quibus religioni Christianæ paret ostentatio, Scripturæ sonat nonnunquam prædicatio vel doctrina, sed vita non recte sapit, non morum satis redolet disciplina. Qui plerumque infirmorum lædunt conscientias et seducunt, et a justitiæ semita declinantes in erroris latitudinem introducunt, et vel apertis colloquiis vel occultis consiliis vel exemplis deterioribus mores bonos corrumpunt, eisque arctum religionis iter vel auferunt penitus, vel saltem ad modicum interrumpunt. Post hujusmodi seductores Virgo prudentissima non vult ferri, sed discernere sapienter, qui, quibus debeant anteferri, ne si pro Stephano Nicolaum, Judam accipiat pro Joanne, eorum similis habeatur, vel duplo filia sit gehennæ. Quod malum instinctu malignorum spirituum fieri Virgo novit, quos de sede cœlestium longe fecit iniquitas et removit, dum divinam excellentiam oculo satis humili non viderunt, sed inaccessam similitudinem affectantes, de cœlo instar fulguris ceciderunt. Qui scientes nunquam se illo unde ceciderant redituros, sed de luto factos homines operante gratia et meritis ascensuros; corrupti malitia, dolore miro invident et torquentur, et summo nisu nocent eis, quibus hanc dari gratiam intuentur; quia ergo eis est indefessus animus invidendi, eisque mille artes, juxta quemdam ethnicum, sunt nocendi, tam nocte

media quam die medio retia sua tendunt, et vel sagitta in tenebris, vel incursu meridiano incautos et miseros comprehendunt (*Psal.* xc). Sagitta volans, in tenebris, quæ ferit graviter dum nescitur, occulta est suggestio, qua noster animus delinitur, cum oppanso quodam velamine, aut nullam, aut venialem se promittit, et parvo tanquam vulnere ad cor miserum virus mortiferum intromittit. Incursus vero meridianus aperta est malignitas impugnantis, cum effundit totas vires vehemens impudentia malignantis, cum a throno patientiæ, obedientiæ, continentiæ graviter nos deponit, vel forte resistentibus, damna, pericula, martyria minatur evidentius et apponit. Quod si forte quemvis malignus invenerit spiritus fortiorem, ut non minas ejus terribiles, non ejus timeat impetum acriorem, ponit minas, tacet pericula, nihil ingerit violenter, sed ad quamdam se convertit religionis speciem fraudulenter : sentiens quippe nonnullis, vigilias, orationes, abstinentiam, jejunium, laborem manuum complacere non resistit, sed insistit, et hortatur in eis primum fortius permanere ; et ne in his præveniri possint, ab alterutro sollicitius præcavere, deinde tempore debito non contentos modum regulariter positum non tenere. Dum igitur quilibet spiritu fervens, cæteris non inferior esse tentat, et admissum equum desiderii freno moderaminis non retentat, dum solemnes vigilias prævenit, ut oret devotius vel suavius aliquid ruminet de Scripturis, dum jejunat, et abstinet, ne quasi ventrem oneret escis citius transituris, dum adhuc vigens corpore labori manuum debito plus intendit, dum ad hæc vel horum similia habenis laxioribus se extendit : occurrunt hinc inde flatus gloriæ, laudis amor, æstimatio præsumptiva, contemptus aliorum, temerarium judicium, reprehensio durior et nociva. Damnans quippe cæteros quos tanquam tepidos tenere modum conspicit laxiorem, se ferventem fortius, jam cunctis reputat meliorem ; et quo ad majora inconsiderantius inardescit, eo læsus vento superbiæ aret nequius, turpius inanescit. Nam quem fervor agit præcipitem, vanitas excipit subinducta, ejusque conscientiam fallit quædam species introducta, quæ bonum simulans luce falsa, hujus retundit oculos et obscurat, illo subtilius operante qui se in lucis angelum transfigurat. Cujus opere miser iste nequaquam existimat se illusum, sed quodam velut solis meridiani radio se perfusum, in quo solam superficiem tanquam florem conspicuum dum attendit, fructum sperat certiorem, nec in radice vitium deprehendit. Seductus ergo isto, post greges sodalium jam vagatur, dum quasi bene operans, malignorum arte spirituum defraudatur, quos sodales Christi et socios quodammodo comperitur, dum Christo placere se existimat, et placere istis nihilominus invenitur. Post cujusmodi sodales non vult Virgo prudentior evagari, non eorum meridiana boni specie defraudari, sed eorum astutias oculo deprehendere perspicaci, et Christum invenire in luce propria et meridie non fallaci. Volo, inquit, lucem tuam invenire veracem, utilem, et serenam, ne errore decepta, post lucem cursitem alienam, ne cadens Lucifer sibi falso assumat similitudinem Michaelis, ne se mihi offerat Satanas in forma et specie Gabrielis. Volo, ait, meridiano incursu et dæmonio non seduci, eorum blanditiis et simulatione deceptoria non abduci, qui se tuos sodales mentiuntur, qui nomine lætantes angelorum, angelica beatitudine non fruuntur. **139** Ne igitur prædicta lux istorum et dies mihi subdole blandiatur, ostende in quo vel homine vel angelo tibi grata requies habeatur, quæ apud temetipsum non solum in die, sed in meridie rutilat et flammescit, dum perfecta, nec mane inchoata, nec cursu defluo vesperascit.

Hactenus Sponsa Virgo de ipso et ad ipsum, quem tenerius diligit, est locuta, suumque amorem et desiderium sermone continuo prosecuta : nunc assumit silentium, loqui tamen penitus non omittens, sed audiendi gratia paululum intermittens. Et nos itaque hoc in loco assumpto paulisper silentio quiescamus, et primo huic tandem libro terminum imponamus, quia et iste prolixitati suæ postulat calcem poni, et nostra infirmitas laborem inchoatum, vel ad modicum jam seponi. Ad id vero disserendum, quod dignatus est Sponsus Virgini respondere, si dies illuxerit, curabo quiescentem calamum retorquere ; si sanctus ille Spiritus dignanter accesserit in silentio me docere, quod eidem complaceat me loqui potius quam silere.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum. Post multa verba Virginis quibus sui æstus animi demonstravit, quibus dari sibi optatum osculum, indicari Sponsi cubiculum postulavit : non durilia, non contemptus, nitra denique sera silentii tenet Sponsum, sed auditis diligenter illius votis et precibus dat responsum. Et profecto Virginem, quæ ubi Sponsus cubet tam sollicite vult doceri, monet primo ut seipsam non negligat studiosius intueri, ut ad sua se convertens, suam pulchritudinem non ignoret, ne forte ignoratam situ vel negligentia decoloret. Non enim satis caute ad acquirendum cætera se accendit, qui prius acquisita dignæ considerationis oculo non attendit, et opes concupitas labore temerario coacervat ; qui

pridem repositas diligenti sollicitudine non observat. Poeta describente, venator errat non modicum et delinquit, qui fugientia captat, capta respuens derelinquit; et propheta Aggæus arguendum eum nihilominus demonstravit, qui mercedes congregatas in pertusum sacculum collocavit (*Agg.* 1). Proinde Sponsus Virginem ad considerandam suam ipsius pulchritudinem primo mittit, eamque oblivioni dare præterita non permittit: hoc ipsum ei memorans, quod eam commonet memorare ut illa facilius possit aurem monitis inclinare. *O pulchra, inquit, inter mulieres.* Quod illa Virgo quam sibi ab æterno in matrem Dei Filius præelegit, in qua tempore congruo sumens carnem membris contractioribus se coegit, de qua nasci voluit sepe carnis novo genere non abrupta, cujus factus est filius ante partum et post partum castitate penitus incorrupta: quod illa, inquam, Virgo inter cæteras, hoc est præ cæteris mulieribus fuerit speciosa, existimo dignum credi, nec est fides hujusmodi vitiosa. Neque enim est credibile ut Deus, Dei Filius, matrem elegerit fuscam, luscam, struma notabilem vel gibbosam: et non magis vultu niveo, colore roseo, gratis oculis, pleno corpore speciosam, ut quæ ad officium dignius præ cæteris mulieribus est electa, esset non solum quavis turpitudine non infecta: sed et specie corporali cunctis pulchrior et perfecta. Quamvis quod pulchra inter mulieres dicitur, non tam congruat gratiæ vultus, corporis venustati, quam perfectis moribus et admirandæ illius sanctitati, quæ teste angelo gratia plena, quod de altera nusquam muliere perhibetur, sola solius Christi mater fieri promeretur. Cujusmodi pulchritudinem attendens angelus: « Benedicta tu, inquit, in mulieribus (*Luc.* 1). » Ipsa quippe in mulieribus hoc est inter mulieres, est benedicta, quibus Evæ merito maledictio durior est inflicta, cui primo delinquenti lege misera conformantur, et peccatis obnoxiæ materna similitudine deformantur. Inter quas miseras et deformes huic Virgini pulchritudo amplior est concessa, quæ maledictum vetus et legem hæreditariam supergressa, obumbrante Spiritu omnem a se æstum malitiæ, peccati maculam longe fecit, et innocentiæ meritis, mentis pulchritudine cunctis mulieribus se præfecit. Ad augmentum vero pulchritudinis integritate corporis lætabunda, novo et inexperto cunctis genere fit fecunda; et partu inenarrabili natum protulit virgo talem, ut non ante, non postea genuerit potissimum altera vel æqualem. Proinde tanta et tam incomparabilis celsitudo, quid nisi hujus Virginis mira est et eminens pulchritudo, qua non solum a cæteris mulieribus non præventa, sed ipsa inter omnes longe pulchrior et excellentior est inventa? Ad quod considerandum Sponsus eam revocat **140** et reducit, eamque ad optatum cubiculum nondum plenius introducit, ut seipsam primo sciat quanta scilicet gratia decoretur, unde, quo pervenerit humilitate memori recordetur. Tu, ait, quæ majorem cunctis mulieribus A gratiam jam adepta, virgo manens, Dei mater mirabiliter es effecta, dum quod restat non invenis, nec adhuc pervenis ad optatum, attende diligentius quid tibi jam meo munere sit collatum. Nam cum avida futurorum nondum ea prævales adipisci, si acceptæ jam gratiæ curas humiliter reminisci, perceptio præsentium fidem tuam solidius confirmabit, et confirmata fides futura tam suavius quam securius exspectabit. Si vero postponis et ignoras quæ jam velut præsentialiter experiris, et dum captas inexperta, expertorum negligens inveniris: *Egredere*, quod quidem non consulens, non imperans tibi dico, sed minas incutiens, futuri præscius hæc prædico. Egredere, inquit, hoc est, egredieris, et a secreto mereberis resilire, a sanctuario longe fies B in quod postulas introire, ab ipso quod tibi vis ostendi grato cubiculo repelleris, et videberis egredi, cum non ingredi permitteris. Sic nimirum deleri de libro viventium perhibentur, qui cum justis in æterno ascribi codice non merentur; et sermone usitato, nobis asserimus hæc auferri, quæ sperata vel optata tandem nobis novimus non conferri. Itaque et Virgo se foras egredi conqueretur, cum ignorantiæ merito repulsam ab introitu patietur, cum oblita suæ pulchritudinis, turpis et decolor apparebit, cum ex recordatione præsentium certam futurorum fiduciam non habebit. Si autem pignus Spiritus et arrhas, Virgo, memoriter consideraveris te habere, quas nullus electorum eo prorsus modo meruit obtinere; scies profecto quia quidquid C digne postulas, non aufertur, nec fraudatur æstuantis justum desiderium, sed differtur. Quæ enim tot et tanta supra omnes mulieres accepisti, quæ sine Patre Filium operante sancto Spiritu concepisti, quæ juxta Gabrielem apud Deum miram et ineffabilem gratiam invenisti, dum conceptum sine coitu, sine gemitu peperisti, quid tibi deinceps jure existimas abnegari, si tamen tempus venerit quo id fuerit dignum dari? Qui ergo tanta contulit, ab eodem quod reliquum est exspecta, et si, ut plerumque videtur, animo cupienti moram fecerit, reexspecta; et ne forte gravet dilatio, quid jam acceperis recordare, et acceptorum memoria, ad fidem et patientiam confortare. Nam in eo quod jam teneS, omnem mulierum pulchritudinem excessisti, et pulchra mentis D facie omnes Evæ filias præcessisti, quod si cognoveris, et dignas egeris gratias largitori, suspirans ad reliqua, non dabis murmur indebitum dilatori. Ad hoc quippe differt, ut dilatum desiderium ferventius et constantius ingemiscat, non ut quassata fide per impatientiam defetiscat, ut dilationis tempore pulchram faciem excolas amplius et decores; non oblivionis pulvere et ignorantia degeneri negligentius decolores. *Si ergo ignoras te*, egredere a cœtu meo, a sinu meo, a me, a denique ipsius facie quem amasti: *Et abi post vestigia gregum*, quos paulo antea formidasti. *Egredere*, inquit, *et abi*. Egressus enim quis a sanctuario quod debuerat introire, proficiens in pejus, jam stare non

conceditur, sed abire; et quia non seipsum, non monentis consilium timuit oblivisci, longe a se, et a monente longius cogitur proficisci. Abit autem post vestigia gregum, qui prævium eorum sequitur pravitatem, qui errorum et sectarum amatores, fidei nesciunt unitatem, vel qui more viventes bestiali, eos alliciunt et decipiunt qui sequuntur, et suis pravis moribus quos præcedunt, graviter persequuntur.

CAPUT II.

Et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Cum egressus quisque abierit, obscuratum jam habens intellectum, hædos pascere perhibetur, dum affectus pravos perducit ad effectum, dum mentis inconstantiam, morum petulantiam, immunditiam corporalem fovet et provehit, et vitam ducere diligit animálem. Agnos forte pascit, qui miserentis gratiæ spiritu confortatus, actus habet innocuos, mundos et simplices cogitatus, quorum summus ille pastor fructum approbat, diligit et candorem, et ad pascendum eos, suum commonet dilectorem: « Si diligis me, inquit, pasce agnos meos (*Joan.* xxi). » Hædos vero pascit, qui mente corrupta, seducto spiritu, perdita voluntate agit mala, gaudet malitia, gravatur æquitate; et ea prosequitur quæ judex justus poni judicat a sinistris (*Matth.* xxv), ut in eis dure desæviat ultor angelus cum ministris. Cujusmodi hædos non in tabernaculis pastorum pascere perhibetur, a quorum contubernio propria urgente malitia prohibetur, quem illorum vita non allicit, non delectant opera, sed offendunt, nec imitari diligit quod illi doctrina et moribus præostendunt. Et quia non versari pastorum in tabernaculis invenitur, in quibus exsultationis et salutis pariter vox auditur : prope saltem remanet, nec longius pascua sunt inventa, dum **141** Christi nomen tenet, baptisma non aliud, communia sacramenta. Abhorrens itaque virtutem, pietatis specie gloriatur, et non tenens rem, fidei sacramento visibiliter obumbratur; et ob hoc non intus, sed juxta pastorum tabernacula pascere memoratur, quia, etsi foris sit quodammodo, rei tamen sua species vicinatur. Pastores sunt perfecti quilibet, qui fidem rectam non tam nomine quam operibus exsequuntur, qui regenerationis lavacro semel loti, devotis sæpe lacrymis abluuntur, qui Ecclesiæ sacramenta devote suam celebrant ad salutem, dum eorum non tam forinsecus formam obtinent, quam virtutem. In quibus tabernaculis suas in directum corrigunt pravitates, divino beneplacito subjiciunt proprias voluntates; et discreto moderamine regunt sicut opera, sic affectus et per dies singulos ampliores transeunt ad profectus. In his autem non versantur, sed eis aliquatenus appropinquant, qui destruunt fidem operibus, cum sacramenta fidei non relinquant, qui virtutem non habentes, exteriori ejus titulo decorantur; et quos bonos viderint non re, sed nomine pastores imitantur. Sed fortasse nonnullis durum videbitur et austerum, quod Sponsus Matrem Virginem sic affatur, quod præloquenti dulcia tenere diligenti responsionis principio sic minatur; cum certum sit post prælictum osculum ab eo illam non sic egredi vel abire, et proinde osculanti vel amanti non tam gravia, non superflua convenire. Etsi enim cuivis animæ vel etiam Ecclesiæ potest convenientius assignari, cui delinquenti frequentius Christus utile judicat nunc promittere, nunc minari : hujus tamen specialiter constantior esse creditur pulchritudo, in qua Deus humanatur, divinitatis corporaliter habitat plenitudo. Dignum igitur existimo paulo attentius nos videre, quomodo Virgini amatoria præloquenti Sponsus amet paria respondere; et cujus preces, vota, indefessum desiderium jam præsensit, laudes laudibus referens ab ejus desiderio non dissensit.

CAPUT III.

Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum. Nolens Sponsus gradatim ad profectus Virginem promovere, docet eam quomodo mereatur proficiendi gratiam obtinere, videlicet, si, quæ tam obtinuit, apud se, velut in abscondito sic reponat, ut eis manum piceam vel ad modicum hostis subdolus non apponat. Apponit enim plerumque tactum noxium bonis potioribus majoris gratiæ sanctitatis, cum superfundit eis cladem, nequam caliginosæ nebulam vanitatis, cum vel flatu gravi superbiæ mentem donis præditam obruit et obdurat, vel saltem aura levi teneræ faciei pulchritudinem subobscurat. Difficile quippe cuivis est Virgini donis potioribus sese præditam intueri, et superbæ vanitatis vel non quati ariete, vel flatu quamvis modico non moveri : egregiam forma, vultu laudabilem se sentire, et laudanti frequentius flexo nunquam animo consentire. Unde necesse est, ut quæ superbia non vult tangi, sibi speculum non apponat, ne cum pulchram se viderit, forte cæteris se præponat : imo ut nec ad modicum blando consentiat deceptori, ignotam sibi faciem casto tantum cognoscendam præbeat amatori. Amator itaque castus non nisi sibi volens Virginem complacere, ipsam propriæ faciei vult notitiam non habere, vult ut Virgo se nesciat, suam pulchritudinem non miretur, ne admirans sive laudans, in se magis quam in Domino glorietur. Felix ille angelus haberetur, si quodammodo se nesciret, cum in deliciis paradisi splendore Luciferum præveniret; felix, inquam, si non de his quæ acceperat superbiret, et a Deo conditus, Deo paria non sentiret. Longe satius, longe felicius, Abraham se nescivit, cum divinum colloquium, se quasi nesciens, requisivit, cum oblitus quod magnus meritis, vita clarior haberetur, prudenti consilio se non nisi pulverem esse et cinerem fateretur. « Loquar, inquit, ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (*Gen.* xviii). » Felix etiam rex David, qui quoniam legis litteram quam didicerat non vult scire, vilipendens propriam, in Domini potentiam meretur introire, et suam non constituens, Dei justitiæ cervice subdita famulator, et oblitus suorum, eorum solummodo quæ sunt Domini memoratur.

« Quoniam non cognovi, ait, litteraturam, introibo in potentias Domini ; Domine, memorabor justitiæ tuæ solius (*Psal.* LXX). » Econtra miser ille Nabuchodonosor qui sui a se notitiam non amovit, qui divitem, præpotentem, variis successibus præditum se cognovit, qui sese imperantem, quam eum per quem reges imperant, plus attendit, et se magnum intuens, auctorem suæ magnitudinis parvipendit. « Nonne hæc est, inquit, Babylon magna, quam ædificavi in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei? » (*Dan.* IV.) Quod si quis objecerit quia nonnulli inveniuntur præclara sua opera revolvisse, in quo tamen Scriptura non judicat eos reprehensibiles exstitisse : attendat tempus, causam **142** discernat, quibus id fieri comperitur : et sciat quando, et quare id tam licitum quam necessarium invenitur. Cum enim sentit quis ad patiendum vel faciendum mala gravius se compelli, si ab his prudenti consilio tanquam pedes a laqueo vult evelli, potest, imo et debet, bona quæ jam obtinuit amabiliter recensere, ut memoria meliorum mala possit imminentia removere. Inde est quod Job cum multo malorum pondere, simul et numero quateretur, et ut Deo tandem malediceret uxoris instantia moneretur : bona quæ jam acceperat revocat ad memoriam et revolvit, et bonorum memorem, malorum congeries impatientiæ maculis non involvit. « Cor viduæ, inquit, consolatus sum, et justitia indutus sum : et vestivi me sicut vestimento. Oculus fui cæco, et pes claudo ; pater eram pauperum. Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator (*Job* XXIX). Nunc autem deridebant me juniores tempore (*Job.* XXX). » Et supra : « Si bona suscepimus de manu Domini, quare mala non sustineamus? » (*Job.* II.) Bona sua vir bonus digna premi silentio non putavit, cum eum circumquaque tanta malorum multiplicitas angustavit, ut bonorum suavis recordatio levem redderet pressuræ sarcinam incumbentis, ut longe post admonuit Scriptura cujusdam Sapientis : « In die, inquit, malorum ne immemor sis bonorum (*Eccli.* XI). » Ad hoc valet, ut existimo, dictum illud, quod litteræ gentilium tam favorabiliter extulerunt, et ut dignum memoria scriptum ad posteros transtulerunt, quod nonnulli asserunt unum e septem Græciæ sapientibus protulisse, alii potius asseverant Apollinem eleganti oraculo respondisse : « Scito, inquit, te ipsum, homo. » Quia sapientes sæculi ex anima rationali et corpore constare hominem cognoscebant, quorum alterum cum diis, alterum commune habere cum belluis asserebant, quorum erat doctrina sanior, rationem corpori præferebant, quo judicio belluis detrahentes, diis (ut erat convenientius) deferebant. Volebant itaque ut homo ratione prævia regeretur, et caro bestialis rationali spiritui subderetur ; et evecto spiritu, homo de inter bestias auferretur ; et si non loco, vel (67) merito in deorum consortium trans ferretur. Ad hoc quippe et propter hoc censebant hominem factum esse, hoc inter hominem et pecudem naturaliter interesse : quod terrenis pecus licenter inhiat, homo ad cœlestia jubetur aspirare, quod etiam os homini sublime datum (68) videtur indicare. Hujus rei vult Apollo prudenter hominem reminisci, scire unde veniens, quo debeat rationis merito proficisci : suum infra posterius, velut somno deditum oblivisci ; ad id quod est anterius agilitate virium expergisci. Quia vero plures a tramite declinant et exorbitant rationis, qui more belluino immerguntur terrenæ sordibus actionis, qui delictis gravibus manus implicant et involvunt, pedes injiciunt voluntariis, ab objectis criminibus non absolvunt, quorum vix aliquis qui vivat secundum hominem invenitur, imo juxta philosophum suem vel asinum vivere comperitur ; ideo vates clamat, silere tripodem non permittit, sonat oraculum, doctrinam censoria vox emittit : Magnus Apollo tonat, et emisso fulgure vult timeri, vult equum et mulum, suem et asinum ab errore et ignorantia deterreri ; vult meliores quosque ad honestam scientiam commoneri, suosque auditores ad intelligendam rationis excellentiam promoveri. « Scito, ait, te ipsum, homo. » Cujus sententiæ Paulus non inscius cum ad patiendum gravia cogeretur, cum infirmitati et scandalo Corinthiorum tenere compatiens ureretur, ne plus justo aliena sarcina gravaretur, vel forte ut gravatis audiri dignior videretur : recurrit ad scientiam, scire se hominem profitetur, qui non carni deserviat, sed qui cœlo inseri glorietur. « Scio, inquit, hominem in Christo raptum usque ad tertium cœlum ; et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradisum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui (*II Cor.* XII). » Et Adjunxit : « Pro hujusmodi gloriabor (*ibid.*). » Videtis Paulum scire se hominem ad cœlum tertium sublimari, paradisum invisere, et pro tanta gratia gloriari? Ad hoc videlicet, ne pseudoapostolis Corinthii plus deferrent, ejusque doctrinæ et meritis doctores subdolos anteferrent. Alioquin si hæc, vel huic similis causa vel necessitas non fuisset, quæ virum sapientem ad hanc velut insipientiam coegisset, profecto illud de Evangelio suis dictum coapostolis meminisset, et dignum memoria tam in sermone quam conscientia tenuisset : « Cum omnia bona feceritis, dicite, quia servi inutiles sumus (*Luc.* XVII). » In quo dicto datur intelligi quia non omnia bona quivis facere comprobatur, si non istud dicere bonis cæteris apponatur : et bonorum congeriem digna satis superficie non colorat, qui eam vanitatis vitandæ gratia non ignorat. Ut igitur perfecte sanctam et humilem noveritis Sponsam esse, hanc in ea Sponsus docet ignorantiam esse, quæ dum festinat ad reliqua quæ nondum dat filius, sed promittit, ea quæ jam obtinet, glorianti memoriæ

(67) Pro *sattem*.

(68) Ovid. I Metamorph.

non committit. *Si ignoras*, inquit, *te, o pulchra.* Quod enim dicit Si, non dubitativa, sed affirmativa conjunctio est; sicut ille poeta : « Dii, si qua est pietas cœlo. » Dicit itaque Sponsus : *Si ignoras te, o pulchra*, quod quidem difficile est, sed tamen **143** virum est, *Egredere.* Egredere autem, unde et quo, nisi a contemplatione tua ad opus tuum? Egredere a consideratione pulchritudinis tuæ ad informandum pulchritudinem aliorum, tui quasi negligens, esto sollicita plurimorum : informa discipulos, apostolos doce, quæ de me perfectius cognovisti : Joanni condescende, quem ut filium mater suscepisti. *Egredere*, inquam, *et abi post vestigia gregum.* Qui gregibus præsident, post eorum vestigia gradiuntur, eorum sollicitudinem habere præ oculis cognoscuntur; ne quis erret, ne quis lassus resideat, oculos vigiles circumducunt, adgaudent saniori, infirmum quemque reportant in humeris vel reducunt. Est igitur insigne potestatis gregibus præsidere, et Virgini præsidenti apostoli monentur assidere, ut eis Virgo imperet, et ut mater omnium curam gerat, et illi matrem audiant, sicut Evangelium asseverat. « Mulier, inquit, ecce filius tuus (*Joan.* XIX); » ad discipulum autem : « Ecce mater tua (*ibid.*). » Cum enim Joannis cura matri Virgini delegatur, aliorum sollicitudo non ab ea, ut existimo, relegatur, sed quod certi causa mysterii uni specialius assignatur, omnibus generaliter esse necessarium designatur. Nec enim solus Joannes Mariam suscipit, susceptam veneratur, nec solum Joannem Virgo affectu devotæ sollicitudinis amplexatur, sed omnes diligens, omnibus studet utilem se præbere, doctrina præcipuam, imitabilem omnibus exhibere. « Omnes, inquit, erant unanimiter perseverantes in oratione cum Maria matre Jesu (*Act.* I). » Post eorum itaque Virgo abire vestigia commonetur, ut processus ipsorum diligenti oculo perscrutetur, quid agant, quo tendant, qua transeant sollicitius investiget, dignum laude promoveat, devium quoque non prætereat sed castiget. Greges sunt apostoli et qui eis fide et operibus aggregantur, qui evangelicis imbuti sacramentis ab errore ignorantium segreganlur, qui venerantes Virginem et ejus credentes auditui, ad æternam pascuam suspirantes, quæ mundi sunt, habent contemptui. Quibus per Ezechielem dicitur : « Vos autem greges mei, dicit Dominus (*Ezech.* XXXIV). » Quos ideo forte plurali numero greges voluit appellare, quia jussi apostoli verbum Evangelii credituris gentibus prædicare: divisi ab invicem ducente Spiritu diversas mundi partes elegerunt, in quibus multos greges et conventus hominum, multas ecclesias prædicandi studio collegerunt. Qui, etsi loco, tempore, virtutum merito sunt diversi, tamen dum ad fidem catholicam et doctrinam evangelicam veniunt universi, multi greges in unum, in unam Ecclesiam plurimæ rediguntur : omnesque indiviso sacramento fidei et baptismatis uniuntur.

CAPUT IV.

Et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Hædos vocat apostolos, qui cum verbo Virginis et A exemplo ad multam sanctitatem proficere non negentur, tamen dum mortali vita vivunt et carnis ergastulo detinentur, juxta Sponsi consilium servos inutiles se fatentur, et suam justitiam ignorantes, peccata sua voce humili confitentur (*Luc.* XVII). Quorum unus : « Si dixerimus, ait, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan.* I). » Et alius : « In multis, inquit, offendimus omnes (*Jac.* III). » Quos itaque reddit agnos candor conscientiæ, innocentiæ pulchritudo, morum simplicitas, meritorum eminens sanctitudo : eosdem hædos facit peccati confessio cum timore, dum adhuc nescit homo utrum odio dignus sit an amore. Proinde cum justi quilibet appellantur agni, et eorum laudes innocentia promeretur, B quæ digna commendari nisi Christi munere non habetur : « Meos » dicit, sicut Petro longe postea designavit, cum ei diligenti curam diligentium assignavit. « Simon Joannis, diligis me? pasce agnos meos (*Joan.* XXI). » Cum autem eos peccati merito hædorum nomine vult censeri, quos Jacobus et Joannes sine peccato asserunt non haberi, dicit « tuos » ut Virgini curam illorum ingerat ampliorem qua eisdem curandis invigilet, et ad statum Virgo provehat meliorem. Sicut Moysi dictum est : « Descende, peccavit populus tuus (*Exod.* XXXII). » Vel quia sicut agni evangelico testimonio dextram sortiuntur, sic hædi ad sinistram Sponsi constitui cognoscuntur (*Matth.* XXV); per hædos non incongrue C omnes actus Virginis vult signari, quidquid scilicet in hac vita Virgo temporaliter jubetur operari. Castigatio enim sui, aliorum sollicitudo, prædicatio vel doctrina, sudores et algores, vigiliæ, jejunium, disciplina, dona quidem Christi sunt, sed ad sinistram ejus videntur pertinere, quia gradu non fixa stabili, cito finem merentur obtinere. Attamen si pascantur, faciunt et proventum, non sicut apud Osee : « Stultus Ephraim pascit ventum (*Ose.* XII), » sed juxta pastorum tabernacula pascere Sponsa curet, id est, ut præceptis Scripturarum et earum auctoribus se configuret. Pastores sunt Abraham, Isaac, et Jacob, Moyses et David, patriarchæ et prophetæ, quorum nonnulli ad litteram inveniuntur in pascendis gregibus laborasse, omnes in regendis et corrigendis D moribus multo sollicitius vigilasse. Et **144** forte ideo hujusmodi pastores in tabernaculis eligunt habitare, quia de virtute in virtutem docent et diligunt festinare; et eis præsens quidquam non sufficit majorem tendentibus ad profectum, donec evacuato quod ex parte est, tandem venerint ad perfectum. Juxta quorum tabernacula, secundum quorum doctrinam et exemplum, actus suos regere et dirigere Virgo præcipitur, ut sequatur regulam Scripturarum, quam sciendam et tenendam proposuit longa retro series prophetarum. Etsi enim eosdem auctores Virgo mater speciali quadam gratia jam præcedit, tempore tamen eam illorum auctoritas antecedit, nec est injurium si ad eorum formam et doctrinam commendabilem invitetur, ut videlicet sequatur

exemplo, quos præceliere meritis jam videtur. Unde antem hoc Virgini ut prævaleat facere quod monetur, ut se ignorans exeat, et abiens hædos pascere gratuletur, ostendit Sponsus ei, ut in solo Domino glorietur, et suæ nescia faciei, solam illius faciem admiretur. Ideo addit : *Equitatui meo*, etc.

CAPUT V.

Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. Amicam dicit, cujus animus auditui penitus concordat, cujus conversatio a mandatis nec ad modicum jam discordat, quæ sic agere et peragere studet omnia quæ mandantur, ut eum diligens qui mandavit, ab ipso diligi mereatur. Sicut in Evangelio scriptum est : « Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis (*Joan.* xv). » Porro hanc, ut amica fieret, assimilavit equitatui suo in curribus Pharaonis. Alludit rei gestæ, historiam tangit, quæ describit filios Israel profunda maris sicco vestigio præterisse : currus vero Pharaonis et omnem prorsus illius exercitum interisse. In quo autem huic populo Virgo mater similis habeatur, congruum est videre ; videtur enim hujusmodi similitudo dignam satis convenientiam non habere, præsertim cum in illo transitu non inveniatur equos populus Israel habuisse, et non fuerit equitatus, cui constat equos et equites defuisse. De Pharaone quippe scriptum est : « Equum et ascensorem projecit in mare (*Exod.* xv), » et infra : « Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare (*ibid.*). » Transeuntibus vero filiis Israel, equorum vel curruum nulla fit mentio, minasque Pharaonis non evadunt tali præsidio, ne quod sola Dei manus mirabiliter voluit operari, dignum quisquam existimet equis vel curribus assignari. Denique mare, etsi forte navigio, tamen equo aut rota volubili non transitur ; in transitu autem illo, sicut non navigium, sic nec vehiculum populus experitur, sed divisis fluctibus, et hinc inde stantibus, instar muri, pede sicco transeunt, Ægyptiorum ultra impetus non sensuri. Non itaque ob aliud recte dicitur equitatus, nisi quia Deus ei spiritaliter insidebat, subjectoque populo rector misericorditer præsidebat ; ejusque præsidentis ille currus exstitit vel quadriga, et quadrigæ subsidentis iste dux esse voluit et auriga. Cui Moyses : « Dux fuisti, ait, in misericordia tua populo quem redemisti (*Exod.* xv). » Et Habacuc : « Qui ascendis super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac.* III). » Cujusmodi equitatum, sicut, inquit, in curribus Pharaonis, id est supra omnes currus Pharaonis feci meum, meo servitio mancipavi, cum eductum de Ægypto de inter manus persequentium liberavi, sic profundo mysterio mirabili cuidam ministerio te addixi, cum electam matrem Sponsam in mulieribus, id est supra omnes te mulieres benedixi. Omnes quippe motus, omnes impetus quos caro suggerit, quos mens congerit enervata, omnes vitiorum turbas quas emittit et immittit Ægyptus perdite depravata, submersi et exstinxi aquæ diluvio deprimentis, tuas extersi maculas gratiæ beneficio diluentis. Exstinctis autem hostibus, meo te servitio liberius assignatam, levi jugo et suavi, cervice voluntaria mancipatam : potens eques, auriga doctus per medium maris duco, et hinc inde remotis fluctibus ad terram viventium solidam te perduco. Stat a dextris et sinistris aquarum imminens altitudo, quas in modum maceriæ fixas tenet invisibilis fortitudo, obstupescunt et mirantur novo et insueto genere se teneri, quadrigæ dari viam, et undas labiles non timeri. Sic enim versans et conversans inter medium peccatorum, hinc gentium stultitiam, illinc attendens scandala Judæorum (*I Cor.* I); ex eorum malitia non culpam tibi contrahis, non peccatum, non frangeris opprobriis, non iter deseris præmonstratum. Nec solum caput tuum non premit vel opprimit undæ congeries imminentis, sed nec rivus præteriens pedes attaminat incedentis, imo pede sicco, puro vestigio, munda vita, viam præteris hujus mundi, nullo vitiorum attactu lacessita. Tanto autem donata munere quomodo non amica, cujus in mundo tam immundo conversatio tam pudica, quæ animi mei custos, secreti conscia spiritalis, vera mater facta es, tori nescia maritalis ? Quod vero in concipiendo, torum non noverit maritalem, imo extunc et deinceps attactus venereus **145** non læserit animum virginalem, verbis sequentibus Sponsus videtur intimare, quibus illius pudicitiam evidentius voluit commendare.

CAPUT VI.

Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. In genis constat Virginis pulchritudinem amplius apparere, in quibus invenitur color niveus subrubere; imo candor et rubor sibi ad invicem videntur invidere, dum quisque velut certat genarum solus superficiem obtinere. Vel, si magis placet, imo quia placet, cum toti facici candor largo munere se infundit, et rubor se in genis aspersione tenui superfundit : arridentalterutrum, et fit quædam colorum societas amicalis dum ex nivali roseus, et ex roseo gratior fit nivalis. Genæ itaque decore Virginis commendabili colorantur, quæ non confusa sed diffusa in eis gratia decorantur ; in quibus color rubeus vel rubor sanguineus candori sociatur, et alter alterum non fastidit, sed fauce semper avida satiatur. Candor Virginis est carnis munditia et integritas virginalis, quam non lædit macula, non corruptio corporalis; quæ munita securius violento prædonis impetu non sordescit, reclusa diligentius flatu flante durius, non pallescit. Rubor vero qui decenter colori niveo copulatur, fervor est sive calor quo mens interior ardere gratulatur; qui cum velut in camino semetipsum intus vix possit continere, foris in operibus tanquam in genis videtur apparere. Quantum enim intus Virgo ardeat amore spiritali, non ad plenum potest exprimere foris opere corporali; sed ex abundantia quam interna conscientia comprehendit, foris in facie quædam velut scintilla rubea se ostendit. Hoc rubore et candore genas Virginis pulchras existimo perhiberi, quarum pulchritudinem amator

ejus diligit intueri; et quam a Virgine, ut ante dictum est, humilitatis gratia vult nesciri, ei ipse non invidus laudes amat congruas impertiri. Nec putandum quod aliquam eidem inferat pulchritudini læsionem, quod in ejus laudibus facit turturis mentionem, quia turtur, etsi nullius meriti, nullius esse creditur sanctitatis, pudicitiæ tamen typum, et modestæ præbet formulam castitatis. Unum quippe sortitus comparem alterum ultra nescit, illi soli servans fidem nosse alterum erubescit: illo forte perdito, nec sic alterum vult habere, dolet tanquam viduus, nec in ligno viridi vult sedere. Quantus amor, quanta fides, quantum desiderium castitatis, quam sanctam et imitandam pudicæ præferi speciem honestatis, ut præsentem, sic absentem amat singulariter quem elegit, in cujus semel consortium fide media se redegit? Cui turturi quæ melius, quæ potest dignius comparari, quam illa Virgo virginum in qua Deus voluit incarnari, cum ad eum singulariter diligendum toto jam desiderio raperetur, ut abhorrens omnem virum, ad ingressum etiam angeli turbaretur? Nato autem filio nihilominus nulla viri concupiscentia matrem læsit, sed genito genitrix, Sponsa Sponso amore insolubili sic adhæsit, ut ultra non inferret carnalis impetus casto spiritui detrimentum, nullum ultra vel sentiret amoris alterius blandimentum; inhærens soli cœlo, nesciret fragile pavimentum, carnem sic in filio, ut in Sponso amaret sacramentum. Sponso quidem fide firma diligit adhærere, eique uni viro virginem se castam exhibere, cujus nimirum et lætatur per tempus aliquod præsentia corporali, et beata prædicatur amore et commercio spirituli. « Beata quæ credidisti, » ait Elisabeth (*Luc.* I)! Illo autem velut perdito, cum scilicet mortuus et resurgens consortium humanum fastidiret, et eo unde venerat, hoc est, ad Patris dexteram jam rediret: hæc abhorrens publicum, corde casto, facie verecunda, vidua perseverat instar turturis gemebunda. Et quia Sponsum, cujus virens et delectabilis fuit præsentia, non habebat, absenti fidem servans in ligno non nisi arido jam sedebat; qui non alter ei Sponsus pari privilegio præsidebat, etsi forte gratia ministrandi alter ei velut filius assistebat. Quodpropter, ut æstimo, cum in cruce positus Joanni assistenti Christus matrem Virginem commendaret, et illius obsequio discipulum sollicite manciparet; signanter non ait: Mulier, ecce Sponsus tuus; ad discipulum autem: ecce Sponsa tua, sed ait: « Mulier, ecce filius tuus; ad discipulum autem: ecce mater tua (*Joan.* XIX). » In multis quippe filiis salva fide conjugali matris fecunditas commendatur, in multis vero sponsis intemperantiæ castitas accusatur: et ideo ut Virgo uni viro servetur vel absenti, non alter ei Sponsus, sed alter ei filius astitit in præsenti. Denique alius Joannes, major quo inter natos mulierum non surrexit, ut plane cunctis indicat, hoc mysterium intellexit, qui cum possit credi Christus, qui proprius Virgini Sponsus erat, non se tamen Christum, non esse Sponsum evidentius asseverat. « Ipsi vos, ait, testimonium mihi perhibetis, quod dixerim, ego non sum Christus. Qui habet Sponsam Sponsus est. Amicus autem Sponsi, qui stat et audit eum: gaudio gaudet propter vocem Sponsi (*Joan.* III). » Videtis quia Joannes digno considerationis oculo diligens **146** se metiri, aliis de ipso mentientibus, ipse prudens eligit non mentiri; et proprias sciens metas, non se Sponsum asserit, sed amicum, ne usurpans falsitatem, se reddat potius inimicum. Nullus itaque Virgini Sponsus nisi Christus, qui in ejus utero miras et incomparabiles nuptias celebravit, eamque non masculino coitu, sed divino Spiritu fecundavit, cujus præsentia eidem semper Virgini viridescit, et ad virorem ejus, virgo diligens hilarescit. Quandiu enim cum ea sponsus est, non potest non gaudere, in quo videt carnem suam carnis maculam non habere; qui in thalamo uteri secum factus est caro una, unione quidem nullum habente vitium, sed saluti omnium opportuna. Et quia tale, tam spiritale commercium, nihil sensit contrarium in junctura, nimirum concepto nullum intulit vitium genitura; et natus Christus non sicut cæteri et iræ filius ex natura, sed munda vixit carne, impulsu non necessario, sed voluntario moritura. Denique moriturus: « Si in viridi ligno, ait, hæc faciunt, in arido quid fiet? » (*Luc.* XXIII.) Lignum viride seipsum Sponsus dicit, cujus radix in conceptu occulto vermiculo non mordetur, cujus stipes, id est vita, putredine, quamvis modica, non tenetur; sermonum tanquam ramorum diffusio flatu noxio non arescit, sed, ut concludam brevi, vigore ingenito tota materies viridescit. Cui melius convenit quod Paulus dicit: « Quod si radix sancta, et rami (*Rom.* XIII). » Lignum ergo aridum recte quivis homo alius appellatur, cujus et conceptio non satis defæcata, et conversatio vitiis impugnatur; qui ex se vel per se non germinat, non justo germine fecundatur, nisi Sponso largiente ros divinæ gratiæ ei desuper infundatur. Proinde Virgo quandiu Sponsus cum ea est, ligno viridi jucundatur, eo vero absente omne lignum aridum arbitratur; nec aliud invenit in quo pes turturis vel ad modicum requiescat, qui vel originali vel actuali vitiorum attactu non arescat. Ostendens igitur de Sponsi absentia se dolere, dum nec habet quem diligit, nec alterum loco simili vult habere, sedet in arido, et gemens, viduam se ostentat, et tam situ quam gemitu formam turturis repræsentat. Nec putandum quod ex hoc sua privetur gratia pulchritudo, quod sedere et gemere cogit viduam mœstitudo, quia sicut digne in Sponsi præsentia Sponsæ facies hilarescit, sic non est alienum a gratia si in ejus absentia contabescit. Genas itaque Virginis pulchras recte sicut turturis commendavit, cui tam præsenti quam absenti fidem Virgo debitam conservavit, quæ sciens illum hominem solum comita præditum deitate, se totam, se devotam verecunda illi contulit castitate. Cui Sponsus subjungit:

CAPUT VII.

Collum tuum, sicut monilia. Laudans Sponsus Virginem, comparationibus utitur inauditis, et ut prima prætendit facies, non satis ad exprimendam similitudinem exquisitis, quia nec genæ turturi, nec monili collum videtur convenire, si non lector sollicitus latentem studeat convenientiam invenire. Collo innectitur vinculum, ut qui ligatus fuerit, teneatur, tentus hinc, illuc, illinc, alias juxta tenentis libitum abducatur; et si malevolus abductor fuerit, abductus misere captivatur, et libertate perdita fortioris imperio mancipatur. Quo miserator Dominus aliquando pressam et oppressam quamdam Virginem intellexit, quæ decepta et illecta fraudulentas primo blanditias non despexit; postmodum vero præbens collum ad vincula, duci ad ignominiam se neglexit, et oblita libertatis ingenitæ ad servitutem noxiam se deflexit. Hanc videns et miserans Dominus, ad id quod erat perditum reinvitat, monet ut alio se teneri ultra vinculo non permittat, et quæ laxo pudoris claustro permisit ingredi corruptorem, ut solvatur ab ejus vinculo, castum et salutiferum audiat monitorem. « Solve, ait, vincula colli tui, captiva filia Sion (*Isa.* LII). » Tu, ait, quæ olim digne Sion filia dicebaris, cum Deum mente videns, ab eodem vice benevola videbaris; a collo tuo in quo non lapis pretiosus, non jam aurum rutilat, non monile, sed illud deturpavit mens corrupta, carnis æstus, desiderium juvenile; solve, quæso, vincula, ut quod sordet inconcessæ turpitudini prostitutum, tergatur forti manu, honestati reddatur absolutum. Illa sorde hujus nostræ Virginis, quam habemus in manibus, collum non sorduit, non cervice obstinata, non indomito corde obduruit; sed illud voce blanda, molli manu Sponsus defricuit, defricato, levigato onus leve, et suave jugum imposuit. De quo et mandatum accepistis: « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth.* XI). » Collum igitur Virginis est ejus humilitas mansueta, mansuetudo humilis obedientiæ legibus assueta; cujus formam vel exemplum ipse Sponsus voluit se præbere, cum Patri obediens, in utero virginis Deus homo voluit apparere. Cujus obedientiam Virgo dignam satis et imitabilem intellexit, et amatrix formæ hujus collum tumide non erexit, sed auditu audiens tulit jugum, non quod Adam super filios aggravavit, sed quod leve et suave ferentis collum gratius levigavit. **147** Sicut enim, juxta ethnicum, non honor est, sed onus quæ ferentem species est læsura, sic e regione non onus est, sed honor species ornatura; et profecto Christi jugum diligentem non onerat, sed honorat, collum obedientis non dedecorat, sed decorat. Quantus mentis decor vobis videtur in verbis Virginis elucere, quanta de collo ejus non palearia, sed monilia dependere; quæ ad verbum angeli quo Deum parere prædocetur, non nobilem de stirpe regia, sed ancillam humilem se fatetur? Nec novum quidem et subitum erat ei divinis monitis A obedire, quæ diebus retro quamplurimis Deo consueverat deservire; ita ut fideli proposito mansuram quoque Virginem se voveret, unde tamen vel mandatum in Scripturis, vel formam in præcessoribus non haberet. Solo ejus docente Spiritu qui dignanter interius præsidebat, ipsa suam castitatem illibatam servare disponebat; meruitque a spe et desiderio non fraudari, imo quod amplius et mirabilius est, hujusmodi manente proposito, fecundari. Novo autem genere et Virgo permanens et fecunda, cum ante et post nec fecunda quæ Virgo, nec Virgo manserit quæ fecunda: de tanta prærogativa nihil altum, nihil incompositum loqui voluit vel sentire, nec ab eo quem Magistrum mitem et humilem corde noverat, dissentire. Itaque leve onus, jugum suave B nullus hominum sic portavit, obedienti Sponso non se quisquam sic alius conformavit; sicut ipsa quæ illi carnis suæ præbuit indumentum, cujus collum obediens digne considerantibus videtur ornamentum. Denique ipsa est quæ invenitur Christo capiti sic subesse, ut non sit dubium reliquo eam corpori superesse; et ipsa inter caput et corpus videtur locum medium obtinere, nec ad Sponsum filii Sponsi possunt nisi Matre media pertinere. Præsente ipsa nobis Sponsa, bonum est adhærere, absente vero non possunt membra capiti cohærere; nobis longe infra positis per ipsam Dei Filius condescendit, ad quem nisi per ipsam nostra infirmitas non ascendit. Ipsa prior, ipsa felicior accipit grande munus, per quod multi et diversi facti sunt velut unus; per quod duo C parietes una fide, uno baptismate sunt uniti, et ad Christum concurrentes, ei personaliter cuniti. Ipsa denique Sponso et filio, interventu medio, nos commendat, invitat nos ad precandum, illum submonet ut attendat; Sponsi mater et ancilla, nostra omnium imperatrix, disjunctos jungit, junctos retinet potens et efficax mediatrix. Videns quippe nos aridos, vinum in nuptiis non habere, et sciens sine vino non digne satis nuptias complacere; siti miserans perituros, festinat sollicita prævenire, et pro defectu vini fiducialiter Filium convenire. Dicit, inquit, Mater Jesu ad eum: « Vinum non habent (*Joan.* II). » Et attendens non cassari piæ precis humilem interventum, sed venire nobis, imo cunctis discumbentibus ad proventum, dicit ministris: D « Quodcunque dixerit vobis, facite (*ibid*). » Illis autem juxta verbum Virginis aurem inclinantibus ad mandatum, aqua implentur hydriæ, et vinum redditur defæcatum: re digna miraculi nostra insipientia vertitur in saporem, in ignem frigus torpidum, contemptus negligentior in amorem. Collum bonum, bona interventio, bona denique mediatrix, quæ jungit quos disjunxerat Eva noxia separatrix; quæ filium ad largitatem, ad obedientiam nos invitat, agitque ut et nos deferre obsequium, et ille conferre beneficium non omittat. Nec abs re est, quod idem collum Sponsus laudat sicut monilia, quæ opulentiæ matronalis et honestæ castitatis gerunt insignia; quæ facta ex auro et lapidibus arte docta,

specie præeminenti, collum ornant, tegunt pectus, claudunt oram duplicem vestimenti. Auro nostis plerumque sensum et sapientiam designari, lapidibus vero virtutes et opera figurari; et lapides in auro ponit artifex et ordinat diligenter, cum fortia operatur, et opera disponit sapienter. Et recte collum Virginis Sponsus comparatione monilium insignivit, quia mansuetudo humilis, qua Virgo ferre jugum eo dulcius, quo diutius obedivit, seu prærogativa meriti qua vicinior capiti reliqua membra corporis antecessit, qua ad Sponsum pro filiis mediatrix efficax intercessit; auro sapientiæ rutilat, lapidibus operum solidatur, digna virtutum copula per manum artificis adornatur. Quis enim fortius, quis sapientius tulit jugum suave diligenti, quis dilexit ferventius, quis obedivit gratius suaviter omnia disponenti, quam Virgo in qua Verbum Patri coæternum, Dei Sapientia carne voluit sic vestiri, ut quod erat permanens dignaretur habitu ut homo inveniri? (*Philip.* II.) Virginis autem prærogativa roborata hujus munere sacramenti, tanquam monile aureum clausit oram desuper vestimenti; cum non solum decorem, sed et confert Virgini munimentum, ut intra sinum carnis non sentiat prædonem fraudulentum. Sicut enim a mente, sic et a carne Virgo omne noxium repulsavit, imo quietis ejus sinum prædo impudens non pulsavit; videns et invidens mira cum gratia desuper præmuniri, ne cui malevolo ingressus posset uspiam inveniri. Et ob hoc forte Sponsus non monile, sed monilia nominavit, in quo multiplicem vel saltem duplicem prærogativam gratiæ designavit; qua scilicet in salutare suum amore tenero Spiritus Virginis defetiscit, et qua caro jam domita nihil adversus spiritum concupiscit. In **148** Paulo, sicut ait (*Rom.* VII), duæ sibi leges ad invicem obluctantur, cujus tam spiritus quam caro, non quæ volunt, plenius operantur; mente serviens legi Dei monile unum creditur jam habere, carne autem legi peccati nondum prævalet alterum obtinere. Quanto itaque Paulus miserior, qui adhuc rapitur in diversa, cujus Spiritus quæ sursum sunt, caro insolens vult adversa; tanto Virgo felicior, cui monile geminum jam donatur, cujus Spiritus hæret Deo, caro adversus Spiritum non luctatur. Felix, inquam, quæ munita monilibus non admittit prædonem impudicum, quæ pudicitiæ virginalis longe arcet a foribus inimicum, quæ nec ad januam canes improbos, carnis vitia sustinet vel latrare, a quibus suum thalamum Sponsus diligens voluit serenare. Verumtamen assultus cæteros non sic penitus ab eodem thalamo relegavit, eisque dure irruentibus qualemcunque aditum non negavit; in quo, etsi digna est argui sæva malignitas inferentis, non tamen sibi culpam æque humilitas contrahit sufferentis. Propter quod Sponsus ait:

CAPUT VIII.

Murænulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Murænula piscis est, qui nutritus in aquis, undoso earum diluvio tundi se multoties sustinet et propelli, gaudet tamen ad mortem impulsu aquatico non compelli; tempestate concussus absorberi non timet in profundum, caudam, ut dicitur, ponens in ore sese complicat in rotundum; captus arte piscatoria epulantium mensas ditat, et ad sui appetitum sapore gratifico nos invitat. Cujusmodi piscem forte Sponsus promittere Virgini videtur, si non in promittendo manifestius monstraretur; quod intellectum ad litteram nobis penitus interdicit, cum eumdem piscem aureum vel argenteum esse dicit. Denique non ait: Dabimus tibi; quod intelligi poterat ad edendum, sed: *Faciemus tibi*, quod intelligitur ad habendum, quia et piscator dat quidem murænulas, sed non facit, Sponsus vero sua non solum dat munera, sed et facit. Ejus quippe sunt munera, auctor quæ pretiosa facit. In hujus itaque vitæ statu non stabili sed undoso, in hoc mari nimis horribili, fide perdita naufragoso, multis Virgo sentit molestiis et tribulationibus se pulsari, sed usque ad defectum et impatientiam non gravari. Sponsus enim in ea quamdam velut piscium fortitudinem operatur, qua in medio stans aquarum, illuvione multifaria non laxatur; et invocato eo cujus amore æstuat, cujus æstu inexstinguibili detinetur, diluvium non formidat, non aquis profundioribus absorbetur. « Salvum me fac Deus, ait, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (*Psal.* LXVIII). » Et digne consequenter: « Non absorbeat me profundum (*ibid.*). » Inquieta undarum profunditas, fluxa tribulationum multiplicitas non sufficiunt admirari, quod festinant adversus Virginem facto velut agmine congregari; et tamen nullo assultu, nullo impetu frangere prævalent resistentem, illæsam inter undas instar piscium persistentem. Impellunt, non expellunt; convellunt, non evellunt; concutiunt, non excutiunt a statu solidæ firmitatis, obstupescunt attendentes tantæ Virginem gravitatis; quam sicut nova gratia, incomparabilis species, inaudita prosperitas non extollit, sic dura tribulatio, persecutio malignorum, aquarum fluxa congeries non emoliit. Manens enim in carne, erat spiritu non carnalis, sed aurea, id est dives auro et thesauro sapientiæ spiritalis; non molle quid, non fluidum, nihil in se retinens hebetudinis imperitæ, sed solida et lucida, sensu gravi, thesauro fortitudinis exquisitæ. In camino quippe tribulationum ad odorem ignis instar paleæ non præventa, non feno, non stipulæ, sed auro primo similis est inventa (I *Cor.* III); et quam prudentem maris in profundum aquarum illuvio non demersit, non turpavit caminus ignis fuligine sed extersit. Nullum quippe scrupulum, nullum offendiculum in ea tribulationum invenit magnitudo, cui posset adhærere quævis noxia sive dedecens turpitudo, sed per eam, vel super eam cum fluctus et ignes certatim transierunt, eam nimirum et fluctus murænulam, et ignis auream invenerunt. Quod autem se facturum Sponsus non murænulam, sed murænulas affirmavit, non unam, ut æstimo, virtutem, sed plurimas designavit, quas potentiæ suæ docta manu bonus

artifex fabricavit, et opere compactas mirifico, ad ornatum et munimen Virginis præparavit. Porro murænula caudam ad os referens ex seipsa circulum sive annulum facere tunc videtur, cum virtutis bono intuitu inchoatæ, finis ad initium retorquetur ; cum patientia Virginis ejus causa quem diligit, eligit quævis gravia sustinere, et nulla adversitas a proposito eum prævalet removere. Altera vero murænula ejus obedientia potest dici, qua ex quo est ab angelo salutata, invenitur mandatis cœlestibus sic addici ut juxta Gabrielis verbum operante Spiritu juncta fideliter uni Sponso, omnem alterum respuens, placere intendebat ei soli qui videt in absconso. Et quis de illa murænula loqui valeat vel sentire, quod vobis videatur ejusdem satis laudibus convenire, cum scilicet nullo mediante hominum sermo angeli fit ad illam, ille benedictam in mulieribus, **149** illa perhibet se ancillam; ille viro incognitam jam præsentis matrem Domini fore spondet (*Luc.* I), illa fidem adhibens, tamen humilem se respondet ; novum hominem pariens qui apud Deum in principio Deus erat (*Joan.* I), nihil altum, nihil tumidum referens abjecta et humilis perseverat? Est etiam major et excellentior : illa murænula quæ dilectio sive charitas nominatur, quæ in throno residens, sceptro quodam regio cæteris principatur, quæ fidei et spei dignitate præemineus, potentatu nobili superducta, procedit efficacius, gaudet securius in ipsum Sponsi cubiculum introducta. Ex hujusmodi murænulis velut quibusdam maculis restis contexitur vel catena, auro quidem solidior et a sorde pulveris aliena ; in camino tribulationis docta manu aurificis fabrefacta, aquis in mollitiem, in favillam igne fumido non redacta. Nunquid vobis non videtur diversas Paulus murænulas compegisse, et compactas in unam restem vel catenulam texuisse; cui pressura tribulationis fornax exstitit et incudo, ex qua miro processit opere murænularum aurea gratitudo? « Scientes, ait, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris (*Rom.* V). » Videtis ergo quia de camino et incude tribulationis patientiæ producitur æramentum, quod restis vel catenæ radix constituit et immobile fundamentum; cui superinnititur virtutum sequentium celsitudo, quam consummat charitatis auro præeminens pulchritudo. Hæc est autem non ficta charitas, et digne commendabilis virtutum connexio, quam vermiculat et distinguit argenti grata commistio ; cum sic murænularum restis operosior est conserta, ut inveniatur ei argenti vermiculatio interserta. Vermilio qui rubeus color est, seu vermiculus qui vermilioni concolor est, Christi significat passionem, cujus in cunctis quæ agimus, necesse est fieri mentionem, ut cum ei servire, obedire, eum diligere nos putamus, ea diligenter quæ pro nobis indigne pertulit, recolamus. Ipsius quidem pro nobis, Isaia perhibente (*Isa.* LXIII), rubuit indumentum, et velut calcantium in torculari antiquitus promulgari, ut pro peccatis rufa vitula debeat immolari (*Num.* XIX). Vitula rufa, ille est qui dicit in Psalmo: « Ego autem sum vermis et non homo ; opprobrium hominum et abjectio plebis (*Psal.* XXI). » Hujus vermis et abjecti, hujus opprobrii debet diligentius reminisci, qui promissas Virgini murænulas optat perfectius adipisci, quia non aurea virtutum connexio dat sufficiens ornamentum, si non interseritur vermiculus rubeus et argentum. Denique vermiculus in orbem et circulum multiplicem retorquetur, ut in eo prædictæ memoriæ digna perfectio figuretur; et abscissus, et in duo distantia divisus adhuc vivit, eum signans qui percussus ligno crucis paululum obdormivit, sed statim evigilans « jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom.* VI). » In cujus fide et amore et amanda recte memoria Virgo vixit, cum in ejus non tam corpus quam animam persecutor dure gladium fixit; et cum usque ad cor Matris tenerum, Filii mors devenit, mortem tamen fides Matris et dilectio non invenit. Annon ille mortuus est, qui mortem negatione timida subterfugit (*Marc.* XIV), et ille qui timore concussus relicta sindone nudus fugit; et illi qui relicto eo omnes fugam festinantius inierunt, et nec vermiculi nec argenti significantiam tenuerunt. Argentum quippe lucidum et sonorum eloquii formam tenere perhibetur, cujus castitas in fornace, in igne examinatio vocem reddere non veretur ; quod nihil plumbeum, nihil habens stanneum, non incendio tenebrescit, sed illæsum transiens, lucidius et sonorius hilarescit. Habetis quia eloquium Domini eloquium castum, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum (*Psal.* XI). Et per Isaiam ; « Si transieris, ait, per ignem, non combureris; et flamma non nocebit in te (*Isa.* XLIII). » Petri eloquium ignis non sonorum, sed instar plumbi sordidum comperitur (*Marc.* XIV); Joannis vero eloquium non satis lucidum invenitur, cum ille exprobrantibus sibi, verbum bonum, verbum veridicum non respondit; iste fuga inita sub silentio se abscondit; lecto sed neglecto quod scriptum est : « Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque (*Psal.* CXVIII). » Et iterum : « Et respondebo exprobrantibus mihi verbum (*ibid.*). » Virgo autem passionem Christi amplectens ulnis fidei diligenter, dilectionem ejus non premit silentio negligenter; sed quod credens diligit, cum tempus exigit, prædicat evidenter, sicut vere diligens sic verbum fidei proferens confidenter. Digne igitur murænularum speciali donatur ornamento, quæ vermiculatæ et distinctæ probabili sunt argento, cum perfectis ejus virtutibus passionis suæ Sponsus diligentem memoriam interponit ; quam Virgo et perferre in moribus, et proferre sermonibus non postponit. Cujusmodi ornatum Sponsus non se fecisse Virgini asserit, sed facturum, ostendens in hac vita non illi esse præsens id muneris, sed futurum, quia dum laborat et desudat et contendit Virgo fortiter in agone, non

viandi completio, non gaudium ci acceptio, sed promissio dat coronæ. Hic enim tanquam in incude macula tunditur, producitur perfectio promissiva, et gratia prosperante recurvatur, ut fiat completiva, ut cauda **150** capiti cohæreat, finis initio conformetur, et conformatio perfectiva clavo stabili confirmetur. In hujus typo Moyses offerri caput et caudam præcipit animalis, innuens ut finem ad initium retorqueat conversatio spiritalis, ut integretur macula, fiat annulus, murænula retundatur, actio bene cœpta fine simili consummetur. Quod, quia dum hic vivit Virgo nondum plenius obtinet, sed exspectat, exspectanti Sponsus timorem vel diffidentiam non objectat; sed præstolantius animum spe confortat, promisso confovet, dat securum; asserens quidquid ejus perfectioni convenit se facturum. Nec moveat quod non ait: *Murænulas aureas* faciam *tibi*, sed *faciemus*. Licet enim solus hic loqui vel promittere Filius videatur, non tamen solus effectum promissi muneris operatur, sed constat Patrem cum filio et sanctum æque Spiritum operari, quos certum est ab invicem sicut non natura, sic nec opere separari. « Pater meus, inquit, operatur, et ego operor (*Joan.* v). » Et iterum: « Quæcunque Pater facit, hæc et Filius similiter facit (*ibid.*), » haud dubium quin et Spiritus sanctus. Quorum Filius, in Evangelio: « Veniemus, ait, et mansionem apud eum faciemus (*Joan.* xiv). » Idem Sponsæ virgini loquens: *Murænulas*, inquit, *aureas faciemus tibi, vermiculatas argento*. Et illa:

CAPUT IX.

Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Prolatis laudibus, quibus Sponsus genas et collum Virginis commendavit, facta promissione murænularum qua puellarem ejus animum confortavit, velut cedere et recedere a conspectu Virginis jam videtur, sed ab ore et amore non elongans, grata ejus memoria retinetur. Conversa enim Virgo ad eas quæ secum adolescentulas demorantur, quæ sermones eorum mutuos auditu sollicito præstolantur: loqui de Sponso gaudet et ejus excellentiam commendare, et quid ei contulerit excellens ejus benevolentia, prædicare. *Cum esset*, inquit, *Rex in accubitu suo*. Sponsus meus, ait, non degener, non plebeius, non impotentiæ vilioris, sed summi regis filius, rex et ipse excellentiæ non minoris; de consessu patrio, de sede regia, de absconso magnitudinis inaccessæ, ubi ejus faciem angeli vident et desiderant indefesse; huc ad terras venire voluit in salutem pereuntium animarum, et in meo quievit thalamo, amore delectabili nuptiarum: In meo, inquam, utero Rex ille gratanter accubuit, cujusmodi accubitus accumbenti satis complacuit; et cum in foveis vulpium, in volucrum nidis gratam sibi requiem non haberet, nihil in me conquestus est invenisse quod ejus accubitui displiceret. Accumbens vero sua mirabiliter gratia me replevit, dum conservando virginem, sterilitatem Virginis abolevit; et me in holocaustum ignis ejus efficax adolevit, totamque A domum non nidor carnium, sed unguentorum odor suavissimus adimplevit. Cum enim in hoc suo accubitu caput suum majestas illa suavius reclinaret, et in meo se utero ad assumendum carnem Deus Dei Filius inclinaret; accepit virtus mea augmentum non mediocre, profectum gratiæ largiorem, et facta est velut nardus intus vigore fragrans, foris congruum dans odorem. Nardus ad litteram, herba est humilis, calidæ naturæ, succi pinguioris, densa foliis, odore ingens, conficiendis aromatibus congrua. Per quam non incongrue virtus Matris virginis figuratur, quæ ante adventum Sponsi parva, et soli Deo cognita videbatur; eo autem præsente longe lateque dedit suavitatem odoris, effundens ad exteros notitiæ beneficium amplioris. Accumbente quidem Sponso in B utero Virginis, justus Joseph ignotum mysterium admiratur, sed, revelante Angelo, sacramenti magnificentiam odoratur (*Matth.* 1); intelligens Virginem non corruptam, nec de utero altero concepisse, sed conceptum mirabilem dono sancti Spiritus accepisse. Hunc odorem Elisabeth nare prophetica videtur nihilominus persensisse, cum Virgo jam gravida ad montana legitur ascendisse, ad cujus vocem salutantis in utero Joannes parvulus exsultavit (*Luc.* 1); magnoque tripudio tota montis habitatio velut echo tinnula resultavit. Sensit enim Elisabeth, senseit et infans in ejus utero Verbi accubitum incarnati, et nardi hujus prætiosæ suavem fragrantiam odorati; sacerdos voce, infans motu applaudunt Virgini venienti, attollunt salutantem, dignum reddunt obsequium præferenti: « Unde hoc mihi, ait sacerdos, C ut veniat mater Domini mei ad me (*ibid.*). » Et adjungit de Filio: « Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo (*ibid.*). » Quibus gaudentibus Virgo prægnans sic diligit adgaudere, ut tamen velut nardus inveniatur humilis permanere; et plenior gratia, et merito ditior ampliori, officiosa sedulitate ministret juvencula seniori. Tribus enim mensibus cum sacerdote voluit demorari, congruum ducens cum matrona vetula per id temporis conversari, curam agere, ferre **151** opem, parturienti sollicitius assidere, doloribus compati, sedare gemitus, gratum solatium exhibere. Nec solum puerperæ Virgo solatium D præbuit assistricis, sed, ut nonnulli putant, velut officio functa est obstetricis; non quod tali ministerio Virgo rudis fuerit assueta, sed ut erga puerperam pronum animum ostenderet mansueta; et ut nascentem parvulum prima tenens et intuens, redderet meliorem, quem prophetam Altissimi, quem Christi nasciturum noverat præcursorem (*ibid.*). Videt Elisabeth humilitatem Virginis et considerans admiratur, Spiritu prophetiæ, nardi hujus humilem excellentiam odoratur: rubum illum mirabilem et cunctis prædicabilem sæculis illæsum videt uri (*Exod.* III), nardum natura calidam, imo ferventem spiritu non comburi: sentit nardo humili succum inesse pinguiorem, in utero Virginis scaturire fontem misericordiæ puriorem; videt nardum humi-

lem foliis condensari, abundare Virginem verbis modestiæ, doctrina salutari. Quorum omnium etsi nardus Virginis effectum nondum exhibet pleniorem, sensim tamen nonnullis nares sanas habentibus dat odorem, ut sensu vel modico percipiant quanta virtus in Virgine, quanta gratia sit virtutis, in nardo aromatica quanta sit infirmantibus spes salutis. Quisquis enim in seipso morbum senserit vel languorem, si nare avida, si amore debito perceperit hunc odorem; non solum non gravari, nec se corruere dolebit in defectum, sed magis mitigari et transire gaudebit ad profectum. Denique et ipse odor nardi profectum accipere comperitur, cum processu temporis Virgo majorem sui notitiam impertitur; cum post ortum Filii, qui sapientia profecit et ætate, mater ejus esse cognoscitur incorrupta Virginis castitate (*Luc.* II). Cum enim in carne Verbum, Deus in homine inter homines versaretur, et a multis homo tantum, vel ignorantia vel malitia diceretur; plures tamen Deum et hominem veraci eum judicio cognoverunt, et sicut ante partum, sic post partum, Matrem ejus esse Virginem crediderunt. *Cum* igitur, *esset rex in accubitu suo*, id est cum Deus in homine magnus ut humilem se præberet, et occultus incredulis, latens exteros, suis tantum cubicullariis appareret, *nardus mea dedit odorem suum*, id est, lux mea sub modio, in obscuro virtus non latuit, sed tam Petro quam cæteris veram habentibus fidem innotuit. Unde quærenti: « Quem dicunt homines esse Filium hominis (*Matth.* XVI); » et iterum: « Vos autem quem me esse dicitis (*ibid.*). » Petrus respondit: « Tu es Christus Filius Dei vivi (*ibid.*). » Ille de se interrogans, Filium se meum hominis appellavit. Petrus hausto nardi odore Dei vivi Filium affirmavit; intelligens quia Christus meus virginis filius sic habetur, ut recte non et viri, sed Dei Filius prædicetur. Hunc odorem nare sana gentiles non percipiunt, non Judæi, qui nescientes me virginem, illum negant Filium esse Dei; et derogantes Matri, cui Pater prorsus defuit ad junctura, tam gignentis quam geniti non appendunt inenarrabilem genituram. Proinde naribus obfirmatis, cæco visu, auditu surdo, manibus impiis me affligunt, qui odore non percepto Christum ut purum hominem crucifigunt, quorum non sano sensui recte centurio contradicit, cum viso terræmotu Christum Dei Filium esse dicit: « Vere, inquit, Filius Dei erat iste (*Matth.* XXVII). » Multo autem amplius redoluit nardus mea, virtus enituit, cum Rex in throno regio et in sede quietis accubuit; in qua semotus a terrenis locum reperit gratiorem, et procul ab invidis non injuriam pertulit, non laborem. In hoc enim degens mundo et in vita morti subdita constitutus, in qua velut a divino visus est patrocinio destitutos: toi et tanta pertulit, per angustias ambulans semitæ durioris, ut recte judicetur non quietis hæc habitatio, sed laboris. In qua: « Deus Deus meus, ait, utquid dereliquisti me? (*Matth.* XXVII.) » Et de qua: « Laboravi, ait, sustinens (*Isa.* I). » Et Jeremias: « Domine, ait, dedisti eis scutum cordis, laborem tuum (*Thren.* III). » Cum vero iter laboriosum triumphata morte moriens explevisset, et resurgens immortalis ad cœlos, unde venerat, ascendisset: sedit ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis jam effectus, quanto præ illis nomen hæreditarium est adeptus (*Hebr.* I). In hac sede vel throno regio cum Rex iste pace debita potiretur, accumbens in consessu patrio cœterna gloria lætaretur; nardus virginis inventa est copiosius et fructuosius redolere, virginalis feunditas eo gratius quo uberius enitere. Misso quippe Spiritu et in linguis igneis descendente, cum de cœlo super discipulos vehemens sonitus fit repente (*Act.* II), procul ab eis cæcitas ignorantiæ et timoris angustia propelluntur, et tam prudenter quam fideliter quæ de Christo noverant, eloquuntur. Virgo nimirum eis longa retro serie de Sponsi osculo vel de fœdere nuptiali, lege non facto corporis de conceptu sive ortu recensuerat corporali; et quoniam uniti fuerant assumens personaliter et assumptus, ille non degenerans in assumpto, iste assumentis gloria non consumptus: Deus homo verus, Christus sapientia profecerat et ætate, suam tandem animam et ponens et resumens libera potestate. Hæc et multo plura quæ in præsenti loco non est facile recenseri (præsertim cum tanta sint, ut vix codice possint contineri), per multos retro annos virgo multis multoties studuit explicare, quos idem Sponsus voluit sibi **152** familiarius applicare. Quæ omnia misso de cœlis Spiritu quia plenius intellecta, intellecto pleniori gratius sunt accepta; et quæ Sponso laborante et mortali minus placuerant cooperta, immortali accumbente in requiem, placent amplius deoperta. Nardus ergo virginis suum, id est sibi congruum fidelibus dat odorem, cum virtus ejus et sanctitas notitiam sui exhibet pleniorem; cum Sponso accumbente in dextera divinæ majestatis, plenius innotescit, suavius indulcescit prædictæ scientia veritatis. Miror si non illa mulier hoc ipsum visa est designare, quæ libram unguenti nardi pistici pretiosi Christo recumbenti voluit propinare (*Joan.* XII), quod supra pedes ejus reverentia debita, super caput vero effudit gratia largiore, totaque impleta est felix illa domus Simonis ex odore. De quo ipse Jesus testimonium perhibens: « Bonum, inquit, opus operata est in me (*Matth.* XXI). » Vere bonum opus, nec potest facile melius inveniri, cum inter convivas suos recumbens Jesus pedes et caput suum nardo gaudet pistico deliniri; humanitatem suam ignorantiæ non premi silentio, divinitatis culmen scientiæ plenioris attolli præconio. Quam nostra virgo studuit non tam sermonibus quam moribus commendare, tam vivendo quam loquendo commendabilem prædicare, ne videretur tanquam verbosus miles de bello et victoria disputare, qui delicatus noluit castrorum gravamina, congressus talium tolerare. Ideo adjungit:

CAPUT X.

Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Mirrha species est amara, juxta sententiam medicorum, qua, si quis perunxerit diligenter corpora mortuorum, amaritudo ejus tam efficacem cadaveribus dat medelam, ut in longitudinem dierum non vermis, non putredinis sentiant corruptelam. Mirrhæ ergo nomine recte Sponsus virginis figuratur, cujus amaro fasce hujus conscientia non gravatur; sed quod alteri non amanti grave et amarissimum reputatur, ei salutis avidæ quo salutiferum eo suavissimum judicatur. Amaritudo mirrhæ verbum Sponsi est, vel mandatum, cujus primum velut gustum sic nonnulli inveniuntur abhorrere, sic eis prima facies, sic illius auditio displicere; ut corde indurato non solum non eligant consentire, sed tanquam a noxio et sibi contrario festinent longius resilire. Nostis cum de perfectione cuidam juveni Christus in Evangelio loqueretur, eumque ad contemptum divitiarum et paupertatem voluntariam hortaretur; ille oblatum saporem ut tristem respuit et amarum, quod audivit non tenuit; magis facto quam verbo prædicans se avarum: « Cum audisset, inquit, adolescens verbum, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones (*Matth.* XIX). » Alibi cum dixisset Jesus: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo: multi, ait, audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt, inquit, retro: et jam non cum illo ambulabant (*Joan.* VI). » Videtis istos fidem auditui non deferre, verbum durum tanquam mirrhæ amaritudinem non sufferre; cum hujusmodi adversario consensum utilem non habere, sed mente perdita mandatum illud salutiferum abhorrere. « Esto, ait, consentiens adversario tuo, dum es in via cum eo (*Matth.* V). » Virgo autem quam habemus in manibus, hujusmodi mandatum non respuit, sed mirrhæ amaritudinem animo libenti sustinuit; et quam male delicati palato laeso reputant acriorem, ipsa meliori consilio concordi Spiritu habere diligit gratiorem. Quodpropter et ejusdem mirrhæ non fascem, sed fasciculum nominavit, in quo divini mandati suavem, ut ita dixerim, amaritudinem designavit; quæ collum vel humeros non premit, non aggravat sufferentis, sed in ea dilectionem auget, dilectio jugum levigat imponentis. Quidquid enim in hac vita sibi necessarium arbitratur, non tanquam Simon in angaria, sed amore sponsi perficere vel peragere gratulatur; eoque fasciculo carnes suas condit, studet statu mansorio solidare, dum, quod in carne gerit, totum dilecto diligit commendare. Noster quidem miserorum labor, vel actio misera computrescit, quoties in nobis Christi dilectio refrigescit; et si forte Spiritus promptus amore illius inardescit, mirrha nobis amarus fascis est, cum vel caro infirmatur, vel adversus Spiritum insolescit. Neque enim possumus nostras prorsus frangere voluntates, non penitus relegare A mundi vel corporis voluptates; nosque infelices hujusmodi sarcinam multo ferimus cum labore, dum alternis vicibus et spe timor, et iterum vincitur spes timore. Dilectum vero suum virgo tam tenere, tam suaviter amplexatur, sic illius amore suavis hujus conscientia delectatur, ut quidquid amaritudinis sufferre cogitur in præsenti, leve ducat et minimum amore illius quem jam gustat, gustatura plenius in sequenti. Ideo dicit: *Mihi dilectus*, inquit, *meus mihi*; etsi alii, inquit, fascem durum videntur **153** sustinere, qui nondum meruerunt concordiam carnis et Spiritus obtinere: mihi tamen dilectus meus jam se fasciculum voluit exhibere, quæ sopita lucta carnis concessa sum continuis ejus amplexibus inhærere. Attendens quippe Virgo eum quem diligit, B Regem esse, et ideo potentem, divitem, nobilem illum esse; non curat si quando foris obstrepant quævis dura, cum intus in amplexu illius gaudeat jam secura. Ipsum enim quem paulo ante Regem dicit: « Cum esset, inquiens, Rex in accubitu suo (*Cant.* I), » nunc dilectum diligit nominare, ut ostendat non invalidum, non inopem, non degenerem se amare; in cujus amplexum affectu fervido se suspendit, quidquid infra, vel retro est digno fastidio parvipendit. Eapropter cum dixisset: *Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi*, adjungit: *Inter ubera*, etc.

CAPUT XI.

Inter ubera mea commorabitur. Bonus iste Fasciculus et optabilis non mediocriter diligenti, qui C dorsum vel humerum non incurvat nec fastidium ingerit sufferenti; sed grata suavitate inter sua ubera commoratur, ubi non tam sustineri quam teneri et astringi cernimus quod amatur. Non sic ille de quo scriptum est: « Divertit ab oneribus dorsum ejus (*Psal.* LXXX). » Et legistis, quia ovem perditam et inventam pastor in humeris reportat ad gregem (*Luc.* XV). De qua idem conquerens ait: « Laboravi sustinens (*Isa.* I). » Virgo autem ferens prædictum mirrhæ fasciculum, non se existimat laborare, nec in dorso vel humero eum dicit fasciculum se portare, sed, novo loquendi genere, inter sua illum gratanter ubera commorari, ubi sedes cordis esse et dilectio dicitur principari. Ubera vero Virginis videntur D dilectionem ejus duplicem figurare, qua scilicet Virgo Sponsum, tanquam Deum et hominem diligit adamare: Deum utpote Creatorem et totius Dominum creaturæ, hominem ut filium gratia mirabilis et ineffabilis genituræ. Cui recte convenit quod per Prophetam dictum est: « Deus cordis mei, et pars mea Deus (*Psal.* LXXII). » Denique nullus est qui nesciat, quia inter sua ubera mater filium amplexatur, quem ex eo quod mater est, naturæ quadam lege amare comprobatur: et Virgo suum Filium dilectionis gratia fasciculo comparavit, quem sermo propheticus humilitatis merito puerum, sive parvulum nominavit. « Parvulus, inquit, natus est nobis (*Isa.* IX). » Parvulus iste inter matris ubera suaviter commoratur, quem non natura, sed gratia præva-

lente mater fortiter amplexatur : et amore irremisso hinc Deum, inde hominem, imo totum simul filium tenet firmius nec dimittit, amat, et amare nullo impulsu amaritudinis intermittit. De quo infra dicit : « Tenui eum, nec dimittam (*Cant.* III). » Nec solum mater filium, sed et Sponsum Sponsa tenerius amplexatur, et sicut illa, sic ille amplexu mutuo gratulatur, qui cum eam, ut dictum est in principio dramatis, osculatur, profecto inter hujus ubera ipse dulcius commoratur. In osculo enim (si tamen avidius et sincerius consummetur) sicut os ori, sic pectus pectori conjungi perhibetur; nec ad unguem proficere amor osculantium comprobatur, si osculum ore datum amplexu gratifico non firmatur. Recte ergo inter ubera sua Virgo Sponsum asserit commorari, id est amorem tenerum amplexus glutino confirmari qui ne more aliorum brevis et perfunctorius æstimetur, non eum aliquando fastidire, sed in eo Sponsus moram facere perhibetur. *Inter ubera*, inquit, *mea commorabitur*. De quo subjungit : *Botrus*, etc.

CAPUT XII.

Botrus Cypri Dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Mirabilis et multum amabilis hic dilectus, cujus excellentiam meus vel mei similis non capit intellectus, quem ut tamen utcunque capiat, nunc mirrham, nunc botrum audio nominari, nihil tamen horum esse, sed his eum sciens nominibus figurari. Botrus fructus est, qui processu temporis maturitate adepta congruus ad edendum, postmodum pressus prelo liquorem vini eliquat ad bibendum. Quo nomine non immerito Sponsus Virginis appellatur, cujus cognitio in corde recte credentium profectu congruo maturatur; eaque maturata ipse diligentium affectu avido manducatur, ciboque spirituali vita manducantium spiritaliter vegetatur. Quod asserens in Evangelio : « Qui manducat, inquit, me, ipse vivet propter me (*Joan.* VI). » Felix qui hunc cibum vult et valet substantia vendita comparare, tali edulio fauces cordis avidas præparare : gustu ejus tam suavi vires intus marcidas reparare, et abjecta carnis cura diligenti studio Spiritum roborare. Felix, inquam, in cujus conscientia botri hujus cognitio maturescit, cujus æstuat appetitus, cujus faucibus indulcescit, qui sapore gratifico palatum diligens delinire, vitalem ejus succum **154** ad interna sentit vitalia pertransire. Quo transito caro marcet, spiritus impinguatur, defetiscit exterior homo, interior renovatur : sensus carnis detumescit, spiritus accipit incrementum, illo quasi emortuo iste tendit festinantius ad proventum. Non enim jam contentus fauce botrum famelica manducare, post vitalem cibum optat fecundum calicem epotare; neque satis ei sufficiens videtur comestio concupita, si non vino suaviori et gratiori poculo sit condita. Itaque prelo devotionis et amoris frixorio botrum premit fortiter jam maturum, acinos projicit, vinum colat gratius placiturum : et qui eatenus aliquanto velut manduraverat cum labore, bibit suavius, plenius hilarescit dum nil sentit contrarium in amore. Cibus enim in potum, in vinum botrus videtur quodammodo transmutari, dum divino quis amore invenitur tam suaviter debriari, ut oblitus præsentium, solo futurorum desiderio teneatur, et nescius tristitiæ, frui jam illo sui Domini gaudio videatur. Cujus suavitatem cunctis plenius Virgo beatissima prægustavit, cujus vino vel amore longe vehementius æstuavit; præsertim cum post mortem Filii (qua visa Mater non potuit non dolere), inventa est caro ejus resurrectionis beneficio reflorere. Quæ enim illo moriente cujusdam mirrhæ tristem amaritudinem degustavit, eodem resurgente velut pota vino suavius exsultavit; et ut ejus gaudium excellentius cæteris liquido cognoscatur. Botrus, de quo sermo est, a loco non incongrue commendatur : *Botrus*, inquit, *Cypri dilectus meus mihi*. Cyprus insula est, cæteris circumjacentibus prior, potius quam secunda, ut aiunt, qui viderunt, vini peroptimi tam fecunda, ut non solum sibi ejus fecunditas grata et sufficiens habeatur, sed et inde in alias regiones vinum sui merito transvehatur. Cujus botrus ad videndum pulchrior, gratior ad edendum, ad bibendum suavior invenitur, cum maturo tempore torcular calcantium experitur; et sicut visui sic et gustui videtur arridere, eique præludenti diligentis gaudet animus respondere. Recte ergo botrum Cypri suum virgo dilectum voluit appellare, qui sibi diligenti tantum dignatus est gaudium propinare, ut mœrore terso quem intulerat passio morientis, velut ebria redderetur gustu suavissimo resurgentis. Qui, etsi pluribus aliis botrus exstitit ut gauderent, ut resurgentis gratia resurgendi carne et spiritu spem haberent, sibi tamen nonnisi botrum Cypri virgo eum asserit exstitisse, cui amplius et perfectius gaudium Sponsus creditur præstitisse. Noverat quippe virgo et mortem Filii delendis vitiis profuturam, et resurrectionem ejus justificationis meritum largituram, et in utroque aliis varie diffidentibus non diffisa, quo firmius credidit, amavit robustius, eo amplius est gavisa. Digne itaque eum, in quem credidit, quem dilexit, botro Cypri quodammodo comparabilem intellexit, cujus amor apud ipsam profectu incomparabili maturescit, quo plenius et suavius degustato ipsa fortius et jucundius hilarescit. Ut autem botrus iste ampliore adhuc gratia commendetur, vinearum Engaddi mentio non tacetur; et cum Cyprus nominata videretur sufficiens, satis esse, Engaddus est adjunctus, ut non commendationi valeat quid deesse. *Botrus*, inquit, *Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi*. Ut videtur, botrum Cypri in Engaddi vineis esse dicit, cui dicto ad litteram rei veritas contradicit; quia et Engaddus a Cypro longe remotior esse scitur, et transferri botros de vineis in vineas non consuetudo, non necessitas invenitur. Si enim quis botros ferre de vineis in vineas moliatur, prudentium judicio ineptiæ cujusdam accusatur; tanquam si sensu perdito in silvam ligna portet, vel in mare plenissimum aquas fundat, cum id illo potius sit ferendum, ubi certissime non abundat. Denique

Engaddus vineas dicitur non habere, sed quasdam arbusculas, quas constat vineis prævalere; quæ si docta manu, opportuno tempore compunguntur, sudare oleum imo liquorem balsami cognoscuntur. Cujusmodi arbusculas quia multa diligentia excolunt possessores, ut tanquam vineæ ad producendum liquorem reddantur promptiores; ideo forte divinus sermo vineas appellavit, quo et culturæ subditas et liquore pretioso uberes designavit. Quia ergo botrum Cypri non est in his vineis sive arbusculis invenire, neque potest, quod dictum est, juxta litteram convenire, necesse est in hoc verbo spiritalis intelligentia requiratur, quæ, sicut jam accepistis, in hoc magis dramate principatur. In ligno vel arbuscula non incongrue Sponsus virginis figuratur, qui si tactu et amore digne credentium compungatur; sudat oleum, pretiosi balsami dat liquorem, amanti multam profert gratiam, refundit spiritum gratiorem. « Ergo, inquit, diligentes me diligo (*Prov.* VIII). » Et in Evangelio : « Tetigit me, inquit, aliquis : ego enim sensi virtutem de me exisse (*Luc.* VIII). » Sponsus iste cum tangitur affectu placito diligentis, sacrum refundit balsamum, virtutem spiritus affluentis; eam, quæ morbos sedat, omnem arcet sua præsentia læsionem, eam profert quæ pulso tam errore quam ignorantia docet de omnibus unctionem. Hoc autem beneficium ipso loci nomine videtur intimari, siquis ipsum expressius volverit aut valuerit perscrutari, quia Engaddus, *fons hœdi*, sive *tentationis oculis* interpretatur, cujus **155** interpretatio tantæ rei mysterio famulatur. Hœdus in lege reprobatur, qui in desertum emittitur a ministris (*Levit.* XVI), et in Evangelio idem peccati merito ponitur a sinistris (*Matth.* XXV); et hoc propter, per eum, peccatum vel peccator non incongrue figuratur, qui merito sui, ab eo qui nonnisi justitias diligit, reprobatur. Fons autem hœdi ipse est Spiritus, cujus infusio peccatum lavat, emundat peccatorem, carnem leprosi Naaman reddit puero puriorem (*IV Reg.* V), hœdum in agnum mutat, dans vitæ meritum innocentis (*Joan.* IV), fit in eo qui biberit fons uber, fons aquæ salientis. Oculus quoque temptationis idem Spiritus non immerito perhibetur, luce cujus et gratia longe temptatio prævidetur; qui hominem docens scientiam, sapientiam formans, dirigens intellectum, tersa noctis caligine, diei deducit ad perfectum. Botrus itaque Cypri in vineis Engaddi, hujus nostræ virginis est dilectus, quia amor et gaudium quo ejusdem animus est affectus, in ipso Christo, in ipsius digne Spiritu solidatur, ipsum in ipso diligens, de ipso et non de alio gratulatur. Ipsi quidem lignum est fructiferum, medicinale balsamum, fons vitalis, injustitiæ lavacrum, lumen scientiæ, oculus spiritalis; et quidquid vel in depellendis malis, vel obtinendis bonis necessarium judicatur, in ipso et ab ipso haberi veraciter prædicatur. A quo beneficio ne nos alieni penitus judicemur, licet nequaquam tanto hujus virginis merito cœquemur, cum sacri baptismatis sacramento, visibiliter quædam accepimus in invisibilium monumento. Unginur enim oleo in figura cœlestis medicinæ, qua torpore procul pulso præparamur agili disciplinæ, ut divino spiritu perunctus noster spiritus in luctu fortior habeatur, et de manu vel laqueo adversarii expeditius elabatur. Postmodum fonte mundo aquæ visibilis perlustramur, ut a sorde, non tam carnis quam animæ spiritaliter abluamur; et motus hœdi asperos omni mansuetudine commutemus, et in nobis nil sinistrum, nil dignum judicio reservemus. Tertio lumen nobis accenditur, ut noster oculus non caliget, ut cum noxia quæque præviderit, vel prohibeat vel castiget, ut Satanæ astutias non ignorans quid videlicet simulent, quid intendant, sicut in die honeste ambulet, et non eum tenebræ comprehendant. Sic athletam strenuum, cum recens accingitur in agone, baptista suus erudit, magis significationibus quam sermone; ut cum horum quæ dicta sunt, vivacem perceperit intellectum, summo nisu cum gratia pervenire studeat ad effectum. In quibus virgo omnibus nulli par esse creditur non secunda, sed longe prior cæteris amore Sponsi fruitur lætabunda; eique privilegio speciali digne competit illud dictum, quod adhuc nobis novimus meritis exigentibus interdictum. *Botrus*, inquit, *Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi*. Postquam hæc de dilecto virgo adolescentulis est locuta, et quid patientiæ, quid in illo gaudii habeat, mystice prosecuta; ille ad hanc se quasi referens, non differt gratius respondere, laudans et commendans quod intelligit, et in ea diligit præeminere.

CAPUT XIII.

Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra : oculi tui columbarum. Tu, ait, quæ præ cunctis mihi mulieribus es amica, totius malitiæ, totius turpitudinis inimica. Ecce, id est, non solum cum justis omnibus in sequenti, sed longe laudabilius præ cæteris omnibus in præsenti : *Ecce*, inquam, *tu es pulchra*, pollens quadam pulchritudine singulari, cui non prior, non posterior ulla potest mulierum comparari. Decet enim ut speciosus forma præ filiis hominum habeat sibi talem, quæ singulari gratia pulchritudinem præferat specialem, cujus faciem turpitudo indigna et degenerans non obscuret, sed dilectam dilectio, ei a quo diligitur, configuret. Cum autem dixisset : *Ecce tu pulchra es, amica mea*; quid est quod repetiit : *Ecce tu pulchra?* Quid sibi vult pulchra et pulchra? Forte ad hoc repetivit, ne quis de prædicta pulchritudine dubitaret, sed præmissum testimonium sequens assertio confirmaret; quia et omne verbum stare in ore duorum testium prædicatur (*II Cor.* XIII), et in duobus præceptis legis et prophetarum pendere auctoritas memoratur (*Matth.* XX). Nonnulli aiunt ideo eum pulchram virginem bis dixisse, ut eam designaret duplicem pulchritudinem habuisse; quæ concipiens et pariens, Virgo mirabiliter perseverat, et in tanta prærogativa humilem se veraciter asseverat, cum plerum-

que inveniatur quælibet aut humilis, sed corrupta, aut aliquantulum superbior, si forte fuerit incorrupta. Digne igitur pulchra, quam nulla integritatis læsio deturpavit, et iterum pulchra, quam incomparabilis humilitas honestavit, ut humilem spiritu redolet virginitatis floseulus clariorem, flore claram virgineo, spiritu humilis pulchriorem. Ego vero (non præjudicans eis quos constat irreprehensibiliter hoc sensisse), æstimo Sponsum repetendo quiddam amantis proprium expressisse, qui tenere diligens a quo diligi gratulatur, grata dicit nec sufficit semel dicere **156** quod amatur. Habet quippe hoc sibi familiare et proprium vis amoris, ut cum aliquem illexerit affectus vinculo charioris; illum excitet, ut de eo quod diligit loquatur gratiosa, et nisi repetantur, non sibi videantur satis eadem fructuosa. Monet dilectio diligentem loqui libentius, et ut affectum exprimat repetere verbum frequentius; nec videtur diligenti lectio hæc justo amplius requisita, etiamsi fuerit juxta poetam decies repetita. Unde et David cum dilectionem, quam erga filium habuerat, signanter vellet exprimere, et dolorem mortis ejus silentio non posset comprimere; lugens et operto capite, dignitatis regiæ oblitus incedebat, et loquens de filio eumdem frequentius sermonem repetebat : « Absalon fili mi, fili mi Absalon (*II Reg.* XVIII). » Idem in Psalmo : « Deus, Deus meus (*Psal.* XCII). » Et alibi : « Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus (*Psal.* LXVI). » Videtis, quia loqui semel quod placeat amanti sufficiens non putatur, sed affectus tenerior iterare quod dixerat gratulatur, quia quidquid dici potest, necdum satis amori deditus magnipendit, quantum ad id quod animo verbis inexplicabile comprehendit. Eapropter Sponsus aggrediens blandis sermonibus Virginem compellare, quod eam, ut audistis, secundo pulchram voluit appellare, non tam ejus (quæ multa est) repetendo nisus est pulchritudinem commendare, quam affectum, quo tenetur erga eam, audientibus intimare. Quia vero plurima pulchritudo in oculis elucet puellarum, in ejus laude habere eam asserit oculos columbarum, quos vult intelligi, ut existimo, non hujus capitis, non carnales, sed illius interioris hominis spirituales. Habent columbæ quasdam sibi proprietates insitas a natura, quas a prioribus in sequaces transfert lege ineffabili genitura; in quo longe a cæteris differre avibus referuntur, quibus hæc naturæ dona non omnibus omnia conferuntur. Septem quippe naturas sive naturæ virtutes habere perhibentur, quibus et appetunt utilia, et a noxiis prohibentur; quas nominatim proferre et conferre virtutibus sanctitatis (forte dicturus alias), nunc differo gratia brevitatis. Denique Spiritus sanctus in columba visus est apparere (*Luc.* III), nobis insinuans non parvam cum illa similitudinem se habere, dum et ipse septem donis principalibus insignis invenitur, et ista grato naturæ septenario, ut prædictum est, insignitur. Cum ergo Sponsus oculos Virginis esse perhibet columbarum, commendat in ea septem munera gratiarum; non capitis lumen occiduum, sed animi virtutes inspectivas, justi et injusti magis, quam dierum et noctium discretivas. Et recte laudat eam quam suo Spiritui sic conformem, habere considerat virtutum gratiam septiformem, a qua longe faciens carnis somnolentiam, torpores femininos; vigilantiam spiritalem et oculos ei contulit columbinos. Nulli quidem mulierum ipse quoque Spiritus abundantius acquievit, quam eidem Virgini, in qua septempliciter requievit, dum quod figuraliter columbæ corporales obtinent ex natura, totum ei dedit in spiritu, in veritate potius quam figura. Unde gaudens et acceptis Sponsi laudibus non ingrata, ipsum quoque pulchrum dicit, laude nihilominus duplicata; suoque laudatori vicem reddere gratulatur, et sic laude vicaria dilectio mutua confortatur.

CAPUT XIV.

Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Quia mundato corde mihi pulchritudinem tua contulit sanctitudo, ex hoc novi quod et tibi multa sit pulchritudo, quia si deformitas terso nondum oculo me teneret, tua mihi nullo modo luculenta species appareret. Nunc vero instar columbarum oculis spiritalibus insignita, attendo perspicacius quam sit tibi facies expolita : videoque adesse tibi formam præ filiis hominum pulchriorem, quem plerique vident tantum non habentem speciem vel decorem. Corvina quippe acies quæ turpi nigredine perurgetur, te non nisi deformem, non nisi hominem intuetur; et errore detenta indigno satis judicio te addicit, dum Joannem, aut Eliam aut unum te ex prioribus esse dicit (*Matth.* XVI). Mihi autem, cui non quassa fides, acies non corvina, sed gratia septiformis, et species præsto est columbina : tua longe mortalitas infirmitatis, longe est turpitudo, et suavis allucescit utriusque naturæ incomparabilis pulchritudo. Tu nimirum pulcher es mira ac præcipua deitate, cum Patre et Spiritu, substantiali prædituς unitate : habens cum illis eamdem excellentiam naturalem, magnitudinem coæternam, regnum et potentiam coæqualem. In quo nullus deorum tibi similis invenitur, nec tanta Deus alter prærogativa pulchritudinis insignitur, quia, etsi Patrem alterum, alterum et Spiritum sanctum dat intelligi distinctio personalis, unum tamen, et non alterum Deum reddit substantia naturalis. Quidquid ergo pulchritudinis Pater et Spiritus cognoscuntur habere, dilecte mi, fide certa, in te perspicio relucere : et hoc est quod me allicit ut diligam et eligam te dilectum, ut te sequar, nec desistam, donec consequar et veniam ad perfectum, et quia non me latet in **157** præsenti divinæ tuæ pulchritudinis celsitudo; placet non mediocriter humanitatis quoque miranda pulchritudo : qua homo inter homines, mortalis inter peccato mortuos sic haberis, ut cum pœnam sufferas, culpa tamen mortalium non graveris. Quem decorem nullus filiorum Adam obtinere meruit ex-

natura, quia nullius conceptio, nullius caruit vitio genitura ; sed te solum decoravit singularis munditia, excellentia specialis, quem divino conceptum Spiritu solum fudit uterus virginalis. Hoc autem non prius, non amplius cuiquam hominum manifestas, quam mihi, mi dilecte, quam singulari merito sic honestas, ut te Deum et hominem certa pariam veritate, mater Sponsi, Sponsa filii, mira et incomparabili castitate. Mihi ergo tu pulcher es, mihi præcipue decorus illucescis, qui et Deus in homine, et homo Sanctus super homines innotescis, quem Filium Deo Patri æqualitas naturæ configurat, et hominem lex peccati et generalis hominum conceptio non obscurat. Pulcher, inquam, es, quia candor lucis æternæ, speculum sine macula divinæ majestatis, paternæ splendor gloriæ, figura substantiæ, imago veritatis (*Hebr.* I); lux de luce, sol oriens, diem mundo afferens matutinum, dies de die, cubans in meridie, occasum nesciens vespertinum. Cum rapta in excessum, et a visibilibus in Spiritu sublimata, tam pulchrum te considero mentis acie defæcata ; velut oblita mei, te, quem talem intueor, non possum non amare, ardeo te dilectum tuamque pulchritudinem commendare.

CAPUT XV.

Ecce tu pulcher es, dilecte mi. Nec mihi sola placet deitatis tuæ miranda pulchritudo, quam cum Patre et Spiritu coæqualis tua obtinet celsitudo ; sed et illo me decore non mediocriter accendisti, quo abundante gratia excelsus ad humilia descendisti. Neque enim parvus est decor ille quem, præcingens te, fortiter es indutus, cum a Patre super Sion montem sanctum ejus es constitutus (*Psal.* II); cum in me sumens carnem, et ei personaliter comitus, processisti Sponsus e thalamo (*Psal.* XVIII), humilitate potentialiter insignitus. In qua carne, super carnis legem, carnis vitia non sensisti, sed conceptus de Spiritu vigore ingenito floruisti : carnisque pœnam sufferens, in conspectu persequentium defecisti ; in conspectu vero fidelium, salutare mundo mysterium perfecisti. Necesse enim erat ut in carne vivens pœnaliter nos doceres, vivendi te magistrum tam moribus quam sermonibus exhiberes ; incude et malleo Evangelii regulam fabricares : mortem in carne sufferens auctorem mortis Zabulum triumphares. Morti vero addictus, die tertia surrexisti, et immortalis redditus, fidem roborans, spem dedisti : ad cœlos unde venerus, nostræ carnis substantiam evexisti, tuisque dato Spiritu eorum illuc animos erexisti. Quis digne considerans, quod sic nasci et vivere, mori et resurgere potuisti, et hæc alto consilio homo propter homines agere voluisti, non stupeat, non miretur, non diligat hunc decorem, non amplectatur avide tam validum : tam benevolum largitorem ? Quod, etsi latet alios, quibus culpa exigente hujusmodi gratia vel aufertur, vel danda in posterum occulto judicio nunc differtur ; mihi tamen in præsenti hujus rei series declaratur, mihi patet, mihi placet quod tua in homine Deitas operatur. *Ecce*, inquam, *tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.* Ecce, hoc est, in evidenti mihi pulchritudo tuæ est majestatis, revelato fidei oculo se præsentat excellentia deitatis ; quæ suo largo munere mentis meæ perfundit intellectum, declarato intellectu amoris insolubilis dat effectum. Ecce iterum non me latet humanitatis tuæ dispensatio salutaris, conceptio, nativitas, conversatio meriti singularis ; virtus, munditia, patientia, laus doctrinæ, miraculorum coruscatio, morum integritas, perfectio disciplinæ. In quibus omnibus homo supra homines decoraris, præcipuoque decore, non prophetæ, non apostolo compararis : et ideo te præ cunctis diligo, te solum eligo, mi dilecte, quamvis adhuc, dum hic vivitur (ut videre videor) imperfecte. Cæterum ut me justo amplius imperfectio non molestet, opto ut mihi propius tua se præsentia manifestet ; et ne pulchrum et decorum ad turpia videar invitare, locum amanti congruum studii præparare.

CAPUT XVI.

Lectulus noster floridus ; tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina. Quia pulchrum et decorum Virgo nobilis reperit amatorem, non rusticano more illum provocat ad laborem, quia nescit amor delicatus degeneri labore atteri vel tortura, sed quietem amat et otium, gaudet osculo vel junctura. Hujus adhuc inexpertus **158** amator, ille rudis videtur exstitisse, nec ei suus amor dignam satis requiem præstitisse ; qui eam, quam diligit, ad hoc postulat sibi dari, ut laborare valeant simul, nondum vero gaudeant feriari. « Hanc amavi, et exquisivi, ait, eam, et quæsivi sponsam mihi assumere ; et amator factus sum formæ illius (*Sap.* VIII). » Et infra : « Mitte illam de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit et mecum laboret ; et sciam quid acceptum sit apud te, scit enim illa omnia et intelligit (*Sap.* IX). » Vidit iste adhuc sibi esse congruum ut laboret, et ea, quam diligit, secum Sapientia collaboret, ut labore communi amator adhuc minus sapiens doceatur ; et cum doctus fuerit, ad quietem lectuli provehatur. Denique illa mulier cujus fortitudo prædicabilis commendatur, manum ad collum mittere, et fusum digitis apprehendere memoratur : viroque suo videtur effici gratiosa, eo quod panem suum non comederit otiosa (*Prov.* XXXI). Virgo autem nostra longe et hanc, et illum supergrediens amatorem, quietem, non tumultum : otium jam obtinet, non laborem ; et non gymnasium agonistæ, sed offert lectulum amatori, quem decorare et parare ornamento studuit cultiori. Lectulus Virginis, est secretum cordis ejus, quod excolit et emundat manu et sollicitudine diligenti, ne quid inhonestum et indecens Sponso appareat venienti ; et ut suavem accubitum illius tantæ præbeat dignitati, fulcit et implet eum grata mollitie operis accurati. Et, quia præter substratam mollitiem gaudet amator nobilis et decore ; Virgo rei non inscia, ornat lectulum grato flore ; multaque diligentia sparso flore mirandæ castitatis, eumdem reddit lectulum tanquam hortulum volu-

patis. Ne quis enim audito Virginis lectulo ægre sentiens dubitet de profectu, et a tramite sanctitatis grosso et carnali deviet intellectu ; ipsum Virgo perhibet ornatum floribus congregatis, flores autem sunt, castitas, et ejusdem opinio castitatis. Castitas quippe virginea secretam illius ornat scientiam instar floris, gratum reddit lectulum, decoris fundens gratiam et odoris; quia ipsa est quæ virtute et merito præeminet excellenti, et, ut formam se præbeat fama vel nomine rutilat eminenti. In quo nil corporeum, nil intelligitur bestiale, nil peccato delitum, sed totum penitus spiritale, quia drama vel canticum vel epithalamium nuptiale, verbis floret mysticis, nil habens feneum vel carnale. Cum autem sic floreat et valeat, quem dilectio diligentius præparavit, non tamen Virgo lectum, sed magis lectulum nominavit; quo nomine legem illam satis sibi cognitam adimplevit, qua tam verbo quam opere humilia tenere consuevit. Quodpropter et eumdem, inquit, lectulum non meum proprie, sed communiter nostrum dico, et (quod dignum laude est) mihi præsumptorie non addico, quia, etsi vocanti et adjuvanti inventa sum obediens consentire, illius tamen et prævenientis gratia et subsequens misericordia efficaciam voluit impertire. Non ergo meus recte, sed noster debet lectulus appellari, quem utriusque nostrum con tot opere et diligentia præparari; quem tu manu gratiæ, ego laboris et industriæ serenavi, tu beneficio, ego exercitio, tu virtutum, ego morum floribus adornavi. Cujus ad hoc tam signanter facere volui mentionem, ut pulchritudine provocatus, ad ejus dignanter venias mansionem: et longe a tumultu, cui scio te non frequentius interesse, gaudeam quo nil melius, in secreto florido tecum esse. Etsi enim propter fratres et proximos loqui est necessarium et exire, tamen ut te intuear, multo est gratius ad silentium introire; et in quietis otio tua præsentia deliniri, amplexu frui mutuo, amoris fructum, gaudium Spiritus experiri. Ad quod etiam promerendum domus nostræ meum studium videntur æmulari, et pede licet tardo quiescentem in lectulo me sectari; quæ etsi nondum valent ad hoc, ut fiant lectulus, promoveri, jam tamen inveniuntur gratiam non mediocrem promereri. Et in hoc gaudeo, sed et gaudeho, quia non solum places, cum in lectulo tua præsentia jam tenetur, sed cum juxta Prophetam (*Psal.* XLVII), esse in domibus cognoscetur; quibus duntaxat in lignis cedrinis das imputribile firmamentum, in laquearibus cypressinis durabile nihilominus ornamentum.

CAPUT XVII.

Tigna domorum nostrarum cedrina; laquearia nostra cypressina. Domos dicit fidelium ecclesias, congregationes justorum, conventus claustrales, in quibus simpliciores quique possunt lapides æstimari; majores vero et prudentiores tigna et laquearia convenientius appellari. Tigna seriatim super ædificium in modum testudinis constituta, et ab ejus utroque latere contra invicem distributa; infra quidem extensis velut brachiis ædificii latitudinem amplectuntur; supra vero junctis velut capitibus, clavo solido connectuntur. Laquearia vero tignorum altitudini substernuntur, et ab uno ad alterum parietem strata longitudine protenduntur; eosdemque parietes coercent et astringunt quadam veluti ligatura, ne impulsu noxio declinent a rectitudine vel **159** statura. Tignorum autem nomine figuratur ordo non incongrue prælatorum, quos a terrenis suspensos celsitudo commendat meritorum, qui perferentes imbrium et ventorum molestias, duros vidclicet impetus perditorum, ab his tegunt et protegunt mores teneros subditorum. Qui erecti ad superna, omnes ad intuendum unum illud necessarium se angustant, amoris clavo devincti fortius, dum vident, augustius inhærent, suavius et degustant ; cum Christo esse melius judicantes (*Philip.* I), dum ejus excellentiam contemplantur, adhuc autem in carne vivere propter fratres necessarium arbitrantur. Qui ergo ad sapiendum quæ sursum sunt, subtili desiderio se suspendunt, ad revisendum proximos benevola sollicitudine condescéndunt ; eosque sub alas congregatos, fovent et protegunt ut gallina, animatos ad virtutes exemplis muniunt et doctrina. Et ii quidem ut magis digno virtutum merito commendantur, tigna quorum vicem gerunt cedrina perhibentur ; quia Cedri, ut aiunt, natura imputribiles et proceræ, odore tanto vigent, ut serpentes eam dicantur abhorrere. Illi ergo digne inveniuntur ad prælationis fastigium promoveri, qui excelsi meritis cœlum desiderio diligunt intueri ; quorum semper opera virtute vigent stabili, ne putrescant, quorum tanta opinio, ut ad eam quique malevoli perhorrescant. Nec abhorret a prælatis quod Cedrus igne dicitur non comburi, eorum formam gerens, qui non sunt passionum incendio periturí ; mira quorum fortitudo, carnis concupiscentia frangi nescit, nec odor suavissimus ad odorem ignium cinerescit. Laquearia vero quæ dicuntur etiam cypressina eos signant, quorum viget et præeminet inter cæteros disciplina : forti quorum opere et obedientia perfectæ voluntatis, forma datur persistendi minoribus in Ecclesia congregatis. Cypressus quidem et ipsa imputribilis et odorifera perhibetur, insuper enodis est et in ea scrupulus non habetur ; eum recte significans qui promptior et planior divino magis munere, quam natura, sine mora obediens, nunquam recalcitrat in junctura. Est enim in nonnullis virtus obedientiæ tam nodosa, tanto scatens murmure, tantis querimoniis scrupulosa ; ut mandatum adveniens viam non præambulet planiorem, sed plerumque in contemptum vel in iram offendat graviorem. Illi autem quibus vigere datum est planitie cypressina, enodes et politi gaudent obedientiæ disciplina ; amant quidquid mandaverit prælatorum discretio vel doctrina, nec mandato se opponit labes impatientiæ repentina. Hiis ut lignis et laquearibus domus proficiunt spiritales, teguntur, muniuntur, casus vitant perditos

et carnales; viget eorum sancta et mirabilis pulchritudo, quia, juxta quod dictum est, decet domum Domini sanctitudo (*Psal.* xcii). Has autem domos ideo Virgo nostras voluit perhibere, ut ostendat cum Sponso communionem præ cæteris se habere, quia et quod Sponsi est, Sponsa nostrum jure existimat nuptiali; et ut Christus, sic et Virgo solicita est de profectu nostro omnium spiritali. Attendens ergo non solum se, sed et suos spiritaliter profecisse, prælatos et subditos ad cedri et cypressi similitudinem pervenisse; exsultat et invitat Sponsum, ut in his etiam gratuletur, et relinquens inquietos, grata donorum requie delectetur. Et ille :

CAPUT XVIII.

[Cap. II.] *Ego flos campi, et lilium convallium.* Si Sponsæ, inquit, lectulus vernat flore, decore rutilat virginali, si nitet et redolet ornatu et pulchritudine spiritali, si dives cultu regio videtur digne considerantibus arridere, quid habet quod ab alio veraciter asserat non habere? Neque enim a seipso habet, ut rutilans florido sit decore, nec floret quem perhibet Sponsa floridum, nisi flore; et hoc propter in seipso non glorietur floridus, sed in flore, cum profecto non habeat a seipso ut floreat, sed a flore. Quod si nosse cupit attentius unde floreat quisquis floret, ne decorum et floridum turpis ignorantia decoloret; Ego Deus in Patre Filius, lux lucem habitans inaccessam. *Ego*, inquam, *flos campi* factus sum, habens pulchritudinem indefessam. Radix Jesse germinavit et flos prodiit de radice, nec latere voluit in conclavi sub modio, aut in lectulo sub lodice; sed flos campi factus est, ut cunctis planius innotescat, nec sit dignus excusari, quisquis tam conspicuum non cognoscat. Qui enim ab æterno Deus eram absconditus ne viderer, de hoc monte descendentem campus excepit ut tenerer; nec intravi portas et muros urbium, montem rursum arduum non ascendi, ne vel nescirî possem, vel a sciente non facilius apprehendi. Ad montem quippe ascendente valido, excusatus debilis remaneret, in civitate vero civis advenam prohiberet; **160** et sic prævalente injuria causaretur alter alterum promptiorem, et me silentii Habacuc (*cap.* i) argueret, devorante impio justiorem. Ego igitur esse flos in campo volui et non rure, quod nimirum rusticus hæreditario vindicat sibi jure; quod proscindit aratro, vomere sulcat, fodit sarculo studiose, eo quod illud non nisi operi manuum respondet fructuose. Campus autem nulli proprie hominum assignatur, nescit cultoris manum, non rupta superficie seminatur; sed sole animatus, perfusus cœlesti pluvia sive rore, intepescit et germinat, et processu temporis congruo ridet flore. Nec abhorret, si hoc campo signari Virgo Virginum asseratur, in qua nullus hominum, non carnale commercium operatur; sed carne integra, descendente, ut in vellus, pluvia spiritali, fecundatur et germinat, decore gaudet florido vel nivali. Hujus enim campi quem non læsit cupidus operator, manus rustica non aravit; non extulit tumor noxius, sed diffusa humilitas complanavit; ego sum flos, non utique humano procedens studio, non cultura, sed cœlesti editus munere, incomparabili præditus genitura. Ego sum flos, quo hujus campi grata planities decoratur, nec floret a seipsa, sed meo munere sic beatur; et ideo licet Virgo digne tanto beneficio gratuletur, in me tamen, et non in se, in flore, non in florida glorietur. Fructum quippe etsi statim flos ut nascitur, non emittit; tamen daturus eum opportuno tempore, jam promittit; et sicut non flos alter meo, vel me potior invenitur, sic nec fructum meliorem in altero quispiam experitur. Ne autem soli Virgini videar misericorditer providisse, meamque misericordiam quibusque minoribus invidisse, qui flos campi factus sum, donans Sponsam privilegio speciali, florui et in vallibus, multo quidem, sed non beneficio coæquali.

CAPUT XIX.

Et lilium convallium. Valles, imo convalles quæ hinc inde vicinis montibus obumbrantur, et, ne arescant siti, aquis utrinque defluentibus irrigantur; eos mihi signare videntur humiles et depressos, quos amor disciplinæ sub majorum tenet legibus indefessos. Qui cum nihil altum vel tumidum de supino referant Mæcenate, servos sese inutiles humili judicant sanctitate, inclinantque aurem Scripturarum monitis et utrique diligentius testamento, abundare cupientes meritorum magis copia quam frumento. Hujusmodi convallium Christus lilium se fatetur, quia, etsi excelsior, humilia tamen respicere perhibetur (*Psal.* cxii); nec nisi super humilem et mansuetum ejus Spiritus requiescit, cujus conscientia humilitate munda et munditia humili renitescit (*Isa.* lxvi). Et digne satis ipse lilium voluit nominari, signans eo quid inter valles, propter valles venerit operari; ut adventus sui causam recte attendentibus non obscuret, quos cum doctos reddiderit, sibi efficacius configuret. Lilium foliis candidioribus, instar vallis, cingitur in rotundo, habens intrinsecus quiddam rubeum in profundo: in foliis quidem honestum et lucidum se ostentans, in rubeo autem sanguinis speciem repræsentans. Candor lilii assumptæ carnis munditiam figuravit, quam non prius conceptio, non posterius conversatio denigravit; sed de carne genita virus carnis proprium ignoravit, et virtutum merito, velut splendore niveo, radiavit. Illud autem rubeum gratiam præfert memoriam passionis, qua fuso diluit sanguine chirographum pridem initæ pactionis; quam parentes pristini cum auctore peccati misere pepigerunt, cum ad ejus arbitrium interdictam arborem tetigerunt. Christus itaque lilium est, cum vitæ merito rutilat innocentis, cum in carne non tenetur labe vel glutino vitii cohærentis; cum eum hominem malitia hominum impetit et accusat; et homo propter homines dura pati et aspera non recusat. Lilium est convallium, cum abjectis et humilibus exemplum et gratiam dat vivendi, commendat innocentiam,

amorem inserit continendi, cum prior passus gravia, ad virtutem provocat patiendi, docens magna, majora faciens, tempus prædicat faciendi. Si vero dicatur quod rubet intra lilium ignis speciem obtinere, « Deus autem ignis est, » sicut certum est Scripturam perhibere (*Deut.* IV); rubor ille, ut video, splendore niveo circumseptus, Deus est in homine mundæ carnis trabea coopertus. Cujus se involucro sapientibus et prudentibus occultavit, sed fide intuentibus parvulis et humilibus revelavit (*Luc.* X); qui sic foris aspiciunt assumptæ carnis opertorium vel candorem, ut igneum occultæ deitatis introspiciant et ruborem. Quorum Petrus : « Tu es, ait, Christus Filius Dei vivi (*Matth.* XVI). » Et Nathanael : « Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel (*Joan.* I). » Et centurio : « Vere Filius Dei erat iste (*Marc.* XV). » Harum convallium sic se lilium Christus fecit, cum non solum hominem, sed Deum se intra hominem suis humilibus patefecit ; quibus mundo candore innocens ejus est humanitas sic ostensa, ut etiam occultam Deitatem fide cernerent inoffensa. Quos postquam edocuit quid sit eis de ipso fideliter sentiendum, laudes repetens Virginis, invitat eos dil gentius **161** ad videndum qualiter ipsa Sponsum inter vitæ hujus molestias imitetur, dum quies nondum plena, nondum pax indeficiens obtinetur.

CAPUT XX.

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Etsi ut audistis, lilium me convallium dixi esse, adhuc tamen noveritis spinis me gravioribus interesse; a quibus tangi frequentius, pungi molestius me permitto ; sed tactus et compunctus, statum vel candorem debitum non amitto. In hanc formam amica mea inter mala hujus sæculi conversatur, et virtute mirabili lux lucere in tenebris comprobatur; ejusque lucem floridam circumfusæ tenebræ non obscurant, integram ejus pulchritudinem minaces tribulæ non triturant. Ipsa tanquam lilium inter spinas oritur, et accrescit, inter obscuras lucet, inter asperas mansuescit; flante vento impulsa nonnullas videtur sentire functiones, sed candoris et odoris nullas sustinet læsiones. Spinas graves esse reor curas et sollicitudines hujus vitæ, quibus justorum mentes (dum hic vivitur) lacessitæ; gemunt et expetunt ut ab ipsis plenius expeditæ, tandem cum Christo fructu pacis gaudeant acquisitæ. Spinæ sunt nihilominus Judæi pariter et gentiles, qui grandævi malitia, sensu perdito pueriles, qui fidem exsecrantes, tenebris grossioribus obvoluti, Christum et Matrem ejus gravi sunt odio persecuti. Inter quos Filius et Mater, instar lilii floruerunt : illæsumque pariter candorem et odorem proprium tenuerunt ; dum nil culpæ sibi ex illorum malitia contrahentes, invicta patientia linguas respuunt detrahentes. Imo quo amplius vita malignantium tetra fuligine tenebrescit, eo magis istorum digne considerata sanctitas enitescit, nec habet minus decoris et gratiæ intemerata lilii pulchritudo, si juxta videatur spinarum aspera turpitudo. Habet ergo lilium inter spinas laudis titulum ampliorem, dum illis tenebrescentibus istud formam retinet gratiorem, quia dum adversus Dominum, et adversus Christum ejus tam gentes quam Judæi lingua infremunt serpentina (*Psal.* II), Christus flos et lilium moribus mansuescit, fulget miraculis et doctrina. Cui flori et lilio virgo studet diligentius similari, amans et appetens tanta similitudine gloriari ; et sicut inter spinas lilium decore splendido venustatur, sic Sponsa inter filias virtutum merito decoratur. Filias, eos dicit, qui carentes rigore virili, spiritu masculino ; mollitie torpent muliebri, sopore dormiunt feminino; ad honestum opus invalidi, ad molle et noxium efficaces, ad blandiendum subdoli, ad detrahendum perfidi vel procaces. Qui videntes vel audientes Matrem filio lætabundam, induti sensu perdito negant aut virginem aut fecundam ; et singulari præditam munere, secundum suam omnium legem carnaliter metiuntur, dum eam peperisse non nisi modo cæteris experto mulieribus mentiuntur. Eum vero quem genuit, Joseph filium arbitrantur, habere fratres plurimos (cum sit unicus) attestantur; nesciunt eum hominem de homine genitum sine Patre, abhorrentes quod audiunt Deum, Dei Filium sine matre. Inter istos et istorum blasphemias virgo non frangitur, non marcescit, sed mens fide roboratur, florens gaudio Spiritus juvenescit; illum radicis florem tenerum et immarcescibilem amplexatur ejusque decorem studio non tam gressuum quam profectuum imitatur. Denique juxta Salomonem : « Animus gaudens ætatem floridam facit (*Prov.* XVII). » Sicut ergo filius flos et lilium inter spinas oriens, non tamen spinas sentit, dum earum malitiæ affectu simili non consentit ; sic mater et amica, inter filias conversans, nescit tenebras filiarum, filia lucis lucet, non habens opera tenebrarum. Imo, ut plus dicatur, non solum spinæ lilio nihil inferunt detrimenti, sed et spinis lilium confert plurimum ornamenti ; et candor præcipuus qui in lilio, naturali beneficio, se diffundit ; spinis vicinioribus non parum gratiæ superfundit. Nonquid non lilium circumquaque incomparabile beneficium diffundebat, cum devotas preces Christus pro persequentibus effundebat ? cum manu misericordiæ spinarum turpitudinem abradebat, et rhamnum in florem, in fructum aculeos convertebat ? « Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc.* XXIII). » Hujus precis perfusa velut rore spinarum asperitas mansuescit, interna cedit ariditas, benevolentia virescit ; novo more germinat frondetque ramusculus et florescit ; et imitari lilium candore vel modico flosculus hilarescit. Quis nesciat nonnunquam spinas pridem aridas æstivi dono temporis efflorere, et in eis non tam aculeos veteres, quam recentes flosculos eminere ; qui assistentes lilio, etsi longe impares magnitudine vel decore, candore tamen utcunque simili gaudent et vicinia propiore ? Nobis igitur Christo propinquantibus nihil turpitudinis sibi con-

trahit lilii pulchritudo, sed ex ea non parum gratiæ nostra sibi acquirit turpitudo; et dum nos sic admittit lilii amœnitas, **162** velut horti consiti plenitudo, nostra pridem arida, jam nunc tandem florida gaudet plurimum solitudo. Quod Isaias prævidens : « Lætabitur, inquit, deserta et invia, et exsultabit solitudo; et germinabit quasi lilium (*Isa.* xxxv). » Deserta et invia mens nostra non immerito nominatur, cum a Deo derelicta, non virtutum, non operum civibus habitatur, non in ea benevolus auctor deambulat, non amat intueri, attendens eam vitiorum aculeis tanquam spinis solitudinem obsideri. Quam cum divina gratia tanquam verna temperies visitabit, et intra horti plantaria candens lilium advocabit, profecto ipsa lætabitur, ipsa novi dono muneris exsultabit, quia juncta lilio quasi lilium germinabit. Abhorrens quippe rhamnum, quam spinarum erat asperitas paritura, quia spinosos mores pœna manet aspere sævitura; proferet suaves flosculos candore lilium æmulantes, et spe fructus exsultabit habens primitias germinantes. Inter hujusmodi spinas illud candens lilium; imo candor lucis æternæ mirabiliter operatur, aspera in planitiem, in florem aculeum vertere gratulatur; ea bonitate, quæ sua est, eo rem quandoque perducturus, ut flos fructum pariat, fructu gaudeat fruiturus. Sic et inter filias amica recte creditur conversari, earum curam gerere, salutem sollicitius operari; eas pridem mente vagas, elatas oculis, lingua procaces, operum infecundas, suo tandem dignans consortio reddit agiles et fecundas. Quas enim intra suæ exauditionis nobile secretarium intromittit, assistentes sibi manere steriles non permittit; sed erudiens verbo, forma præmuniens, adjuvans interventu, invitat ad amandum, ad operandum sollicitat, lætificat de proventu. Et sic eas quæ aliquando vitæ meritu filiæ fuerant Babylonis, introgressas Hierusalem reddit filias visionis; inter quas lætabunda videt Sponsum, diligit amplexari, et sicut ille Sponsam, sic illum ista dignis laudibus venerari. Unde ait : *Sicut*, etc.

CAPUT XXI.

Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios. Audiens Sponsa dignis Sponsi laudibus se laudari, a quo habet ut digna sit laudum præconiis honorari; ne ingrata videatur; festinat vicem reddere laudatori; gratas esse non ignorans laudes reciprocas amatori. Quem recte satis malo voluit comparare, quam inter ligna silvestria constat non tam excelsius quam excellentius emicare; quia cum ligna silvarum fructum non proferant, qui humano possit esui convenire, in malo est fructum bonum, refectionem optimam invenire. Christus enim lignum est, cujus robur nihil sustinet detrimenti, cujus non cedit folium vento durius sævienti (*Psal.* I); cujus omnia prosperantur, et in suo tempore fructum dabit, quo eos, qui esuriunt, nunc invitat, postmodum satiabit. Christus est lignum vitæ, omnibus qui eum fortiter apprehendunt, qui ad capiendum fructum ejus forti desiderio se suspendunt; qui cætera quæcunque occurrerint, apprehendere sensu devio non contendunt, dum ex eis fructum vitæ poma pendere salutifera non attendunt. Ego omnes homines credo posse ligna silvestria nominari, qui, etsi verborum frondes habent, fructu carent procul dubio salutari, quia in eis non est salus, non est vita, non indeficiens vis naturæ, sed virtutum quædam sterilitas, carnis culpa vitio genituræ. Non enim sic in eis, ut etiam ex eis quidquam vitale, commendabile, gratiosum, non est quidquam in altero salutare sibi, cæteris fructuosum; quia quidquid in aliquo, si quid tamen in aliquo dignum et necessarium invenitur, non de suo, sed de Christi novit esse quisquis veraciter experitur. Christus autem homo inter homines, malo non incongrue comparatur, qui conceptus de Spiritu, non naturæ sterilis accusatur, cujus radix innocua, cujus umbra densior, ab æstu noxio nos abscondit, cujus fructus salubrior, odor longe suavissimus se diffundit. Denique tria hæc in malo possunt pariter inveniri, nec ea in silvis altera quæ tribus istis pari modo se gaudeat insignire, sed in malo præcipue umbra, fructus, odor, copulantur nectura naturali, et ex eo, qui Deus homo est, procedunt abundantia spiritali. Quibus refrigerat, pascit, mulcet eos qui eum receperunt, qui accepta pietate dici et esse filii meruerunt; qui quondam de tenebris ad lumen se fidei contulerunt, felici mutatione de lignis silvestribus, in Dei se filios transtulerunt. Quos attendens Christus, Dei filios et hæredes, fratres eos non confunditur vocare, amare coharedes (*Matth.* xxv), ut in multis fratribus ipse primogenitus emineat honore principali, unicus olim filius filiorum gaudeat numero jam plurali. Ipse etenim Deus de Deo, natus unicus fuit Patris, natus autem homo de virgine, unicus item Matris; sed electis consulens, sinum gratiæ largius patefecit, et quos natura negaverat, adoptionis beneficio fratres fecit. Cujusmodi fratres vel filios ipse Dei et hominis Filius sic excellit, sicut malus fructifera silvarum arbores antecellit, quia et illarum inferiorum fecunditati **163** mali fecunditas antefertur, et Christo quivis hominum (quantumvis justus fuerit) non confertur. Quod intelligens Petrus, cum ei justo amplius deferret centurio, et puro daret homini quod Christo religiosa debet devotio; non sibi temere quod non suum esse noverat usurpavit, sed quis esset, quam sterilis, quantum malo dissimilis indicavit. « Procidens, ait, Cornelius ad pedes ejus, adoravit eum. Petrus autem levavit eum dicens : Surge, et ego ipse homo sum, sicut et tu (*Act.* x). » Et infra : « Annuntians, inquit, pacem per Jesum Christum; hic est omnium Dominus (*ibid.*). » Videtis quia Petrus a Cornelio non vult neque sustinet adorari, ostendens non debere sic purum hominem honorari; dans intelligi, quia Jesu Christo privilegium hoc debetur, ut ipse homo inter homines divino solus obsequio veneretur. Reor quia nec angelus tale sibi vult obsequium exhiberi, et licet major homine, tamen invenitur hominem revereri; in quo jam per pi-

cit novum quid et cunctis retro generationibus inexpertum, absconditum a sæculis, nostri plenitudine temporis deopertum. Unde cum Joannes gaudens sibi ab angelo plurima demonstrari, et demonstrantem volens digno, ut putabat, humilitatis obsequio venerari, ad pedes ejus caderet, volens ei honorem majoribus debitum exhibere, seipsum digne metiens, visus est angelus abhorrere. « Postquam audissem, inquit, et vidissem, cecidi ut adorarem ad pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat, et dixit mihi : Vide ne feceris (*Apoc.* XXII). » Et supra : « Cecidi, ait, ante pedes ejus, ut adorarem eum, et dixit mihi : Vide ne feceris, conservus enim tuus sum et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu, Deum adora (*Apoc.* XIX). » Non vult Christo angelus, servus Domino coæquari, non ligno fructuoso silvarum infecunditas comparari; sed sicut malum constat inter ligna silvestria præpollere, sic novit Christum angelus inter filios præeminere. Denique et angeli nonnunquam in Scripturis filii nominantur, qui semper Dei Patris videre faciem prædicantur; et juxta Job filii Dei ut assisterent Domino leguntur advenisse, inter quos et nequam ille angelus Satan legitur adfuisse (*Job* I). Moyses quoque : « Constituit, ait, terminos populorum, juxta numerum filiorum Israel (*Deut.* XXXII). » Filios Israel, angelos appellans. Quod alia translatio evidentius insinuat, dicens : « Statuit terminos gentium, juxta numerum angelorum Dei. » Tot quippe a nonnullis Deus creditur salvandos ex gentibus elegisse, quot inveniuntur angeli aliis cadentibus remansisse; ut ad videndum eum tot ex hominibus ei filii præparentur, quot inter angelos jam videntes æque filii continentur. Inter hos autem filios Dilectus Sponsæ præeminet quasi malus, quia sicut puro in homine, sic etiam in angelo non est salus; sed in Christo, qui, etsi minor angelis propter mortis utique passionem, tamen longe excelsior propter Dei et hominis unionem. Ideo cum dixisset Joanni angelus. « Vide ne feceris, » causam addit dicens : « Conservus tuus suum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu, Deum adora. » Ego, ait, non solum Dei, sed Dei hominis digne servus, tuus et eorum qui fide et opere Jesu testimonium perhibent sum conservus; nec decet servum, ut tollat Domino sua jura, cum potius Creatori omnis deferre debeat creatura. Tu ergo non angelum, sed Deum adora, Deum, qui non angelum, ut salvaret angelum, apprehendit, sed semen Abrahæ, ut eum salvum faceret, apprehendit; Deum qui se exinaniens, et accipiens formam servi (*Philip.* II), ut homo habitu est inventus, secundum quem hominem etsi minor angelis est inventus, non tamen multum minor, sed minor paululum reputatur, si quod Scriptura perhibet sensu non devio capiatur. « Minuisti eum paulo minus ab angelis, ait David (*Psal.* VIII). » Et Paulus : « Eum, ait, qui modico quam angeli minoratus est propter passionem mortis (*Hebr.* II). » Christus nimirum ex Deo constat et homine, homo autem ex anima et corpore; anima vero major pars hominis est, major, inquam, non mole, sed dignitate et excellentia; eo quod in anima ad imaginem et similitudinem Dei homo factus sit. Corpus autem, minor, hoc est, inferior pars hominis, secundum quam partem Christus minor angelis invenitur, eo quod angeli natura morituræ carnis involucro non vestitur; sed ille Spiritus immortalis, intellectu vigens, præditus ratione, in eo quod factus est, sine mortis permaneat læsione. Spiritus quoque hominis ejusdem, vel similis naturæ perhibetur, præditus et ipse ratione, habens initium, finis angustia non tenetur; sed infusus corpori, quod originali corruptum vitio generatur, lege mira, satisque miseranda illius meritis aggravatur. Unde legistis : « Corpus quod corrumpitur aggravat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap.* IX). » Anima igitur, quæ ejusdem cum angelo vel similis est naturæ (sunt enim unius quasi generis rationis merito hujusmodi creaturæ); prius quidem ex carnis consortio decolorat speciem genuinam, postmodum vero assensu voluntatis, vitiorum labitur in ruinam. Verum quia caro Christi concepta de Spiritu, originale sibi vitium non contraxit, ad culpam, quam non noverat, infusam sibi animam non attraxit; sed sicut istam tam conceptio, quam conversatio servavit impollutam, sic illam creatio et creantis dignatio ab omni **164** labe reddidit absolutam. Anima vero cujus naturam immortalitas, intellectus, ratio sic honestant, et nec incorporatio prævalens, nec quævis attaminatio dehonestant, qualem Christus in unitatem sibi personalem credendus est assumpisse, nec assumptæ dignitatem assumens creditur consumpsisse; anima, inquam, tali, non angelus, non quælibet major est creatura; solus ille major est, cui Creatori nulla par potest effici creatura. Secundum quam animam non debet Christus minor angelis existimari, quæ dignitate pollens ingenita nullo potuit vitio depravari; quod non posse etsi factor facturæ non contulit faciendo, huic tamen animæ assumens contulit assumendo. Quod enim non angelus, non anima obtinet conditionis privilegio, vi naturæ, Creator, cui voluit, cum voluit, contulit creaturæ; et qui prius angelis contulerat ne quis ultra posset cadere, vel timeret, postmodum animæ, quam assumpsit, dedit, ut sancta confirmatio æque vestigio permaneret. Restat ergo ut secundum carnem tantum Christus minor angelis asseratur, quæ, ut ante dictum est, altera pars hominis minor vel inferior judicatur; et ideo recte non multo minus angelis, ne secundum totum hominem videatur, sed paulo minus legitur minorari, ut solius carnis mentio fieri cognoscatur. Nos autem miseros multo minores angelis culpa fecit, quorum et carnem conceptio, et animam incorporatio sic infecit, ut utrobique culpabiles accusemus nostram merito genituram, dura detenti lege, eo quod versum est vitium in naturam. Unde Paulus : « Sumus, inquit, natura filii iræ (*Ephes.* II). » Quod,

etsi bonos angelos culpæ sarcina non gravavit, sed eos bene conditos gratia melius confirmavit : inter ipsos tamen sicut et inter homines Christus credendus est præeminere, et sicut malus inter ligna silvestria, sic inter hujusmodi filios primatum obtinere. Christum quidem non Deum solummodo, sed Deum hominem angeli venerantur, in quo salutis fructum, umbram protectoriam contemplantur ; per quem homines pressos et oppressos fasce gravi damnabilium delictorum, vident nec invident converti et reverti ad salutarem excellentiam meritorum. Quod non fruges, non aries, non vitulus, non denique homo vel angelus poterant operari, nec erat nomen aliud in quo datum fuerit nos salvari ; sed sic vita de languore, salus conqueritur de jactura, ut ad fructum vel medelam inefficax omnis sit creatura. Quia ergo vitam, fructum, efficaciam potentis medicinæ non dabat silva sterilis, non cujusvis artificium officinæ ; et ægrotanti mundo promissores jam dilationis merito sunt invisi, ortum est lignum vitæ malus fructifera, in medio paradisi. Cujus umbra suavior longe faciens incentiva, fructus gratis reficiens quos fames læserat oppressiva ; non solum hominem ad amissum olim consortium angeli retulerunt, sed et naturam humanam supra dignitatem angelicam extulerunt. Nostram quippe naturam jam Deo comitam in Christo angelus intuetur, cujus fructum considerans, digne sterilem se fatetur, quia qui non valuit vel cadentem coangelum vel hominem perditum reparare, Christo, qui potuit cuncta quæ voluit, non se debuit comparare. Quod attendens recte Virgo : *Sicut malus*, inquit, *inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* De quo subjungit :

CAPUT XXII.

Sub umbra illius quem desideraveram, sedi; et fructus ejus dulcis gutturi meo. Si meum, inquit, dilectum, ut audistis, volui commendare, si eum malo fertili inter ligna sterilia comparare, ne putetis eorum quæ vobis profero me incertam, et affluentem verbis, rerum laudabilium inexpertam ; experimento didici. quia utilis, quia bona sit ista malus, sensi quantum in ea refugium, quantum refrigerium, quanta salus ; quia sub ejus umbra non solum esse mihi datum est, sed sedere æstus fugere noxios, quietis gratiam obtinere. Bona quies, quam non iræ persequentis, sed manus diligentis gratiæ fabricavit, cui non mors tenebrosa, sed malus spatiosa ramis et frondibus obumbravit ; in qua non peccator desperationis vel ignorantiæ tumulo sepelitur, sed mens justa suavi refrigerio profectionis beneficio delinitur. Miser ille populus, qui in tenebris et in umbra mortis diu voluit residere oblitus cœlestium, terrenis carnaliter inhærere ; vitam vitalem nesciens, caligavit morte criminum subobscura, cujus umbræ corpus est mors sine termino secutura. Peccatum enim quo, anima velut gladio pertransitur, et ab eo, qui vita est, fieri longius invenitur prima est mors animæ, in futuro tristior, nunc jucunda, quæ vero juste sequitur æterna damnatio, mors secunda. Et illa quidem mors est, et mortis umbra prævia subsequentis, ista vero et mors est et umbræ veritas præcedentis ; in quarum prima liret esse contigerit, non est consilii nos sedere, id est sine respectu pœnitendi quietem perditam obtinere. Nam qui sedet in umbra, nec timet venturam mortem prævenire, cum illa veniens festinat torpentem **165** invenire ; et quem invenerit in obscuro et in proprio velut jure, ligat et in carcerem projectum detinet insolubilis vi necturæ. Verumtamen nonnullos miserans spiritus, vehemens terret, et concutit sonitu repentino, et ex alto visitans oriens, perfundit lumine matutino ; eductosque de somno et umbra duri discriminis et nocturna, dies lætus excipit, umbraque suavior et diurna. Est autem dies fides illuminans : virtus spei, est umbra suavior prægnito speciei, in qua cum sit bonum esse, vivere melius, optimum est sedere, donec tandem concedatur lucem plenam plenius obtinere. In umbra est diurna qui non solum præsentia, sed et sequentia novit esse, qui videt per speculum quod constat nondum visibiliter præsto esse ; qui fide non dubia intelligit invisibilem Deum esse, qui eum remuneratorem in se sperantium credit esse. Paulus : « Oportet, inquit, accedentem ad Deum credere quia est ; et inquirentibus se remunerator sit (*Hebr.* XI). » Sine hac fide Deo quispiam non placebit, nec est digna conscientia, cujus Deum scientia non tenebit ; quia et ignorans, ut legistis, legitur ignorari, et revera qui nescitur, a nesciente non potest acceptari (*I Cor.* XIV). Ideo Propheta : « Credidit, propter quod et locutus est (*Psal.* CXV). » Tu es ipse Deus meus. Sine fide ergo non potest quispiam justus esse, imo, ut plus dicam, qui non crediderit, nec dici debet esse ; qui autem non est, consequenter nec in umbra est. De qualibus scriptum est : « Ne tradas regnum tuum his qui non sunt (*Esther.* XIV). » Non esse recte dicitur, qui Deum esse nescit, cui facto necdum is a quo factus est, innotescit ; qui mente obcæcata longe a merito pellitur existendi, necdum fidem assecutus, quæ est umbra vel initium subsistendi. De qua Paulus : « Si tamen, inquit, initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus (*Hebr.* III). » Qui ergo fidem habet, tenens firmiter Deum esse, est, et in umbra est, sed non sufficit illic esse ; imo laborandum est ei, quem jam merito fidei constat esse, ut vivens in ea, mereatur etiam justus esse. In fide enim esse, nondum est justum esse ; sed fide vivere, vel in fide vivere, justitia reputatur, quia fides mortua, etsi non diligens, operatur. Dilectio quippe vita est fidei, et ideo non qui credit, sed qui diligens credit vivere comprobatur ; et vivens in fide dignus laude, justitia commendabilis prædicatur. Unde per Habacuc : « Justus, inquit, meus ex fide sua vivit (*Habac.* II). » Etiam non justus erit in fide, sed nonnisi justus vivet in fide ; quia et in fide est cui dicenti : « Domine, Domine (*Matth.* VII), » non ta-

men aperitur; et in fide vivit, qui voluntatem Domini faciens, exauditur. Et quia fides optatæ præsentia non est rei, sed sperandæ substantia et umbra, ut ante dictum est, speciei (*Hebr.* II); justi quos sua nondum merita ad eamdem speciem intromittunt, in umbra ejus interim non tam esse, quam vivere se promittunt. « In umbra, inquiunt, ejus vivemus in gentibus (*Thren.* IV). » In umbra justi vivent, cum in fide diligent operari, cum juste, pie, sancte, dabunt operam conversari; cum eis datum fuerit fide viva in gentibus, hoc est inter homines gratulari, quibus nondum inter angelos inventa datur specie gloriari. Vivent quidem in umbra, cum eum quem in utero constat Virginis incarnatum, fide firma tenuerint ante sæcula Deum natum; cum eum, qui homo pro hominibus inventus est dura pati, Deum esse dilexerint, paternæ coæternum et consimilem majestati. Denique vivent, cum tanquam retro positis, quæ ille homo inter homines indigna voluit sustinere, intelligent, et diligent benedictum in sæcula Deum, super omnia præeminere; cum relicto quod videre et tenere possunt quilibet animales, id maxime habebunt præ oculis quod habere promerentur nonnisi spiritales (*ibid.*). Ideo præmittunt: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Christus Dominus ante faciem nostram spiritus tunc habetur, cum eum nostra fides jam non secundum carnem, sed secundum spiritum intuetur, cum illius solam carnem quidquam intelligens non prodesse, eum qui vivificat, Deum spiritum novit esse (*Joan.* VI). Quæ enim de illo secundum carnem plurima prædicantur, qui carnem adhuc sapiunt, nimis pueriliter amplexantur; et posteriora Christi, posterius non reponunt, sed fide læsa ignorantes ordinem, anteponunt. Quorum Petrus cum audiret passionem illius proximam prædicari, inventus est carnem quam spiritum paulo tenerius amplexari; et ante faciem suam Christum quidem habuit, sed hominem moriturum, non spiritum suscitantem, non Deum vitæ mortuos redditurum. « Absit, inquit, a te (*Matth.* XVI), » non fiet istud, non morieris. Et ille: « Vade, ait, retro, non sapis quæ Dei sunt (*ibid.*). » Ideo Paulus ab his quæ sunt hominis removens auditores, ad ea quæ Dei optat effici promptiores, intelligens quæ sunt carnis recto judicio posthabenda, Deum et ea quæ sunt ejus, ante faciem proponenda. « Ut ambuletis, inquit, digne Deo (*I Thess.* II). » Et alibi: « Etsi novimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (*II Cor.* V). » In hac umbra seu fide in qua esse conceditur et injustis, vivere autem non, ut ante dictum est, nisi justis; multum quidem laboratur, dum in ea vivitur cum timore, nescit enim miser homo utrum odio dignus sit an amore (*Eccle.* IX). Cæterum virgo Mater quæ præ cunctis invenit gratiam apud Deum, in ea sabbatizat, felicem obtinet jubilæum: et non solum vivit (quod est omnium laborantium generale) sed, ut secura, **166** sedet, quod quiescens obtinet speciale. Ipsa enim est cui sanctus ille Spiritus supervenit, in qua virtus Altissimi gratam sibi requiem adinvenit; quam umbræ velamento longe a culpa faciens vel timore, sessionem placidam ei solo contulit in amore. *Sub umbra*, inquit, *illius quem desideraveram, sedi.* Desiderio desideraverat, ut in eam Deus Dei Filius adveniret, ejus partum ut conceptum inexperta cunctis gratia præveniret; osculatam deosculans castitatis sigillo præmuniret, sicut mentem, sic et carnem illæso flore virgineo custodiret. Quo percepto, jam culpæ Virgo nescia vel timoris, sedet velut in solio sub umbra refrigerii gratioris; cæterisque infra laborantibus quos meritorum adhuc inopia coangustat, ipsa in cœnaculo grandi strato suavitatem ineffabilem jam degustat. *Et fructus*, inquit, *ejus, dulcis gutturi meo.* Fructus umbræ vel Spiritus obumbrantis suavitas est æterna, quam palatum jam sentit Virginis, gustat suavius mens interna; sed adhuc ille sapor tanquam in gutture detinetur, venter vero inhiat, cujus aviditas non repletur. In hac profecto vita quidquid supernæ dulcedinis præsentitur, quidquid mens carne obsita divinum et incorporeum experitur; adhuc tanquam in gustu est, quo gustantis desiderium delinitur, nondum ad ventrem pervenit, quo perfecta satietas invenitur. Ideo recte Virgo, ut ostendat non parum dulcedinis se adeptam, et quandiu hic vivitur omnem dulcedinem imperfectam; *fructus*, inquit, *ejus dulcis gutturi meo;* nondum ventri meo, quia et inpræsentiarum gaudet gustu suavissimo delectari, et exspectat ad perfectum, cum illius apparuerit gloria, satiari. Novit autem quisquis officium comedendi paulo attentius experitur, quia cibus in gutture nondum quidem glutitus est, sed glutitur; et glutitio sic proximat, ut non vel vix foris ad os valeat revocari, sed ut comestum reputet quod in gutture senserit comedens jam versari. Sic et Virgo dum versatur adhuc lege mortalium in hac vita; amore tam suavi præ cæteris mortalibus est ignita, ut amoris vel amati fructus in ejus gutture jam dulcescat, et fiducia prævalente non illic timor imminens amarescat. Est enim inpræsentiarum illud summum, illud venturi sæculi bonum desiderabile sic experta, ut tendens ad perfectum, de eodem sit reliquo non incerta: jamque tenet in gutture, quod adhuc nos longe impares esurimus, quod nos adhuc inopes vix in summo linguæ, sive labiis præsentimus. Necdum quippe ad hoc vel nos vel nostri similes sunt perducti, ut gaudeant plenius, in illud Dei sanctuarium introducti; de quo adhuc in carne vivens, non modicam virgo fiduciam sibi sumit; et quod plenius est futurum, tanquam factum fiducialiter jam præsumit.

CAPUT XXIII.

Introduxit me rex in cellariam vinariam: ordinavit in me charitatem. Quem et quare nominet regem, supra recolo me dixisse, cum in regis cellaria introductam Virgo meminit se fuisse; quæ, etsi digne multis refecta divitiis existimantur, non tamen esse

vinaria memorantur. Nunc vero in cellam vinariam Virgo se perhibet introduci, invenens ad profectum conscientiæ, processu temporis se perduci; in quo non solum de percepto dono gratiæ jam lætatur, sed lætitia incomparabili tanquam vini abundantia debriatur. Si enim justos quoslibet quam præclarus ille (*Psal.* XXII), de quo legistis, calix inebriat, ut de cœlis cadente Spiritu tanquam madentes musto linguosos efficiat (*Act.* II), cujus meriti virginem æstimamus, in cujus Deus utero se abscondit, cui gratius introductæ tota cella vinaria se effundit? Quomodo introducta mentem potuit ebriam non habere, cui non calix angustior, non sapientia vinum miscuit in cratere; sed cella redundans; domus vinaria diffusam protulit ubertatem, perfudit eam uberius tanquam fluminis impetus civitatem? Suum enim proprium volens Altissimus tabernaculum venustari, sanctum cæteris sanctius condignis virtutibus honestari; ad ipsum munuscula manu avara de suo interiori sanctuario non produxit, sed ipsum intra sui arcana sanctuarii gratius introduxit. Ubi soli sola dilecta jungitur dilectori, et ex ipso vel in ipso fonte haurit aquas gaudio pleniori (*Isa.* XII); quibus lota candidatur, quibus pota suavius hilarescit, inebriatur gaudio, tanquam vino fortiter incalescit. Hæc autem ebrietas non perturbat animum, mentem virgineam non confundit, memoriam non obscurat, non aufert scientiam, sed infundit; malum non cogitat, non agit perperam, diligit æquitatem, iram non suscitat, non infert odium, amorem nutrit, ordinat charitatem (*I Cor.* XIII): *Ordinavit*, inquit, *in me charitatem*. Non parvi est meriti, non parvæ denique sanctitatis, in qua non solum charitas, sed et ordo præeminet charitatis; et cum in cæteris pluribus dilectio sit diffusa, in ea præcipue diffusio permanet inconfusa. Nam plerique, etsi amant, non tamen tenent ordinem in amore, sed vel ignorantia caligantes, vel oppressi negligentia graviore, **167** amplius diligunt quod minus, vel minus quod fuerat amplius diligendum, vel loco ponunt ultimo quod digne fuerat præponendum. Virgo autem in his omnibus prudenter erudita, et ad explendum quæ noverat nullis negligentiæ maculis præpedita; amat, ut dignum est, in Domino semetipsam, amat, sicut scriptum est, omnem proximum ut seipsam (*Matth.* XXII). Inter eos autem quos proximos fides efficit vel natura, quos auctoritas legis scriptæ jubet diligi cum mensura; Virgo prudens novit discernere, quem minus, quem amplius diligens amplexetur, cui minus deferat, quem majore diligentia veneretur. Denique et in Christo quem de sancto conceptum Spiritu generavit, in quo Deum et hominem personalis unitas copulavit; utrumque vera Mater discreto judicio sic amavit, ut charitas non erraret, quam in ea idem filius ordinavit. Primo enim Deum quem cœlestium et terrestrium noverat Creatorem, et eorum quæ creavit ordinatissimum dilectorem; carni veræ cognitum, factumque hominem miro modo, dilexit toto corde totis viribus sine modo. In hac quippe dilectione teneri non jubetur modus aliquis, non mensura, et quantum diligatur Deus, non scriptor aliquis docuit, non Scriptura; sed quisquis invenitur diligendi modum subtilius expressisse, videtur non quantum, sed ex quanto diligi debeat docuisse. « Ex toto, ait, corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis (*Luc.* X). » Iste est modus, si tamen modus quo Deum in Christo gaudet Virgo mater diligere, cujus profunditatem humanus ad liquidum sermo non potest exprimere; tantam cujus dulcedinem, etsi utcunque valet ferventior animus experiri, tamen qui verbis explicet facile non valet inveniri. Ex toto igitur quod habuit, quod potuit, in filio dilexit, potentiam potiorem, incarnatæ deitati applicuit affectum promptiorem; omni prorsus creaturæ digna reverentia prætulit Creatorem, Deum hominî cognitum habuit super omnia gratiorem. Hominem vero, quem noverat suam Virginis carnem esse, conceptum sine viro, sine suo matris gemitu natum esse, natura, naturalique nectura proximum suum esse, dilexit ut seipsam, sicut legerat dignum esse. Nam, cum nemo carnem suam odio habeat (*Ephes.* V), sicut recolitis vos legisse, quamvis eidem carni culpam quamlibet noverit adfuisse; quantum credenda est Virgo mater Filium dilexisse, in quo et culpa nihil habuit, et natura obstupuit jus inolitum perdidisse? Concipiens quippe Virgo, non amplexum pertulit, non junctnram, pariens, nullum sensit dolorem corporis, non læsuram; originalis culpa, quæ pridem quasi versa fuerat in naturam, longe pulsa doluit, nec omnino potuit talem comprehendere genituram. Solebat ab antiquo lex peccati prævenire quamlibet parituram, et tam matrem quam filium impellebat velut tributarios ad usuram; cunctis æque nascentibus imprimebat proprii numismatis percussuram, nec erat quis tam felix ut evaderet hanc pressuram. Sola Virgo proferens miro modo primogenitum singularem, in conceptu et in partu non experta sententiam generalem; gavisa est talem proximum, imo et talem filium se habere, in quo nihil proprium originalis injuria potuit obtinere. Hunc itaque proximum recte Virgo diligit ut seipsam, et si credi fas est, dicenda est plus diligere quam seipsam, quia tantum hominem supra hominem omnem judicat diligendum, et tam seipsa quam cæteris tenerius et avidius amplectendum. Quod autem docente Spiritu intelligit, intelligens diligit faciendum, eodem operante non est impotens vel ineficax ad explendum; et ideo filium hominem quem modo inenarrabili genuit ex seipsa, sicut diligendum intelligit, sic diligere potest, et diligit plus seipsa. Nos profecto miseri quæ perfecta et summa sunt, vel intellectu capere non valemus, vel ad explendum ea, perfectam et efficacem gratiam non habemus; et ideo forte Deus nostras infirmitates miserans et nosipsos, temporaliter imperat diligere quemvis hominem ut nosipsos. Virgo autem plena Deo, dives dono gratiæ plenioris,

ad montana provehitur, et ad gradum meriti celsioris; et hominem quem noverat ex se natum materialiter, nullis maculis originaliter præpeditum, carne mundum et Spiritu Deo cunctis inaccessum genere cognitum; super omnes diligit quos donatos intelligit meritis et gratia parciore, dignum ducens ut seipsam illi non solum non præferat, sed nec etiam conferat in amore. Hunc diligendi ordinem ipse qui diligitur, inspiravit, et in Matre diligente charitatem præcipuam ordinavit, ut quam in ortu suo filius esse dederat Virginem mirabiliter et fecundam, miro satis æque modo redderet, si non parem meritis, vel secundam. Solo quippe Christo inferior reliquis omnibus luce præeminet sanctitatis, sanctitatem vero reddit lucidam non nisi excellentia charitatis, quæ quanto subtilius et expressius necessarium ordinem apprehendit, tanto perfectius atque efficacius Christi proximam se ostendit. Hoc in cella vinaria Christus beneficium operatur, in quam Virgo introducta flagrare charitatis incendio gratulatur; nil gratius, nil delectabilius judicans quam ardere, nil in præsenti salubrius, quam æstu charitatis affici vel languere. De quo subjungit: *Fulcite*, etc.

168 CAPUT XXIV.

Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Qui amant illicita, et eorum adhuc compotes non habentur, ægrotare et deperire dilato desiderio perhibentur; et languoris molestias eorum perdita mens incurrit, si voluntati miseræ voti expletio non succurrit. Unde Ammon qui Thamar sororem Absalon adamavit, cum explere nondum posset quod male concupierat, ægrotavit; et desperans posse duci affectatam nequitiam ad effectum, attenuatus macie ibat per dies singulos ad defectum. « Factum est, inquit, ut sororem Absalon Thamar adamaret Ammon filius David, et deperiret in eam valde; ita ut ægrotaret propter amorem ejus. Ad quem Jonadab: Quare, inquit, sic attenuaris macie, fili regis, per singulos dies? Dixitque Ammon: «Thamar sororem Absalon amo (*II Reg.* XIII). » Si ægrotat et deperit qui amore illicito prægravatur, si affectu pressus venereo per dies singulos maceratur, quomodo credenda est Virgo mater Sponsum diligens ægrotare, quæ non incestu Veneris, sed æstu casti vulneris in suum deficit salutare? Amat enim, et amando, vulnere velut quemdam labitur in defectum, dum nondum apprehendit, et tamen sic intendit mentis aciem ad perfectum, ut habitis non contenta, totum effundat desiderium in habendis, et quasi nil obtineat, sic inhærere ardeat obtinendis. Tendens igitur ad optatum, et nondum sentiens consummatum, languet et deficit, nec potest quod desiderat obtinere, affectat et exspectat et effectum adhuc se conqueritur non habere. Quid hoc languore sanius, quid hac sanitate languidius in hac duntaxat vita Virgo poterat experiri, quæ, quidquid terram sapit, intra suum nolens animum inveniri, volebat soli Deo indeflexis complexibus adhærere, et adhuc cogebatur forte propter alios hic manere? Volebat, nec valebat irrefragabiliter frui Deo, gravi solvi a corpore, labore non atteri, gaudere jubilæo; frui bonis invisibilibus judicans bonum esse, cum adhuc, ut videtur, teneri eam visibilibus sit necesse. Sic itaque volenti nec valenti sua est in carne conversatio aliquantulum onerosa, sed pro certo adolescentulis, quæ nutriendæ sunt, non mediocriter fructuosa; quia sanctis apostolis exemplum Virginis profuit et doctrina, dum per eam inter illos ordo vitæ, morum viguit disciplina. Quæ attendens ab eo quod amplius diligit se differri, exspectationi suæ consolationes aliquas vult conferri; et eas quæ secum degunt adolescentulas invitat ad profectum, ut viso eo sustineat suum quasi patientius imperfectum. Si me, inquit, adhuc non excipit perfectæ præsentia requiei, si transire nondum potest fides in regulam speciei; si languet impossibilitas, quia nondum possibilitas consummatur, si gemens afficior quandiu perfectione imperfectio non sanatur; volo saltem vos interim ad profectus congruos promoveri, meoque tam verbo quam exemplo eamdem mecum beatitudinem promereri. Si rerum ille summus et discretus provisor vult diutius me hic esse, si profundo consilio meam vobis præsentiam vult prodesse; si me differt a gloria, differentis beneplacitum non accuso, et quandiu illi placuerit, laborem impositum non recuso. Vos interim dum tempus est, ad lectum meæ quasi ægritudinis convenite, et dilato desiderio laborantem vernis floribus, id est bonis vestris affectibus me fulcite; ariditatem pristinam, hiemis intemperiem a vobis longius removete, et avocamento florido solatioque vernali, amoris æstu languidam refovete. Erit enim non parva consolatio, non modicum refrigerium æstuanti, malagma sive oleum, sive ligatura reputabitur ægrotanti: si pulso procul hiemali gelicidio, vernali decore floreatis, si post flores affectuum, maturiores fructus operum proferatis. Bona equidem arbor grato veris tempore decoris floribus venustatur, venustate non contenta fructu operum postmodum onustatur; quibus videns rusticanus cultor, qui in ea laboraverat, se stipari, gaudet laborem adhibitum fecundo munere compensari. Sic et Virgo eas, quæ secum sunt, adolescentulas bonæ vicem arboris vult tenere, et in horto Sponsi positas, fide et desiderio vult florere: processuque temporis bonis operibus abundare, quibus fulta vel stipata, Sponsum possit eo ditius, quo diutius exspectare. Quo enim plures verbo ejus et exemplo proficere merebuntur, et in ejus consortio cum Sponsus advenerit habebuntur; eo illi venienti ipsa ditior et festivior apparebit, et non solum pro suis, sed et pro illarum meritis majorem gloriam obtinebit. Fulciri ergo floribus et stipari malis recte desiderat et exposcit, ut quia Deum adhuc facie ad faciem non agnoscit; interim de profectu illarum quas erudit, gratuletur, et cum tempus advenerit, de illis et cum illis amplius glorietur. Et non solum fulciri

floribus, sed et malis postulat se stipari, quia flore sine fructu non potest quis esuriens satiari, quorum etsi a priore posterior necessario prævenitur, flos tamen alludit quidem visui, sed profecto non esui sufficiens invenitur. Et revera **169** sicut sine virtute non est pietatis species fructuosa, sic fides sine opere legitur et intelligitur otiosa (*Jacob* II); et affectus non sufficit, qui, si tempus et locum habeat, non perducitur ad effectum; et intellectus bonus est omnibus, non habentibus, sed facientibus intellectum (*Psal.* CX). *Fulcite* ergo *me*, ait, *floribus, stipate me malis*, ut gaudeam cum audiero vos dicere: « Oportet obedire Deo, magis quam hominibus (*Act.* V). » Et illud: « Non possumus quæ audivimus et vidimus non loqui (*Act.* IV). » Gaudeam et cum sensero vos ire gaudentes a conspectu concilii (*Act.* V), quoniam digni habiti estis pro nomine Jesu contumeliam pati. *Fulcite me*, inquam, *quia amore langueo*, non capitis injuria, non membrorum paralysi, sed amore, non febris angustia, non corporis quavis molestia, sed amore; quo nihil ardentius, nihil vehementius potest quilibet experiri, dum gustatur quod amatur, et videtur nec tenetur, præsentari creditur et ardenter quæritur, nec potest inveniri. In quo autem et illius præsentia sentiatur, et doleatur absentia, mox supponit; præsentisque benevolentiam et dilationem absentis uno versiculo sic exponit:

A

B

CAPUT XXV.

Læva ejus sub capite meo; et dextera illius amplexabitur me. Læva Sponsi sub capite Sponsæ indicat hunc præsentem, dextera vero amplexatura potius quam amplexans innuit hunc absentem, ut cum de illius absentia tristis querimonia contrahatur, de ejusdem qualicunque præsentia non immerito gaudeatur. Dicto enim: *Læva ejus sub capite meo*, subjunxit, *et dextera illius amplexabitur me*, non: amplexatur me: per hoc innuens sinistræ beneficium præsentialiter jam teneri: præsentem vero adhuc amplexum dexteræ non haberi. Quia vero amoris incendio Virgo dixerat se languere, ut languori congruat verbis sequentibus innuit se jacere, dum non appositam sed suppositam lævam capiti videtur perhibere, et certum est non stanti, sed jacenti manum consolatoriam subjacere. Denique in Evangelio puer Centurionis jacere perhibetur, et si causam quæritis, quia paralyticus, et torquetur; pro quo idem Centurio festinat misso nuntio Dominum prævenire, orans ut jacenti dignetur verbo potentissimo subvenire. « Domine, inquit, puer meus jacet in domo (*Matth.* VIII). » Quare jacet? Paralyticus, ait, et male torquetur. Quid tibi vis fieri? « Non sum, inquit, dignus ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus (*ibid.*). » Alias quoque legitur in quinque porticibus jacere maxima multitudo, et causa interseritur non nisi varia corporum ægritudo; qui exspectant ut descendat ad movendum lavacrum more solito angelus in piscinam, ut qui post motum aquæ prior descenderit, loto corpore sentiat medicinam. « In his, » ait, porticibus « jacebat multitudo magna. » Quare jacebat, exponit: « Languentium. » Quare in porticibus, adjungit: « Exspectantium aquæ motum (*Joan.* V). » Si ergo multitudo, si puer Centurionis jacere perhibentur, eo quod scilicet languore vel paralysi detinentur, non est absonum, si Virgo quæ amoris violentia perhibet se languere, quod suum est languentis intelligitur et jacere. Cui languenti et jacenti Sponsus se diutius non absentat, sed dilectæ dilectus grato beneficio se præsentat; et ne amor durius langueat, languor moram sufferat duriorem, lævam supponit capiti, pulvino vel quovis reclinatorio molliorem. Læva Sponsi (ut nonnulli asserunt) est prosperitas temporalis, fortitudo, divitiæ, pulchritudo, genus, scientia litteralis; et quidquid in hoc mundo videtur temporaliter arridere, quæ, nisi dante Deo, nullus prævalet obtinere. Quæ ideo læva satis congrue nominantur,, quia in hac præsenti vita malis æque ut bonis talia non negantur; et ea præcipue totis illorum nisibus appetuntur, quæ ad lævam districti Judicis in illo vero et severo judicio reponuntur. Quæ omnia Sponsus præsens sub capite Sponsæ ponit, cum sanctam ejus mentem omnibus transitoriis superponit; et quæ perversus quisque corrupto judicio summa reputat blandimenta, Virgo premit et contemnit, pro Christo judicans detrimenta. Sicut enim ille talium appetitor exsultat et tripudiat in obtentu; sic, imo longe aliter, gaudet Virgo sapiens in contemptu: et unde hæc Sponso placet, dum ejus intuitu velut capite superposito cætera cuncta spernit, inde ille displicet dum eisdem transitoriis se substernit. Dextera vero Sponsi est illa suavitas gratiæ fructuosior et vitalis, quam obcæcatus corde homo non percipit animalis; sed ille solum novit, imo illius Spiritus immortalis, cui dat intellectum quem docet scientiam unctio spiritalis. Hanc itaque Virgo in hoc adhuc posita corpore jam degustat, sed ne sinu capiat dilatato, carnis eam præsentia coangustat; hanc percipit, et percepta gaudet plurimum delectari, delectatur et esurit, et esuriens necdum prævalet satiari. Hæc nimirum delectatio hic habet initium sed non finem, amantibus se infundit, desiderantibus **170** spondet finem; donat autem digne perseverantibus, illum finem, cujus inchoatio molestiam, consummatio nescit finem. Quod intuens Propheta: « Delectationes, inquit, in dextera tua usque in finem (*Psal.* LI). » Quæ dextera quoniam amanti et exspectanti adhuc plenius non confertur, sed vita præsens quasi læva eo molestior, quo et longior antefertur: istam sentit nec consentit, sed et mentis excellentia superfruitur; illam sperat, et futuram asseverat, quæ, etsi non tempore, tamen sui merito jam præfertur. *Dextera*, inquit, *illius amplexabitur me*. Ille, qui suam mihi ex toto non negavit præsentiam vel adventum, dum ista, quæ ab ipso temporalia donantur, adduxit in contemptum; multo mihi plenius, multo jucundius videbitur præsentari, cum ipsius me dextera, et vita indeficiens dignabitur amplexari.

C

D

Sunt qui velint in læva supposita, sensum posse alterum inveniri, signari videlicet spiritalia quæ divina Sponsæ gratia vult largiri; quibus eam, dum hic vivit Sponsus, diligit insignire, et sub sole laborantem suavi eorum refrigerio delinire. Quia enim illa æstu se amoris languere fatebatur, et languore detenta, ut supradictum est, jacere videbatur; et decumbentis languor urgente mora in tædium non declinet, Sponsus lævam capiti subjicit, ut super eam languida se reclinet. Dolet quidem Virgo visione Conditoris adhuc sibi plenius non concessa, vult dissolvi, eo quod illa est cunctis mortalibus inaccessa; dilatione gravi languet et decumbit mens interior velut fessa, supponit se firma fides, spes certior, charitas indefessa. Harum virtutum grata societas vel gratia socialis, sollicitudo præsens, fida custodia, consolatio spiritalis; cum non sufficiat stipari Virginem floribus sive malis, menti ejus languidæ, capiti velut fesso, explent officium cervicalis. Dum me, inquit, tempus gravat, dum dies mali sunt, hic aliquantulum requiescam, dum amore langueo, dum jaceo languore, vestro in gremio delitescam; hic requies, hic habitatio, donec tandem non annorum, sed meritorum centenario consenescam, quo expleto, cedat languor diutinus, sicut aquila, juvenescam. Extunc quippe et deinceps juxta poetam vice Nestoris annos dextera computabo, imo ad dexteram transiens de sinistra juxta Prophetam de mane vigilabo; mane astabo vigilans, et desideratum, vel magis meum desiderium contemplabor, et sub ejus dextera, apparente ipsius gloria satiabor (*Psal.* XVI). Jam non læva id est præsentium virtutum consolatio capiti languido supponetur, sed dextera et æterna plenarie Dei visio conferetur; quæ me stantem et videntem ulnis charioribus amplectetur, totam me circumdabit, nihil undique langnidum relinquetur. Interim vero, dum futuram illius dexteræ gloriam præstolabor, non gratiam jam præsentem, non sinistræ solatium aspernabor; sed in ea delitescens, pro loco, pro tempore gratulabor, cum fides in speciem, et spes in rem transierit, gloriabor. Considerans autem Sponsus tanto Virginem amore lacessitam, et in molli sinistræ gremio sub spe dexteræ consopitam, sic ait: *Adjuro*, etc.

CAPUT XXVI.

Adjuro vos, filiæ Hierusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. Loquens Sponsus adolescentulis, nostris se moribus configurat, easque humano more obtestatur durius et adjurat: sciens quia infirmorum aures negligentia vel oblivio claudit aliquoties et obturat, et transgressio mandatorum impunita diutius non perdurat. Monens igitur eas ne putetur mandare negligenter, et mandatum quasi levissimum observare non curent diligenter; astringit eas durius et interserit juramentum, ut quibus torporem infirmitas, timorem incutiat sacramentum. Nolo, ait, ut dilectam cui lævam supposui spiritalem, cui quiescenti in gratia præstolari dedi gloriam æternalem; nolo, inquit, revocetis ad negotium vel curam temporalem, donec ipsa viderit eamdem curam vobis fieri salutarem. Novit enim melius quando vacare debeat otio vel negotio spirituli, quando vobis consulat verbo et providentia temporali; quando legat devotius, oret instantius, angustius meditetur, quando se ad vos referat, quarum immemor non habetur. Quæ cum suum reditum et præsentiam viderit necessariam vobis esse, quæ profecto non tam proferri vobis diligit quam prodesse; spiritali otio quamdam velut injuriam irrogabit, et actus necessarios in voluntarios commutabit. Volo ergo vos, donec velit, suum ad vos reditum æquanimiter sustinere, volet enim, cum viderit tempus vobis congruum imminere; sciens vestra debere negotia penitus non dimitti, sua vero otia teneri quidem præcipue, sed tamen aliquoties intermitti. Qui in Ecclesia cæteris cura et officio præponuntur, hac doctrina, si velint attendere diligentius, instruuntur, utscilicet summo studio dent operam otio spiritali, nec ab illo resiliant blanditiis et lenocinio temporali. Plerumque erga spiritalia tantis negligentiæ **171** funibus præpedimur, et ad ea tam tepidi vel frigidi potius invenimur, ut magis festinemus discurrere, audire, videre, verbosari, nil gravius, nil importunius judicantes, quam sedere, legere, scribere, meditari. Ad cumulum vero mali, si quos viderimus nolle negotiis sæcularibus inhærere, discursus aspernari, loqui parcius, rumores abhorrere; dare operam lectioni, meditationi gratius insudare, et, si quid intellexerint, scripto memori commendare: hos contracto labio, unca pare, adducto supercilio subsannamus, et cum desint lapides, lingua detractoria lapidamus. Quare hoc? nisi quia Sponsi monita, quibus adjurat filias Hierusalem, non audimus, vel magis audientes occurrente malitia nullatenus obedimus; illius iram sine dubio nobis contrahentes, qui Judex severior, odit et persequitur detrahentes! « Detrahentem, inquit, proximo suo, hunc persequebar (*Psal.* C). » Verumtamen proprium est eorum, qui videntur in Ecclesia cæteris præsidere, non dominari clero, sed formam subditis se præbere; non coris exterioribus, non negotiis sæcularibus animum irretire, sed mente prona studiis spiritalibus inservire; non causis forensium, non sæcularium contentionibus libenter interesse, sed studio litterali, et spiritali otio intentione congrua præsto esse. Illis potioribus tota eorum conferat se voluntas, ad hæc inferiora necessitas eos referat, non voluptas: in illis abscondantur, ut occulta sapientiæ hauriant diligenter, ad ista referantur, propter fratres et proximos patienter. Qui autem volunt illis detrahere, et a proposito spiritali retrahere, Sponsi monita vereantur, quibus et adjuvatur Sponsa et filiæ Hierusalem adjurantur; quia et eorum studia nostro invidorum murmure non lædentur, et iniquos detractores indignatio et animadversio districti Judicis persequentur. Sed quid est quod per capreas cervosque camporum filiæ Hierusalem adjurantur, quasi hujusmodi animalia timere vel dili-

gere cognoscantur, ut per istorum factam diligentius mentionem, illæ attentius moveantur ad tenendum auditam jussionem? Mandatum vero sic adjurantis quis credat sollicitius observari, et non magis inutile et prorsus frivolum æstimari, cum vix aliquem teneat cujusvis reverentia juramenti, si, per quod adjuratur, nullius reputatur ponderis vel momenti? Verum in hoc dramate etsi carnalia et contemptibilia videntur nominari, in his tamen sanior intellectus amat spiritalia perscrutari; et abhorrens quod personat et obstrepit superficies litteralis, illud solum magni pendit quod inquirentibus se ostendit continentia spiritalis. Capreæ igitur, ut aiunt, hoc est insitum a natura, ut contenta non sit campis et vallibus in pastura; sed excelsos montium vertices appetit summa cura, quasi nusquam alias gratam sibi sufficientiam inventura. Diffusam camporum latitudinem, valles humiles et depressas, cunctis passim pecoribus naturæ legibus ab initio jam concessas; fastu quodam præterit, adit rupes cæteris inaccessas, illic pasci delectabiliter, fiducialiter dare saltus, moras facere diligit indefessas. Per quam non incongrue virtus illa potest figuraliter designari, quæ bonis transitoriis non contenta, studet summa et cœlestia speculari; quæ excedens ea in quibus communis multorum infirmitas videtur immorari, ardua quædam minoribus inaccessa vult et valet gratius amplexari. Quæ præsentis vitæ molestias tanquam retro positas obliviscens, angelorum inserta cœtibus, imo ultra angelos desiderio proficiscens, inferiorum planitiem supergressa, amore rapitur supernorum, et de summis pendens verticibus, suavitate pascitur æternorum. Cervus autem qui fame et aviditate congrua serpentes devorat et venenum, quod abhorrent et ab esu animalia cætera judicant alienum; illam signat virtutem animi, quæ peccata mortifera diligit absorbere, et ad destruendum ea edacem diligentiam adhibere. Sunt quippe nonnulli qui contemplandi quidem excellentiam non attingunt, sed ad destruendum vitia forti gladio se accingunt; qui, sicut escam panis, plebem devorant perditorum, et salubri edulio annullant efficaciam delictorum. Quibus cum inhæserit fraus impugnantium ut sagitta, cogunt eam resilire arte citius requisita; ferrumque noxium diu in vulnere non sustinent dominari, sed educto eo convalescunt medicamine salutari. Quia vero hanc virtutem quorumvis humilium constat esse, quos non pravitate asperos, sed planos morum benevolentia constat esse; qui, etsi magna fecerint, servos tamen se inutiles dicunt esse; ideo cervos dicit camporum, qui scilicet latum geminæ dilectionis mandatum fortiter amplexantur, viam currunt mandatorum, cum corde et animo dilatantur. Denique cervi cum per aquarum profunda transire disponunt, sic in ipso transitu ordinatim invicem se præponunt, ut præcedentis clunibus caput subsequens superponat, et idem alteri subsequenti modo simili se supponat. Is autem qui se cunctis præposuit et nullo prævio suffulcitur, cum ad sufferendum natandi et portandi laborem lassitudine præpeditur; relicto eo qui supponitur, festinat ad ultimum se referre, quem novit adhuc liberum et sequentem alterum non sufferre. Sic sua invicem onera portantes legem Christi satagunt adimplere (*Galat.* VI); ædificium imitantes in quo lapis amat lapidem sustinere; quorum sustinentiam operator affectus charitatis, **172** forti cujus navigio, subducuntur naufragio, et ducuntur ad portum voluntatis. *Adjuro vos*, inquit, *filiæ Jerusalem, per capreas, cervosque camporum.* Vos, ait, quas Hierusalem, id est pacis filias decet esse, sine qua nullo modo præsens vobis Dei visio potest esse; per eas virtutes, quibus et calcatis vitia, et amatis præmia, volo vos adjurare, ne seducto concilio præsumatis saniori desiderio Virginis obviare. Per eas, inquam, virtutes quæ investigando et contemplando Deum altius suspenduntur, per eas itidem quæ in amorem proximi latius extenduntur; adjuro vos, ne quiescentem proximam molestiis impugnare, et Deo, in cujus læva recumbit, inveniamini repugnare. Hæc enim hujus requies quiescenti utilis est et grata, mihi plenius cognoscenti quid cui expediat, non ingrata; ideoque et illam, cum tempus est, quieti volo diligentiam adhibere, et vos infirmiores a murmurio vel judicio prohibere. Quis mihi det, ut non solum non suscitem nec evigilare faciam quoslibet dormientes, nec mandati reus inveniar temere judicans quiescentes; sed et in læva Sponsi sua dantis gratia requiescam, et ab æstu et turbine et pluvia in abscondito tabernaculi delitescam? Felix enim si sic mori merear, sic dormire, si me dignetur Sponsus beneficio mortis hujus, somni gratia delinire; si hoc prohibeantur filiæ Hierusalem impedire, ne compellar scilicet vel ad vitæ molestias, vel ad culpæ vigilias resilire (*Num.* XXIII). Felix, inquam, si anima mea morte justorum moriens et deficiens in atria Domini concupiscat (*Psal.* LXXXIII), si aut in læva Sponsi, aut in Sponsæ saltem genibus obdormiscat; si addiscat experimento, somnus ille quam suavis fuerit Virgini, quam jucundus, cujus ab osculo primus liber sumpsit exordium, in somno finem accipiat hic secundus. Dignum enim judico, ut ad præsens, stylus meus ad prosequendum cætera non festinet, sed dormiente Sponsa, iste paululum se reclinet; cum illa evigilare voluerit, et ad loquendum vigilem charitas hanc constringet, stylus ad laborem intermissum potius quam dimissum pro viribus iterum se accinget.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Vox dilecti mei. Recte Sponsus filias Hierusalem sub juramento voluit ammonere, ne dilectam, donec velit, præsumerent a somno vel otio removere, sciens illam, cum opportunum tempus fuerit, convenientius expergisci, referre se ad illas, quarum compellit eam charitas reminisci. Quæ sopore degustato, quo in læva meruit obdormire, saporem illic haustum non vult silentio præterire; sed gratia proximorum intermittens paululum quod incœpit, suscitatur, evigilat, nobis renuntiat quod percepit. Prius vero Sponsum loquentem indicat se audisse, vocem loquentis tanquam bene cognitam percepisse; qui pro ejus somno sollicitus, non solum sub dormientis capite lævam ponit, sed et cum terribili juramento molestiis occurrentibus se opponit.

CAPUT II.

Vox dilecti mei. Vox, inquam, ista quæ sub otio et suavi silentio me serenat; quæ a sereno quiescentis cubiculo forenses molestias alienat; quæ intonat et adjurat, importunosque impetus longe facit, quæ ex parte, non ex toto dormientis desiderio satisfacit; vox, inquam, ista, illius est procul dubio quem dilexi, quem in fovendo, defendendo, mihi propitium jam frequenter intellexi. Recognosco quem diligo, vocem ejus sentio jam præsentem, ex auditu percipio, quia diligit et non negligit diligentem; vox ejus pro me sonat, de me loquitur, mihi favens tribuit munimentum, vobis infra positis non inutile, non contemptibile documentum. Vox ejus me dilectam astruit, meam sibi patenter innuit placere voluntatem, vos docet disciplinam, docet et scientiam, docet etiam bonitatem (*Psal.* CXII); me in pacis gratiæ cubiculo, vel potius, quodam vestibulo admittit et permittit paululum obdormire, vobis præstolantibus **173** non tacet quod considerat interius expedire. Ego igitur amica Sponsi sto et gaudeo propter vocem Sponsi (*Joan.* III), cum apparuerit qui auditur, amplius gavisura, et utinam mortem, donec illum videam, non visura. Quando autem veniat? Cur moras innectit? Putas, videbo? ¡Utinam disrumperet cœlos et veniret (*Isa.* LXIV). Volo quidem jam præconem non præloqui, præambulum non præire; sed ipsum qui loquitur, propius advenire, ut videat et gaudeat cor meum impleri verbum illius prophetiæ, quam veraci præconio per os protulit Isaiæ: « Ego ipse, ait, qui loquebar, ecce adsum (*Isa.* LII).» Verumtamen quantum præsagire, imo quantum jam sentire mihi videor, ecce venit, viam prudentiæ, modum viandi, tempus congruum adinvenit; et quem desidero, cui suspiro, quem votis amplector continuis, ecce venit cum impetu, et propior jam est in januis.

CAPUT III.

Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. Ardet Virgo cum, quem diligit, propius intueri, videns nec invidens inutilem ejus præsentiam non haberi; et quem prior venire percipit, denuntiat cuivis audienti, ut ad verbum nuntiantis accurrat et occurrat audiens venienti. Neque enim movetur invidia si et aliis copia hujus detur, si dilectus advenienis præstet sese videndum et cæteris, ut ametur; cujus amor amantes conciliat, et consensum eis ingerit spiritalem, ut signa prius ardeat, habere non timeat æmulam non rivalem. Ideo et hic virgo dilecti non abscondit præsentiam vel adventum, sed denuntiat filiabus, optans ut veniat omnibus ad proventum, quem ob hoc paulo supra prædicavit pulchritudine gratiosum, ut ostenderet consequenter non soli sibi, sed et cæteris fructuosum. Ait supra: « Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus (*Can.* I).» Et paulo post: « Sicut malus inter ligna silvarum; sic dilectus meus (*Can.* II). » Quem vero illic pulchrum denuntians plane innuit non absentem, cur hic tanquam non sit præsens prædicat venientem, cum illic non dixerit post indultam eum præsentiam recessisse, ut dicat necessario eum iterum accessisse? Sed, ut experto notum est, proprietas est amantium vel amoris, ut qui amat et teneri desiderat affectus vinculo strictioris; aliquando subtrahat se, ut dilectam trahat post se, et sollicite requiratur, aliquando redeat, ut illam demulceat, et avidius teneatur. It autem et redit, et nunc absens, nunc præsens dicitur nobis esse, is quem nunquam, nusquam credit fides sanior non adesse, quia qui semper et ubique præsens est incircumscriptæ privilegio majestatis, absens tamen dicitur cum suspendit, præsens vero cum impendit suæ nobis gratiam bonitatis. Nunc igitur Virgo illum gaudet et denuntiat advenire, designans in adventu non moram, illum non obstaculum invenire; sed in montibus salientem, colles obvios transire, ut sic ad destinatum videatur progressu celeri pervenire. Sed mysticè loquens Virgo montes voluit bonos angelos appellare, quos certum est primævæ sanctitatis excellentia coruscare; qui sublimes conditi, non superbiæ flatu, non impulsu avaritiæ defecerunt, sed merito persistendi, vel sola gratia ad firmamentum indeclinabile profecerunt. In quibus Deus salit, cum apud se solum occulta sui consilii non retentat, sed illis mirabilem in consiliis super filios hominum se ostentat; cum quod in hominibus disponit processu temporis actitare, in cœlesti solio totum simul dignator angelis revelare. Salutem quippe hominum quam in medio terræ Deus voluit operari, distribuens per diversa loca et tempora dispensatione et providentia salutari; totam simul

angelos in cœlo voluit prius scire, quibus ministrantibus sua terris beneficia postmodum impertire. « Nonne omnes sunt, inquit, administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? (*Hebr.* I.) » Ad Virginem ergo veniens Deus, in qua mirabile mysterium operatur, prius salit in angelis, quibus cita plenaque notitia præsentatur; nota facit Gabrieli, quæ instructus ille postmodum perferat ad Mariam, simul Deus angelo, seriatim vero angelus texit Virgini prophetiam : « Ave, ait, gratia plena; ecce concipies et paries filium (*Luc.* I), » etc. Salit quoque Deus in angelis, cum non per seipsum, sed per illos nos aggreditur erudire, dare salutis monita, quodvis beneficium impertire, et cum ad nos vel docendos vel regendos illi inveniuntur progredi subito vel salire; ille hoc facere dici potest, cui constat eos qui hoc faciunt obedire. « Audivi, ait Daniel, vocem viri inter Ulai; et clamavit et dixit : Gabriel, fac istum intelligere visionem (*Dan.* VIII).» Et Mariæ quærenti : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco (*Luc.* I)? » angelus ait : « Spiritus sanctus superveniet in te (*ibid.*). » Sive autem in angelis, hoc est ad angelos, sive ad homines forte per angelos Deus saliens asseratur, ut suam et suorum præsentiam eis abundanti munere largiatur; colles tamen transilit, cum ab ejusdem gratia muneris eos frustrat, sua eos notitia beneficio simili non illustrat. Colles vero sunt dæmones, **174** quos terrenis hominibus constat naturæ privilegio superferri, supernis tamen spiritibus culpæ merito non conferri; qui deinter illos lapsi æquali ultra culmine non grandescunt, et delapsi ad homines, super eos nequius intumescunt. A quibus sacramentum a sæculis absconditum Deus celat, adventus sui gratiam, pietatis magnæ mysterium non revelat; sed eis præteritis quorum naturam bonam superbiæ pravitas dehonestat, melioribus vel angelis vel hominibus, se suamque sapientiam manifestat : « Sapientiam, ait Paulus, loquimur inter perfectos; quam nemo principum hujus sæculi cognovit (*I Cor.* II). » Et Michææ verius prophetanti, Sedecias filius Chanaam dixit : « Mene ergo dimisit Spiritus Domini, et locutus est tibi? (*III Reg.* XXII.)» Plane est ita. Superbos et mendaces dimittit et transilit Spiritus veritatis, humiles vero spiritu salvat, docet suæ dono et præsentia bonitatis; ad istos tanquam gigas exsultans festinat et sentiri præsentius se permittit, illos oblivioni deditos saltu levi transvolat, et ad sui notitiam non admittit. Nec abhorret a sensu congruo, si et Virgo in seipsa montes et colles habere perhibetur, ut ejus celsitudo in bonis spiritalibus et temporalibus commendetur; quorum spiritalia recte montibus comparantur, collibus vero temporalia (quæ etsi magna) tamen spiritalibus non æquantur. Montes equidem in Virgine illarum præcipue munera sunt virtutum, per quas, vel propter quas eidem Virgini novimus attributum, ut cæteris in Ecclesia fastigio sublimi digna sit præeminere; et ei (qui mons montium veraciter appellatur) merito complacere. Mons est ejus dilectio, mons humilitas, mons est castæ integritas puritatis, in quibus salit Sponsus, id est monstrat se præsentem divinæ magnificentia majestatis; quibus tota se infundit juxta verbum angeli, gratiæ plenitudo (*Luc.* I), ut in his emineat et gaudeat Sponsæ incomparabilis celsitudo. Quod autem multa fuerit ejus dilectio, non cui tamen delinquenti indulgentia plus dimisit, sed cui diligenti dilecti gratia plus commisit; ipsa in hoc dramate paulo supra innuit, dicens : « Læva ejus sub capite meo; et dextera illius amplexabitur me (*Can.* II). » Et meritum præmisit : « Quia amore langueo (*ibid.*) » Ejus vero humilitas, cujus excellentiæ, cujus meriti sit credenda, ipsa quoque indicat, et dubitatio nullatenus est habenda, ut respectus ille Dei hanc elegerit ut videret, aut electam Virgo crediderit, ut de ea fiducialius responderet : « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (*Luc.* II). » Denique integritas puritatis ut in carne, sic et corde non latuit Isaiam, et angelus longe posterior confirmavit veterem prophetiam; et cum non sit ante, non postea simile quid auditum, constat illud præcipuæ sanctitatis excellentia præmunitum : « Ecce, inquiunt, Virgo concipiet et pariet filium (*Isa.* VII; *Luc.* X). » Hujusmodi montes iste veniens et saliens virgini auferre voluit et conferre, conferenti Virgo eosdem referre studuit et offerre: in his iste huic larga manu, plena gratia reddidit se præsentem, in eisdem ista illi præ cunctis mulieribus se placentem (*Psal.* XLIV). Denique vultum Regis leguntur filiæ Tyri in muneribus deprecari, et hic iste in montibus, hoc est, in præcelsis vel muneribus præsentari; et hæc munera sua et data sua quibus præcipuis Virginem sublimavit, referri sibi videns, eis quasi totum saltu gratifico se donavit. Colles vero quos perhibetur iste saliens transilire, illa sunt Sponsi munera quæ, etsi magna Virgini voluit impertire; in his tamen religionis summa, vitæ perfectio non consistit, sed honestas elucet, quæ personæ congrua, religioni comes individua non assistit. Forma enim, genus, scientia, quæ in Virgine, quadam excellentia floruerunt, honestati convenientia, saluti vero sic necessaria non fuerunt, ut sine his non inveniatur aliquoties apud aliquos cœna duci, nec desperat illis absentibus cujusvis sanctitas in Domini sui gaudium introduci. Ceterum Sponsus volens Virgini sic honestum, ut necessarium nil deesse, sanctam bonis interioribus, elegantem vero eam exterioribus dedit esse : ad illa totum se conferens, nec deserens gradu stabili permansura, hæc attendens in transitu, utpote naturæ privilegio transitura. Hæc transiens sive transiliens, fastu vel odio non despexit, sed flore lucentia transitivo, delixo intuitu non aspexit; melioribus conferens ea quæ præsens extulit gratia, finis læsit, se potius ad illa transferens, istis finem habentibus non inhæsit. Finem habet vultus elegantia, species corporis loro stabili non tenetur, transit parentum gloria, series generis pro magno diutius non habetur; cessabit, ut legistis (*I Cor.* XIII), prophetia, scientia

destruetur, hæc et horum similia, ipse qui dat, non abhorret, sed quasi transiens, intuetur. Non enim propter ista præcipue Virgo commendabilis prædicatur, sed magis propter illa quæ sanctitas incomparabilis operatur; in quibus tanquam in montibus iste veniens vult salire, ista meriti non æqualis, instar collium transilire. Ipse quidem summus largitor bonorum, et amator omnium quæ largitur, in quo omnis æquitas, et nulla iniquitas invenitur; multa suis distribuens, uno cuncta modo vel pondere non metitur, sed discernit singula, et condignam cuique diligentiam impertitur. Quod propter et de eo Virgo subjungit : *Similis est*, etc.

175 CAPUT IV.

Similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum. Plerique ad id quod agendum est subtilitate congrua non ducuntur, sed aut tenentur negligentia, aut ignorantia seducuntur, et cum hæret pes tardior, vel anterior caligat intellectus, digna quæque non affectant, vel prosperos non ducunt ad effectus. Quod genus pestilentiæ nulli apud homines arbitror inexpertum, sed a parente primo cunctis ejus posteris inevitabiliter est insertum, ut plerumque vel non videant, vel non valeant illuc ire, ubi vitam, ubi lucem tam suam quam suorum gaudeant invenire. Quod enim primo parenti primitus delinquenti solo accidit vitio non natura, nobis posterioribus longe miserioribus inest, tam vitio quam natura, et lege satis misera jam vel nolumus, vel non possumus ab hujusmodi nos maculis expedire, et Paulus nimis verax est : « Natura, » inquiens, « filii sumus iræ (*Ephes.* II). » Utinam esses, Paule, vir non habens spiritum, et mendacium potius loquereris (*Michæ.* II), utinam non contra legem spiritus lege carnis alia ducereris; quamvis jam tu recte volens, sed plenius nondum valens nihil damnationis æstimes tibi esse, quia quidquid ita vis, et nondum plene potes, Deus computat factum esse! Cæterum ego miser longe Paulo inferior, cujus oculus tenebrescit, cujus languet spiritus, languore ad exitum incurvescit, operante natura vitiosa, prævalente vitio naturali, carnis ligatus lege, legi non obedio spiritali. Cum igitur quis mihi novum legit Evangelium, veterem ingerit prophetiam, cum in psalterio decachordo David frequentius personat psalmodiam, cum me Paulus stimulat, urgens monitis durioribus ut procedam, ut prælatos digne sequens, æque subditos antecedam; ego duræ cervicis, quid nisi asinus sum ad lyram, et stimulo nil agente, bos gravis naturali pondere stans ad iram? Sumens quippe psalmum et Scripturæ tam novæ quam veteris harmoniam, jussusque dare tympanum, concordem reddere symphoniam, non novi nisi rudere, male dulcem strepere melodiam, Deboram sequi nolo (*Judic.* V), imitari Moysen vel Mariam (*Exod.* XV). Infelix ego homo cujus animæ, corpus quod corrumpitur, cauterium hoc impressit, cujus sensum intentum pluribus terrena inhabitatio sic depressit (*Sap.* IX), quem obtusum et stolidum asinina efficit hebetudo, tardum et retrogradum pigra boni similis ægritudo. E regione felix ille homo, cujus concepti de Spiritu (69) mentem carnis sarcina non obtundit, cujus velle non nisi semper bonum impossibilitas non retundit; qui sagaci intellectu incerta et occulta cæteris contemplatur, efficaci potentia, quidquid voluerit, operatur. Felix homo, inquam, qui asini hebetudinem, pigritiam bovis nescit, qui tam ad subtilia quam remota solus virtute ingenita efficaciter invalescit; qui ad utraque prævalet visum habens capreæ similatum, hinnulo quoque similis qui cursu præpeti transit velocius ad optatum, sicut ferunt qui noverunt naturas varias bestiarum. Est enim in diversis multa diversitas naturarum; caprea, etsi cervo tardior, acutius tamen cernit, et quæ pascenti vel congruant, vel forte non congruant, videt subtilius et discernit. Denique intra se humorem quemdam habere perhibetur, quo si quis ungat prudenter oculum, ad videndum melius acuetur; et sic, non solum illa prævalet visus acumine promptioris, sed et nobis videndi gratiam interni hujus unctio dat humoris. Quis huic digne similis, nisi cui omnis voluntas loquitur, et absconditum cordis patet, ille Sponsus et dilectus Virginis, quem nil latet; qui districto et acuto examine omnium causas judicat et discernit, et malos ab optimis, bonos a pessimis longe removet et secernit? Ipse quidem inter homines solus homo, eoas partes simul et hesperias intuetur, ab intuendo illas, non spatio, non obstaculo prohibetur; quem in rerum scrutinio falsa species non seducit, et a vero judicio error vel oblivio non abducit. Denique in illo humor ille medicinæ congruens invenitur, sicut melius longe novit qui non tam sciens quam sentiens experitur; quem si videndi avidius quis diligentius oculo superfundit, cæcitas removetur, lippitudo aciei nebulam non offundit. Humor est Christi Spiritus, aqua sapientiæ, fons aquæ salientis, virtus de illo exiens ad medelam mulierculæ deposcentis (*Luc.* VIII); illius aqua Siloe in qua is qui, ut cæcus fieret, non peccavit, sputo prius illitos non sine fructu oculos suos lavit (*Joan.* IX). Hinnulus vero cervorum per camporum planitiem rapido cursu fertur, et non solum capreis, sed et cervis ævo maturioribus antefertur; et dum illi præsto est robur congruum, corpus agile, junior adhuc ætas, obices spernit, superat frutices, sepes transilit, nescit metas. Sic utique morsus canum, insidiantium pedicas, decipulas occurrentes non curat, non formidat, sed quosvis prævolat insequentes, et cum præsens creditur, dicto citius se absentat, cum absens æstimatur, adventu subito se præsentat. Huic iste dilectus Virginis non incongrue similatur, qui assumpta Deus carne carnis onere non gravatur, quin omnia quæ displicent **176** velit et valeat transilire, et ad quidquid voluerit, statim cum voluerit, pervenire. Ipse funes extensos in laqueum (*Psal.* CXXXIX), ipse positum sibi juxta scandalum prætercurrit, ipse fa-

(69) Allusio ad illud Symboli : *Conceptus est de Spiritu sancto.*

queum in via qua ambulabat absconditum pede lapso vel labili non incurrit (*Psal.* CXLI) ; patres, de quibus secundam carnem natus est, meritis longe potioribus antecurrit, nobis tardioribus pro sua voluntate nunc subtrahitur, nunc occurrit. Subtrahitur autem, cum visu capreæ simili non tam in facie quam in secreto conscientiæ nos attendit, et corda male saucia, renes dure compositos deprehendit ; cum nos considerat inanes meritis, vitiis graves, moribus imbenignos, et hoc propter sui præsentia, id est sua gratia judicat nos indignos, cujos cum intra nos præsentem gratiam non sentimus, et, eo vigilante, sub umbra vitiorum graviter obdormimus ; cum æstimamus eum nostrorum excessuum negligentius oblivisci, intentum alias, longius proficisci, nobis non prævidentibus instar hinnuli subitus mox occurrit, punit vitia, vitiosos damnat, si tamen judicium misericordia non præcurrit. Plerumque etiam cum abjectis, ut putamus, vitiis, studiis melioribus insudamus, et pro his beatam spem et adventum Domini recte propitium exspectamus ; caligante intellectu, amarum in dulce, in lucem tenebras collocamus, et bonis cognitis justo amplius inhærentes, non digne satis mala incognita castigamus. Cum itaque in pluribus offendentes, nostram ignorantiam non sentimus, incerti procul dubio utrum amore an odio digni simus (*Eccle.* IX), subito iste hinnulus ruit velox, et advolat de supernis, et subtilis oculus capreæ scrutatur nostram Hierusalem in lucernis (*Soph.* I). Scrutatur, inquam, mentis abscondita quibusdam ignorantiis obscuratæ, lumen inferens, discutit graves tenebras dealbatæ ; et videns ad liquidum, quidquid indecens nostra premitur cæcitate, nostras quas putamus justitias, tanquam pannum reputat menstruatæ (*Isa.* LXIV). Ferit ergo, et feriens quod dignum præmio putabatur, quid nisi nobis subito iste hinnulus præsentatur ; qui quasi erat absens, et longe positus dum parcebat, dum speratum falso præmium differebat? Qui nonnunquam errorem nostrum miserans, ultorem gladium retrahit in vaginam, nosque pie commonet salutarem apprehendere disciplinam (*Psal.* II), ut non stulti et seducti pro pœna præmium præstolemur, sed, juxta Jeremiam, vias nostras indagine sollicita perscrutemur (*Thren.* III). Quia vero scrutatio torpet in caligine, efficacior in lucernis, adest ipse ut caprea illuminans mirabiliter montibus ab æternis ; et humorem illum sui spiritus nostris interioribus oculis superfundit, ut declarari videant quidquid noxium in nostra conscientia se abscondit. Quo everso et absterso, cum de nostra munditia jam lætamur, eum, cujus dono et gratia in nobis opus tam magnificum operamur ; amamus diligere, et habere deinceps volumus gratiorem, miscere colloquia, mereri propitium, sentire propiorem. Qui amantes nos sentiens, et amantium votis consentiens, quamdam sui copiam nobis præstat, demulcet nos muneribus, percussionibus non infestat ; longe facto quidquid grave de præterito nos molestat, ut gustemus quam suavis est, suavitatem sui desiderantibus manifestat. Et dum putatur velut in oculis præsto esse, in manibus jam sentiri, subtrahit se ut hinnulus et ardentius vult requiri ; absentatur non deserens, non tanquam pœnam inferens ; sed attendit, si amor intemperans in absentis desiderium se suspendit. Qui, si viderit amore tenero nos teneri, æstuare in absentem, nullis præsentibus refoveri ; ardere desiderio, præter ipsum nobis gratius nil haberi ; non sustinet diutius ejus absentia nos torqueri. Quem enim non videntes velut ablisse credimus in longinquum, de repente veniens rursus exhibet se propinquum ; et quorum de excelso, ut caprea, jam sanum desiderium intuetur, suo instar hinnuli adventu subito humiles nos tuetur. Ideo forte hic non cervus, sed cervorum hinnulus meruit appellari, qui etiam puer et parvulus homo per Isaiam voluit prædicari (*Isa.* IX) ; quia qui excelsus super omnes deos in seipso continens omnia se abscondit, dignatione humili, humilibus spiritu se infundit (*Psal.* XCV). Quod, quia nulli quam Virgini melius est compertum, (indignus enim quisque dolet se hujus satis muneris non expertum), ideo recte Virgo fiducialiter hoc testatur, cum esse illum capreæ aut hinnulo similem attestatur. Si quis vero auditorum curiosius optat scire, is (qui capreæ et hinnulo similis saliens et transiliens dictus est advenire) quo tendat tam festinus, ubi denique gressum fixit, audiat, ibi esse, ubi eum gradum sistere Virgo dixit.

CAPUT V.

En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Iste optatus dulcius, exspectatus diutius, etsi venit, adhuc tamen, ut videre videor, non pervenit ; sed appropinquans Sponsæ, cujus amorem noverat alieno remedio non foveri, stat post parietem, sciri volens potius quam videri. Paries hoc in loco vita præsens **177** non immerito nominatur, quæ horarum et dierum, mensium et annorum, tanquam lapidibus juxta vel supra invicem positis, fabricatur ; intra cujus angustias dum temporaliter coarctamur, vel ignoramus Deum, vel ejus nondum faciem contemplamur. Unde ad Moysen : « Non videbit me homo et vivet (*Exod.* XXXIII). » Hoc est, nemo intra hujus carcerem temporis, intra septa positus hujus vitæ (licet magni sit meriti, mentis diligentius expolitæ), in mea natura, in meæ naturæ gloria me videbit, quæ gloria post hunc parietem satiandis egredientibus apparebit. Tantæ igitur visionem gloriæ vitæ præsentis obscuritas non admittit, intra hujus tenebras videri se illius facies non permittit : nemo carnem gerens ergastulo temporis obvolutam, Dei videt claritatem a nebulis temporalibus absolutam. Quod intuens Joannes ait : « Deum nemo vidit unquam (*I Joan.* IV). » Unquam, hoc est in tempore, dum scilicet subjicitur vanitati, id est transitorio tempori creatura, non videt ipsum Deum in sua specie vel natura ; quamvis nonnunquam juxta sciat imo et sentiat illum esse, excitare ad precandum, exaudiendis precibus

præsto esse. Et signanter non ait Virgo : *En ipse stat intra parietem*, sed *post parietem nostrum*. Iste quidem noster paries temporivus, tendens semper ad occasum, tendentium pariter oppressivus; suis intus quibusdam tenebris caligat utpote vespertinus, non aurora consurgens, non sol eum excipit matutinus. Intra cujus positi terminos, Sponsi faciem, Christi gloriam non videmus, sed post ipsum, id est postquam ipsius terminos excedemus; cum ejus transito limite nil transitorium jam sciemus, tunc ad mane post vesperam, ad lucem post tenebras veniemus. Unde et David : « Mane astabo tibi et videbo (*Psal.* v). » Et Job : « Post tenebras, inquit, spero lucem (*Job.* xvii). » Pulchre item Virgo post parietem, non meum, sed nostrum dixit. Etsi enim Virgo gratia plenior ampliore, nostrorum jam reatuum est immunis, iste tamen vitæ præsentis paries noster omnium est communis; in quo Virginem non jam culpa, non caro gravis culpa videndæ (ut videtur) subtrahit veritati, sed quod ipsa creatura prædictæ est adhuc subdita vanitati. Nos, quidem longe infra Virginem culparum sarcina prægravati, carnalibus illecebris, tenebris densioribus obscurati; quot motus, quot affectus in nobis gerimus interni spiritus oppressores, tot inter nos et Deum muros constituimus divisores. Virgo vero quæ plena gratia talium jam instantia non urgetur, sed præsente solum vita, nolens quidem et invita adhuc sub tempore detinetur; non jam multos parietes, sed unum magis asserit interesse, et hunc, non sibi proprium, sed communem omnium dicit esse. Quæ etenim plures a se muros vel parietes gratiæ excellentia longe fecit, unum tam suum quam omnium pro velle statim et desiderio non abjecit; et quæ nobiscum vivens, culpas tamen nostras habere diutius non consensit, ipsam vitam, velut parietem, gravem et oppositam sibi sensit. Volebat quippe volens facie ad faciem videre quem amabat, sed a suo eam desiderio lex illa stylo scripta ferreo retardabat, quæ a Deo ad Moysen, ad homines per Moysen multis ante sæculis promulgata, et tunc et nunc et deinceps manet scripto indelebili confirmata : « Non videbit me, inquit, homo, et vivet (*Exod.* xxxiii). »

En, inquit Virgo, post parietem nostrum intelligo Sponsum stare, qui quantumvis appropinquet, non vult se ad liquidum hic viventibus demonstrare; et cum aliis forte quibuslibet longe sit, quorum multos constat parietes interponi; en, hoc est in proximo mihi stat, quæ nisi unum sentio non opponi. Stat vero ut diligenti sollicitudine me attendat, exire cupienti adjutorem promptulum se ostendat; confortet demorantem, manum porrigat annitenti, consoletur præsentibus, meliora spondeat insequenti. Denique Stephanus cum sustinet lapides et opprobria Judæorum, non tam pro se dolens quam malitiæ condolens perditorum (*Act.* vii); instans orationi, suavem raptus est in excessum, videtque Jesum stantem, miseris lapidantibus inconcessum. Stabat quidem Jesus, ut luctanti daret vires, spem victoriæ morituro, fidenti manum porrigens, parietem solveret egressuro; egredientem susciperet, susceptum eriperet de conversatione sæculi turbulenta, eo deinceps considente in pulchritudine pacis, in requie sessurus opulenta. Sic dum Virgo vitæ præsentis solo pariete detinetur, Sponsus tanquam foris stare post ipsum parietem perhibetur, ut eamdem exituram stare interim super sui custodiam adhortetur, et ipsum custodem sui exitus, stans et constans illa virili fortitudine præstoletur. Interim vero dum Virgo moram sustinet intra hunc parietem constituta, dissolvi quidem cupiens, sed nondum plenius absoluta; Sponsus respicere per fenestras, per cancellos prospicere memoratur, Virginis curam gerens suo eam respectu gratiæ consolatur. Ne domus male cæca sit, et ejus interius tenebrosum; per fenestras et cancellos lumen introfunditur gratiosum. Et fenestræ et cancelli in hoc mihi videntur ab invicem differentes, quod fenestræ in longum extensæ sunt, cancelli formam velut oculi rotundam præferentes. Per fenestras igitur oblongas Sponsus introspicere tunc videtur, cum incolatum Sponsæ quo intra parietem longiuscule detinetur, spe longanimi, constanti **178** reddit patientia luminosum, sine cujus gratia luminis, nihil odio dignius, nihil amplius tædiosum. Pressus David tædio : « Heu, ait, quia incolatus meus prolongatus est (*Psal.* cxix). » Læto pertusus lumine : « Tu es, inquit, patientia mea, Domine, spes mea a juventute mea (*Psal.* lxx). » Per cancellos vero Sponsus introspicit, cum inconfusa gratia ipsius subtilius actus suos Virgo circumspicit; et non inveniens in transitoriis ubi pedem requiescere patiatur (*Gen.* viii), mentis figit oculos in eum, quem saniori desiderio præstolatur. Per cancellos prospicit, cum a Sponsa longe faciens affectus et motus animales, infundit ei, vel infundens illuminat oculos spiritales, quibus circumspecta Virgo, non solum non inhæret præsentibus, non attendit cupide transitura, sed pupillis declaratis, videt, amat avidius sine termino permansura. Quibus oculis non solum mundativa, sed et munditiæ servativa Dei visio se infundit, et per illos consequenter in toto quasi ædificio se diffundit, quorum teres et rotunda perfectio augustiore sinu foris recus adaperta, latiore intrinsecus cuncta reddit infuso lumine deoperta (*Ezech.* xl et xli). Miror si hoc ipsum ædificator prudens Ecclesiæ non aspexit, qui partem hujus illam quam digniorem meritis intellexit, in rotundum ædificans cancellum voluit nominare, in quo poni significantius Sanctum sanctorum voluit et altare. Quæ pars primum suscipere divini respectus gratiam promeretur, primum sanctificata morbo avaritiæ non tenetur; sed aperto et referto sinu mysteriorum lumine præcellenti, toti passim Ecclesiæ refundit velut oculus beneficium sacramenti. Unde et illic præcipue cerei sive lampades accenduntur, quæ prædicti gratiam luminis signare expressius ostenduntur; ex quibus illa Dei visio illic primum intelligitur præsentari, et ab ipsis ad reli-

quas, sparso quasi lumine, dilatari. Sic ille qui stans post parietem necdum patitur se videri, per fenestras et cancellos dilectam diligit intueri vidensque et non visus, ut tamen valeat non nesciri, suam loquentis vocem tanquam de oraculo vult audiri.

CAPUT VI.

Et dilectus meus loquitur mihi. Mihi inquam, quæ intra parietem adhuc teneor vel invita, et, si jam non aliis, tamen vitæ præsentis maculis præpedita; ille qui post parietem stans volentem et nondum prævalentem egredi me exspectat, et interim per fenestras et cancellos misericordiæ oculis introspectat; ad cumulum beneficii addit etiam ut loquatur, et sermone gratifico suaves amoris lineas prosequatur. Et recte dicitur visum consequenter locutio comitari; quia quam dilectam videre contigerit, statim volumus et affari; et ut tuba prælientes, admissum equum stimulo vel calcari, sic eam verbo grato ad majorem amoris vigilantiam adhortari. Loquitur ergo Sponsus, et suo eam gaudet alloquio delinire, suam illi voluntatem insinuat, docet humilem obedire; fateri se ancillam, post auditam maxime salutem Gabrielis, tenere memoriter illud dictum quod longe ante scriptum noverat Samuelis : « Loquere, ait, Domine, quia audit servus tuus (*I Reg.* III). » Huic ergo ancillæ Dominus, imo dilectus Sponsæ loquitur audienti, Sponsa diligens et pervigil aurem patulam dat loquenti; ille auditui hujus gaudium et lætitiam dat loquendo (*Psal.* L), humiliatur ista vocem Sponsi gratius audiendo. Et digne gratius, quia noxia, quia tristia ut adversarius non loquetur, sed suavia, sed utilia ejus benevolentia prosequetur, quia qui diligit et diligitur, non sævit, non irascitur in dilectam, sed pacem ei porrigit, quamvis adhuc, pariete velut interposito, non perfectam. Quam vero pacem porrigat, vel ei quid pacificum eloquatur, ne vos diu lateat, sequenti versiculo declaratur.

CAPUT VII.

Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. Hic primum objici potest, quare is qui paulo superius adolescentulas monuit ne turbarent, ne ipsam, donec velit, inter lævam quiescentem et dexteram suscitarent; nunc velut oblitus quod monuerat, eam provocat ad surgendum; instat quoque ut properet, tanquam non sit jam diutius differendum. Verum qui cohibens filias Hierusalem, quarum ad hoc non sunt oculi revelati, surgere autem Virginem, ejusdem (ut nostis) reliquit voluntati; multo amplius novit ipse quid, quando congruat, vel expediat sanctitati, a quo et Virgo habet ut prudenter vel otium vel negotium impendat veritati. Cui, cum inspirat Sponsus post quietem otii, negotii voluntatem cum ad curam proximorum ejus excitat et suscitat charitatem; ad opus jam necessarium ejus urget suavi stimulo tarditatem, ut scilicet « audiens, dicat : Veni (*Apoc.* VI), » docta doceat veritatem; quid ei dicit vel indicit, nisi, Surge et propera? hoc est ut in otio, sic in negotio festinanter mihi obtempera? Tu, ait, quæ supra lævam infra dexteram suaviter delitescis, quæ intra parietem ad respectus meos non inaniter hilarescis; surge, amplexus infecundos suavis otii paulisper intermitte, exi cito in plateas et vicos, claudosque ac debiles huc admitte (*Luc.* XIV). Quod quia vis cum volo, et cum nolo non vis, meam recte dixerim te amicam, attendens cunctis voluntatibus mihi displicentibus inimicam. Cui dicto non solum præsens veritas Canticorum, sed et verax sententia digne concinit ethnicorum (70). Idem, inquit, velle et idem nolle, ea demum firma amicitia est : quæ autem amica es, dum mecum per omnia vis sentire, meorum conscia secretorum, mei voluntatem animi custodire : columba es nihilominus, dum ad ea quæ sunt mundi præsentia non aspiras, sed propter æternorum absentium gemis inconsolabiliter et suspiras. Etsi enim ad instruendum proximos nonnunquam voluntarie te exponis, eum tamen (quo in me æstuas) desiderium non postponis (*Luc.* XI); et accedens ad hæc plurima, unum illud necessarium non dimittis, sed paulisper solum vacandi et contemplandi otium interuittis. Et quia discretione congrua præpolles, omnibus in utraque laudem sive meritum tibi contrahis ab utroque, et in nullo eorum deformem te exhibes, sed formosam, formæ hujus merito meam, id est mihi non mediocriter gratiosam. Tu igitur, *amica mea, columba, formosa mea; surge, propera, et veni.* Surge ab otio, accingere fortiter ad laborem, propera, obedi sine mora, ne te inveniat proximorum indigentia tardiorem; et veni, non procul a me post vestigia gregum, post greges sodalium abitura, sed laborans me astante, sine quovis dispendio vel jactura. Ne enim cum tu surgens properaveris, desistas velut impatiens ab incœpto, adero te confortans et lingens laborem in præcepto (*Psal.* XCIII); nec te, cum tua virtus defecerit tanquam longe positus derelinquam, mihi, cum ad me venies laborans, invenies te propinquam (*Rom.* XIII). *Surge*, quia hora est jam te de somno surgere; *propera*, quia hilarem datorem diligit Deus (*II Cor.* IX); *et veni*, quia ego tecum sum, dicit Dominus. Quod autem hora sit, consequenter declarat, dicens : *Jam hiems*, etc.

CAPUT VIII

Jam enim hiems transiit, imber abiit [et recessit]; flores apparuerunt in terra nostra; tempus putationis advenit. Dum hiems est et dure terra gelu frigido coarctatur, dum nive superfusa premitur ejus superficies, non vere facies coloratur; dum habenis laxioribus per hujus campos aeris gaudet aquilo desævire, et auster non comparet, differtque Favonius advenire; nimirum agricola exire ad opus suum, aratrum exponere non festinat, domi sedet, vacat sibi, igne gaudet, epulis lautioribus se saginat. Item, dum imber est, pluviis diu defluentibus importune, et campos pridem aridos jam quasi stagna occupant vel lacunæ; dum de altis montibus

(70) Cicero, De Amicitia.

torrentes cum furore sese præcipitant, et flumina suos excedunt alveos, et hinc inde longe exorbitant; dum obruuntur sata, domus fluctuant, arbores evelluntur, et aquæ diluvii non repressæ imperio non obstaculo repelluntur; quis arator exeat ut boves moveat ad juncturam, quis colonus apponat vineæ falcem noxia vel superflua recisuram? Cæterum cum hæc dure increpat manus potentior et retundit, et serenato aere terris verna suavitas se infundit; cum imbris et hiemis molestior importunitas jam abstersa, et absterso nubilo sua rebus facies est reversa; tunc denique arator hilarescit, reditque animus operandi, exit homo ad vineam, quia tempus congruum est putandi. Hiems nostra illa est, cum duro animi frigore detinemur, cum Deum diligere ignorantia vel negligentia prohibemur; cum spiritus nequam ut aquilo flatu continuo nos obdurat, et mundus positus in maligno suæ nos malitiæ configurat. Imber vero noster est, cum affectuum carnalium fluxus nostris mentibus se infundit, et enervis eorum mollities undoso passim impetu se diffundit, multaque inundatio modum excedere, supergredi mensuram invenitur, dum nec coercetur alveo disciplinæ, nec justitiæ manu obvia prævenitur. Tunc quippe torrentis instar, furit passio, fremit illuvies vitiorum, mentem mergit et suffocat, redditque nesciam mandatorum; et si quid boni satum conceptumque in spe fuerat vel in herba, rapit aqua diluvii, tollit flumen Ægyptium, obruit mors acerba. Denique mens jam perdita, ad **180** appetendum foris illicita se extendit, in suos trahit usus quidquid mollius et suavius deprehendit; suavitate ciborum, molli tactu mulierum delinitur, nec nisi carnem sapit, et quidquid carni miseræ sic blanditur. Quod si divina gratia dignetur quandoque tantis calamitatibus misereri, supradictam mentis duritiam misericordiæ oculis intueri, ut eam gelu noxio diu pressam calore tandem spiritus velit solvi, et a mortis merito indulgentiæ beneficio nos absolvi; hiems tenax et durior miserorum eatenus oppressiva, statu concussa perdito, jam efficitur transitiva. Transit, inquam, et in ejus transitu redit viror et temperies rediviva, auster venit, spirat favonius, verna suavitas sequitur, et æstiva; ridet florum pulchritudo sequentium fructuum promissiva, vitis lætatur falce sarmentorum inutilium putativa. Eadem flante gratia serenatur aer, multa pluviarum inundatio tenuatur; exsiccatur diluvium, intra suos fluvius terminos revocatur; exsultantibus parcimoniam, luxuriantibus continentiam indicit non inaniter disciplina, arefacto reumate vitiorum honestatur virtutibus mentis interior officina. Qua mundata et interno munere fecundata, non solum abit imber defluus et recedit, sed et terræ novus decor, nova quædam facies jam accedit; et unde hiems transiit, imber abiit nec comparet, illic flos bonorum operum venturi scilicet spes præmii jam apparet. Cujusmodi gratiam quia filiabus Hierusalem Sponsus voluit impertire, ut scilicet evulsis perversæ voluntatis ruderibus ad profectum ampliorem jam desiderent pervenire; ad occurrendum et succurrendum illis gaudentem otio Virginem exhortatur, ostendens quo tempore, qua præcedente convenientia digne et utiliter id agatur. Surge, ait, *jam enim hiems transiit*, illa scilicet duritia, quæ mentes auditorum aliquandiu potuit præpedire, ne verbum Dei vel audirent, vel audito diligerent obedire; quæ illis manu gravi duro cum imperio se injecit, induratas frigore aquas defluas stare fecit; nives terræ frigidas velut grave pallium superjecit, presso diu gravamine oves teneras interfecit. Hæc nimirum duritia inventa est Petrum gravi ungula tenuisse, cum ille quem noverat, respondit se hominem non novisse (*Marc.* XIV)'; et ei, ut nec verum posset loqui, timoris colaphum servus intulit aut puella, ne juvaret magistrum discipulus, manum piger tenuit sub axilla (*Prov.* XIX). Meministis, ut arbitror, quod Evangelii veritas asseverat, quia cum negaret, et se Petrus calefaceret, frigus erat (*Joan.* XVII); et ideo tunc temporis Virgo surgere non præcipitur ad loquendum, sed miserante gratia negans ille primo respicitur ad deflendum. Flevit enim amare, duro sentiens frigore se teneri (*Luc.* XXII), et ignem, cui astat, ad repellendum illud satis congruum non haberi; sed eadem hieme transita respectu gratiæ miserentis, Petro Maria mittitur nuntiare potentiam resurgentis (*Marc.* XVI). Denique multus imber, aquæ multæ malitia temporis vel diei, nunquid non videntur vobis tenuisse Joannem Zebedæi; eum velut suffocato spirito inflexo rigore castitatis, amplecti festinaret mollem carnis copulam, perituræ nuptias voluptatis? Maxime vero multus imber, multa eum munditia suffocavit, cum magistrum passioni proximum Petrus fidentior ter negavit (*Marc.* XIV); et ipse nihilominus amore vitæ hujus passione territus supradicta, raptus in præcipitium nudus fugit sindone derelicta. Et revera non mediocris est culpæ, nec parum deviat vel delinquit, qui in diluvio passionum, amorem cœlestium mundiorem sindone derelinquit; quo nullo quis honestius, nullo potest utilius investiri, si tamen juxta suam formam Christus nos in ea dederit sepelici. « Involvit, inquit, eum in sindone munda, et posuit in monumento (*Matth.* XXVII). » Sed Joannem amor sui, contemptus sindonis profugum denudavit, Judam Magistri odium, morbus avaritiæ, reatus sceleris enervavit; omnes denique tulit aqua, læsit diluvium, culpa mersit, sed cæteris per gratiam evadentibus Judas perditus non emersit. Ille quippe diffidentia suffocatus, laqueato gutture se suspendit, Joannes arcem gratiæ, videndi fastigium apprehendit, quia Christus in cruce patiens curam Judæa sua longe benevolentia relegavit, Joannem vero diligens, curam ejus matri Virgini delegavit: « Mulier, inquit, ecce filius tuus (*Joan.* XIX). » Postquam igitur fide Christi resurgentis, procul hiemis et imbris molestias voluit amovere, et in his quos elegerat, gratia liberatrix eminentius apparere;

sollicite Virginem invitavit, ne surgere, properare, venire, pigritetur, quia tempus est jam loquendi, cum terra scilicet prædicto imbre vel hieme non tenetur. Nec solum tanta intemperies abiit et recessit, sed et verna suavitas, florida pulchritudo, fructuum spes accessit ; in terra nostra flores obedientiæ, patientiæ, continentiæ jam relucent, adhuc unum modicum, et fructum optabilem jam producent. Non est ergo differendum, quin proferatur interim falx et admonitio purgativa, quæ diligenter resecet vitulamina negligentiæ rediviva (*Sap.* IV); radat ignorantiam, fidem instruat, putet mores, ut ad proferendum fructum digna reddat sollicitudine promptiores. Cum enim tempus vindemiæ, dies fructuum illucesceat, putatio jam non erit, tam cophinus quam fossorium conquiescet; quæ decursa hieme jam convenientius se præsentant, cum vernat viror novus. flores in terra varii se ostentant. **181** *Flores*, inquit, *apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit.* Et adjungit : vox, etc.

CAPUT IX

Vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos : vineæ florentes dederunt odorem suum. Vox turturis non levatur juxta musicos in acutis, nec eorum auribus est amœna ; non nimis dulce canit, sicut juxta quemdam ethnicum, philomena ; sed versatur in gravibus presso quodam gemitu luctuosa, non accepta gaudentibus, lugere volentibus gratiosa. Cujusmodi vocem videtur ille querulus imitari, qui suum in terra incolatum dure queritur prolongari ; qui præsentibus non inhærens, et in eis respuens consolari, pro absentia futurorum gemens non desinit lamentari. « Heu mihi, ait, quia incolatus meus prolongatus est (*Psal.* CXIX). » Et illud : « Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus, non est qui consoletur eam (*Thren.* I). » Si meministis hæc vox in discipulis est audita, cum tenera eorum dilectio, spes dilato desiderio lacessita, inter se disputant, et suspirant, et instar turturis conqueruntur, et inter conquerentes multa dubitatio, sermonesque varii conferuntur. « Qui sunt hi sermones, ait ille, quos confertis ad invicem, ambulantes et estis tristes? (*Luc.* XXIV.) » Et illi : « Nos sperabamus, inquiunt, quod ipse esset redempturus Israel (*ibid.*). » Cum ergo in terra jam hujus turturis vox auditur, recte ad promovendam fidem sollicitudo virginis accersitur, ut sciat quia non inanis ejus prædicatio, non inefficax invenitur, quæ sic devoto gemitu sic gemente spiritu prævenitur. Denique turtur in montibus et in locis secretioribus diligit conversari, non lætatur conventu avium, non publico, non frequentia popularl ; formam tenens illius sapientiæ spiritalis, quam non vaga forensium multitudo, non homo percipit animalis. De qua Job : « Trahitur, inquit, sapientia de occultis (*Job* XXVIII). » Et David : « Incerta, inquit, et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi (*Psal.* L). » Et Paulus : « Loquimur, ait, Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est (*I Cor.* II). » Paulus qui se noverat debitorem ut sapientibus, sic et stultis, inter perfectos loquens trahit sapientiam de occultis : et quem forensium hebetudo, vel hebes ignorantia non molestat, aures æque habentibus incerta et occulta sapientiæ manifestat. Vox itaque est turturis, quæ abscondens turbis caligantibus occulta sapientiæ vel incerta, paucorum admodum reddit oculis sive auribus deoperta : quæ tegens multitudini secretum, secretum Isaiæ, prophetiam Elisabeth, vaticinium Zachariæ, eis tantum qui accepto spiritu ad montana festinant, suaviter insusurrat, quorum aures audiendi aspis subdola non obturat. Denique vocem turturis illa mulier promere videbatur, quæ se vidisse Dominum cum a mortuis surgeret, lætabatur ; et quem solum sola viderat, desiderio jam completo, nuntiabat, non turbis in platea, sed apostolis in secreto : « Venit, inquit, Maria Magdalena, annuntians discipulis quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi (*Joan.* XX). » Marcus vero : « Surgens, inquit, Jesus mane prima Sabbati apparuit primo Mariæ Magdalenæ, illa autem vadens, nuntiavit his qui cum eo fuerant (*Marc.* XVI). » Illi quoque discipuli in secreto excellentiæ instar turturis demorantur, qui absente Thoma Dydimo videre Dominum gratulantur, cui cum reverso nuntiant, æstimantes eum æque tali nuntio gavisurum, ille diffidens asserit non se, nisi viderit, crediturum. Nec abhorret, si eumdem Dominum vultis etiam turturem perhibere, qui resurgens a mortuis, tam mulieribus quam discipulis voluit apparere, quem prorsus turbis absconditum foro gaudentibus vel platea, non nisi suis videndum secreto præbuit Galilæa. Cujus vocem turturis illam procul dubio reor esse, qua suis, ut crederent, se innotuit præsto esse, quam remotam longius ab auditu malignantium obdurato, illis tantum intulit quos teneri comperit affectu diligentium inchoato. « Pax vobis, inquit, ego sum (*Luc.* XXIV). » Bona ista vox turturis, vox de excelsis montibus, vox secreta, quam non capit turba fremens, fori litibus et tumultibus assueta : quam nesciunt nisi pauci, quorum auris digne audit, oculus pertinacia non caligat, quorum vigens intellectus secreta sapientiæ sollicitius investigat. De qua voce scriptum est : « Non audietur in plateis vox ejus (*Isa.* XLII). » Quæ nimirum vox, postquam terræ insonuit et a discipulis est audita, terra sinus lætos aperuit duro prius frigore præpedita : nova vernans temperie, ut jam digna sit nostra dici, quæ maledicta in primo homine, secundo resurgente meruit benedici. Cui enim pridem ne peccaret districte Dominus interdixit, et transgressam interdictum in ira et furore durius maledixit : eamdem resurgens a mortuis respectu suo, sua gratia benedixit suisque muneribus innovatam novitatis merito nostram dixit.

182 CAPUT X.

Vox turturis audita est in terra nostra. Quæ olim,

cum peccaret, alieno se dominio mancipavit, et recentem sibi Deum possessoremque alium usurpavit: postquam novo afflata spiritu, a prædictis erratibus fit immunis, nostra jure dicta est, amborum videlicet possessio jam communis. Quorum enim unus est spiritus, una caro, nil deinceps habere dicendi sunt non commune; sed quod sponsæ est, sponsus sibi satis vindicat opportune, cum et id quod suum est, velit tanquam non sibi proprium retinere, sed cum illa communicet, ut omnia communia simul gaudeant se habere. « Pater noster qui est in cœlis (*Matth.* VI). » Si Patrem, inquam, qui est in cœlis non meum proprie, sed communiter nostrum dico, recte sponsa terram quoque non tuam, sed potius nostram dico, quia, sicut dono dedi participem fieri te meorum, sic meo magis quam tuo dantis munere particeps sum tuorum. Alioquin, si terra tua tantum, et non nostra potius haberetur, forte in ea prædicti non vox turturis audiretur, et ficus grossos suos, quos audito turture protulit, non proferret, eisque non prolatis, non fructus alios tardi temporis subinferret. Omnes fere arbores quarum diversa est species vel figura, hoc velut sibi proprium, hoc sibi habent insitum a natura, ut quæ fructus suos maturo est tempore prolatura, prius quidem gaudeat quadam florum sobole transitura. De qua scriptum est: « Mane floreat et transeat (*Psal.* LXXXIX). » Cum autem arbor viduata flore fuerit transitivo, natura operante fecundatur accessu fructuum secutivo; et quidquid ante doluit, quidquid damni sustinuit defluo nuda flore, novo compensat gaudio, mutat copia meliore. Ficus autem non cæteris in hoc similis invenitur, nec ubertas in ea fructuum flore gratia prævenitur, sed cum florent aliæ, proferre fructus dicitur primitivos, processu quidem temporis succedentibus aliis transitivos. Sic nimirum ficus insueto cunctis genere fit fecunda, nullo flore prævio dives prima ubertate fructuum et secunda, quorum grossi qui præcedunt, non sunt ejus gratiæ, non saporis, qui succedunt quo tempore tardiores, eo succi procul dubio melioris. Aliquando tamen inter grossos qui alios dicti sunt prævenire, est nonnullos quamvis raros admodum invenire, qui et præcedunt et non cedunt loco et tempore successuris, sed aliis decidentibus stant diutius et permanent cum venturis. Inter duos quippe ramusculos nasci grossus aliquoties invenitur, qui velut collateralium diligenti circumstantia custoditur: et repausans in angulo hinc inde succum sibi hauriens et fomentum, non solum non defluit, sed ampliorem cæteris ducitur ad proventum. Huic enim et coævi qui defluunt, pares in gratia non habentur, et postremi qui succedunt, æquari procul dubio non merentur, sed tam istis quam illis, et odore et sapore meretur anteferri, aptus cibo nobilium, dignus mensæ nisi regiæ non inferri. Ficus non incongrue potest plebs Judaica nominari, quæ cum audiret Christum commendare cœlestia, terrestria docere non amari: sacris imbuta litteris, statim protulit crediturosque; sed in verbo fidei, firmitate operum non mansuros. Qui producti festinato et assumentes speciem pietatis, sed virtutem abnegantes et carentes pondere veritatis, ad primum venti flatum immaturo tempore ceciderunt, vel vento necdum ante suo graves pondere defluxerunt. Et forte non immerito grossi hujusmodi homines appellantur, qui grosso magis sensu, quam corpore arcana et subtilia nequiter aspernantur, qui juxta Pauli (*Ephes.* IV) vocem obscuratum grossitudine habentes intellectum, credunt quidem ad tempus, sed tentationis tempore corruunt in defectum. Satis, imo plus quam satis grossos illos arbitror exstitisse, qui loquenti Christo in Evangelio leguntur astitisse; et cum ille de manducanda carne, et bibendo suo sanguine mystice disputaret, et æternam in se habere vitam, non nisi eos qui manducaverint, affirmaret, illi de quorum lateribus videbatur grossa nimis arvina dependere, non capientes mysterium, inventi sunt verbum mysticum abhorrere. « Durus est, inquiunt, hic sermo, quis potest eum audire? » (*Joan.* VI.) Cum sermonis hujus duritia rudes illi misere quatiuntur, et flatum aquilonis veritate non solidi patiuntur, ferentes ægre purum in sermone scandalum subobscuro: evidenter velut grossi tempore defluunt immaturo. « Ex hoc, ait, multi abierunt retro; et jam non cum illo ambulabant (*Joan.* VI). » Illis autem recedentibus, ne putetis de eodem populo deinceps nullos esse, qui audire velint Christum, et eum audientibus interesse; alios postmodum septuaginta duos quocunque se venturum noverat, antemisit, quos de illo assumens populo ficum manere prorsus sterilem non permisit. Denique Judas proditor qui Magistrum aliquandiu inter apostolos est secutus, ad ultimum usque ad proditionem et odium insanabile persecutus, cum se lapsum in profundo velut grossum suo ipsius pondere deprehendit, multo pejus referens se in altum laqueo se suspendit. Sed ne locus Apostoli diu **183** vacuus haberetur, et uno corruente sacrati numeri digna perfectio fraudaretur: Mathias, ut legistis, data sorte in apostolum est electus, et sic nec ficus vacua, nec duodenarius exstitit imperfectus. Quod si parum et insufficiens quibuslibet auditoribus hoc videtur, si diligens lector putat quod hic aliquid dignum scrupulo continetur: transferat se ad illos qui ad verbum Petri de illa plebe postmodum crediderunt, et nunc tria millia, nunc vero quinque millia numerum decidentium suppleverunt. De quibus non est dubium quin digne quo tempore tardiores, eo Juda et prædictis apostatis dici debeant meliores: et plus longe Christo placuerit eorum successio et conversio vespertina, quam illorum recessio et præcipitatio matutina. Illi vero grossi qui aliis cadentibus pauci admodum restiterunt, et cum lapsis non elapsi cum succedentibus etiam perstiterunt; apostoli recte possunt intelligi, qui a Christo inter

primos et forte primitus eliguntur, et ab eo non prece, non pretio, non minarum impetu repelluntur. Quos cum aggrederetur Magister bonus diligentius convenire, utrum aliis retro abeuntibus et ipsi velient ire : Petrus ad loquendum promptior, quid intenderet non abscondit, sed præ cæteris (ut eorum primus et præcipuus) sic respondit : « Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes : et nos credidimus et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei (*Joan.* vi). » Petrus ergo inter duos velut ramusculos, videlicet inter legem et Evangelium delitescit, hinc inde fomentum sibi sumens ad persistendum fortiter invalescit; in amborum pausans consilio, super utrumque suaviter se inclinat, diligenter innitens alteri, prorsus ab altero non declinat. Intelligit enim quia lex vetus novam signis et ænigmatibus præfigurat, nova facit intelligi veterem, non obscurat; vetus novæ non præjudicat, sed præcurrit, nova non adversatur veteri, sed occurrit. Legislator et dator Evangelii videntur Petro non ab invicem dissidere, dum lex Christum prænuntiat, Christus legem non vult solvere, sed implere; et in ipso tanquam in angulo vetus novæ legi quadam convenientia connitur, cui Petrus innitens firmiter, munimento duplici custoditur. De quo et ipse ait : « Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in obscuro [*alias* caliginoso] loco (*II Petr.* i). » Hoc de veteri. Quid de novo? « Agite, ait, pœnitentiam et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi (*Act.* ii). » Petro igitur et ejus coapostolis, qui in Christum primitus crediderunt, et nonnullis recedentibus cum illo in suis tentationibus permanserunt; idem Christus tantam maturitatem morum, gratiæ suavitatem voluit impertire, ut certum sit eos vivendi merito, tam coævos quam posteros, prævenire. Illuic ordini nullus ordo, non apostolo vir alius potuit se conferre, ut nonnulli æstimant, non prior, non posterior vita et meritis anteferre; sed odore tam suaves, et maturitate fiunt operum tam maturi, ut eis digne satis tam præsentes cederent quam venturi. Quos cum ficus protulit, non tam malis præferendos, quam bonis utique meliores, majores instar montium, meritorum copia grossiores : recte Sponsa invitatur, ut tales revisere diutius non postponat, sed otio speciali aliquando proximorum negotium anteponat. Vult Sponsus ut non diu absens Virgo, apostolis adhuc adolescentulis sit molesta, sed gratanter eis loquens occultis conferat manifesta; fidem illorum roboret, rudem instruat intellectum, affectus inchoatos promoveat, et ducat ad perfectum. Vult, inquam, Virginem sollicitudine vigili laborare, ut rudes apostoli, sub vite sua, sub ficu sua caput valeant reclinare; et dum transeat præsens iniquitas, eisque dies plenius illucescat, unusquisque sub potenti manu Christi, sub umbra sancti Spiritus interim requiescat. Et ut cura Virginis elaboret in eisdem adolescentulis patienter et fructum speret proximum, si perstiterit diligenter : odorem, inquit, suum florentes vineæ jam dederunt, uvas dabunt autumnales quæ jam primo tempore floruerunt. Vineas dici æstimo conversas jam ad fidem animas singulorum, in quibus Dei vocatio miserentis operatur gratiam meritorum, quæ vernantes infusa temperie jam evidenter proferunt suum florem. Flos nondum fructu dives suum interim dat odorem. Et sicut locum vicinæ sua reddit præsentia flos amœnum, sic eumdem floris odor mundiorem efficit et serenum; dum in eo non serpentem, non reptile manere sustinet, non venenum, sed vi quadam indivisa reddit ab his omnibus alienum. Bonum florem, bonum illum odorem, dixerim, quo animam recens conversio sic honestat, ut primo pellat longius quidquid eam intrinsecus dehonestat, ut ad ejus primitias intuentis digne oculus hilarescat, et odorem ejus bonum venenosus livor non sustinens expavescat. Mali bonum nolunt vel nequeunt æquanimiter intueri, et a duobus dominis non potest locus justior possideri; sed cum flos recens, decens odor largo munere se diffundit, fugit culpa, virus excluditur, procul iniquitas se abscondit. Denique odor et fetor sibi dure invicem adversantur, et non bene conveniunt, nec in uno contubernio demorantur; sed cum virtus digne floret, et ejus opinio suaviter invalescit, annullatur vitium, et quidquid male est fetidum, evanescit. Cum Simon Petrus æstiva **184** florens gratia longe lateque odorem suum daret, et novam habendi nil proprium regulam larga munificentia promulgaret, nonnulli qui odore bono pasci munda conscientia voluerunt, possessionibus venditis ad pedes apostoli earum pretia posuerunt (*Act.* v). Verum Ananias et Saphyra qui venenosa fraude, mente perdita, laborabant, qui morbo avaritiæ tanquam internis febribus æstuabant, ad fastigium apostolicæ paupertatis nolentes liberaliter aspirare, ad odorem verbi hujus coacti sunt miserabiliter expirare. Sic Petrus, sic irradiant fratres qui convenerant novo flore ut lucentes coram hominibus totam domum repleant ex odore; tantusque invenitur rigor in Ecclesia præpollere, ut nec velit nec valeat Simon Magus Petrum, Nicolaus Stephanum sustinere (71). Bonæ quidem vineæ, quæ sic illo tempore floruerunt, felices multum animæ quæ odorem tam prævalidum protulerunt, in quarum consortio serpens invidia, fraus venefica non persistit, odori salutifero perditorum fetens malignitas non resistit. « Non poterant, inquit, resistere sapientiæ et Spiritui qui loquebatur (*Act.* vi). » Nostra autem nunc vineæ, cum dies mali sunt, non mediocriter hebetescunt, virtus obscurior, amor invalidus, merita negligentius elanguescunt, intra nostræ

(71) Ita coll. 244, 330, 361, damnabilem producit Nicolaum, unum de septem primis diaconis, a quo quidam hæretici spurcissimi, dicti Nicolaitæ; fueritne autem talis, an non, examinari solet ab iis qui scribunt in Acta apostolorum, c. vii, v. 5; Apoc. ii, 15, præsertim videatur illustrissimus cardinalis Baronius ad annum Domini 68.

conscientiæ claustra male proficiens morbus serpit, A sursum flores decolorat dum in radice tenera nos decerpit. Nobis igitur Virgo sancta nimis, ut video, demoratur, nobis dormit, vacat sibi, sua requie delectatur; super lævam Sponsi jacens, ejus dexteram speculatur, nostri forsitan obliviscens, suam solius curam agere gratulatur. Quis suscitabit eam? Quis dicet ei : « Exsurge, quare obdormis? » (*Psal.* XLIII.) Quia enim a labore et vigilantia languor et desidia nos remisit, et nos hostis intuens, torporem nostrum, nostra sabbata jam derisit, Virgo plenos foliis, sed flore et odore tenues non revisit, et jam pridem revisere culpis exigentibus intermisit. Quæ si nostrum reflorere florem viderit, senserit et odorem, non negabit surgere, et impendere diligentiam gratiorem; et quæ suis adolescentulis inventa est misericorditer B subvenire, nobis longe miserioribus ampliorem dignabitur misericordiam impertire. Non enim deest eis, quibus et Sponsum suum viderit non deesse, quibus illius præsentem gratiam noverit sic adesse, ut et odore non careant, et eumdem velint proximis non negare, sed datum sibi gratis, cæteris nihilominus gratis dare. Nam qui virtutem non habentes, virtutis speciem sibi sumunt, qui non student obtinere bene vivendi gratiam, sed præsumunt; odorem non suum, sed alienum potius largiuntur, dum virtutis præsumptæ, potius quam assumptæ formam dare cæteris moliuntur. Quæ vero virtutis alicujus donum gaudent veraciter se habere, illudque non abscondi sub modio, sed proximorum volunt oculis apparere, si ex eo suam magis ostentantium quam gloriam C intuentium aucupantur, odorem suum non dare, sed venundare verius affirmantur. Iis ergo tacitis qui odorem vel alienum dare, vel suum venundare convincuntur, eorum faciens mentionem, qui odorem suum dare, ut florentes vineæ, cognoscuntur; ad eos monet surgere Virginem, cura pervigili properare, et ne tardet admonita, hoc ipsum diligit iterare.

CAPUT XI.

Surge, inquit, *amica mea, Sponsa mea, et veni, columba mea, in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ.* Non sufficit amanti semel eam quam diligit admonere, sed iterat et inculcat, volens eam ad explendum monita non torpere; et ut corporis nesciam possit magis voluntariam promovere, studet eam blanditiis blandisque nominibus demulcere. Quam igitur amicam, columbam, formosam, cum primo *Surge* diceret, nominavit, iterum *surge* dicens, amicam et columbam nihilominus nominavit; Sponsæ nomen interserens, quod nusquam eum supra recolo nominasse, cum tamen inveniatur aliter eam sæpius appellasse. Quia Sponsæ amanti otium et Sponsi amplexibus inhærere, nil durius quam ab illo mentis aciem ad actus publicos retorquere, cum eam Sponsus monet et iterat ab eo quod plus amat paululum removeri, hoc illi nomen objicit quo eam novit ad obedientiam plus teneri. Videntur enim Sponsus et Sponsa quodam sacro vel sacrato mysterio sic vinciri, hunc iste illi terminum ponere quem non liceat præteriri, ut scilicet Sponsus geret curam, potens imperet, legem scribat; præbeat aurem sponsa, dictis obtemperet, amet imperium et subscribat. Cum igitur audit Virgo sponsam diligentius se vocari, memoraus non tam onus quam honorem, quo a vocante diligit obligari, intelligit non se Sponso debere vel in modico refragari, sed illius beneplacitum semper suæ salutis meritum arbitrari. Non enim eam deserit, cum ad dandum foris exemplum cæteris hanc invitat, cum suggerit ut ad horam, gratum illa contemplandi otium intermittat; non invidet ejus profectibus, cum ab his qui circumstant, ejus operam vult videri, sed eos vult proficere, qui bona ejus opera dilexerint intueri. **185** Ejus quippe sanctitatem sic ille intuentibus vult proponi, ut gaudeat illa propositam ventis et turbinibus non exponi; sic exire ad publicum, ostendique vult cæteris vel invitam, ut tamen illa sentiat imperantis cura vigili se munitam. Hoc est forte quod dicit : *Columba mea, in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ.* Sponsam, inquit, volo nonnunquam adolescentulis demonstrari, ut valeant et gaudeant exemplo necessario confortari; sed tamen eam nihilominus petræ foraminibus contineri, et incursus accipitris, hostilesque insidias longius prohiberi. Petra (satis notum est) Christus dicitur in figura, quæ ad tactum Moysi virgæ mysticæ percussura, reddit fontem, aquam fundit, largo munere dat fluenta : siti male aridus bibit populus et jumenta. Cujus petræ foramina, Christi vulnera, passio, mors dicuntur, quorum fides et dilectio munimen salutiferum largiuntur; in quorum vel memori diligentia, vel diligenti memoria quisquis in spe et silentio delitescet, nec præsentibus opprimetur, nec futuras molestias pertimescet. Nec absurdum æstimo, si Christi foramina, lex et gratia, misericordia et veritas, justitia et pax, et quævis similia nominentur, quæ aperta et comperta ab incursu malignantium nos tuentur : in quibus, id est in quorum digno si quis delituerit intellectu, et ad profectum evehunt, et nocivo eum liberant a defectu. Maceria vero simplex lapidum congeries appellatur, quæ instar sepis extensa cæmento medio non ligatur; sed levi quodam opere ad custo- D diam compacta vinearum, sepit eas et liberat ab incursu noxio bestiarum. Hæc autem maceria dici potest illa societas angelorum, quæ jussu Creatoris ordinata pridem ad custodiam electorum; ad persistendum firmius non indiget legis, non Evangelii ligatura, cui confirmata per gratiam conditionis primæ sufficit quadratura. Cujus cavernæ et internæ velut mansiunculæ vel recessus, quos patentes invenit quisquis digne vineas fuerit introgressus : cura et dilectio sunt, quas hominibus angeli videntur exhibere, quos columbarum similes a malignis volunt incursibus prohibere. Virgini ergo quæ ad revisendum florentes vineas invitatur, ut ad horam postponens otium, morum formam intuentibus largiatur; ipse qui invitat vitæ foramina et

cavernas maceriæ pollicetur, ut columba tali freta præsidio, fiducialibus expleat quod jubetur. Tu, ait, cujus vacare et videre devotio mentis ardet, surge et propera, nec timor aliquis te retardet, quia, etsi animus tuus secreto inhians publicum velut odit, non est tamen cur timeas, quam in suis petra foraminibus jam custodit. Bona petra, quæ manu sollicita fodientium aperitur, quæ aperta fodienti munimen salutiferum impertitur, quam et Sponsa non fossorio, sed desiderio meruit aperire, et in ea non fallacem fiduciam, sed fidam custodiam invenire. Ipsa quidem laboris degeneris impatiens terram fodere fastidivit, fastu vigens laudabili, non immergi lutulentis desideriis appetivit; sicut ille nequam servus, qui accepto Domini talento nimis sollicitus de jactura, fossa humo illud operuit, nec reddere voluit cum usura. « Abiens, inquit, fodit in terram; et abscondit pecuniam domini sui (*Matth.* XXV); » et infra : « Timens, inquit, abii, et abscondi talentum tuum in terra : ecce habes quod tuum est (*ibid.*). » Longe iste felicior si labori huic operam non dedisset, si terram lutulentam molli negligentia non fodisset ; si avaro domino, duplicato fenore gratius respondisset, et abscondi sic in petra, non in exteriores mitti tenebras meruisset : « Inutilem, inquit, servum ejicite in tenebras exteriores (*Matth.* XXV). » Denique illi qui foderunt manus et pedes Christi, latusque lancea foraverunt, nonnisi terræ dediti ad petram solidam non venerunt ; mollioribus inhærentes, mersi negligentius in profundum, mandatum primum nescientes, non tenuerunt simile vel secundum. Virgo ergo, etsi ab utero factum carnem optime Verbum novit, tamen secundum carnem, ejus excellentiam jam non novit ; sed in petra exaltatur, supra petram solidam pedem ponit, in petræ foraminibus columba nidificans, pullos ordinat et disponit. Supra petram, vel potius in petræ foraminibus constituta, rapaces vitat impetus, ab insidiis manet tuta; stans in ore foraminis gaudet florentes vineas intueri, et, ut magis proficiant, ab eisdem sustinet se videri. Digne ergo eidem Virgini cavernæ maceriæ non clauduntur, sed recessu patulo ad capiendum eam latius diffunduntur; et providentem vineis, sub divo, laborare æstu et pluvia non permittunt, sed circumstantes angeli curam ejus agere non omittunt. Denique ab antiquo in hac maceria cavernæ patuerunt, ex quo inde angeli lapsu perdito corruerunt, quas prudens architectus ex eisdem lapidibus noluit resarcire, sed loco decidentium, gratia et meritis homines introire. Et quoniam interrupta maceria exspectat per homines resarciri, nulli quam Sponsæ amplius diligit aperiri ; omnesque suos aditus, omnes illi exerit aperturas, ut libere virgo introeat quascunque sibi viderit profuturas. Cui in foraminibus petræ et in cavernis maceriæ refugium sic habenti, hoc munitæ præsidio nullos malignantium impetus jam timenti : Sponsus loqui adjiciens, ejus sibi faciem vult ostendi, forte sciro curiosus, utrum possit quid in ea reprehensibile deprehendi.

186 CAPUT XII.

Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis, et facies tua decora. Postquam in cavernis maceriæ, et in petræ foraminibus Virgo esse dicitur et columba, æstimo non tam gemens, quam securo munimine lætabunda; admonetur ut faciem tantis beneficiis enutritam, Sponso videndam offerat, decoris sui merito concupitam. Nihil enim jam in ea Sponsus æstimat residere, quod oblatum intuenti debeat displicere, cum secura mente velut jugi convivio facies hilarescat, et illius interna puritas in hujus superficie manifestius elucescat. Quod innuens Salomon : « Animus, ait, gaudens, ætatem floridam facit : spiritus tristis exsiccat ossa (*Prov.* XVII). » Cum ergo tristitia languet animus, mens ægrescit, consequenter siccantur ossa, facies contabescit; deformitatis conscia exire ad publicum erubescit; et, si forte optat, a diligente videri pertimescit. Virgo autem cujus, si qua fuit antea turpitudo, cujus jam gaudet animus, floret conscientiæ pulchritudo; audita voce Sponsi, pallio se degeneris verecundiæ non obducet, sed ostendet formam suam, quæ nimirum in facie plus elucet (72). Adam peccati conscius ad tristes tenebras mox recessit, tristi deformis facie Deo vocanti obviam non processit; sciens maculas sordium quas tristis culpa intulit faciei, non placituras Deo qui amator legitur speciei. Facies vero Virginis quam sibi Sponsus tam sollicite vult ostendi, sciens eam non sordere, non turpitudine sordida reprehendi; ejus est conscientia pollens quadam gratia singulari, cui præferri nulla, non denique potest mulier altera coæquari. Hæc enim et otium quærit ardentius, et invento novit suavius cæteris adgaudere, et injunctum negotium eo sanius quo patientius sustinere ; nunc per istam, nunc per illam semitam claudicare nescia, sic incedens, ut currat ad mandatum fines sibi positos non excedens. Cujusmodi conscientia nihil nisi Sponso fiducialiter se ostendit, quæ ad vocem imperantis quidquam sibi proprium non attendit; difficultate proposita excusationis pallium non obtendit; sed quidquid ille imperat, ista extensis manibus apprehendit. Hanc autem faciem signanter Sponsus ostendi sibi poscit, quia neque Virginem, nec alium quemvis hominem nisi per faciem recognoscit; et quo eam tersa fuligine viderit puriorem, eo gaudet se habere notitiam illius ampliorem. Quia tibi datum est bonis multiplicibus præeminere, volo ex perceptione præsentium talem fiduciam te habere, ut mihi non formides facie ad faciem apparere, conspicuam meo conspectui tuam conscientiam exhibere. Quæ cum se mihi quo purius, eo sæcurius ostentabit, consequenter et vox tua meis in auribus

(72) Respicit ad id quod dicitur Genes. XXXIV ante finem.

personabit; quia præsentata facie os tuum merito jam non claudis, sed erumpit confidenter gratiarum actio et vox laudis. Visa enim facie, privilegio gratiæ tam serena, intra claustra silentii jam non se continet vox amœna; sed ut facies visui digne conspicabilis et decora, sic vox auditui suavis redditur et sonora. Quæ enim Sponsum adhuc imperfectionis merito vel timet vel offendit, et ideo postulanti aut forte recusanti securam faciem non ostendit, hujus vox in illius auribus adhuc satis consona non erumpit, sonum cujus, ne dulcescat, aversa facies interrumpit. Vocem ergo Virginis Sponsus in suis auribus vult sonare, quam nimirum invenitur dulcedo nimia commendare, quæ suavis et jucunda soni consonantia dulcioris, inter voces sonat mulierum, sicut inter strepitus anserum vox oloris. Nulla quidem mulierum sic manus exerit ad præcepta, nullius consequenter exsultatio vel confessio sic accepta; nullius facies tanta conspicuat gratia vel decore, et ideo vox nullius melodia personat dulciore. *Vox*, inquit, *tua dulcis, et facies tua decora.* Ideo, ait, vocem tuam auris mea sinu patulo vult audire, quia illa istam sono invenitur consono delinire; et cujus visa facies tantæ placet merito speciei, vox gratiam accumulat prævisæ consona faciei. Bonus ordo, ut primum internæ facies conscientiæ decoretur, et sic vox digne sonans commendabilis prædicetur, quia cujus ob turpitudinem adhuc ostendi facies non meretur, ejusdem laus vel doctrina dulce satis sonare non videtur. Et forte cujusvis facies in silentio nonnullam habet gratiam et laudatur, cum ille scilicet juste vivit, nec facultas suppetit, vel necessitas expetit ut loquatur; cum Deo secretius munda cordis facie se præsentat, et hoc ipsum exterius vocis præconio non ostentat. Verum nunquam proficit, et nonnunquam officit vox clamosa, si non antecesserit voeem facies speciosa, quia et in ore peccatoris non est laus, sicut legitur, pretiosa, et cum odio disciplinæ narratio justitiæ est nihilominus odiosa (*Eccli.* xv). Virgo vero quæ majorem cæteris ducitur ad profectum, quam Sponsus et filius duci voluit ad perfectum; et facie decora floruit, miram proficiens in virtutem, et doctrina exemploque insonuit, digne audientium **187** ad salutem. Interna cujus facies nobis, hodieque ostendi appetit, dum nos amat, dum exemplo nos admonet, nobis loquitur, nobis clamat: in utroque studiosa nobis consulit, nobis favet, sui jam non sollicita, nobis trepidat, nobis pavet. Quod si noster caligat oculus, et auris (ut aspidum) obsurdescit, et si nobis absconditur illius facies, vox raucescit; nihilominus tamen in oculis Sponsi decor Virginis et nunc et tunc creditur floruisse, vox laudans et exsultans in eisdem auribus dulciter sonuisse. Ideo forte signanter ait: *Ostende mihi faciem tuam; sonet vox tua in auribus meis.* Etsi, ait, faciem videre volentibus non ostendis, si aures obturantibus vocis beneficium non impendis, mihi tamen et facies tua ostenditur, qui munera mea nequeo non videre, et vox meis sonat in auribus, cui eas dignum arbitror adhibere. Ut autem præsentia Virginis circumstantibus non esset otiosa, sed digne intuentibus adolescentulis fieret fructuosa: ab eis Sponsus voluit quæque noxia removeri, ut eam revisentem mererentur fructuosius intueri. Ideo addit: *Capite nobis*, etc.

CAPUT XIII.

Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit. Quos, nisi canes suos, videtur Sponsus ad capiendum vulpes parvulas invitare, ne bestiolæ seductrices intra vineas audeant latitare, quas in absentia canum inveniuntur rodere, lædere, demoliri, ut sit necesse canes ad capiendum eas sollicitos inveniri? Eos itaque Sponsus, quos custodiendis vitibus jam præfecit, quos prælatos Ecclesiis venandi quæque noxia guaros fecit; monet ut vigilent, et indagine sagaci fallaces bestiolas persequantur, insistant, nec desistant donec capiant quas venantur. De qualibus per Jeremiam: « Mittam, inquit, venatores multos et venabuntur eos (*Jer.* xvi). » Et in psalmo: « Lingua canum tuorum (*Psal.* lxvii). » Isti canes quibus jungere Sponsus voluit nostri curam, inchoantibus nobis astant, arcent dispendium vel jacturam; instant sollicite ut in ortu ipso mala nobis imminentia jam facescant, antequam negligentiæ vel ignorantiæ nostræ durius adincrescant. Nonnunquam enim præsens nos conversatio secretioribus gravat culpis, mollis quarum seductio latenter se ingerit instar vulpis; et per anfractus cæcos discurrens subdole, vult nesciri, et nos male providos eo licentius, quo latentius demoliri. Cumque majores nostri sua conveniunt nos doctrina, erudiunt nescios, devios arguunt disciplina; ostendunt unde tentatio veniens quo procedat, cui suggestioni quæ demolitio vel quæ denique mors succedat: cum recentes morbos lingua censoria reprehendunt, velut canes providi vulpes in nobis parvulas deprehendunt. Unde et qui jubentur hoc agere sollicitius et non curant, qui venari pigritantes somno suam negligentiam configurant: per Isaiam velut per canem alterum vocantur « canes muti (*Isa.* lvi), » dormientes et amantes somnia, loco vigilum constituti. Et nimirum nobis quoque incumbit multo amplius ea cura, ut scilicet invenari studeamus eadem vigiles in captura; et in nobis ipsis vulpes indagine sollicita persequamur, donec earum latebras odoratu venatorio prudenter assequamur. Quo cum venerimus, mala morbi semina, dum nova sunt, juxta poetam (73), opprimere; et ad petram parvulos nostros, juxta Prophetam (*Psal.* cxxxvi), debemus allidere; ne vel obducente ignorantia, vel abducente negligentia erroris devio seducamur, et in lapsus mortiferos, et tentationum laqueos inducamur. Nonnunquam enim tentatio subdola, vel nullam vel minimam se mentitur, animoque negli-

(73) Ovidium.

genti, fraudulento lenocinio sic blanditur, ut cum A annuiet sive attenuet quod in abscondito concupiscibiliter præsentitur, contemni postmodum faciat quod ei actualiter consentitur. Cumque mens seducta diligenti satis oculo non attendit quomodo serpit cancer, concepta nequitia quid intendit ; vulpem, quæ ante parvula, intulit se latenter, non parum nocuisse, demolitio ipsa vineæ indicat evidenter. Hujusmodi ergo vulpeculas quæ se mentibus nostris ingerunt fraudulenter, jubemur attendere, venari, capere diligenter, ut quod primo latuit velut in conclavi, sub pallio reverenter, erumpat et prodeat, et se tandem ostendi gaudeat impudenter. « Lætantur nonnulli, ut scriptum est, cum male fecerint : et exsultant in rebus pessimis (*Prov.* II). » Sed nonnulli aiunt (si tamen auditum memoriæ vestra diligentia commendavit) quod præsens hic libellus quem Salomon, ut ante dictum est, in modum dramatis ordinavit (74), verba in se continet nonnisi quatuor veluti personarum, quæ de amore nuptiali, de spiritali loquuntur castimonia nuptiarum. Sponsa enim et adolescentulæ, Sponsus et sodales Sponsi, velut personæ quatuor inducuntur, quæ ad texendum drama velut de scenis ad medium deducuntur, ut ab ipsis ad ipsas invicem **188** sermo fiat, et sermone vicario dramati epithalamico satisfiat. Sponsus ergo qui supra nunc Sponsæ, nunc adolescentulis est locutus, et quod Sponsæ congruit, grata diligentia prosecutus ; hic ad sodales suos sermonem convertere jam videtur, ut assistentes nuptiis, ad capturam vulpium exhortetur. Sodales autem Sponsi sanctos angelos dicunt esse, quos nimirum præsentibus constat nuptiis interesse, sicut nostis Gabrielem ad Virginem in principio missum esse, et tam illum, quam cæteros hominum ministerio non deesse. In his quidem nuptiis Sponsum non mediocris urget cura, ut provideat Virgini, sibique assistentibus profutura, ut Virgo prius et excellentius thalamo gaudeat nuptiali ; secundo, adolescentulæ non careant profectu spiritali. Adolescentularum nomine longe supra dictum est apostolos virosque apostolicos figurari, qui Matrem Sponsi Virginem affectu pedissequo videntur specialius comitari ; dum ejus partum admiratione sedula, fide solida diligunt venerari, ejusque fecunditatem, pariendo quoque, non coitu, sed spiritu filios imitari. Quos pastores et doctores vult Sponsus supra posse malignorum incursu spirituum non gravari, sed benigno angelorum affectu et patrocinio liberari, ut in flore primi temporis fraude vulpium vineæ non arescant, sed bonorum cura spirituum ad fructum serotinum invalescant. Bonos ergo spiritus, qui in hoc epithalamio sunt sodales, esse Sponsus monet sollicitos, ad profectus tendere nuptiales ; eis astare propius, eorum agere digne curam, quorum Virgo sollicita non vult exterminium vel læsuram. Est enim Virgini de adolescentulis sive apostolis multa cura, quorum conversatio sibi quidem est plurimum, multum cæteris profutura : a quibus angelorum sollicitudo præcipitur diligenter arcere nocitura, hoc studio vel ministerio tam Sponso quam Sponsæ non mediocriter placitura. Quibus loquens Sponsus ait : *Capite*, etc.

CAPUT XIV.

Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas. Vos, inquit, angeli quos non caro hominibus, non culpa malis spiritibus pares fecit, quos a facie Conditoris superbia vel inobedientia non projecit ; qui manetis, et permanetis mecum ab initio in perpetuum ut sodales, accepta similitudine gloriosi, non æternæ magnitudine cœæquales ; nobis, id est B mihi et Sponsæ nuptias celebrantibus volo sedulos vos adesse, quidquid obniti nititur, inefficax et invalidum per vos esse. Nonnulli quippe cum aperta violentia, plano tramite jam non currant, cæcis anfractibus illabentes, venenosis fraudibus insurrant ; et detrahentes Virgini, ejus resistere voluntatibus elaborant ; dum quod astruit illa de Christo, dolo dissuasorio decolorant. Dissuadent ne vel occulta Christi divinitas fidei oculo videatur, vel quam fides viderit, ne firmiter animo diligatur ; et incutiunt durum ignorantiæ vel timoris colaphum negaturis, vel inserunt amorem visibilium, fidem invisibilium neglecturis. Qui sunt isti, nisi nequam dæmones docti malitia, pleni fraude, qui nihil sanctum diligunt, nihil appetunt dignum laude ; quibus C cum deest violentia, adest amor et peritia seducendi, et juxta quemdam ethnicum (75), mille artes et eo amplius sunt nocendi ? Isti artis miræ versutia, non jure potentiæ, non virtutis, seducunt Judam Iscariot avarum pecuniæ magis quam salutis ; et ne magistrum diligat ; dolo multiplici dissuadent, eumque reum odit proditorem fieri persuadent. « Cum misisset, inquit, diabolus in cor ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis (*Joan.* XIII). » Isti Petrum Simonem qui paulo ante sortem se promiserat ad constandum, timoris tonitruo paulo post concutiunt ad negandum ; et intra bestiarum fauces subdolas negator subitus deperisset, si non ei Magistri miserentis potens oratio subvenisset : « Simon, inquit, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te, ut D non deficiat fides tua (*Luc.* XXII). » Nec solum ante resurrectionem Christi apostolorum numerum versutia malignantium decurtavit, sed et post resurrectionem electis diaconibus laqueum præparavit, in quem, etsi Stephanum plenum fide et spiritu, vel quinque reliquos non induxit, septimum tamen advenam Nicolaum ad novam hæresim introduxit. Fraudulentam quorum versutiam recte Sponsus vulpium nomine designavit, cujusmodi animalia multis natura viribus non armavit, sed tanta calliditate, tanto ea munivit fraudium refugio diversa-

(74) Vide supra in initio, ante explic. capit I Canticorum.

(75) Ovidium,

rum, ut dicantur in Evangelio multiplices in nobis habere recessus fovearum : « Vulpes, inquit, foveas habent (*Luc.* IX). » Habent dæmones recessus absconditos, et latibula tenebrosa, habent discursus investigabiles et vestigia tortuosa ; adeo ut simplex quisque ad investigandum ea non facile pedem mittat, cum ea videre aut non possit, aut si forte viderit, mox amittat. Aliquando vulpes, cum videtur eam famis necessitas perurgere, ad refugium fraudis currens, fingit mortuam se jacere ; et cum aves accesserint, sperantes pastum in cadavere mortuo se habere, **189** illa rapit improvidas, gaudens victoriam de viventibus obtinere. Sic ille nequam spiritus qui semper invenitur nostram perniciem esurire, cum apertis non potest retibus pennatos quoslibet irretire (sicut enim Scriptura meminit (*Prov.* I), et affirmat veritas expertorum, frustra rete jacitur ante oculos pennatorum) fingit sese mortuum, et adversus justos penitus nil valere, credit, et velut jam concedit illos ad bona quæ voluerint prævalere. Qui cum stare se æstimant quasi deinceps non casuri, profectu diutino congaudentes usu plurimo jam securi ; accedunt nonnunquam ad hoc mundi morticinum, appetentes paulo immoderatius transitura, nil credentes inesse noxium, sed magis usibus necessariis profutura. At ille nequam, tenens memoriter ne tangatur morticinum lege pristina prohiberi (*Levit.* II), videns justos, legis scriptæ reos vel ad modicum jam teneri ; incautos temporalium appetitus esse judicans sui juris, male subito reviviscens, manum fortem injicit avibus perituris. Sic nimirum qui capere se putabant, et in suit capta usibus retorquere, inveniuntur capi, et viventes mortuis subjacere, quia, dum culparum morticina vivi paulo incautius concupiscunt, in vivorum perniciem, illa velut mortua, fortiter et veraciter reviviscunt. Samson ille prudentius vulpes exsecrans fraudulentas, viventes apprehendit, nec minus tenuit quam trecentas ; binasque simul alligans, liberis capitibus, vinctis caudis, supposito caudis igne, mysterium texuit dignum laudis (*Judic.* XV). Samson iste prudens, qui et brachio dicitur esse fortis, qui prudenti fortitudine abstulisse creditur portas mortis ; hujus, de qua sermo est, nostræ Virginis est dilectus, quem Deum et hominem verax fidei prædicat intellectus. Qui non unam, non duas tantum, sed trecentas vulpes pariter apprehendit, quia omnem malitiam omnium malignorum spirituum deprehendit ; sic homo ut et Deus attendit omnia circumspecte, nec apparet ejus conspectui quidpiam imperfecte. Centenario, sicut notis, quævis perfectio figuratur, et perfectio centena triplicari non incongrue memoratur, cum propter id quod maligni spiritus nobis vel tenuiter suggesserint in affectum, quod verbo, quod opere qualemcunque traxerint ad effectum, omnes illos judex iste severior unca manu colligit ad perfectum, et omnibus ignem parans, trahit conctos miserabilem ad defectum. Et quidem nunc tanquam soluto capite, A ore libero nequam spiritus debacchantur, sed postrema eorum insolubiliter alligantur ; et cum in fine rerum interdicitur eis possibilitas sæviendi, igne meritis reddito, urget eos labor indeficiens patiendi. De quo in Evangelio : « Ignem, inquit, æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth.* XXV). » Et Paulus : « Cujus, ait, consummatio in combustionem (*Hebr.* VI). » Interim vero dum adhuc illa consummatio differetur, dum postrema combustio colligatis nondum vulpibus inferetur ; sodales suos Sponsus, id est bonos angelos, vult diligentius admonere, ut ad capiendum malos velint diligentiam adhibere. Quia enim homines impugnati a dæmonibus repleti multis miseriis non subsistunt, si spiritus administratorii nocentium B insidiis non resistunt ; accedunt boni, et malorum fraudulentias deprehendunt, deprehensas, hominibus (ut sibi caute caveant) præostendunt. Ad hoc quippe hominibus administratorii spiritus sunt prælati, ad hoc illorum curæ et custodiæ deputati ; ut quod illi non prævalent natura et negligentia tardiores, isti, quos tam natura quam meritum longe reddidit acriores, prævideant, præcaveant, præmoneant homines, et adjuvent ad cavendum ; nequando inimici exsultent et insultent, et dicant : Prævaluimus ad nocendum. Homo quidem infirmior parare vel reparare volens internæ mœnia sanctitatis, restaurare Hierusalem, resarcire interrupta olim dirutæ civitatis ; multos habet qui impetunt et impediunt laborem improbum sic instantis ; qui cum C vident, invident, et ut minus, deridentvigilem instantiam laborantis. Qui, quando attendunt per se non prævalidum ad structuram, vix illæso vestigio evadere irrisionem hostium vel pressuram ; inchoatum opus despiciunt, nec posse duci asserunt ad perfectum, sed derisorio saltu vulpes transituras leviter imperfectum. Unde apud Esdram Tobias Ammanites : « Si ascenderit, inquit, vulpes, transiliet murum eorum lapideum (*II Esdr.* IV). » Et subditur : « Audi, Deus noster, quia facti sumus despectui, ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes (*ibid.*). » Videtis nequam æmulos laborem ædificantium irridere, et illis proficientibus de D futuro saltu vulpium jam gaudere ; quorum derisui, vel præsumpto jam saltui ad plenum illorum infirmitas non resistit, si eis laborantibus angelorum solers custodia non assistit. Quia igitur in restaurando mentis ædificio justorum sedulitas elaborat, et opus inchoatum nonnunquam irrisio vel oppressio malignantium decolorat ; sodales suos Sponsus monet instantius et instigat, quorum cura valentior fraudulentias impugnantium plenius investigat. Vos, ait, qui potestis invidorum spirituum versutias visu agili prævenire, capite nobis vulpes, quæ se putant murum ædificantium transilire ; ne, quod illi ædificant, istarum saltus dedecens inhonoret, vel, quod civitas reformatur, quævis hostium **190** fraudulentia decoloret. Qui dicunt, ait Isaias, « animæ meæ :

incurvare, ut transeamus (*Isa.* LI). » Quo contra et Nahum propheta : « Non adjiciet, inquit, ultra, ut pertranseat in te Belial (*Nahum.* I). » Quis dabit ut in nobis ultra Belial non adjiciat pertransire, nec opus ædificii vulpes habens contemptui transilire; nisi sodales Sponsi, qui mandantur in hoc hominibus subvenire, et saltus vel assultus derisorios prudenti vigilantia prævenire? Capiant igitur nobis vulpes, dum parvulæ et adhuc invalidæ videntur inveniri, ne grandescant et transeant murum, qui parvus potest facile transiliri; cujus si parvitatem saltu libero concessæ fuerint experiri, proficientes in pejus, nostras festinabunt vineas demoliri. Quæ cum florent et ad fructum æstiva sperant tempestate promoveri, necesse est vulpeculas inde longius removeri; vel digna providentia sic earum fraudulentias deprehendi, ne (etsi velint) valeant habere in proficientibus vim nocendi.

CAPUT XV.

Nam vinea nostra floruit. Qui paulo ante (vineas) consequenter (vineam) nominat singularem, cum potius de numero singulari soleat numerando fieri transitus ad pluralem; per hoc innuens quod animas quibus dare Sponsus vitam voluit salutarem, unione fidei et consensus, in cœtum redigit popularem. « Nos, inquiunt, populus ejus; et oves pascuæ ejus (*Psal.* XCIX). » Et dicunt se (populum) ut fidei singularitas commendetur, et (oves) se appellant, ut multorum diversitas demonstretur, quia multos vel in fasciculum vel in manipulum unitas colligit opportuna, unumque reddit populum unus Dominus, fides una. Ut autem expressius hujusmodi videatur unitas commendari, in eis quos apostolos in unum Christus voluit congregari (*Act.* IV), sic amor simul omnia possidendi longe fecit quidquid obstitit importunum, ut anima cunctis una, et cor esset omnibus unum (*Act.* II). Ista forte vinea specialiter dicitur flornisse, cui die quinquagesimo suum Sponsus legitur spiritum infudisse; quæ novo dives munere, novæ fervens amore sanctitatis, novos et inauditos protulit voluntariæ flosculos paupertatis. De qua prædictum est : « Vinea Domini Sabaoth domus Israel est (*Isa.* V). » Recte vinea Domini Sabaoth miros flores proferens, fructus æque mirabiles prolatura, domus Israel appellatur, cæcitate procul dubio non obscura, domus spe Deum videns in præsenti, postmodum revisura, multum gaudens ea fide, specie plurimum gavisura. Intra hujus septa vineæ vulpes decet parvulas non admitti, vel, si forte admissæ fuerint, manere diutius non permitti; sed cum Ananiam et Saphyram (*Act.* V) adhuc male teneros occulta fuerint avaritia demolitæ, capi eas citius, ne procedant et expleant fraudis malitiam concupitæ. Sodales enim Sponsi Petro fideliter assistentes, et occultum morsum vulpeculæ in falsis fratribus ostendentes, non permittunt in reliquas venenosas illius tendiculas passim tendi, dolentque seductrices suum frangi propositum, suas fraudulentias deprehendi. Quibus enim ad salutem A senserint angeli se præesse, et de illis cognoverint Sponso veraciter curam esse; eos nolunt nec sufferunt terræ deditos vulpium partes esse (*Psal.* LXII), sed præmonent et adjuvant illarum fraudibus non subesse. In hoc ergo tempore vulpes non immerito parvulæ perhibentur, dum facile a rapina angelorum ministerio prohibentur; quæ, cum finis temporum venerit, malitiosius jam grandescent, cum scilicet viribus effrenatis, ad sæviendum quo brevius, eo liberius incandescent (*Apoc.* XX). Tunc sollicitudo angelica velut non sufficiens, ad majorem illas audientiam provocabit, et ipse noster Samson igne supposito caudas omnium alligabit; et in messes allophylorum festinabit immissio vulpium desævire, ut tam istarum quam illorum opera uno B mereantur incendio deperire. Nequam enim tunc spiritus igne peremptorio, sed non consumptorio deperibunt, homines quoque mali morte nihilominus immortali miserabiliter interibunt; illi posterioribus insolubiliter colligatis ad libertatem nequitiæ non redibunt, istorum velut allophylorum messes, tam opera quam et operum spes peribunt. Quod quia procul a vineis sua Sponsus benevolentia vult arceri, et angelos ad arcendum illud, dum tempus congruit, adhiberi; Sponsa gaudet et eo magis amanti Sponso modo simili diligit respondere, quo eum proniorem erga suas videt adolescentulas se habere. De quo subdit : *Dilectus*, etc.

CAPUT XVI.

Dilectus meus mihi et ego illi qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Quid sibi vult, C quod cum de dilecto loquitur hic dilecta, ejus hæc locutio videtur aliquantulum imperfecta; **191** nec in ea sensus plenior invenitur, si non ad inveniendum foris aliquid subauditur? Quid autem verius, quid certius velit ipsa quæ loquitur subaudiri, facile, ut arbitror, non potest ad liquidum inveniri, ab his præcipue quos constat mentis caligine præpediri, nec sibi Scripturarum occulta merentur aperiri, quia ergo tenuis intellectu, meritis non abundo, supplementum verbi hujus ipse mihi et non alius sic abscondo, ut et loquentem non arguam et ejus verbum sensu devio non infirmem, dum si quid illic dixero, magis conjiciam quam affirmem. Paulo supra dicens Virgo : *Dilectus meus mihi*, addidit : « loquitur, » D et « Dilectus, inquit, meus loquitur mihi; » nec videtur ea constructio subauditionis nubilo circumventa; quæ instructa partibus necessariis, plane sufficiens est inventa. Nunc vero dicens : *Dilectus meus mihi;* non adjunxit, quod vel faciat ut loquatur, ut quid horum subaudiri velit, dubium relinquatur; et quo illud incertius, eo conceditur cuivis liberius invenire, quidquid præsenti loco licenter viderit convenire. Denique amor intemperans sua ipsius vix sufferens incentiva, verba sæpe non invenit affectuum suorum plenius expressiva; et ideo nonnunquam invenitur ejus locutio suspensiva, aut, ut dicam amplius, brevi supellectile defectiva. Cum enim ad id quo æstuat, toto desiderio se extendit,

illi soli tenendo inhians, cuncta reliqua parvipendit; et si forte verbum de illo faciat, tempus, modum, ordinem non attendit, et dum modo totum desideret, verbo totum exprimere non contendit. Inde illa in Evangelio, sublato quod amabat, nesciens nisi flere, solum tenens animo cujus sepulcrum dolebat vacuum apparere, videns quemdam subito, et errante oculo æstimans hortulanum, grammaticam non satis memorans, non timens aliquem Priscianum: « Domine, ait si tu sustulisti eum, dicito mihi; et ego cum tollam (*Joan.* xx). » Quæ de eo nil ante dixerat inconsideratius eum ponit, et ad quem eum referat verbo digne prævio non exponit; auditori putans sufficere quod ipsa plene cogitat, plene sentit, etsi pleno ejusdem sensui semiplena foris locutio plenius non consentit. Nec mirandum si amor absconditus, cum ad ostensionem sui opem exigit alienam, locutionem sibi satis putat sufficere semiplenam; qui plerumque suspirio, plerumque solo etiam desiderio verbosatur, audirique non desperat, etsi pleno verborum strepitu non loquatur. Hujus ergo amoris gratiam nostra sedule Virgo pensans, perceptamque illius copiam copioso eloquio non compensans; intra cordis absconditum miros motus inexplicabili modo claudit, et vel tenuiter evaporans verbis illi paucioribus sic applaudit, ut loquendo et notum auditori faciat hunc amorem; et curtata verborum supellectile suspensum deserat auditorem. *Dilectus*, inquit, *meus mihi, et ego illi*. Ille, inquam, dat mihi quod suum est, et ego illi do quod meum est, ut ei sua mea, et mea sua sint: et sic nostra pariter habeamus, et quod exigunt jura sponsalia, nobis esse cuncta communia gaudeamus. Cujusmodi sensus, si in verbis istis credi potest congruentius elucere, videtur Sponsa Sponso ad id quod ille dixerat respondere; qui præcipiens vulpes capi, eo quod vinea floruisset, eam nostram appellavit, neque verbis consequentibus demonstravit unde hæc communio commendabilis accidisset. Non enim dixit: Vinea mea vel tua, sed: « vinea nostra floruit. » Quod verbum prudens Virgo aure sedula diligenter advertens, Sponso veluti recedente, ad prædictas iterum adolescentulas se convertens; de illo gaudet loqui, verbisque paucioribus intimare unde hæc sit communio, quam Sponsus voluit designare. Ut non sua, inquit, non mea, sed magis « nostra vinea » posset dici, vicaria fecit collatio per quam duo pariter sunt amici, quia ille dignatione sua ancillam humilem me respexit, respicientis gratiam mea humilitas non despexit; ille meo forte non merito, sed suo beneplacito me dilexit, mea dilectæ fides diligendum illum digne pro meritis intellexit. Verbum caro disponens fieri, meo ancillæ utero se infudit, in me ex me carnem sumens sua gratia me perfudit: ego meipsam obtuli, contuli carnem meam, obedientiæ me addixi, jubentis beneplacito modum, metam, ordinem non præfixi; mea carne, quam assumens ab omni vitio sic exemit, eam, quæ floruisse dicta est, emit sibi vineam vel redemit; et quæ, cum adhuc arescerel, emitur vel redimitur carne nostra, cum jam florens diligitur, signanter et dicitur esse nostra. Si patriarchæ olim quos constat post invicem uno patre, licet, sicut meministis, non omnes genitos una matre (*Gen.* xxix, xxx); dicunt de penultimo Joseph, « Frater enim et caro nostra est (*Gen.* xxxvii); » quanto magis Mater Sponsi, Sponsa filii potest dicere, caro nostra? et de vinea quæ hac carne redimitur, item filius dicit « nostra? » Dilectus, inquit, meus mihi quod suum erat dedit, cujus beneficium, cujus in omnibus misericordia me præcedit; et ego illi quod meum erat obtuli vice digna, ut deinceps et rerum et verborum nobis communio sit benigna. Ille quoque mihi monita vel imperium dat surgendi, et ego illi offero aurem promptulam audiendi; ille ut surgam et properem hortatur, et admonet diligenter, ego illi resignans otium, laborem suffero patienter. Dilectus meus mihi est, quid? nisi diligens vel dilectus? **192** et ego illi refero, quid? nisi dona similis diligentiæ vel affectus? ut ejus qui primus et longe est præcipuus, sit dilectio primitiva, et mea non nisi suo munere sit redditio secutiva. Dilectus meus mihi dat mandatum, dat benedictionem, nihilominus cum mandato, ego illi per viam mandatorum corde cursum agilem dilatato; ille mihi auxilium, ego illi obsequium; ille mihi benevolentiam, ego illi obedientiam; ille mihi dat quod est gratiæ, quod amoris, ego illi quod reverentiæ, quod honoris. Mihi dilectus, meus munus confert salutiferum indigenti, ego illi refero affectum voluntarium exigenti; et qui Deus magnus et præpotens ex me voluit homo nasci, mea non tam inter ubera quam inter lilia gaudet pasci. Qui olim patriarcham Jacob a juventute sua pavit, qui multo recentius de quinque panibus quinque millia hominum satiavit (*Matth.* xiv), unde sic indigens, vel potentiæ suæ negligens ut pascatur, cum pasci, non potentiæ, sed indigentiæ videatur? Denique cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit (*Matth.* iv). Cui nequam ille diabolus proponens lapides ut tentaret, non suggessit ut eos dicto in lilia transmutaret, putans illum non voluntario, sed necessario defectu aliorum instar hominum esurire, et ob hoc esurienti panes magis, quam lilia convenire. Tu, ait, fauces cujus, ut sentio, lassante jejunio sunt inanes, dic ut lapides isti efficaci potentia fiant panes; quia, dum esuries subtractis panibus est jejuna, liliorum species (etsi forte oculis) non est faucibus opportuna. Quamvis nonnunquam et oculi suam videantur esuriem sustinere, cum scilicet pruriunt ad videndum, nec se prævalent continere; et cum eis concupitæ rei deoperta species indulgetur, eorum curiositas pasci non incongrue perhibetur. Hoc est forte quod Virgo asserit inter lilia pasci Sponsum, eo quod ejus oculis res optata non tam verbo quam specie dat responsum; et aviditas gratiosa, æstusque fervention amatorum, non gustu, non sapore, sed visu vel odore pascitur liliorum. Propter quod

e. signanter ille non pasci liliis, sed inter lilia memoratur, inter quæ versans, et conversans eorum decore odorifero gratulatur; et sicut Virgo amore languida malis vel floribus vult fulciri, sic iste inter lilia grato eorum munere deliniri. Quid autem vel candet hilarius vel fragrat suavius quam in Sponsa matre integritas virginalis, fides cor purificans, fecunditas pudicitiæ matronalis; munditia, innocentia, dilectio spiritalis, morum suavitas, forma justitiæ, excellentia meriti specialis? Inter quæ Sponsus velut calle graditur spatioso, videns et arridens visu pascitur gratioso; decore et odore meritorum excellentium delectatur, ipse flos et lilium inventa similitudine gratulatur. Ipse etenim florem campi, et lilium convallium se fatetur, et in Sponsa Virgine vernantem quoque lilii gratiam intuetur; et sic inter utrumque pasci quodam gaudio se ostentat, dum subtili discursu, nunc plenius Virgini se præsentat, nunc ad sua se referens, reddit se incomprehensibilem et absentat, neque enim vel in sinu patris, nobis invidens, assidue se abscondit, vel in matris gremio assidua quasi benevolentia se refundit; sed ab illo exiens, ad istam dignatione humili nunc excurrit, et ab illa se subtrahens, ad illius thronum inaccessibilem nunc recurrit. Excursus ejus a patre, ait Ambrosius (76), recursus ejus ad patrem. Hanc Sponsi voluntatem, qua nunc absens Virgini, nunc præsentior invenitur, qua nunc supra hominem, nunc ultra hominem adesse comperitur; Virgo diligens et dilecta manere illi, propriam experitur, dum adhuc manent umbræ, et ad diei sequentis gratiam non venitur.

CAPUT XVII.

Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Nam cum inclinata nocte nil obscurum, nil in nobis noxium jam incurret, et ortu matutino spirabit aura lenior, indeficiens lux occurret; Sponsus forte jam inter lilia, pascendi gratia, non discurret, dum semel nobis visus ad proprium abscondendus iterum non recurret. Extunc quippe, et deinceps inter utrumque lilium non pascetur, non vel alterum deserens, vel se ad alterum referens ostendetur; sed sic in uno erit, ut assidue alteri præsentetur, imo sic in utroque ut neutri vel ad modicum absentetur. « Ego, inquit, in Patre, et Pater in me (*Joan.* XIV); » et infra de Spiritu: « Apud vos, inquit, manebit, et in vobis erit (*ibid.*). » Igitur Deus in Deo, Deus in seipso manens, continens omnia semper erit, nihilominus et in omnibus omnia Deus erit; et qui quando vult, quo modo vult, et ubi vult, modo spirat, omnis diurno vel magis diuturno perfundens lumine tunc aspirat. Cui enim dum hic vivitur, sanctus ille spiritus digne spirat, cui non solum ad vitam, sed ad vitalem vitam benigno munere se inspirat; ei dies lucidior additamento ineffabili tunc aspirat, adversus quem antiqua nox, umbrarum deinceps importunitas non conspirat; Deus quippe dies est, dies occasum **193** nesciens, dies una, cujus et nunc spiratio, et tunc magis aspiratio non mediocriter opportuna. Dies qua plenius aspirante inclinantur umbræ, cedunt tenebræ nocturnales, expelluntur denter superos, deprimuntur usque ad inferos nequam spiritus, vel nequitiæ spiritales. Infelices quidem umbræ, quæ die aspirante coguntur inclinari, cervice conquassata, pœnis infernalibus aggravari: sæviendi perdita potestate, non angustia patiendi, exsecrantur suam gravem essentiam vel æternam male miseriam existendi. Longe feliciores, si ad nihilum redigi mererentur, si, ut nequam potentia, sic et prorsus essentia privarentur, quia malo vel homini, vel angelo erit melius jam non esse, quam in tanta non nocendi sed patiendi miseria semper esse. Verum hujusmodi umbræ, tenebrarum confusio, vox obscura: malignorum potestas spirituum quod inique gessit tandem plenius receptura; diei aspirantis impatiens fasce duro graviter inclinatur, ignique ultorio, et vermi vivido irremediabiliter deputatur. Interim vero dum differtur mundi consummatio, ultimus finis rerum, vel dum prædictæ Virgini nondum præsto suorum terminus est dierum: ire sponsus et redire, nec manere stabilis invenitur, dilectusque diligenti pleniorem sui copiam non largitur. Nunc cœlo vicinior longe tanquam factus a Virgine vult requiri, nunc terris appropinquans permittit raptim et ad modicum se sentiri: illic præsentior videtur longius hinc abesse; illinc autem regredi, cum Virgini proximus vult adesse. Ergo inter lilia non incongrue dicitur conversari, excursu et recursu instar instabilium delectari: inter duo pasci littora, ad eorum quodlibet fixo vestigio non converti: modo absens, præsens modo, abire citius, mox reverti. Ad quem Virgo subinfert: *Revertere*, etc.

CAPUT XVIII.

Revertere, dilecte mi: similis esto capreæ hinnuloque cervorum, super montes Bethel. Quæ præcedens capitulum de Sponso adolescentulis est locuta, vel forte sibi ipsi in secreto mentis cubiculo constituta: propositum loquendi tenorem non est diutius prosecuta, sed ad illum facit apostrophen a quo sibi creditur destituta. Amor insufficiens, consequenter et impatiens invenitur, carere non vult eo quem semel gratum, semel suavissimum experitur; et quidquid vel offertur vel confertur suspiranti avide præter illum, fastu digno despicit, nec ei quidquam sufficit, donec referat se ad illum. Quo igitur necdum frui valet ejus faciem plenius intuendo, ad eum apostrophen frequenter facere vult loquendo; et cum de ipso loquitur ad ipsum, mox compellitur verbo precatorio retorqueri, ut ab eo quem videre desiderat, eo desiderio digna sit vel videri. Quia vero sua mortalitate obvia sentit illum frequentius recedere vel averti, nihil cum sollicitius postulat

(76 in hymno De Natali Domini.

quam reverti, ut revertens et advertens quo amore Virgo tenera teneatur, ille amanti gratiam et largiorem sui copiam largiatur. Ut autem ille vel abire longius vel morari diutius non apponat, congruum ducit Virgo, ut postulationi meritum interponat, ut, etsi forte preces ille exaudire citius non disponat, sua ipsius compulsus æquitate, postulantis meritum non postponat. *Revertere*, ait, *dilecte mi*. Si enim, ait, quem non diligo, magnum aliquid deprecarer, repulsam pati fraudarique a desiderio non mirarer; sed cum preces fundo, cum expando manus supplices ad dilectum, unde tibi duritia, ut quod postulo, non ducas ad effectum? Quis enim tam severus, tam austerus, ut si tenere diligi se perpendat, par pari prompta benevolentia non rependat: et dilectus diligenti postulatum beneficium non impendat, ut jura sive leges amoris durior non offendat? Amor verus et sincerus aurem diutius non avertit, danti gratum et optatum non negat similia, contraria non impertit: ejus quæ pure diligit, tenetur et afficitur multa cura, diligentem amplectitur, teneroque affectui respondet cum usura. Denique tu Scripturæ testimonio diligentem diligere te dixisti (*Prov.* VIII), imo etiam nonnullos (ut experti prædicant) antequam diligerent, dilexisti (*I Joan.* IV); et qui meritis non præcedentibus prior diligere laudabiliter prædicaris, quis non durum judicet, si preces bene promerentium aspernaris? Certum est autem quia diligens diligi promeretur, et quæ digna est diligi, a justo consequenter fraudari desiderio non meretur: præsertim cum non ea quæ sua sunt, instar quorumdam carnalium aucupetur, sed solum te, nec nisi propter te, præsentem fieri deprecetur. *Revertere, dilecte mi*. Tu, ait, cujus amore teneor, respectu cujus cætera mihi sordent, cujus gravor absentia, dum me pungunt præsentia, sive mordent, qui cum crederis præsto esse, subito te avertis, gravamen vix ferendum incutiens rudibus, inexpertis; tu, quæso, convertere, ut revocanti benevolum te ostentes, imo (ut plus dicam) revertere, ut amanti optata dulcedine te præsentes. Redde, inquam, libentius, quod libens frequentius jam dedisti, diligenti redde quod meruit, qui necdum meritam dilexisti: itera **194** jam ex debito quod antea gratuito contulisti, vel potius revertere tandem conferens quod diligentibus promisisti. Promisisti quippe finito vitæ cursu, facie ad faciem te videri (*I Cor.* XIII), videntes satiari plenitudine satiatos fastidio non teneri: tua lætos præsentia non deinceps absentia nos gravari, nulla pressos molestia, tua semper tecum in gloria nos lætari. Ad hoc ergo te reverti volo et postulo, mi dilecte, ut quod aliquantulum gustavi et vidi per speculum imperfecte: sublato carnis obice, mortalitate penitus relegata, perfectius jam teneam et videam facie revelata. Quia vero fervens desiderium largitate præsentium non expletur, et inexpletus amor ad præstolandum absentia satis patiens non habetur; rogat Virgo ut non solum is quem diligit revertatur, sed revertens capreæ, hinnuloque cervorum similis habeatur. « Similis, inquit, esto capreæ, hinnuloque cervorum (*supra* IV). » Caprea, ut supra dictum nostis, hanc habet vim in oculis naturalem, ut cernat et discernat cito sibi congruentiam pascualem: et vel in cursu dijudicet quid sibi utile, quid conveniens ad edendum, quid vero inconveniens, et ob hoc sui merito respuendum. Hinnulus autem cervorum, cui et ætas junior et natura potentior suffragatur, cursu fertur præpeti, et ubi vult subito præsentatur: tantumque sibi esse velocitatis privilegium gratulatur, ut inter feras reliquas non tam pedes quam pennatos pedes habere videatur. Cum igitur Virgo sponsum hujusmodi animalibus similem rogat esse, ostendit fidentem sibi et securam conscientiam non deesse, quam in præsentiarum tam ignorantia quam negligentia non accusat, et hoc sibi volens cito retribui, videri antea non recusat. Tu, ait, cujus præsentiam meus diligentis animus concupiscit, ad cujus reditum mea nequaquam conscientia contremiscit: scrutare et perspice quanto desiderio, qua instantia te affectem, quo affectu, quo amore postpositis præsentibus venturum solummodo te exspectem. Esto similis capreæ, ut interiora mea diligentius perscruteris, et quid bene, quid melius vel postponam vel præponam discutere, vel discernere non graveris: et cum pro certo noveris quid in me virtus singula mereatur, ad reddendum quod meruit, tua justitia velox tanquam hinnulus, habeatur. Ad recipiendum quidem præmii beneficium adeo sum festina, ut me non terreat præcedens scrutinium et discussio repentina: tantoque æstu desidero agilem hinnuli benevolentiam advenire, ut non recusem capreæ subtilem vigilantiam præsentire. Novi enim quod ad lætitiam pleniorem hinnuli mihi gratia non accedat, si ad discutiendum conscientiam interiorem veritas capreæ non præcedat: nec meum hujus hilaris adventatio desiderium consummabit, si dignum consummari non vera illius discussio primitus judicabit. « Judica ergo et discerne causam meam » non solum « de gente non sancta (*Psal.* XLII), » quæ mihi nullatenus comparatur, sed et de gente sancta, cujus mihi comparata sanctitas non æquatur: quæ forte scrutinium reformidans sic superventura gloria vult vestiri, ut non antea compellatur vannum discussoriam experiri. Nesciens enim utrum odio digna sit an amore (*Eccle.* IX), timens servit, et exsultat Domino cum tremore: nunc se in illum efferens spe optati muneris hilarescit, nunc se ad se referens, eo severum quo et verum scrutinium pertimescit. « Quis scit, ait, si convertatur et ignoscat; et relinquat post se benedictionem? » (*Joel.* II.) Virgo vero dilectum suum procul dubio scit converti, conversum fiducialiter postulat et reverti: suaque interiora subtili revertentis intuitu vult adverti, certum habens quovis ariete constans mentis ædificium non everti. In qua igitur perspicax oculus capreæ invenerit nil non suum, in ea consequenter dabit hinnuli benevolentia saltum suum; et cujus

conscientiam præcurrens judicium approbabit, ejus mundítiam velox retribuentis gratia munerabit. Amat enim et caprea subtilius vel discretius intueri, et hinnulus agilitate cursus hilaris et benevolus vult videri; et utrique super juga montium, virtutum culmina gaudent ferri, iste sequi justa remunerans, ille subtiliter cuncta considerans anteferri. *Super montes*, inquit, *Bethel*. Ut aiunt qui notitiam Hebræorum nominum æstimant se habere, quam nos vel nullam meruimus vel satis modicam obtinere (77): Beth, *domus*; el vero *Deus* interpretatur; et Bethel *domus Dei* Latino eloquio nominatur. Domus autem Dei non incongrue interna Virginis conscientia judicatur, thalamus scilicet spiritalis, qui Deo Dei Filio præparatur, quem ad inhabitandum elegit divinæ præsentia majestatis, decorans et honorans eum miræ excellentia sanctitatis. Quæ nimirum domus vel inhabitatio, jure dicitur montuosa, non jugis asperis et inæqualibus, sed variis virtutum meritis copiosa, a quorum altitudine nostra inferiorum longe planities removetur, solus inter homines sponsus illi digne supereminens perhibetur. Ipse quidem capreæ similis aut cervorum hinnulo superfertur, cujus excellentiæ quorumvis altitudo montium non confertur, qui super montes Virginis, et ardua spectabilium meritorum, et eorum subtilis est cognitor, et agilis redditor præmiorum. Dumque adhuc Virgini optata præmiorum gloria non occurrit, quam novit non occurrere, si digna largitoris consideratio non præcurrit: optat Virgo et postulat eum quem diligit diutius non morari, **195** sed citius revertentem capreæ et cervorum hinnulo similari, ut super montes meritorum et virtutes conscientiæ virginalis, et præcurrat inspectio, et retributio sequatur amicalis. Est enim retributor ille cervus amicitiæ et pullus gratiarum. Qui, etsi dignanter affectuosas Virginis preces audit, tamen statim ad effectum ejus desiderium non exaudit; vidensque Virginem, necdum facie ad faciem vult videri, sed instar amatorum subtractus absconditur, et vult quæri, de quo subjungit: *In lectulo*, etc.

CAPUT XIX.

[Cap. III.] *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea. Quæsivi illum, et non inveni.* Lectulus hic, ut arbitror, dici potest angustia quædam mentis, in qua se ipsam colligit et astringit voluntas vel intentio diligentis, cum scilicet ei quem diligit summo desiderio vult placere, ei solum colloqui, arctis ejus amplexibus inhærere. Quo æstuans proposito dum ab his sensibilibus resilire, averti a terrenis solum invisibilem vult sentire: carnis velut nescia, amore Sponsi ebria quem prægustat, unus cum illo spiritus brevi tanquam lectulo se angustat. Quo contra eam quæ pari se angustiæ non committit, quæ resoluta mente, affectus perditos intromittit: recusat et redarguit sermo veridicus Isaiæ, imo per Isaiam verax spiritus prophetiæ. « Suscepisti, ait, adulterum, dilatasti cubile tuum (*Isa.* LVII). » Dicens sermo propheticus quod adulterum suscepit mulier impudica, apponit ostendere quod non satis angustæ solitudini sit amica, quæ cubilis amplitudinem in brevem lectulum non redegit, nec intra fines aretos breviato lectulo se coegit. Dilatavit enim cubile suum, cum mentem perditam foras fudit, susceptique alterum, vel magis, adulterum, cum peccati lenocinium introfudit, cum enervi mollitie divaricatis pedibus dissoluta, in cubili dilatato cum illicitis amatoribus est polluta. Virgo vero nescia prædictæ latitudinis in quadam mentis angustia se recludens, nec præter eum, cum quo unus est spiritus, quemquam pariter introcludens, ipsum quem diligebat, in hoc apud se lectulo requisivit, præsto eum esse sperans, quæ prorsus alterum non admisit. Denique in Psalmo legerat: « Prope est Dominus omnibus invocantibus eum (*Psal.* CXLIV), » quærit ergo Virgo sponsum, sed quærentis aciem nox retundit, quæ volenti quæsitum invenire, tenebrosa facie se offundit, qua offusa lux quæsita plenos radios non effundit, sed revocato lumine, quodam velut sub pallio se abscondit. Nec vox una, sed plurimæ quærenti Virgini se opponunt, quæ, ne possit quæsitus inveniri, molestum parietem interponunt, et ob hoc, recte virgo non tam noctis facit quam noctium mentionem, objectu quarum adhuc sibi negari percipit optionem. Nox est difficultas quærendi, nox dilatio inveniendi; nox est molestia differendi, nox miseria sufferendi. Nox est inexpletio desiderii spiritalis, nox caro moritura, etsi jam conversatio non carnalis; nox denique est onerosa præsentia hujus vitæ, quantislibet laboribus vel laborantis virtutibus expolitæ. Per has noctes Virgo sponsum asserit se quæsisse, et, quoniam in prima remansurus non occurrit, a proposito non desiisse, et licet iterato quæsierit, non tamen adhuc juxta libitum invenisse, experimento probans luci ad has tenebras conventionem plenariam non fuisse. *Per noctes*, ait, *quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, et non inveni.* Ideo sponsum cum quæreret Virgo non prævaluit invenire, quia nox subobscura quærentem visa est prævenire, imo velut ex condicto turba noctium convenire, nitens et enitens quærentis manus et oculos præpedire. Etsi enim Virgo a cæteris occupationibus fortiter se restringit, et arctata in lectulo ad quærendum sollicitius se accingit; ad illam tamen Sponsi lucem inaccessibilem non attingit, quandiu ejus studio prædictarum turba noctium se impingit. Unde idem Sponsus: « Quæretis me, ait, et non invenietis; et, ubi sum ego, vos non potestis venire (*Joan.* VII). » Est nimirum Filius in sinu, in consessu, in dextera Dei Patris, coæqualis gloriæ, unius substantiæ, ejusdem majestatis: coæternus æterno, par invisibili, lucem quoque habitans inaccessam, nec solum cuivis nostrum, sed et Matri,

(77) Auctor aliquam notitiam habuit Hebraicæ linguæ.

dum hic viveret, inconcessam. Ad thronum enim gloriæ in quo et in Patre Filius, et in Filio manet Pater, non Joannes, non Jacobus, non denique pervenit Virgo mater; et sicut illis ad conscendendum non datur dextera vel sinistra, sic nec Matri, quæ humanitatis Filii lege mortalium est ministra. Etsi ergo hic Sponsus quæritur sive illorum desiderio sive Matris, non tamen invenitur in dextera, sive in gloria Dei Patris, quo non sublato, sed dilato, consilium videtur hæc iniisse, et vel soli sibi loquens, vel forte adolescentulis intulisse : *Surgam*, etc.

196 CAPUT XX.

Surgam, et circuibo civitatem : per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea. Quia in lectulo coarctata, quem diligo non possum invenire, surgam; et aggrediar civitatis amplitudinem circuire; surgam ab otio et diligentia contemplandi, et accingar ad studium et negotium operandi. Nec imitabor Dinam (*Gen.* XXXIV), ad videndum foras mulieres non exibo, non comparabo villam, ad negotia sæcularia, non rus ibo, sed munitam civitatem intra ejus ambitum circuibo, avocandi et confortandi gratia ad cor Hierusalem introibo. Culpæ non attribuam, non corpori, vel otio noctes meas, sed ad dicendum bene extollam in noctibus manus meas (*Psal.* CXXXII), et eum quem diligo quæram per vicos diligentius et plateas, quem non possum in lectulo, si forte invenire valeam apud eas. Aliquando enim profectum quem in otio non sentimus, in loquendi negotio largius invenimus : et cum fratribus et proximis curam debitam impertimus, adest ille præsentior cui per hoc officium obedimus. Vicos arbitror illos dici, quos rectitudo fidei speique longanimis dirigit certitudo, plateas vero quos provectæ charitatis suavior excipit latitudo, per quos Sponsum Virgo se asserit quæsituram, quia illis curam impartiens, huic se æstimat placituram. Quia enim eam supra Sponsus invitaverat ad surgendum, « surge, inquiens, propera, amica mea, » ut scilicet revisas proximos ad docendum : Virgo parens monitis, assumptum paulisper otium intermittit, et surgere, et per vicos et plateas Sponsum quærere se promittit. Eos quippe qui munitæ civitatis religioso ambitu continentur, qui intra septa Ecclesiæ cives sanctorum et Dei domesticos se fatentur revisere et circuire, Virgo diligit digna cura, interventu suo noxia quæque removens, exemplo conferens profutura. Per vicos autem et plateas in eadem ambulat civitate, cum rectos fide, spe longanimes, diffusos charitate juvat et instruit, et ad melius satagit promovere, ut cui se probavit, mereatur amplius complacere. Sic enim ille et quæritur a diligentibus et vult quæri, et quærentes suam ipsius, qui quæritur, gratiam promereri. Sic per angustos et subtiles intelligentia, dilatatos scientia, sollicitudinem quærentium exerceri, et cum ad inveniendum necdum satis proficiant, ad majus saltem meritum promoveri. Sic, inquam, per homines Ecclesiæ, tanquam per vicos et plateas civitatis, suam illis faciem vult requiri, sed eam invisibilem necdum per visibiles inveniri, quia, etsi dando quærendi gratiam, majus meritum vult acquiri; non vult tamen requirentes optatam requisitæ adhuc plenitudinem experiri. Cum ergo Isaias clamat : « Quærite Dominum dum inveniri potest (*Isa.* LV), » non videtur ut arbitror hoc sentire, quod quæsitum hic quærentes ad purum valeant invenire; sed potius qui student ad quærendum vigilem diligentiam adhibere, possunt in præsentiarum non meriti præmium sed præmii meritum obtinere. Qui ergo adhuc ex fide habent vivere, spe futuri, Dominum Deum quærunt, non statim eum, sed postmodum inventuri; per noctes diem quærunt, non statim ejus præsentia fruituri, nec ad plenum gaudium, donec dies illuxerit perventuri. Per noctes enim etsi dignum in quærendo studium impertitur, non tamen lux, sed inveniendi lucem meritum invenitur; et in præsentia noctium tempus congruum est quærendi, inventoque merito restat præmium obtinendi. Nam quis per noctes diem æstimet invenire, cum nisi noctes cesserint, recuset dies gratior advenire; nihilque aliud noctium præsentia quam solis absentia possit dici, et oriente sole constet fugam noctibus mox indici? Dum nox quidem præsens est, sol orbem lucidum non emittit, tenebrisque manentibus ille suam videri faciem non permittit, sed ad ortum properans, ut præconem luciferum antemittit, quo indice non præsentem, sed venturum citius se promittit. Ille autem lucifer (quo nuntio sol advenieus prævenitur), dum noctes adhuc præsto sunt, a quærentibus invenitur, quo invento, ipsæ noctium tenebræ jam rarescunt, sed nonnisi orto sole penitus evanescunt. Dum per noctes igitur sol absens requiritur, nonnunquam lucifer se ostendit, qui solem ostendere præsentibus adhuc noctibus non intendit, sed quærentes instruit quo tendant, quo dirigant oculum inventuri, ex qua parte scilicet sperent solis præsentiam adventuri. Quandiu enim mundum tenet, et opprimit nox profunda, et nostras miserorum urget conscientias fax immunda; quis novit (necdum viso lucifero) unde habeat sol oriri, cum nullo præambulo nec ad illum via valeat inveniri? Verum cum is qui solem quærit, præcedentem luciferum intuetur, eo doctus prænuntio, quadam certitudine jam tenetur, quod ab ipso qui prænuntiat longe solis præsentia non habetur, sed quia nox interpolat, adhuc ejus facies non videtur. Quærens itaque lumen per noctes, lumen invenit, sed nocturnum, inventurus hoc lumine lumen postea, sed diurnum; et dies iste proximus, sol venturus qui suam præsentiam vult differri, **197** ut ad illam certius veniatur, vult luciferum anteferri. Hoc accipit qui petit, hoc invenit qui quærit, hæc pulsanti janua reseratur, quærenti solem in præmium, prius via tanquam lucifer demonstratur; prius, inquam, ex gratia datur meritum laboranti, et sic tanquam ex merito datur imo dabitur sol in præmium præstolanti. Neque enim ut meritum, statim et præmium sponsus donat, etsi forte omnis homo vinum bonum ei quod est deterius anteponat

(*Joan.* II), seu verus sol, qui solus super omnia diligi promeretur; et videri quidem vult, et, nisi præmisso lucifero, non videtur. Ideo forte cum dixisset Evangelium : « Omnis qui petit accipit, et qui quærit invenit (*Matth.* VII), » dari signans meriti beneficium in præsenti : ostendit quod restaret dandum aliud in sequenti : « Et pulsanti, ait, aperietur (*ibid.*). » Qui petendo, ait, et quærendo gaudet sibi præcedens meritum impertiri, pulsando, hoc est instando gaudebit sibi postmodum januam aperiri, quia qui per noctes gratia cum merito tanquam lucifero promovetur, aperta solis regia plenæ lucis gloria perfruetur. Paulo supra cum diceret, petite, quærite, pulsate, verba subinferens singulis responsiva, nil in præsenti contulit, sed protulit (utens futuro tempore) promissiva : suspensos nos faciens utrum intra noctes, hoc est in hoc tempore, fierent completiva, an simul ad optatam æterni solis præsentiam transitiva. « Petite, ait, et accipietis, quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis (*ibid.*). » Sed ne diu sit dubium, nihil in noctibus nostro petentium desiderio non conferri, nihil æque donec dies illucescat et oriatur sol potius quam lucifer non differri, statim intulit : « Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit (*ibid.*). » Hoc de præsenti tempore. Non enim dicit, accipiet et inveniet, sed « accipit et invenit. Et pulsanti, ait, aperietur. » Hoc de venturo sole. Non enim ait, « pulsanti » aperitur, sed « aperietur, » ut distinguat inter istud quod nobis obtinendum conceditur in præsenti, et illud quod promittitur concedendum multo melius in sequenti. Sic Jacob petenti et quærenti non Liam in conjugium, sed Rachelem (*Gen.* XXIX), morem servans patriæ Liam pater prius contulit quam Rachelem; in nuptiis priorem natu prætulit, non æqualis quidem pulchritudinis, sed fecundam, promittens quia juveni daretur introitus postmodum ad secundam. Similiter et Virgo, per noctes, per vicos et plateas quærens quem præcunctis noverat speciosum, prius accipit, prius invenit munus meriti fructuosum, sed quia non tam ad meritum quam ad præmium, ad laborem quam ad requiem jam anhelat, nil invenisse creditur, quandiu ille suam faciem non revelat. Ideo iterat : *Quæsivi*, etc.

CAPUT XXI.

Quæsivi illum, et non inveni. Ecce nunc tertio Virgo eum quem diligit asserit se quæsisse, et quæsitum conqueritur necdum juxta libitum invenisse : eoque non invento, non labore frangitur, a proposito non desperat, sed in spe inveniendi, et quærendi studio perseverat. Amantis est semel, et iterum, et multoties quærere quod amatur, si mora intervenerit, ab eo non desistere quod speratur; et si dure afficitur, dum id quod requiritur, citius non occurrit, non tamen defeciscat, dilato nimis desiderio spes succurrit. Quærit igitur Virgo ejus quem diligit faciem intueri, et quærenti nil sufficit, quandiu se perspicit a suo desiderio prohiberi, lectuloque non contenta (in quo digne videretur puellaris posse A verecundia custodiri), circuit civitatem, vicos perambulat, in medio platearum jam non refugit inveniri. Tantus eam urget amor, æstus intemperans sic accendit, qui contemptor personarum, quid cui conveniat non attendit, qui cum semel exarserit, rationis judicium jam non curat, et quos ardere fecerit, suæ intemperantiæ configurat. Ea virgo intemperie quo fortius eo delectabilius exardescens non timore nocturno revocata, non publicum virginibus invidum expavescens : quærit quem diligit, et semel quærere non contenta, dum iterat, et huc illucque properat, ab occursantibus est inventa.

CAPUT XXII.

Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. Cum vagabunda circuit, et sollicita circumfertur, B dum cursitat et quæritat, et quæsiti præsentia non offertur; illi, quibus commissa est cura vel custodia civitatis, qui super muros excubant vigili sollicitudine charitatis; adveniunt et inveniunt somno eam degeneri non torpere, amantes vigiliis, et amori sollicito Virginis adgaudere. Ad hoc enim sodales Sponsi angelica sublimes dignitate, mira fulti gratia et in sua stabiles sanctitate mittuntur in ministerium, et super nostra vigilant civitate, ut profectus amantium et videant, et prompta foveant voluntate. Inveniunt ergo isti et inventa Virgine gratulantur, **198** amantem considerant, et amoris magnitudinem admirantur; et qui plurimos amatores longa retro serie noverant commendari, vident nec invident C sponsum nunc a Virgine plus amari. Recensentes quippe sursum versus per ordinem cives et domesticos illius civitatis, quibus amasse datum est gratiæ largitorem, auctorem veritatis perpendunt in omnibus minorem diligendi gratiam exstitisse, gaudentque Virginem in amando nulli parem mortalium invenisse. Et signanter non vigiles a Virgine, sed Virgo a vigilibus est inventa, quia super civitatem ad hoc sollicitudo vigilum est intenta, ut quærat diligentius quis defectum, quis profectum accipiat sanctitatis, et alteri condoleat et congaudeat affectuosæ benevolentia charitatis. Virgo vero, sicut non homines, sic nec angelos requirebat; sed Dominum angelorum invenire summo desiderio satagebat; et ideo si quos forte sibi obviam percipit advenire, inveniri se ab illis quam illos perhibet invenire. Quam inventam inventores cum vellent forsitan convenire, scisciari unde, quo tenderet, quidve intenderet invenire; hæc oblita sexus feminei, loquturos festinat prævenire, et amoris impatiens suum illis desiderium aperire

CAPUT XXIII.

Num quem diligit anima mea vidistis? Debuerat Virgo modestior in silentio sustinere, dum priores loquerentur, quos dignitatis gradum ampliorem noverat obtinere, donec angeli occurrentes apponerent feminam præmonere, eisque primum loquentibus illa sic admonita respondere. Cæterum uti modo vel moderamine immoderatior amor nescit, non sexum, non ordinem, non prætergredi terminos pertimescit;

omnium jura legum quodam mentis fastu videtur A oblivisci, justum putans ejus quem diligit solius incessabiliter reminisci : « Domine, inquit, memorabor justitiæ tuæ solius (*Psal.* LXX). » Eum itaque solum indeclinabili tenens memoria, gratia cujus immeritos, et meritos amat justitia, cum ad custodiam civitatis sentit angelos præsto esse, monere imperfectos, perfectioribus non deesse; eorum præsentiam non sibi æstimat satis esse, donec illum invenerit, quem longe super angelos credit esse. Hoc propter ab eisdem qui super curam civium vigilant studiose, convéniri non sustinens eos potius convenit curiose ; et amor igne fortior sub favilla cineris nesciens contineri, flammescit evidentius et a circumstantibus vult videri. Cumque tardior ad silendum, ad loquendum promptior habeatur, illum solum in ore ventilat, B nec de altero verbosatur, illum, inquam, quem diligit, quem dilectum quærit ardentius invenire, et cum nondum inveniat, nova saltem de illo curiosius vult audire. Vos, ait, quibus datum est patris semper faciem intueri, quos ab intuendo constat non culpa, non carne, non quamvis molestia prohiberi; cum quem diligo, quem invenire desidero, non vidistis, in Patre Deo Deum æque Filium num vidistis? Num vobis sodalibus ea felicitas est collata, quæ mihi desponsatæ lege gravi catenus est negata, ut scilicet perspicaci oculo Sponsum meum in sua gloria possitis intueri, qui meo matris et Sponsæ necdum sustinet se videri ? Illum, quæso, apud quem tam felicem gratiam invenistis, si placet, si videtur congruum, dicite si vidistis; mihique æstuanti, vel cum C in quem prospicere concupiscitis, demonstrate, vel saltem vestram ipsorum visionem verbo consolatorio nuntiate. Erit enim mihi non mediocre solatium, si cum nuntiaveritis vos vidisse, cujus videndi gratiam necdum mereor invenisse, quia non sum quæ doleam felices quosvis alios prævenisse, quo me longe tardiorem nondum gaudeo pervenisse. Dicite, inquam, si vidistis, imo quia vidistis, laudabiliter nuntiate, quod de illo plenius persensistis doctrina salutifera commendate ; quia dignum arbitror vobis docentibus aurem dari, qui faciem illius meruistis (nobis adhuc caligantibus) contemplari. Vos quidem faucibus non esurie laborantibus, sed beatis, indefesse desiderantibus, pulso tamen longe fastidio, satiatis, in illius D regno, panem vivum, incorruptibilem alimoniam manducatis; cujus refecti adipe omnem prorsus molestiam ignoratis (*Matth.* XVIII). Qui, etsi nobis in terra laborantibus, consolandi gratia, nunc adestis, mensæ tamen et convivio semper illius interestis; et cum per importunas noctes esuries urgeat nos jejuna, in atriis illius Domini vobis datur plena refectio, dies una.

Ad requisita Virginis non inducuntur angeli respondere, forte quia respondendi moram Virgo noluit sustinere, cujus animum æstuantem omnis dilatio jam molestat, et ob hoc, quid impatiens moræ fecerit, manifestat.

199 CAPUT XXIV.

Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. Sentit eum quem diligit non esse aliquem angelorum, nec ostendi posse ab angelo manentem longe super excellentiam angelorum, certum habens Sponsum et filium, suam Dei faciem sic velare, ut non eam videat nisi cui voluerit idem filius revelare. In his ergo nolens Virgo diutius immorari, neque responsa horum auditu sollicito præstolari ; ad quærendum Sponsum festinat citius pertransire, quem non nisi pertransiens, poterat invenire. Vel forte, ut prædictum est, de Sponso vigiles requisiti, ignorantia non torpentes ad respondendum promptius, expediti; non tacent in sua illum gloria se vidisse, ne videantur requirentis affectibus vel profectibus invidisse. Docent ergo Virginem, quia non apud ipsos is quem diligit sit videndus, sed longe ultra diligenti vigilantia requirendus, et transitus requirenti (ut videre valeat) faciendus, quo facto dilectus diligenti juxta suum ostendentis placitum ostendendus. Virgo, aiunt, et videntes eum quem diligis, gratulamur, et quod vidimus et audivimus hoc testamur; et (si vere desideras ut ejus æque visio te confortet) non stare, non hærere, sed potius transire te oportet. Perspiciens mutabilem esse naturam totius creaturæ, habentis quidem initium etsi finem non similiter habituræ, transi et invenies alterius et dissimilis hunc naturæ, quam nescit immutatio vel vicissitudinis obumbratio successuræ. Hæc, vel his similia vigiles forte Virgini respondeC runt, eique inventionem ejus quem sic diligit, sponderunt ; sed Virgo festinantior non illorum dicta per ordinem replicavit, sed quid fecerit ipsa, compendiosius explicavit : *Cum pertransissem*, inquit, *eos, inveni quem diligit anima mea.* Eorum, ait, a quibus cum dilectum quærerem sum inventa, verbis consolatoriis aliquandiu sum detenta; sed ardens inexplebiliter, tali solatio non contenta, ad id quod ultra est, habenis laxioribus sum extenta. Videns quippe angelos meum mihi desiderium non supplere, custodes civitatis efficacem supplendi gratiam non habere, transivi considerans utrum cherubin et seraphim, et spiritus excellentiæ dignioris conferrent æstuanti donum sufficientiæ plenioris. Sicut enim D sunt angeli qui, missi in ministerium salutis, hæredibus administrant, sic forte alii digniores, qui cum non mittantur a Domino, sed assistant; quanto istis inferioribus et ministrantibus sunt prælati, tanto illi, cui gaudent incessanter assistere, sunt substrati. Transivi ergo angelos, cum ascendi ad illos spiritus digniores. Pertransivi, cum attendi neutros mei posse fieri desiderii suppletores; cum intellexi esse apud angelos non solum invalidum ordinem, sed naturam, meoque desiderio nullam sufficere penitus creaturam. Transivi, cum attendi vigiles, sive angelos, factos esse. Pertransivi considerans non a seipsis, sed ab alio factos esse; et eum qui fecerat, horum esse, et omnium sic auctorem, ut suis prorsus ipse,

non seipsum, non quemvis alium habeat creatorem. Transivi, cum mihi veraciter datum est istud nosse, factos scilicet angelos, sine ipso, qui fecit, penitus nihil posse. Pertransivi, considerans eum qui factor est, posse omnia per seipsum, qui mihi ad omnia solus sufficit dans seipsum. Sic autem vel transire vigiles vel eos potius pertransire, quid est nisi eum quem anima mea diligit invenire; qui nisi transita creatura non potest plenius inveniri, quod non nisi pertransiens digne prævalet experiri? Sic igitur pertransiens vigiles, eum quem diligo sic inveni, ad ejus qui non factus sed factor est, excellentiam sic perveni; inveni Creatorem super omnem creaturam longius præeminere, et ideo præter ipsum, quidquam diligi non debere. Cum vero dicat Virgo se illum quem diligit invenisse, quid est quod præmittit sese paululum vigiles pertransisse; cum non paulatim, sed plurimum transisse omnia videatur, quæ illum invenisse (qui longe est super omnia), gratulatur? Sed quia dum tenetur lege mortalium, carnis vinculo gravioris, quantumcunque proficiat æstu desiderii purioris, non tamen Sponsum invenit, nisi oculo tantum fidei vel amoris, recte dicit paululum, respectu gratiæ plenioris. Quæ, etsi studio et gratia suum mundat et provehit intellectum, provectuque mirabili supergrediens angelos, pervenit ad dilectum: tamen quia hæc perventio, dum hic vivitur, habet aliquid imperfectum, parvo quasi transitu putat oculus fidei se transvectum. Magnus vero posset hujus transitus recte dici, si sibi jam perpenderet nullo carnis onere contradici; si non fide, sed re, non spe, sed specie plurimum exsultaret, si Sponsi facie frueretur, et fruentem nulla perturbatio revocaret. Magnus esset transitus, si videret se mortalitate ingenita spoliari, supervestitam gloria digne super angelos exaltari; in throno Sponsi regio jure non injurio considere, Sponsam matrem filio singulari quodam privilegio cohærere. Interim vero dum 200 hujusmodi aut res aut species non donatur, fide et spe ipsum quem diligit amplexatur; et propter quem inveniendum dicit se vigiles paululum pertransisse, inventum asserit nexu firmissimo tenuisse.

CAPUT XXV.

Tenui eum, nec dimittam donec introducam eum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. Sponsum Virgo, ut ante dictum est, iterato proposito requisivit, nec invenit requisitum, donec interpositos vigiles pertransivit; quia quandiu inter quærentem et quæsitum videtur quisquam alius interponi, requisitus non satis sustinet requirentis desiderio se exponi. Cum ergo illa vigiles fincæo visa est oculo præterire, gavisa est quem quærebat perspicacius reperire; quantum duntaxat viventi datur homini prævalere, imo prævalendi gratiam supra reliquos ista meruit homines obtinere. Invenit Virgo, quia ille ab homine vivente ad purum non poterat inveniri, non videri invisibilis, insensibilis non sentiri; et quo subtilius contemplando illum esse incomprehensibilem deprehendit, eo ama fortius, et amare præter illum quidpiam non intendit. Sic illum quem non pede investigandum judicat, sed affectu, investigatum non oculo, sed acuto reperit intellectu: non gumphis, non glutino, non tenet vinculo, sed amore, non nectura ferrea, sed complexu alligat fortiore. Tenet, inquam, et alligat, et manus tenendi avidas non remittit, non amorem, non affectum, non intensum proficiendi studium intermittit; diu desideratum ad secreti cordis cubiculum intromittit, intromissi gaudet præsentia, præsentem ultra recedere non dimittit. Illum quidem inveniuntur nonnulli aliquoties tenuisse, et ad suam voluntatem quibusdam nexibus attraxisse; sed intra eorum videtur retinacula sic admitti, ut tanquam moræ impatiens tandem postulet se dimitti. « Cerno, inquit ad Moysen, quod populus iste duræ cervicis sit: dimitte me ut irascatur furor meus contra eos et deleam eos (*Exod.* xxxii). » Justus Dominus cujus videt et approbat oculus æquitatem, populi duritiam exsecratus, et perversam idololatriæ pravitatem; contra eumdem populum dispouit graviter succensere; indignari peccantibus, et in eos vindictam ceterem exercere. Vult furorem suum adversus idololatras durius effrenare, sed obsistit Moyses, et furentem nititur refrenare (*Jud.* x); tenet quem diligit et intelligit nonnunquam precibus diligentium obedire, compescit irascentem, nec permittit juxta propositum contra noxios desævire: « Aut dimitte eis, inquit, hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti (*Exod.* xxxii). » Non nostro Deus more sæpius stylum vertit, notas semel exaratas, tanquam ductus pœnitentia, non evertit; quem ascriptum æternis civibus salvare sua gratia jam decrevit, non abrasit postmodum et de libro viventium non delevit. Rogans ergo Moyses aut de libro quem Deus jam scripserat se deleri, aut ipsum Deum remissa noxa populo misereri; per id quod divinæ æquitati novit nullo modo convenire, eam ad hoc provocat quod æstimat convenientius expedire; tenetque firmius et quasi alligat vel invitam, ne concepti furoris incontinens manus exerat ad vindictam. Quæ vero sic tenetur ad vindictam, ut videtur, ideo vult dimitti, quia nihil impunitum illius justitia vult remitti; et tam grande piaculum justa morte omnium putat Moyses ultum iri, si manus ultoria lenito vultu misericordiæ non se sustinet præveniri. Ne igitur in illos sic desæviat, ut omnes penitus deleantur, non suis ipsorum, sed Moysi meritis adjuvantur; qui rogantem se dimitti non vult Dominum exaudire, sed firmius alligatum suis cogit precibus misericorditer obedire. Longe ante, cum Jacob legitur vir luctari, qui nunc vir, nunc angelus, nunc invenitur etiam Dominus appellari; qui attendens colluctatorem suum non posse facile superari: « Dimitte me, ait, jam enim ascendit aurora (*Gen.* xxxii). » At ille: « Non dimittam, inquit, te, nisi benedixeris mihi (*ibid.*). » Deum, cum quo Jacob valide colluctatur non vult dimittere nisi

pretio redimatur, nisi victus victori benedictionis gratiam largiatur, sine qua, victor ipse nulla victoria gratulatur. « Et benedixit, inquit, eum in eodem loco (*Gen.* XXXII). » Ut dimitti mereatur, munus porrigit postulatum, suumque dimissorem reddit gratia Dominus cumulatum; et sic tandem accepta quam postulaverat libertate, dimittitur, et dimittens optati gaudet muneris novitate. Virgo vero non jam datis gaudet muneribus, sed datore, non aliud vult beneficium, quam illius frui præsentia largiore; tenere quem diligit, ab ejusdem complexibus non abduci, ad dimittendum illum quovis pretio non induci. Nolo, inquit, ejus quem teneo, mihi gratia sic accedat, ut accepto munere dator muneris jam recedat; sic dilectæ dilecti benedictio præsentetur, ut ipse quem diligo cum benedixerit absentetur. Sua enim diligo non nisi propter ipsum, et quæcunque dederit mihi non sufficiunt præter **201** ipsum; imo, si amanti negatis, cæteris det seipsum, eo contenta solo in pace dormiam in idipsum. Nec soli mihi eum, de quo sermo est, teneo vel tenebo, sed ut ipsum et cæteri mecum teneant providebo; nec enim morbo avaritiæ aliorum utilitatibus invidebo, sed quo magis proficiam, eo magis cæteris proficientibus adgaudebo. Tenebo igitur quem teneo nec dimittam, donec eum in domum matris meæ, imo et in cubiculum intromittam; ut bonum quod prius et amplius filia meruit jam sentire, consequenter genitrix sese gaudeat invenire. Mater sive genitrix hujus Virginis Judæa est, quæ prius carne genitam unius dolore parientis; ad unius Dei cultum legalibus postmodum genuit sacramentis. Ideo forte mater et genitrix pariter appellatur, ut repetito nomine duplex genitura signari videatur; cui gignenti genita beneficium reddere se promittit. Reddit autem, cum dilectum in illius domum vel cubiculum intromittit. Domus Judææ fides est, qua Patrem et Filium, et amborum Spiritum Deum novit, qua fide ab infidelium meritis et consortio se removit; delitescens et quiescens sub hujus umbra tegminis ut secura, solis æstus importunos et turbinem sive pluviam non sensura. Cujusmodi tectorio gentium infidelitas non munitur, non umbra, non culmine, non fidei tegulis operitur; sed in campis sive sub divo libera tanquam onager invenitur, nescit domum, plaudi non sustinet, pariete vel maceria non sepitur. Cum ergo intemperies, cum nix, grando, glacies, spiritus procellarum, cum denique supervenit potestas aliqua tenebrarum; quam vagam et deopertam invenit, statim rapere gratulatur; et illa instar paleæ nullo fixa pondere ventilatur. Judæa vero clausa domo, velut castri robore præmunita, excelso gaudens culmine, et quibusdam propugnaculis insignita; minas graves aeris forti repulsorio longius alienat, et in absconso fidei, reclinato capite conscientiam jam serenat. Cum enim ruunt venti, cœlum intonat, aer sævit, qui sævire minaciter, nimisque tenaciter in nostris partibus consuevit, nihil putat serenius quam tegi constantius fidei munimento, si tamen munimentum imitatur stabili fundamento. Architectus quippe lignorum et lapidum congeriem colligens in structura, si digne sollicitus sive timidus fuerit de jactura, in profundum fodiens petram satagit invenire, supra quam ædificium firmo gradu valeat stabilire. Alioquin ipsa domus columnis evectioribus sublimata, miroque labore et opere in oculis intuentium consummata, quo major et operosior fuerit, tamen quia petræ non innititur firmiori, eo illisione fluminum ventorumque impulsu ruinæ subjacet graviori. Ut ergo Judææ domus, id est fides dignum capiat firmamentum, Virgo matri providens spondet se inducere fundamentum; illam scilicet petram, quæ Christus est, introducere se promittit, quæ firmitate sui ædificium superpositum ruere non permittit. Deus quidem, ut legistis, ab antiquo notus fuerat in Judæa (*Psal.* LXXV), extensum cujus calceum necdum noverat Idumæa, quia illis in diebus qualemcunque sui notitiam credentium cordibus impertivit, sed in eorum oculis carne se visibili personaliter non vestivit. Verum cum nova gratia, cum temporis adfuit plenitudo, cum infirmis condescendens, infirmari Dei voluit fortitudo: Virgo fecunda spiritu, Deum peperit incarnatum, et invisibilem deitate ad homines protulit calceatum. Quæ pro certo intelligens non venturos esse deinceps ad salutem, nisi eos qui crederent Christum Dei sapientiam et virtutem: Christum, inquam, ante luciferum ex utero genitum Dei Patris, in fine vero temporum factum hominem ex utero suæ matris, curavit summopere, ut hæc rei notitia Judææ conferretur, et hoc velut fundamento ædificium fidei firmaretur. Hunc igitur Virgo tenens, spondet quia manus avidas non laxabit, donec eum genti suæ tenendum firmius intimabit; donec eum recens natum pastoribus credulis præsentabit, et postmodum grandescentem apostolis tardioribus commendabit. In his quippe Judæorum fides Mariæ verbis et meritis eruditur, ne deserta domus ruat, hujus ope et opere subfulcitur, ea pariente et partum verius exponente, Christum Judæa suscipit et honorat, hominem Deum credit, creditum diligit et adorat. Hoc est forte quod hujus Virginis signat promissio, cum non solum domus, sed et cubiculi grata fit mentio, quia scilicet Judæa in apostolis et in Christum credere, et ipsum diligere se gaudebit, Virginisque interventu, duplex hoc beneficium obtinebit. Domus tanquam latior multos indiscrete suscipit confluentes, remotum vero cubiculum solos secretius admittit diligentes; et ideo domus fidem indicat quam communem esse cernimus plurimorum, cubiculum vero dilectionem quam nostis esse propriam electorum. Non sufficit ergo Virgini quod Judææ sic Christum prædicat ut credatur, sed curat summopere, ut ab ea pariter diligatur, dum illum asserit et Deum de Deo natum ante sæcula sine matre, et ex se recens factum veraciter hominem sine patre. Ad quod et credendum, et diligendum cum suis tam monitis quam meritis illam ducit, Christum

in illius domum et cubiculum introducit; nec cessat a studio, donec suum pauperis desiderium videat exaudiri, et dilectum gaudeat in secreto diligentium inveniri. Quo invento non invidet, tanquam æmula non tabescit, sed respirat a **202** labore, ab ægritudine convalescit; dum charitate flagrans bonis proficientium hilarescit, et in eo velut accubitu, hilari conscientia requiescit, cujus favens quieti, Sponsus ait: *Adjuro vos*, etc.

CAPUT XXVI.

Adjuro vos, filiæ Hierusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Monet Sponsus apostolos, et eos qui videntur ex Judæa pariter credidisse, verbo et cura Virginis Christum in secreto fidei suscepisse; monet, inquam, ne susceptam semel gratiam parvipendant, et contemptu præsentium ad priora, vel forte pejora prioribus se extendant. Si enim fides horum, si dilectio gravius sit concussa, obstrepent somno, Virginis aure durius repercussa; et a quietis gaudio quod ex eorum Virgo voluit moribus adipisci, invita compelletur ad molestias expergisci. Monet igitur Sponsus ne inter apostolos Judæe proditio dure tonet, ne doctrina Nicolai discordans a cæteris male sonet, ne audito sermone mystico multi ex discipulis scandalo feriantur, et abeuntes retro jam non cum illo rupto dure proposito gradiantur. Nec solum ii apostatæ, vel quisquis similium Christo veraciter non adhæsit, sed et metus electorum non mediocriter Virginis aures læsit; Petri negatio, nudatio Joannis, fuga omnium graviter strepuerunt, et quiescentem Virginem suscitari ad vigilias coegerunt. Sponsus ergo tenere sollicitus Virginis quam dilexit, eos monet, quos turbari metu persequentium intellexit; ut a forma et doctrina, quam eis Virgo dederat, non fatiscant, vel fatiscentes forte citius resipiscant. Filiæ, inquit, Hierusalem, non est conveniens ut velitis, quod necdum illam velle, quæ vos præmonet, invenitis, nec est vobis liberum noxium sive indecens quidquam velle, donec et illa velit, quam constat penitus nunquam velle, apostoli quidem contra vetitum deserente gratia voluerunt, cum occurrenti culpæ ad unguem non resistere valuerunt; illa vero nil tale voluit quæ digne valuit culpis occurrentibus refragari, et ob hoc inventa est non suo, sed suorum strepitu a quiete placita suscitari. Postmodum tamen recte hujus memores adjurantis, visitati plenius præsentia spiritus roborantis; secreto morum et meritorum quasi cubiculo venustantur, quo Sponsum introduci ope et opere Virginis gratulantur. Eo autem introducto ipsa quoque Virgo non mediocriter hilarescit, somnoque præoptato in illorum moribus requiescit; a quo et suscitari Sponsi diligentia prohibetur, ne affligatur pœna, cujus culpæ conscia non habetur. Supra igitur cum eisdem verbis filias Hierusalem Sponsus voluit adjurare, ut Sponsam quiescentem inter amplexus Sponsi non præsumerent suscitare; in suis vel de suis gaudere Virgo profectibus indicatur, quos sibi acquisisse, gratia et meritis prædicatur. Hic vero cum iterari eadem adjuratio reperitur, de aliorum Virgo meritis gaudere comperitur, quorum sollicitudo Sponsi diligentia convenitur, ne repellant gratiam, quæ tam grata desiderio Virginis invenitur. Illic inter amplexus Sponsi grata Virgo requie delectatur, hic Sponsum quiescere in proximorum cubiculo gratulatur; illic in suis, hic in proximorum profectibus obdormiscit, et in utroque somno Sponsum tenens in ejus atria concupiscit. Quia vero illic idem utcunque versiculus explanatur, non duxi necessarium ut hic eadem explanatio repetatur; ne, si quod ante dictum est, dicatur iterum in præsenti, superflua repetitio fastidium ingerat audienti. Sicut ergo illic secundus liber hujus operis sumpsit finem, ubi super lævam Sponsi Virgo fecit quietis gratia se reclinem, ita et hic dignum extimo præsenti libro calcem sive terminum superduci, ubi Sponsa gaudet Sponsum in matris domum vel cubiculum introduci, ut ubi datur Sponsa delicatis profectibus soporari, ibi stylus noster silentio tanquam somno gaudeat reparari.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris et universi pulveris pigmentarii? Hucusque in hoc dramate dilectus et Virgo ad invicem vel de invicem sunt locuti, et quod fuit amoris et gratiæ, sermone vicario prosecuti; nec alii quilibet ad loquendum **203** videntur introducti quamvis ad audiendum adolescentulæ vel sodales pariter sint adducti. Nunc vero quibus dederat locum et gratiam audiendi, ampliori Sponsus beneficio sodalibus spatium dat loquendi ut eis jucundius efficiatur epithalamium nuptiale, cum in eo et ipsi pariter velut symbolum dederint sociale. Sodales igitur, id est angeli qui Sponso assistere in hujusmodi nuptiis perhibentur, qui et si hominibus administrant, non tamen ab ejus facie prohibentur, attendentes quo affectu Sponsus erga virginem teneatur, qua gratia, quo merito supra omnes virgo mulieres provehatur, hærent, stupent neque digne sufficiunt admirari, nec inveniunt quibus eam laudibus possint congrue venerari. Illos quidem affectuosa devotio commonet ut quid dicant;

consideratio mirandæ magnitudinis revocat ne quid dicant, parum enim sibi videtur et insufficiens quidquid dicant, dignos tamen se putant argui, si penitus nihil dicant. Mira quidem dicendi (78) copia inopes illos facit, et nimirum inopia grandi nequaquam desiderio satisfacit; dicunt tamen ut in nobis affectum suscitent audiendi, nobisque auditoribus qualemcunque fiduciam dant dicendi. Neque enim quisquam nostrum dicere tantæ laudes Virginis attentaret, si angelorum excellentia velut sibi non satis conscia penitus refutaret; sed eorum qui sunt administratorii spiritus forma et sollicitudine commonemur, ut pro posse qualicunque et nos Virginem laudibus veneremur. Nam et ipsi ut eis possibilitas suppetit, non ut dignitas Virginis expetit, hoc ipsum agere se ostendunt, qui necdum satis quanta sint merita Virginis deprehenduut, et ideo ad unguem ea exprimere verbis sive laudibus non intendunt, sed mirantur, mirantes seiscitantur, quæ sit illa quam mirabilem sic attendunt. Quæ est, inquiunt, ista? Revolvimus, aiunt, mulierum seriem præsentium vel præcedentium ab antiquo, ex quo Eva quæ primum facta est consensum præbuit inimico, quarum multis diversorum dona charismatum sunt indulta; internæ mentis species tam gratiæ quam industriæ manibus et exculta nullam harum huic similem possumus invenire, sed hæc omnes invenitur ineffabili gratia prævenire. Quæ est igitur ista cui soli datur excellentia specialis ut mulier nulla prior, nulla ei posterior sit æqualis, ut nostro etiam videatur jam patrocinio non egere, imo ut hominibus ita et angelis non natura, sed gratia præeminere? Quæ est ista quæ deflexo poplite instar delicatæ mulieris non incedit, sed robusto et indefesso gradu viriliter ambulat et procedit: arduum agit iter femineis passibus inexpertum, et apprehensa scala quam vix videre Jacob promeruit ascendit fortiter per desertum? Desertum ut video via est et conversatio singularis, quam nescit multitudo neque terit ungula popularis, quæ luto non tangitur, non respergitur pulvere platearum, quam culpa non attaminat, non operit quævis superfluitas palearum. Jacob cum caput ejus lapis suppositus visus est sustinere, somno sopitus mystico hujusmodi scalam meruit vix videre (*Gen.*, XXVIII), quæ, ut illi visum est, humano more viventibus interdicta, solis angelis ascendentibus et descendentibus est relicta. Descendunt quippe angeli favorabili gaudio profectibus Virginis occurrentes. Ascendunt vero, proficientem festivis laudibus præcurrentes: eum qui scalæ innititur festinantes Dominum convenire, sciscitantes quæ est ista, quæ angelos natura potiores festinat meritis prævenire. Quæ est ista, inquiunt, cui virginalis fecunditas vel fecunda virginitas est concessa, cunctis retro sæculis tam angelis quam hominibus inaccessa; quæ vivens in corpore mortis necessitatibus obvoluto, vitam vitiis obnoxiam cursu peragit impolluto?

(78) *Id est*, ejus quod dicendum est.

Ascendit enim sicut virgula fumi, quæ cum subtilis et gracilis ab inferioribus oriatur, attollens se in auras tenues et ipsa tenuatur; sic in altum proficiens ut secreto nubium se committat, et velut se exinaniens oculos intuentium non admittat. Virgo nimirum quamvis de terrenis parentibus procreata, terrenis tamen abrasis fæcibus disciplinæ studio tenuata; ad tantam meritorum altitudinem supra homines est progressa, ut recte asseratur capacitatem admirantium supergressa. Quæ sic proficiens longe lateque suavissimum dat odorem, doctrinam justitiæ, disciplinæ formulam gratiorem: largitur suffragia, gaudet benevolentiam exhibere, quæ digne considerantibus tanquam aromata videntur redolere. Ideo forte fumus, cujus virgulæ Virgo proficiens comparatur, non de abyssi puteo, sed ex aromatibus prodire memoratur: ad quorum confectionem specierum multiplicitas est collecta, et ex myrrha et thure et universo pigmentarii pulvere sunt confecta. Myrrha mirabilem mortuorum corporibus dat medelam, et vi quadam naturali a carnibus fluxis et mollibus removet corruptelam: thus igne concrematum Deo in sacrificiis allegatur, et odore fumifico devotio sacrificantium commendatur. Myrrha ergo, ut videtur, similis est virtuti, qua Virgo corpus suum digne subjicit servituti ut jejuniis, vigiliis, munditiis, vitiosa corruptio longe fiat, et restrictis naturæ legibus nihil in eo molle, nihil fluidum putrefiat. Thure vero humilis devotio vel devota humilitas Virginis figuratur, quæ eum in thuribulo mentis, **204** igne sancti Spiritus concrematur; liquefacta in amorem, velut fumus dirigitur ad superna, imo instar virgulæ restringens se in angustum festinat intentius ad æterna. Pulvere autem pigmentarii cujus velut congeries superadditur universa, virtutum reliquarum universitas est expressa: quam ille pigmentarius a quo salus medicinalis omnium est inventa, exquisite congerens et prudenter conterens redigit in pigmenta. Ex quibus omnibus salutari congruentibus medicinæ, congestis et attritis in corde Virginis tanquam in mortariolo disciplinæ; in conspectu pigmentarii fumus dirigitur, odor spirat, ad quod digne admirandum sodalium consideratio vix aspirat. Quæ est ergo ista apud quam velut spicarum multiplicitas in manipulum se redegit, imo universitas specierum in ejus mortariolo se coegit cujus merita examinatione subtilissima instar pulveris atteruntur; et coram pigmentario sicut fumus, imo fumi virgula ascensu mirifico deferuntur? A quibus delatis et oblatis idem pigmentarius non declinat, sed in ipsa offerente velut in lectulo grata benevolentia se reclinat; eumdemque lectulum valle fortitudinis circumcludit, per quod ab illo longius quidquid indecens, quidquid noxium est excludit. De quo sodales subjungunt: *En lectulum*, etc.

CAPUT II.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt

ex fortissimis Israel. Quem pigmentarium dixeram, eum Salomonem videntur nominare; qui auctor et amator pacis lectulum sibi voluit præparare in quo a conturbatione hominum absconditus caput suum quietis gratia reclinaret, et se non solum nomine, sed et re pacificum veraciter demonstraret. Lectulum autem ejus, ipsam Virginem æstimo posse dici, quæ amoris gratia invenitur Salomonis obsequio sic addici ut in se quempiam alienum, quietem capere non permittat, et intra mentis angustæ continentiam, hostem subdolum vel ad modicum non admittat, quod propter et ipsa non lectus, sed lectulus meruit appellari, ut hoc diminutivo quædam videatur ipsius angustia designari, quæ ad capiendum pariter alterum non extenta, soli sponso placere nititur, solo quem legitime diligit est contenta. Cui digne congruit illud vaticinium Isaiæ, et diversis prolatæ temporibus sibi conveniunt prophetiæ : ostendentes cuivis diligenti quamdam mentis angustiam convenire, amantem, plurimos non amplecti, duobus dominis non servire. « Coangustatum est, inquit, stratum, ut alter decidat : et pallium breve utrumque operire non potest (*Isa.* XXVIII.) » Stratum profecto mentis commendabiliter angustatur, cum patere et placere nonnisi legitimo meditatur, cum in se mansionem, locum, spatium alteri non consedit, cum cadere alter compellitur, vel forte longe tertius non accedit. Denique pallium verecundiæ virginalis quod non texit dissolutio, superfluitas non orditur, circa legitimum se coarctat, alter eo nullatenus operitur, nec communem accipit Sponsus cum adultero portionem, nec illum secum patitur sub eodem pallio facere mansionem. Unde illam quæ non arctavit lectulum neque pallium breviavit, sed invitato adultero male omnia dilatavit; ipse sponsus per eumdem Isaiam invenitur gravius accusare, et tam adulteræ quam adulteri indignum consortium recusare. « Dilatasti, ait, cubile tuum, suscepisti adulterum (*Isai.* LVII.) » Virgo autem cubili coarctato cujusvis adulteri maculam non admisit, breviato pallio quemquam operiri subdolum non permisit, sed ab angusta mentis requie quidquid ei contrarium est, removit, et sponso fidem servans, totam illi singulariter se devovit. Hanc igitur quæ studio cum gratia sese lectulum voluit et potuit exhibere, ut hostes et æmuli necessario cogantur abhorrere; Salomon pacis amans, præliorum nihilominus habens curam, armato munit milite, fortique munimine dat securam. Quæ nimirum non muris, non turribus, non propugnaculis materialibus circumcincta, sed quibusdam fortibus mysteriali numero sexaginta, manet intrepida sub manu provida prædicti Salomonis, dum illi custodes conferunt, et hostes nihil inferunt noxiæ læsionis. Custodes vero qui non nisi fortes merentur appellari, virtutes sunt spiritales, quibus constat Virginem roborari, quæ illi ex una tantum parte sine altera non assistunt, se prudenter A disposite ordinato ambitu circumsistunt. Quarum perfectio in numero sexagenario figuratur, qui ex senario et denario multiplicatis per invicem consummatur quorum senarius perfectionem indicat operum vel laborum, denarius vero perfectam consequentiam præmiorum. Quia enim sex diebus opera sua Deus creator omnium adimplevit, qui, sicut nostis scriptum, ab operibus quæ patrarat, die septimo requievit (*Gen.* II), recte per senarium operandi perfectio designatur, in qua plenius obtinenda toto dierum spatio laboratur. Sunt qui volunt senarium non debere perfectum ideo judicari, quia in eo sua Deus voluit opera consummari, sed ob hoc **205** sex diebus primordialia quondam opera facta esse, quia perfectum Deus hunc primum numerum B novit esse, ut ex perfectione numeri sua Deus opera commendaret, et perfecto completa numero, perfecta nihilominus demonstraret. Per denarium autem ideo perfectio præmii recte dicitur designari, quia ipsum paterfamilias laborantibus in vinea jubet dari; et quisquis injuncto labore intuitu obedientiæ fideliter est detentus, hoc subjuncto numero in fine temporis est contentus. Senarius igitur decies vel denarius sexies ducitur, et fiunt sexaginta, cum Virgo et labore diurni ponderis, et spe certa futuri muneris fortiter est præcincta, cum perfectis operibus dare gaudet operam in præsenti, et omnino nihil timet, nihil dubitat de sequenti. Quare autem vel senarius vel denarius secundum arithmeticos perC fectus debeat judicari, qua etiam perfectione sexagenarius inveniatur commendari, quia in Responsione de Obedientia (79) aggressus sum plenius expedire, hic brevitatis gratia silentio volui præterire. Illi quippe senarium nondum videntur plenius obtinere, qui operantes magna, majora nequeunt adimplere, qui si forte in cavendis nequam operibus satis provide circumspecti, in verbo tamen adhuc minus debito sunt perfecti. « Qui non peccat, inquit, in verbo, hic perfectus est vir (*Jacob.* III). » Nonnulli etiam, etsi custodiunt vias suas ut in lingua labili non delinquant, tenentes jam senarium, tamen nondum satis ad denarium appropinquant, quia, etsi sperant se recepturos præmium pro labore, nondum tamen plene sciunt utrum odio digni sint an amore. D Horum omnium merita et profectus, ut ita dixerim, defectivos (nullus quippe similium in hac vita obtinere meruit completivos) Virgo sancta prætergredi imo longe supergredi tam gratia quam meritis invenitur, et nobiscum adhuc degens, sexagenario mystico sic ambitur, ut eam et perfectam observantia reddat operum et laborum, et securam faciat certa prorsus exspectatio futurorum. Et pulchre ipsi qui ambiunt, fortes ex fortissimis Israel merentur appellari, quia inter omnes virtutes quarum merita Deum appetunt contemplari: fortes illas esse constat et præcipua fortitudine commendari, quibus Virgo et ambitur, et ambita diligit conservari.

(79) Vide infra.

CAPUT III.

Omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi. Quanta isti Virginem ambiant fortitudine, quanta cura, sicut mysticus numerus, sic ostendit etiam armatura, ne si ad muniendum illam veniant vel conveniant non armati, quanto numerosiores, tanto reprehensibiliores justo judicio sint cassati. Tenet ergo unusquisque et exerit gladium bis acutum, ut si quis forte prædo transire affectaverit institutum : repercussa protinus ejus præsumptio penitus evanescat, vel magis viso gladio longe resiliens expavescat. Gladius hic non ferreus quo feriuntur sensibiliter nequam rei, sed gladius est spiritus, quem esse Apostolus asserit verbum Dei, quia sermo Dei vivus et efficax et penetrabilior omni gladio prædicatur, quo recessus animæ, et interior conscientia penetratur (*Heb.* IV). Gladius est testimonium fidele, præceptum lucidum, liber legis, quem sacerdos Joiada in manu dare voluit Joas regis (*II Paral.* XXIII), ut omnibus ostenderet quia divinæ legis cognitio decet regem, imo rex non tam scire quam tenere manu, hoc est, opere debet legem. Dederunt, inquit, in manu regis tenendam legem, et constituerunt eum regem. Ideo sexaginta non habere sed tenere gladios memorantur, quia non qui habent, mox et tenent, sed qui tenent, habere non negantur : et parum, sive nihil prodest habere gladium in vagina, si non illum exerit manus, id est operum disciplina. Omnes igitur fortes qui ambire Virginem perhibentur, tenent gladios, obediunt verbo, dignis operibus exercentur, tantoque munimine fortem reddunt Virginem et securam, ut a longe hostibus repercussis non læsionem illa sufferat, non jacturam. Qui autem sic muniunt, profecto doctissimi sunt ad bella, quorum eruditio est profectu magis quam tempore non novella, quia scire, necdum facere quæ sunt recta, doctrina est simplex, rudis et ut novi temporis imperfecta. Intellectus quippe non habentibus, sed facientibus intellectum, non solum scientiæ, sed et conscientiæ dat profectum; et ut conscientia sine scientia non satis eruditur, sic et scientia sine conscientia rudis et imperfectior invenitur. Illi ergo non solum docti, sed et doctissimi dici debent, qui ad bella peragenda obediunt verbo, gladio manum præbent, quorum sollicitudo ad repellendos hostium impetus sic procedit, ut horrori sit omnibus, dum manus a gladio non recedit. De cujusmodi gladio subinfertur : *Uniuscujusque*, etc.

CAPUT IV.

Uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. **206** Diligenter sodales considerant et attentius admirantur, quo illi sexaginta modo vel ordine tuitionem Virginis operantur : et ad tuendum illam quam sunt providi, quam sagaces, et non solum fortitudine, sed et prudentia propositi habentur efficaces. Unusquisque enim acceptum semel gladium non deponens, sed quem tenere manu dicitur, femori superponens; sic habetur sollicitus ad *delicflandum forin*secus quælibet nocitura, ut sui non sit negligens, sed eum teneat diligens sui cura. Femur carnem significat quæ de femore propagatur, caro autem infirma est et deficere naturaliter comprobatur, et ideo per femur sive carnem, signatur infirmitas vel defectus, quem velut ex natura incurrit nostra firmitas vel profectus. Virtus enim hominis quantavis magnitudine sublimetur, non habet a seipsa ut in proposito roboretur, sed si deserente gratia, paululum a diligentia relaxetur, tanquam alis perditis gradu stabili non tenetur. Super femur ergo ensem virtus ponere tunc videtur, cum verbo Domini lucido quod penetrabilius omni gladio perhibetur : infirmitatem suam digne cohibet et castigat, et rigore firmat verbi quod invalidum naturaliter investigat. Ensem tenet super femur, cum super sui custodiam digne vigilat et intendit, quæ non solum se infirmam, sed infirmam naturaliter deprehendit; et ob hoc sollicitior sic a defectu sibi præcavet et ruina, ut et defectus causas tanquam femur verbi comprimat disciplina. Sic profecto vigilans et intendens quæque noxia removere, gaudet virtus Virginis a nocturnis timoribus non timere; et omnia quæ machinari nititur ut hostis subdolus vel tentatio tenebrosa, hujus docta et terribilis circumspectio reddit penitus otiosa. Quod attendentes angeli qui amici et sodales Sponsi, ut ante dictum est, appellantur, hunc Salomonis lectulum et ejusdem custodiam ineffabiliter admirantur : et adhuc commendare verbis eum aliis prosequuntur, parum satis æstimantes quidquid in laude Virginis eloquuntur.

CAPUT V.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum : ascensum purpureum, media charitate constravit propter filias Hierusalem. Quem lectulum dixerant, dicunt et ferculum, in quo multa Salomoni fercula deferuntur, et epulanti cibum qui non perit, sed qui permanet, opponuntur. Ferculum itaque Virgo est, per quam Deo inveniuntur sanctorum animæ commendari, ejusque precibus et meritis ad Sponsi convivium sublimari, quam sibi ad hoc idem Sponsus voluit præparari, ut per eam mererentur quæ per se non poterant præsentari. Etsi enim animæ sanctorum variis virtutibus insignitæ, et instar epularum sapore gratiarum multimodo sunt conditæ : longe tamen a convivio Salomonis jacent tanquam penitus destitutæ, si non Virginis interventu velut mensa offertoria sint adjutæ. Ideo ipsa Sponsa recte nostra omnium mediatrix, ipsa mater non incongrue dicitur imperatrix, quia sponsum rogans, imperans filio, furorem ejus in gratiam, in amorem suavissimum iram vertit, amaros in dulcorem precis suæ farinula nos convertit. Qui ergo silvestri prius amaritudine fuerunt odiosi, susceptí a ferculo sunt suscipientis merito gratiosi, nec est qui Salomonis convivio placere mereatur, nisi quem offerri sibi a Virgine velut a mensa propitiatoria gratulatur. Est enim tanti meriti prædictum fercolum sive mensa, ut quibuscunque ejus propitiatio diligentius est impensa,

Salomonis convivio fiducialiter se præsentent, alieni vero a mensa consequenter et a convivio se absentent. Est enim facta de lignis Libani. Libanus mons est quem attollit conspicabilis altitudo, honestat superficies, vestit nemorum pulchritudo, cujus arbores procera subrigit magnitudo, venustat mira species, firmat imputribilis fortitudo; Libanus autem interpretatur *candidatio*, Christum significans, qui candor lucis æternæ, mons domus Domini præparatur : bona cujus arbor fructum nonnisi bonum facere comprobatur; ligna cujus plantata secus aquas Siloe non arescunt, frondibus non nudantur autumno, hieme non marcescunt, sed indefessa longitudine et imputribili fortitudine juvenescunt. Ex his lignis asserunt sodales ferculum fabricari, ut recte videatur opus velut a materia commendari, quia sanctitas Virginis ex Christi virtutibus est compacta, et ad nostros profectus omnium, in mensam et ferculum est redacta. Quam quia potens Salomon ex forti et imputribili materia sic compegit, non sensit vermiculum, non admisit illa cariem, sed abegit; non est læsa malleo, vetustate temporis, non disrupta, sed mansit et permansit integritas ejus fortitudinis incorrupta. Ut autem mensa eadem a Salomonis præsentia non declinet, ut nunquam sive nusquam ex parte aliqua se inclinet : eam idem Salomon inniti voluit nobili firmamento, supponens ei non tripodes instabiles, sed columnas **207** immobiles ex argento. Mensam quippe virgineam præsentavit Salomoni eminens altitudo, immotamque tenuit columnarum argentea et inflexibilis rectitudo, cujus mores lucidos, opinionem tinnulam, oris temperantiam, vim sermonis acceptavit et firmavit benevolentia Salomonis. Argentum splendore conspicuans, et tactu congruo dans tinnitum, in columnas redigitur, et quod superimponitur stat munitum, cum virtute Altissimi, verbum Patris Virgo permanens est enixa, et non suæ sed illius fortitudini firmiter est innixa. In qua etiam reclinatorium aureum dicitur inveniri, quia nusquam noster Salomon gratiorem sibi requiem visus est experiri, ubi caput suum velit aut valeat reclinare, ad assumendum carnem deitatis excellentiam inclinare. Quod et satis congrue, non plumbeum, sed magis aureum perhibetur, quia in omnibus metallis auro melius nil habetur; quod et pretio carius, et pondere gravius et sub malleo fortius constat esse, ut ex eo reclinatorium dicatur merito factum esse. Auro dilectionem Virginis æstimo figurari, quam certum est cæteris ejusdem virtutibus principari, quia, etsi fides et spes, et aliæ quamplures dignæ sunt commendari, earum tamen nulla dilectioni potest merito comparari. Quæ et suo librata pondere sic gravatur, ut non flexa mobilitate a dextro vel sinistro latere dilabatur, non discurrat, non fluctuet, ad amandum quemlibet alium non prorumpat, solum sponsum amplectatur, amplexusque amborum tertius non abrumpat. Denique sponso adhærere tam forti desiderio, tam solida fortitudine concupiscit, quod adversis non frangitur, tribulationis malleo non fatiscit; et cum Petrus crepuit, Joannes resiliit, fugerunt omnes non ferentes malleum sævientem, sola Virgo perstitit, nec amare destitit sponsum sponsæ intuitu morientem. Tale ergo reclinatorium in Virgine sibi Salomon fabricavit, quod gravis et solida et comparanda nulli dilectio commendavit, in quo ipse fabricator caput suum a conturbatione hominum reclinavit; et tanquam refecturos ad easdem et nos epulas invitavit. Sed idem reclinatorium non facile a nostri similibus invenitur, ad quod nisi cum labore, nisi conatu plurimo non venitur : ad quod obtinendum (ut experto compertum est) plenius non pertingit, nisi qui ascensurus digna fortitudine se præcingit. Sunt enim gradus sive scalæ per quas ad reclinatorium est ascensus, in quibus a Virgine labor non mediocris est impensus, quas quoniam recte considerans non obscuras fuligine, sed purpureas esse novit, per eas usque ad summum honesta similitudine se promovit. Antiquorum temporibus purpura solis regibus competebat, quæ forma vel colore dignitatem regiam ostendebat, ut cum plebes attenderent purpura quemquam nisi principem non vestitum, monerentur revereri signis regalibus insignitum. Quia ergo ad reclinatorium, in quo Salomoni grata requies impertitur, non saltu præsumptorio, sed ascensu purpureo pervenitur; Virgo prudentissima cum ad tantum venire meritum concupivit, ut regina monstraretur, regali purpura se vestivit. Monstravit autem indiciis competentibus se reginam, cum assumpsit avide quamdam novi generis disciplinam, cum virginalis continentiæ tramitem cunctis retro sæculis intentatum, prior ausa est ingredi casto mentis proposito consecratum. Monstravit se reginam, cum sibi superinduit purpuram seu virtutem, qua corpori tenerrimo duram superintulit servitutem, cum suum dedit sanguinem manu carnificis non effusum, sed Deo soli consecrans virginei vas corporis non pertusum, reginam se studuit non femineis, sed purpureis vestibus insignire, cum elegit fastu mentis lenocinia corporis non sentire, dominari carni suæ quod nulli (ut arbitror) satis est compertum, qui refuga gymnasii se hujus exercitii exhibuerit inexpertum. Virgo igitur mollitie muliebri non confusa, sed rubens et perfusa martyrio regiæ passionis, ad hoc venit et pervenit ut reclinatorium fieret Salomonis, per ascensum nonnisi purpureum ad tam excellens meritum est progressa, ut in ea discumbens Salomon cibum fame caperet indefessa. Hujus autem ferculi media non tapetibus ex Ægypto, non florum transitoria novitate, sed meliori longe consilio stravit Salomon charitate, ut in eo aliquid nusquam penitus appareret, quod honestatis avidus discumbentis oculus abhorreret. Cunctis quippe virtutibus, quibus Virgo præcipua redditur et insignis, supradicto congrua ferculo meritis excellentibus et condignis : insertæ charitatis necessario superadditur ornamentum, sine quo omnes reliquæ fiunt tanquam inutile purgamentum. Nihil enim

sufficiens in præfato ferculo potest poni, cui diffusa charitas non sit necessaria superponi : imo cuncta circumquaque posita non digne colligantur, si cæmento charitatis non illorum media suppleantur. In omnium igitur medio charitas necessario collocatur, ut exinde omnibus circumpositis quædam velut alimonia diffundatur, ut cuncta recte facta, ne ab invicem dissiliant, hujusmodi teneat loramentum, etsi perperam quid forte resederit, sufficiens habeat tegumentum. « Charitas enim et vinculum perfectionis est (*Col.* IV) ; » et « operit multitudinem peccatorum (*I Petr.* IV). » Et hoc quidem non tam propter Virginem, quam propter filias Hierusalem æstimo dictum esse, quibus datum fuerat sponso et sponsæ colloquentibus **208** interesse, ne cum audirent columnas argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum prædicari, ad illa se pertingere non præsumerent arbitrari : et ab illo sibi ferculo repercussæ longius viderentur, cujus nulla vel modica similitudine tenerentur. Quæ cum audiunt quod in illorum medio charitas invenitur, grato cujus velamento peccatorum multiplicitas operitur; non diffidunt quin et ipsæ ad illud possint feroulum pertinere, si diligant et eligant diligenti diligentius adhærere. Etsi enim in ipso ferculo multa posita memorantur, quæ non satis nostri similibus, sed Virgini specialius comparantur, tamen quod in illorum medio poni charitas perhibetur, a filiabus Hierusalem alienum procul dubio non habetur; sed earum mediocritati non mediocriter proficit et medetur, quibus in hoc, et facilitas accedendi et procedendi non inefficax spes præbetur. Tale quippe ferculum Salomon, sponsus sponsam, Christus Virginem sibi voluit exhibere, quæ et cunctis mereretur virtutum excellentia præeminere; et tamen a consectatu suo non videretur Hierusalem filias prohibere, quæ, etsi non prorsus per omnia, saltem diligendi gratia vellent ejus vestigiis adhærere. Ut autem adhæreant et videant cui debeant adgaudere, ipsi qui loquuntur sodales vel angeli videntur admonere : convertuntque ad eas non tam vultum forsitan quam sermonem, ut eo commonitæ festinent sollicite videre Salomonem.

CAPUT VI.

Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis ejus. Quia Virginem sodales, nunc lectulum, nunc ferculum Salomonis esse prædixerant, et illum quidem multa fortitudine, istud vero multa pulchritudine ornatum descripserant, ne in hoc sponsæ quam sponso videretur amplius contulisse, et commendantes Virginem Salomoni minus debito detulisse; invitant filias Sion ad studium intelligentiæ largioris, ut attente considerent, Salomoni supradicta quid attulerint gloriæ vel honoris. Quodpropter ad egrediendum signanter illas satagunt præmonere, ne scilicet in suis aut vitiorum gurgustiis aut ignorantiæ velint tenebris remanere, quia non sunt ad videndum idonei quorum vita vitiis irretitur, vel intellectus quorum offusa caligine præpeditur. Vos igitur, aiunt, quas invitamus diligentius ad videndum, scitote quia in his quæ sunt retro, non est vobis diutius remanendum; et ob hoc de obscuro, de involucro nequam volumus vos exire, vestros exeuntium pedes a maculis præpedientibus expedire. Exite ergo de gurgustio vitæ intelligentiam obscurantis, exite de medio ignorantiæ caligantis; exite de grosso et rusticano populorum caligantium intellectu, proficite in filias, habetote sollicitudinem de profectu. Egredimini et egressus merito efficimini filiæ speculantes, manu sollicita purgate oculos lippitudine laborantes : proposito veluti speculo tergite maculas faciei, et instar puellarum obtinendæ curam impendite speciei. Hoc egressu et progressu de interna negligentia reprehensibilis officinæ, hoc speculandi studio, et speculo disciplinæ; illam vobis necessariam obtinebitis visionem, qua in suo diademate videre vobis dabitur Salomonem. Salomonem, inquam, regem, quem suo videre nequeunt in decore, nisi sancti facie quidem lota, oculo mundiore, qui ad pulchritudinem obtinendam fervent sollicitudine puellari, qui caligantibus inaccessa defæcato valent oculo speculari. Diadema Salomonis, carnis est passibilitas, qua illum coronavit intemerata matris virginitas, cum novum quid Dominus fecit, et femina virum circumdedit, juxta vaticinium Jeremiæ (*Jer.* XXXI), Virgo tamen concipiens et pariens, testimonio nihilominus Isaiæ (*Isa.* VII). Cujusmodi coro vel carnis passibilitas non immerito nomine diadematis honoratur, quia, etsi in oculis caligantium dedecus vel ignominia reputatur, tamen quisquis recte intelligit quævis turpia non digna Salomone, et intelligens diligit quis finis sit in hujusmodi passione : in carne quantus agon, quanta sit utilitas in agone, profecto nomen ei attribuit non ignominiæ sed honoris, non dedecoris sed coronæ. « Videmus, ait Paulus, Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (*Hebr.* II). » Huic coronæ Virgo mater in utero materiam ministravit, ministratam docta manu artifex Spiritus fabricavit, eamque texuit in rotundum opere tam perfecto, ut incomparabiliter superemineat auro, lapidi vel electro. Hanc Judæus intuens, nonnisi spinas æstimat et laborem, infidelis considerans, non habere putat speciem vel decorem : oculus defæcatior speciosum forma præ filiis hominum intuetur, non solum quia Deus est, sed quia homo hominum debitis non tenetur. **209** Ei quidem carnis materia cum hominibus naturaliter est communis, sed eadem communitas a vitiis carnalibus est immunis; hujusque mysterii virtute in unitatem sui personaliter jus admittit, semelque sibi junctos a se dividi non permittit. Quod pulchre diadematis rotunda signat perfectio, cujus integritatem nulla prorsus abrumpit divisio; unde et diadema divisionem demens signare perhibetur, quia nescit dividi quisquis hujus coronæ ambitu continetur. In hac igitur corona, id est in

carne sua nos sibi copulat et conjungit, et agonis participes ab honore et gloria non disjungit; quam gloriam Salomoni quodammodo mater dicitur impertisse, cum Virgo Deum hominem in utero creditur concepisse. Quis Virgini laudes non deferat, quis non dignam ejus faciat mentionem; quæ coronavit non auro, non lapide, sed carne propria Salomonem, quæ regi contulit unde velit et valeat gloriari, in quo vincat et dignus sit victoriæ merito coronari? Quod nimirum in die desponsationis ejus memorant factum esse, a quo et facto innuunt noctem vel caliginem procul esse, quia thalamo nuptiali præsens desponsatio tenebras non induxit, cui dies sanctificatus et sanctificans lux illuxit. Ingresso quippe Sponso incomparabilis lux est orta, nec alius admittitur, nullisque exterioribus patet B porta; sed consensu pari cunctis supervenientibus aditum omnem claudunt, sodales vel angeli pro foribus festive tripudiant et applaudunt. In die ergo lucida desponsatio mystica celebratur, uni viro casta Virgo spiritali commercio copulatur; circumdat virum femina, Salomon diademate coronatur, Deo naturaliter immortali, natura mortalium personaliter adunatur. In hac autem die qua Creator Virginis factus est Sponsus ejus, quis enarret quæ vel quanta fuerit lætitia cordis ejus; cum in ejus utero nostra in Deum humanitas est assumpta, assumentis consortio obumbrante Spiritu non consumpta? Quanta fuerit lætitia cordis ejus, non est nostrum eloqui vel sentire, qui ad tam sacrum et secretum sanctuarium non meruimus introire; ipsa cui plenius et perfectius Deus illud voluit aperire, præceptum corde gaudium vix potuit vel ad modicum effutire. « Exsultavit, inquit, spiritus meus in Deo salutari meo (*Luc.* 1). » Quidquid ergo in Virgine agitur, procul dubio noctem nescit, cui regem coronanti dies infunditur, lux splendescit, splendore diurno vel magis diuturno matris spiritus hilarescit, ad quod digne capiendum noster infirmorum oculus non clarescit. Neque enim vel ista est Bersabee quam Uria nesciente David adulterio deturpavit, sed Maria flos Virginum, quam singularem sanctus fecundare Spiritus usurpavit; nec iste est Salomon qui a Dan usque Bersabee annis quadraginta regnasse perhibetur, sed Christus cujus regni D finis, cujus imperii terminus non habetur. Cujus carnis gloriam, cujus digne pensare diadema, non Judæus, non Gentilis, non potest quilibet anathema, qui, etsi nomine Christianus pietatis specie dealbescit, ejus tamen virtutem abnegans, meritorum inopia tenebrescit. Ideo Sodales vel angeli quibus datum fuerat felicitatis merito jam videre, ne videantur aliis acceptum beneficium invidere, abscondendum sub modio non putant, non silentio contegendum, sed invitant filias Sion, ut fervore et studio sese præparent ad videndum. In hoc quippe non solum Salomoni, sed et Virgini laus defertur, A et collata coronato coronanti gloria non aufertur; imo quidquid in filio carnis assumptio dignum gloria videtur operari, in Mariam refunditur, ex qua idem filius voluit incarnari. Propter quod ab illa suam diu Sponsus præsentiam non avertit, sed post verba sodalium ad laudes ejus iterum se convertit, ut ostendat diademate coronatum, speciosum gloria sic se esse, ut constet etiam coronanti coronæ pulchritudinem non deesse.

CAPUT VII.

[CAP. IV.] *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es, oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet.* Quia verba hæc, ut potestis meminisse, retro sunt posita, et in secundo hujus operis libro utcunque exposita; non sunt in isto vel loco B vel tempore iterum exponenda, sed ad prædictum librum sollicitudo legentium remittenda. In his tamen verbis, ut video, mutatum aliquid invenitur, et laus ista virginis alia hic particula prævenitur, quia illic dictum est: *Ecce tu pulchra es, ecce tu pulchra*; hic vero; *Quam pulchra es, quam pulchra.* Illic *ecce* dicitur, nimirum ostensio confirmantis, hic vero *quam* ponitur, exaggeratio scilicet admirantis: illic intelligitur testificatio tantum pulchritudinis ostensiva, hic admiratio multæ pulchritudinis expressiva. *Quam pulchra es,* inquit, *amica mea, quam pulchra.* Quantum ait, pulchra es, quanta pulchritudine decoraris, tu quæ mea es **210** amica, et secreti mei conscia comprobaris; lingua volubili, sono transitorio quis effatur, vel quis auditor capere potest etiamsi dicatur? Ad quod tenacius confirmandum valet quod hic habetur suppositum, quod necdum dictum fuerat, et ideo supra non est expositum; in quo innuitur quod et multa est Virginis pulchritudo, et eidem pulchritudini nulla inest subdola turpitudo: *Absque eo,* ait, *quod intrinsecus latet.* Sunt nonnulli quibus præsto est pulchritudo exterior, pulchra superficies, et ovina, intrinsecus autem lupi rapacitas, fraudulentia serpentina, et quod patet exterius superducta est hypocrisi speciosum, sed quod latet interius malitiosa turpitudine tenebrosum. Sunt alii, qui, etsi non dealbantur foris hypocrisi fraudulenta, etsi eos intrinsecus non inficit assiduitas virulenta · tamen dum tenentur in corpore, quadam peccati lege sic D pœnaliter aggravantur, ut nonnunquam velint nolint (80), in culpam vel modicam dilabantur, et quia non quidquid mali nostra cogitatio concipit, statim potest aliis apparere, cum nos quoque plerumque lateat quod in nobis dignum est sui merito displicere; cum absque eo quod intrinsecus latet Sponsus Virginem dicit esse, immunem eam non solum ab evidentibus, sed a culpis quoque latentibus probat esse. Quis ille est sanctorum qui absque eo quod latet, se esse glorietur, et non magis delicta non intelligens, ab occultis mundari deprecetur? quis est, inquam, qui non sollicitus occultorum, Domino serviat in timore, timens, quia nesciens, utrum odio

(30) Alludit ad illud Rom. VII, v. 15, *non quod volo hoc ago*, etc.

dignus sit an amore? (*Eccle.* IX.) Virginem igitur, quæ nequaquam erat sibi conscia delictorum, et tamen non nescia suorum fuerat occultorum; recte Sponsus pulchram semel et iterum asseverat, apud quam, sicut extrinsecus, ita et intrinsecus dedecens nihil erat. Cujus pulchritudinem per partes exsequitur, subjungens *Capilli tui*, etc.

CAPUT VIII.

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaath. Dentes tui sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lavacro. Per capillos æstimo sensus posse corporis figurari, qui deintus prodeuntes, foris appetunt dilatari, et accepta libertate inveniuntur justo amplius evagari, nisi forte revocentur censura et moderamine regulari. Unde et Job: « Pepigi fœdus cum oculis meis (*Job* XXXI); » Et David: « Averte, ait, oculos meos ne videant vanitatem (*Psal.* CXVIII). » Et sic de reliquis. Ut autem capilli digne ad ornamentum capitis perseverent, eidem capiti infiguntur radicitus et inhærent; alioquin exstirpatis a radice grata cæsaries jam non restat, decussaque cæsarie caput calvities dehonestat. Sic et sensus corporis, qui omnes in capite collocantur, in eo vires obtinent, in eo principaliter operantur; si turbato capite velut a sede propria repellantur, non solum ipsum caput, sed et membra reliqua honore maximo viduantur. Si autem sano capite velut in radice solidi steterint et tenaces, et ad explendum naturale officium satis fuerint efficaces; instar capillorum nonnunquam longius aberrantes vaga licentia dissolvuntur, si non manu apposita, et lege superposita restringuntur. Capillos igitur Virginis et bene radicatos reddit quædam veluti vis naturæ, et foris castigatos regularis convenientia ligaturæ; cum suos illa sensus subtili providentia reddit solidos in affectu, et potenti censura, dissoluto cohibet ab effectu; cum in corde suo sensualibus affectibus modum ponit, et foras prodeuntibus disciplinæ redimicula mox imponit. Capillos quoque suos Virgo digne redigit sub censura, cum internæ sensus mentis tenet diligentius sub mensura; cum eos per quos debet quæ spiritalia et vitalia sunt sentire, non permittit vaga licentia transitoriis et peremptoriis consentire. Cujusmodi sensus sive corporeos, sive nihilominus spiritales, ut quod dicitur facilius capiamus, nos parvuli, nos adhuc sensibus animales, Sponsus capris comparat quæ sunt animalia rusticorum, quæ pascuntur in rupibus, et in ipsis verticibus montium supernorum. Et recte sensus Virginis capris Sponsus voluit comparare, quia Virgo spretis inferioribus, solis amat superioribus aspirare; et cum nobis inaccessa contemplandi et amandi saltu velocior apprehendit, more tamen rustieano humilem et degenerem se attendit. « Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ (*Luc.* I). » Et signanter non capris, sed gregi caprarum capillos Virginis comparavit, in quo sedulum auditorem ad intelligendam collectionem sensuum invitavit, quia eos ab invicem vaga discursio, vel furtiva dissolutio non abegit, sed in gregem casta confœderatio sub pastoris cura et baculo sic redegit, ut in eorum quemlibet irrumpere fera bestia non auderet, sed esurie fatigante apertis nec expertis faucibus obstuperet. Ut autem hujusmodi capræ adhuc amplius commendentur, non descendere sed ascendere de monte Galaath perhibentur; cum magis, sicut de campo ad **211** montis sublimia fit ascensus, sic de monte ad campestria significatione verborum propria sit descensus. « Descendens, ait, Jesus de monte stetit in loco campestri (*Luc.* VI). » Et de Moyse: « Ascendit Moyses in montem, et fuit ibi quadraginta diebus (*Exod.* XXIV). » Et infra Dominus ad Moysen: « Descende, inquit, peccavit populus tuus (*Exod.* XXXII). » Cum igitur de monte non ascensio, sed descensio rectius dici possit, quid sibi vult quod prædictæ capræ de monte Galaath non descendere, sed ascendere memorantur; nisi quod profectus magni capillorum, id est sensuum indicantur, ad quos relata litteralis illa contextio dignam convenientiam invenire, quæ capris materialibus non videtur litteraliter convenire? Neque enim de ascensu caprarum cura fuit sancto Spiritui disputare, sed profectus Virginis hujusmodi similitudinibus nobis, infirmioribus demonstrare; quæ de monte in montem, hoc est in virtutem de virtute spiritalis pascuæ gratia proficisci, et non juga montium, sed excelsa profectuum satagit adipisci. Unde et mons iste, de quo sermo est, Galaath nominatur, quem interpretari *acervum testimonii* Hæbræorum sententia protestatur, quia cum Laban sedato furore minarum et iræ contumacis, cum nepote suo Jacob inire disponeret fœdus pacis; acervum lapidum pari manu congestis lapidibus erexerunt, quem in testimonium pacis initæ superventuris generationibus reliquerunt. Nullius autem excellentia magis videtur Christo testimonium perhibere, quam dilectio Virginis, quæ cæteris invenitur sui merito præeminere; quæ de vivis et electis lapidibus congeritur, et erigitur in augmentum, et tam præsentibus quam futuris dat indelebile monumentum. Virgo igitur de monte Galaath proficiscitur et ascendit, cum sanctitatis culmen congestis virtutibus apprehendit; et ex eo non suam ipsius gloriam tanquam descendens aucupatur, sed profectu congruo solam Christi potentem misericordiam attestatur. « Fecit, inquit, mihi magna qui potens est (*Luc.* I). » Quodpropter et Sponsus dentes laudat Virginis consequenter, ut non solum in capillis decor ejus appareat evidenter; sed etiam in dentibus utilitas non mediocris ostendatur, si tamen, quod dictum est, non litteraliter, sed spiritaliter attendatur. *Dentes*, inquit, *tui sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lavacro.* Dentes Virginis morsu forti pestem hæresum eradicant, ne falsitatis germina veritati valenter contradicant; sermonemque durissimum de incarnato Verbo congruis assertionibus commastiçant, ut huic credulitati jam facilius parvuli se addicant. Qui dentes non incongrue gregi ovium

comparantur, non illarum quæ velleris et sudoris dura molestia prægravantur ; sed quæ tonsis velleribus nil jam superfluum habere se ostendunt, et quod forte videntur habuisse, confessione lavatoria reprehendunt. Virgo igitur quæ diligentis fervet amore legitimo, tanquam Sponsa, recte de lavacro ascendere dicitur velut tonsa, quia eo a superfluis culparum oneribus studuit mundius expediri, quo ad commendandum Sponsum credibilior voluit inveniri. De quibus subditur : *Omnes gemellis*, etc.

CAPUT IX

Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter eas. Omnes, videlicet, tam capræ quæ de monte Galaath ascenderunt, et de summo illius vertice, gressu intrepido pependerunt, quam oves quæ tonsis velleribus se laverunt, et de lavacro prodeuntes, velleris et sudoris duro gravamine caruerunt. Omnes, inquam, pari sunt gratia tam fecundæ, largo fecunditatis beneficio tam jucundæ, ut in eis et sterilitatis aliqua non damnetur, et dono ampliori unaque fetu gemino gratuletur. Res digna miraculi, quod in grege non capra, non ovis sterilis est inventa, quod fetu singulari, nulla fertilium est contenta ; quod virtutes Virginis, quas capillis vel dentibus duximus figurari, et amore fecundantur, et contentæ non habentur amore singulari. Amant enim Deum, amant et hominem, nec Deum propter hominem, nec propter Deum hominem aspernantur, sed juxta legem novam et veterem, mandatum primum et secundum simile venerantur; dum in eodem Christo substantiam gigantis geminam ubris geminis amplexantur. In uno quippe Christo quem sponsum et filium Virgo diligit se habere, duas videt substantias sibi personaliter cohærere, quarum diversa quidem et dissimilis (utpote Dei et hominis est natura), quæ tamen unum Christum, personam unam constituunt in junctura. Hunc amare tenerius et amore tenero jucundari, hoc est esse non sterilem, et, gemellis fetibus fecundari ; quia de capris vel ovibus non est sancto Spiritui multa cura, sed magis de virtutibus et virtutum commendabili genitura. De quarum commendatione adhuc subjungit : *Sicut vitta*, etc.

212 CAPUT X.

Sicut vitta coccinea labia tua; et eloquium tuum dulce. Labia Virginis clausa, scientiam legis servant, et quæ servanda noverunt, in cordis secretario coacervant; clausura quorum infructuosi silentii argui non meretur, cum sapiens usque ad tempus taceat et tacentis cor prudentiam meditetur. Denique « Maria conservabat, inquit, omnia hæc conferens in corde suo (*Luc.* II). » Quæ cum ad profe-rendum collata et servata manu pulsantis concutitur, et a clausis ejus labiis pessulum vel sera tandem excutitur; pulsat obediens tempusque accipiens jam loquendi, non nisi disciplinam profert aures habentibus audiendi. Ad quod obtinendum propheta, ostium vult habere, ut scilicet labia sua possit lege congrua cohibere; ne vel immoderato silentio videat et pœniteat se depressum, vel culpa non minore, levi multiloquio transeat in excessum. « Pone, inquit, Domine, ostium circumstantiæ labiis meis (*Psal.* CXL). » Domine, ait, congruentem meis labiis da clausuram, da nihilominus cum tempus fuerit, aperturam, quatenus in cardine discretionis instar ostii sic volvantur, ut nec clausa sint ad tacendum, nec ad loquendum tempore nisi congruo resolvantur. « Væ mihi, ait Isaias, quia tacui (*Isa.* VI). » Et alius econtra : « Vir, inquit, verbosus non justificabitur (*Job.* II). » Ad evitandum utrobique periculum labia Virginis efficaciam invenerunt, et tam silentii, quam multiloquii culpas digna custodia prævenerunt; quæ ne superflua loquerentur, clausura se laudabili compresserunt, opportunoque tempore quod honestum, quod utile visum fuerat, expresserunt. Quodpropter non immerito vittæ coccineæ comparantur, qua capilli capitis ne licenter effluant revocantur, quia puellaris coma ne vagetur nativa levitate, redimitur et vincitur, et imperii premitur potestate. Ad hoc enim Virgo vittam sibi mundam præparat et subtilem, ut cum processu temporis comam crescere sibi senserit juvenilem, illam huic, moderamine congruo, superponat, ne hæc vel tempore illicito vel modo incomposito se exponat. Porro cum prudens Virgo tempus viderit imminere, quo dignum sit comam suam liberius et manifestius apparere; manu sedula tenuem vittam solvit, et ab ejus tanquam imperio ad tempus comam liberat et absolvit. Eo autem illa intuentium oculis gratior jam videtur, quo diutius antea sub vittæ custodia continetur; latensque sub signaculo componitur et fovetur, gratamque promeretur pulchritudinem adipisci, quæ honestius emicat cum ad conspectus hominum vitta sepositа jam conceditur proficisci, si tamen illius sepositæ nunquam desinat reminisci. Sic nimirum cum loquentis discretio sub silentio fuerit erudita, et consertis labiis longo tractu temporis expolita ; eis tandem resolutis locutio natalem deserit officinam, et procedens in aures hominum, congruentem resonat disciplinam. Unde bene additur : *Et eloquium tuum dulce.* Nam cum labia instar vittæ internos affectus digne compresserint, et quæ proferenda sunt, malleo et incude silentii prudenter formaverint, tunc eorum solutio, tanquam vittæ depositio, non reprehenditur, non vilescit, sed placet locutio temporiva, et eloquium audientibus indulcescit. Alioquin et sermo in vacuum obscuratur, et eloquium amarescit, quod sub labiis non formatur, nec in silentio coalescit : at quod proferendum prius labia non obtinent vicem vittæ ; sed quidquid in buccam venerit, ore patulo proferunt imperite. Sed quid est quod labia Virginis vittæ nonnisi coccineæ conferuntur, nisi quia in hoc etiam nostris longe dissimilibus præferuntur, quæ nostra etsi claudi et aperiri diverso tempore se ostentant, digne tamen inspicientibus non coccum, sed forte lutum potius repræsentant? Coccus speciem ignis gerens, dilectionem recte significat, quæ ignita sive ignis velut in camino aurum purificat ; quæ potiores

auro justos, reddit fervidos et ardentes; quæ urit nec comburit, sed excoquit et mundos efficit diligentes. Huic cocco sive igni Virginis labia similantur, quæ tam silentio quam eloquio, amori tenero famulantur, quæ luti nescia instar cineris non pallescunt, sed rubore coccineo modeste subrutilant et ignescunt. Clausa quidem et silentio dedita vacant Deo, ineffabilem meditantur, adhærent invisibili, gaudent eo, ad interna et æterna ferventi desiderio se suspendunt, amplexu tenent avide, quem incomprehensibilem deprehendunt. « Quam magna, inquiunt, multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te (*Psal.* xxx). » Soluta vero nec tamen dissoluta in exterioribus se extendunt, aggrediuntur loqui, loquendo proximis condescendunt, quæ intus prælibaverant, foris indigentibus jam impendunt, et in hoc nihilominus ardere vel rubere coccino se ostendunt. « Propter fratres meos, ait ille, et proximos meos loquebar pacem de te (*Psal.* cxxi). » Quia ergo labia Virginis vittæ similitudine venustantur, et cocco rubeo vel amore igneo irreprehensibiliter commendantur; sicut ejus silentium, sicut meditatio **213** amaritudinis umbram nescit, sic ejusdem eloquium dulcoris gratia relucescit. De cujus laude adhuc subjungitur : *Sicut*, etc.

A

B

CAPUT XI.

Sicut fragmen mali Punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet. Quia tanta est hujus, quam habemus in manibus, Virginis pulchritudo, ut eam ad liquidum nostra non facile capiat hebetudo : infirmitati nostræ laudator illius eligens misereri, varias proponit similitudines, ut per eas illam utcunque possimus intueri. Quarum etsi nulla æstimari potest sufficiens, aliqua tamen videtur ex parte conveniens; quantum duntaxat materialia possunt spiritalibus coaptari, speciosis vilia mansoriis transitoria similari. Inde est quod genæ Virginis quæ vernant rubore verecundo, malo Punico similantur, quod nitet cortice rubicundo, quod cum frangitur, collecta granorum interius apparet multitudo; in quibus et relucet non minima candoris pulchritudo. In genis juvenculæ tanquam in eminentia faciei, thronum sibi collocat excellentia speciei; illicque sedens, regalem obtinet principatum, innitentem gratiæ, non privilegio roboratum. Intendens ergo Sponsus pulchritudinem Virginis commendare; genas illius amat malo Punico, imo et fragmini comparare; ut unius fragminis duplex color, foris rubeus, intus niveus, Virgini laudes dicat, pari sonet præconio, et neuter alteri contradicat. Color rubeus sanguinis formam gerens typus est passionis, quam Virgo sancta sustinet sui desiderio Salomonis; quæ quidquid mundus vel promissionibus insonat vel terroribus intonat, animo forti spernit, æquo propulsat pede, et a minoribus maxima non discernit. Tonsionibus et pressuris opponit corticem quasi scutum, illud commendabile Salomonis amplectens fortiter institutum, quo beatum fore spondet eum qui ad petram parvulos nunc allidit, et pati oportere omnem qui pie vivere non fastidit. Itaque ad pressuras et fracturas Virgo patiens, non ægrescit, imo (si non premitur, si non frangitur) erubescit; fracta vero et contrita, defectu lurido non pallescit, sed interno decore conspicuat, et hilari conscientia dealbescit. Denique malum necdum fractum, visui placitum dat ruborem, fractum vero gustui congruum dat saporem; necdum fractum miræ suavitatis patulis naribus dat odorem, fractum vero non minuit, sed longe porrigit ampliorem. Sic et Virgo non depressa, non concussa malleo vel tortore, coloro splendet punico, rubet desiderio vel amore; cujus conversatio est oculis intuentium rubicunda maturo vigens actu, modesto intuitu, facie verecunda. Si vero premat eam, frangat eam, et velut in frustum rediget manus gravis, nec tam corpus quam animam gladius vel tribulatio transeat insuavis : non nigredo sordet interius, sed apparet decor alius gratiæ non minoris, videlicet interna puritas, hilarisque securitas conscientiæ mundioris. Cujusmodi fragmen digne considerans quisquis sapit, suavitatem ejus non dente, sed potius mente capit, et non solum candore vel rubore intelligit oculis gratiosum, sed dulcore et sapore palato interiori et sano gustui fructuosum. Cujus etiam odor vel opinio præcipue tunc fragrescit, cum non solum opera, sed et discussa ejus conscientia dilucescit; cum pressuris et fracturis pulsatur ejus patientia, mens quassatur, et in ea nonnisi virtutum collectio et earum candor vel munditia demonstratur. Hanc Virginis pulchritudinem quæ et ab ipsa et ab altero utcunque potest sciri, si tamen ejus cognitor quisquam potest hominum inveniri, laudat Sponsus genarum nomine, quæ in facie se ostentant, geminumque roboris et candoris decorem instar prædicti fragminis repræsentant. Id autem quod inpræsentiarum non dat Virgini, sed proponit, hujusmodi laudibus, sive comparationibus non exponit: sed nos ad capiendum invalidos illud præcipuum vult latere, ut ostendat omnibus hic acceptis longe excellentius præeminere. *Absque eo*, inquit, *quod intrinsecus latet*. Ex eo, ait, quod patens est. Virgo debes laudanda prædicari, ex muneribus gratiæ quæ utcunque possunt rebus temporalibus comparari. *Absque eo*, hoc est eo tacito quod adhuc absconditum non videtur, quod penitus incomparabile longe ab oculis sub signaculo continetur. Ex quo tibi digne præcipua laus daretur, si vel dici posset, vel si dictum ab hominibus caperetur; sed quod oculus non videt, auris non sustinet, in cor hominis non ascendit, ad exponendum illud præsens locutio non intendit. Parcens igitur eis quos in hujus dramatis auditorium introducam, ad proferendum ea quæ capi poterunt me reducam : et eo tacito quod nondum capere mortalium prævalet intellectus, humano more loquens tuas laudes disseram et profectus.

C

D

214 CAPUT XII.

Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est

cum propugnaculis. Quia in genis malo vel ejus fragini comparatis, commendata est Virginis pulchritudo, in collo consequenter commendatur ejusdem fortitudo, quæ se ad infirma et egena mundi transitoria non inflectit, suamque rectitudinem enervi mollitie a proposito non deflectit. Ipsa quidem hujus vitæ præsentiam, carnis sarcinam, onus grave, forti patientia, patientiæ constantia sustinet ut suave; et quidquid mundus incutit, qui omnium colla præsentium colaphizat; hanc a statu non excutit, nec more infirmantium scandalizat. Tanto enim amore, tanto fervore spiritus est repleta, ut onera pendat vili tanquam talibus assueta; et instar vitulæ quæ docta est jugum diligere vel trituram, usum gravia sufferendi, fructum æstimat, non læsuram. Propter quod ejus collum turri simile perhibetur, quæ suo fixa pondere, impulsu ventorum sive illisione fluminum non movetur; quæ tantæ est fortitudinis, ut locum suum non dimittat nequam spirituum potestati, et munimen inexpugnabile toti conferat civitati. Unde et David dicitur, qui interpretatur *manu fortis*, Christum significans, cujus manum inexpugnabilem et invictam; pronam ad auxilium boni, mali sentiunt ad vindictam. Cujusmodi turris ad hoc in Hierusalem est erecta, ut a longe possit hostes prævidere sollicitudine circumspecta : et, si forte appropiare præsumpserint, ab eorum incursibus vel assultibus se defendat, et quidquid intulerint, sua fortitudine parvipendat. Nec solum sibi ipsi, sed et toti civitati ejus proficit munimentum, cui et necessariam dat fortitudinem, et non indecens ornamentum; ad quam civitas invalidior, si hostis assiliat, mox recurrit, et illa potentior recurrenti dat fiduciam et succurrit. Sic et Virgo instar turris Davidicæ, a longe hostem prospicit, imo despicit, et non curat, ad cujus intuitum horret ille et refugit, et in proposito confidentiæ non perdurat; et quidquid minarum vel fraudium præsumpserit machinari, eliditur, et in se reliditur malitia præsumentis, tantum horrorem incutit, tam potenter repercutit hostem facies intuentis. Est enim turris ædificata cum propugnaculis suis. Propugnacula turri cohærentia videntur aforis prominere, turrim munire fortiter, graviter hostibus imminere; ex quibus conti, jacula, lapides et hujusmodi cætera jaciuntur, quibus defensa turre hostes valide quatiuntur. Ipsa sunt, ut æstimo, præcepta vel monita Scripturarum, prophetarum eloquia, spiritalis scientia litterarum; quæ stabili memoria constat forti animo Virginis inhærere, varioque provectu operum, quæque noxia longius prohibere. Scripturarum quippe subtilitas et intelligentia spiritalis, tenax memoria mandatorum, manifesta scientia litteralis; reddunt sui prominentiam conscientiam Virginis inconcussam, et instantiam hostium promptis operum jaculationibus repercussam. Hujusmodi propugnaculis turris Davidica se defendit, et ad repulsandum improbos quibuslam velut brachiis se extendit : quia indeflexa Virginis fortitudo (quæ per collum dicta est figurari), gaudet appositio Scripturæ sanctæ patrocinio confortari. Illic quippe accipit unde fortior et securior habeatur, unde hostes reprimat, amicos fideliter tueatur; quod ad suum ipsius munimentum videtur ei firmius adhærere, ad nostrum vero, etsi non pari, tamen non contemptibili ex ea beneficio dependere. Unde subjungitur : *Mille*, etc.

CAPUT XIII.

Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam in propugnaculis, eamdem et in clypeis videtur Scripturam figurare, eamque propter effectus varios nominibus variis commendare; quia cujus ad adjuvandum efficacia multiplex invenitur, non est mirum si vocabulis multiplicibus insignitur. Ex turre igitur Sponsus dicit clypeos dependere, et ne paucos æstimemus, addit numerum non tacere; ut cum hostes non impetunt, non solum ad dependentes clypeos recurramus, sed in numero clypeorum spe non deceptoria confidamus. Millenarius qui supremus habetur in ordine numerorum, quia ex perfectis conficitur, perfectissimus dicitur perfectorum, quia, sicut ex decem unitatibus denarius, ex decem denariis centenarius, ita ex totidem centenariis millenarius adimpletur, quo in numeris major singularis alius non habetur. Quo numero commendatur fortis defensio clypeorum, perfecta utilitas, appensio utilis perfectorum, qui non solum ad ornatum vel munimen turris Davidicæ disponuntur, sed et nobis ad turrim fugientibus largo munimine proponuntur. Virgo quidem cujus collum **215** turri, ut jam dictum est, comparatur, ad nostram omnium defensionem multiplici fortitudine præparatur, quæ seriem Scripturæ veteris nobis dilucidat et exponit, ostendens in se factum realiter, quod futurum mysterialiter illa ponit. Quod enim de femina circumdatura virum longe ante prædixit Jeremias (*cap.* XXXI), quod de Virgine conceptura et paritura filium Isaias (*cap.* VII), quod de porta non aperta Ezechiel (*cap.* XLIV) cæco satis ænigmate prophetavit, quod de virga Aaron Moyses mirabiliter præsignavit (*Num.* XVII), quod multis locis multisque modis olim perhibuit, nec exhibuit prophetia, qui attendunt, hoc perpendunt pendere nobis evidentius ex Maria. Pendet, inquam, ex ea, nec in ea seris aut vectibus est inclusum, sed evidenti beneficio ad nostram usque notitiam est diffusum, ut recurrentes ad Virginem gaudeamus manifestius invenire, quod avara nobis antiquitas mysteriali nubilo voluit operire. Cujus mysteria quæ nobis ex Maria dicimus dependere, hoc est ab ipsa et per ipsam nobis sursum aspicientibus elucere; recte in hoc epithalamio sponsus clypeorum nomine designavit, quos proponens nobis inferioribus turri propius et specialius assignavit. Ipsa quippe Virgo prius et perfectius novit mysteria Scripturarum, quæ de ipsa edicta et prædicta sunt obscuro vaticinio prophetarum, quorum ænigmatibus subtilius et excellentius instituta, ad nos ea protulit, et amantibus obtulit quasi scuta. Scuti cava planities civem protegit et abscondit, impetentis malitiam ex opposito retinet vel retundit,

sic et Scripturarum profunda, et non hosti pervia latitudo, ope larga Virginis fit nostra civium fortitudo. Nimirum per illam dies sanctificatus nobis olim caligantibus jam illuxit, per illam in clypeo Scripturarum noster intelligentiæ sol refulsit; per illam Christum olim promissum figuris et ænigmatibus obvolutis, jam videmus, jam tenemus Scripturarum promissionibus absolutis. Per illam luculenta Scripturarum perfectio nobis longe inferioribus condescendit, apertoque sinu, quibusque studio et intelligentia proficientibus se ostendit, in qua est videre perfectorum seriem mandatorum diligentibus, profuturam, vivendi modum, ordinem, omnem denique fortium armaturam. Quisquis enim digna fortitudine vult armari, invenit in Scriptura, unde recte valeat gloriari, in qua vitalis ædificatio sub umbra litteræ delitescit, quæ digne requirentibus Virginem, ejus beneficio dilucescit. Quibus autem requirendi gnaviter, et proficiendi fortiter non est cura, invenire non prævalent armaturam utilem in Scriptura quia nescientibus Virginem, Scripturæ facies est obscura; nec est ignorantium, sed fide fortium armatura. Hinc est quod gentiles, quos dure stulta infidelitas colaphizat, et Judæi, quos non minori pernicie partus Virginis scandalizat; Christum Dei virtutem et Dei sapientiam non inveniunt in Scriptura, cujus nobis ex Virgine pendet cognitio non obscura. Quia enim ad Virginem digna reverentia non accedunt, non conceptum mirabilem, non partum tam ineffabilem digne credunt; restat ut et non videant, aut videntes abhorreant clypeos dependentes, et inermes langueant, languore depereant, armatura fortium non utentes. Quorum vero sinistra pendente gladio non munitur, quorum præsens conversatio Scripturarum intelligentia non salubriter eruditur: eorum dextera non salute, non futura beatitudine gloriatur, imo eorum æstimatio non pertingit ad dexteram, sed fraudatur. Collum ergo Virginis turri non incongrue similatur, per quod nobis tam multiplex Scripturæ beneficium promulgatur: per quod nobis incarnati Verbi mysterium divulgatur, per quod verbum Patris transiens nostris auribus imo et oculis præsentatur. Illud quippe verbum bonum quod ipsum cor Dei Patris ineffabiliter eructavit, cum venire ad homines et videri se ab hominibus ordinavit: assumpto quasi vocis vehiculo hujus collum Virginis semitam sibi fecit, per quam habens transitum non quærentibus et non interrogantibus se objecit. Ex cujus verbi transitu ipsa ejus semita tam magnifice decoratur, tanta fortitudine collum Virginis roboratur, ut ad sufferendum nostra infirmorum onera non insufficiens habeatur, et instar turris validæ nos invalidos tueatur. Denique turris a tuendo (ut nonnulli asserunt) nominatur, eo quod et se et quævis adjacentia tueatur, ejusque tuitione spes recurrentium sit secura, maxime si dependet clypeorum millena series, et omnis fortium armatura. Quibus quia Virgo videtur abundantius præeminere, adhuc Sponsus prosequitur laudes laudibus adhibere; amansque amabilem, agit quod agere proprium est amici, qui pariter arbitratur quidquid de amica commendabile potest dici. Ait ergo: *Duo ubera*, etc.

CAPUT XIV.

Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Longe supra Virgo Sponsi ubera commendavit, et meliora vino fragrantia unguentis **216** optimis affirmavit, quod Sponsus forte memorans, et si mora velut temporis intercessit, illius item ubera transire sine laudibus non concesit. Post collum igitur quod turri munitissimæ comparavit, transiens ad ubera, eis quoque miram similitudinem coaptavit, ducens ad medium non aliquid juxta litteram ejusdem speciei, sed binnulos qui pascuntur umbrarum potius tempore, quam diei. Ubera signant Virginis illam, ut videre videor, ubertatem, qua fovet et promovet nostram infirmantium parvitatem, qua nos lactat nec ablactat, donec venire faciat ad profectum, donec dies adveniat, et nox tandem perveniat umbris rarescentibus ad defectum. Movet autem me quod ducens ad medium Virginis ubera, dicit *duo* cum cujusvis mulieris ad litteram non sint ubera nisi duo: et ideo si dixisset tantum ubera, tacens *duo*, nullus tamen recte sapiens intelligeret nisi duo. Sed in hoc forte signare voluit eam, quam prædixi, esse geminam ubertatem, quia simpla satis plenam nobis non effunderet largitatem; dupla vero sufficit juncto beneficio nos nutrire, nec tertiam, nec eo amplius quisquam sanus expetit invenire. Habet quippe Virgo affectum quemdam benevolentiæ largioris, erga eos quos perspicit indigere patrocinio fortioris, quos redemptos a filio velle considerat et eniti, et tamen perficere suo pressos pondere non permitti. Amat ergo talibus Virgo uber teneram immulgere, affectuque benevolo invalidos ad quævis fortia promovere: certum habens Mater sancta redemptori Filio non placere, ut pereant, quos voluit reos originalis debiti non tenere. Sed quoniam uber istud et affectus benevolentiæ insufficiens haberetur, si benigno affectui non effectus valentior jungeretur; habet Virgo a Filio et obtinet efficaciam vel effectum, ut qualem voluerit perducat invalidos efficaciter ad provectum. Cui enim affectuosa sollicitudine miseretur, huic efficaci potentia subvenit et medetur; et uno quasi ubere ad compatiendum miseris se inclinat, altero vero auxilium indigentibus necessarium jam propinat. Ex his ergo duobus uberibus videlicet affectu et effectu Virgo nobis nutritorium lac infundit, manuque sollicita a turbine et a pluvia nos abscondit; et quidquid leo intonat, repulsat minis potentioribus et retundit, sanat lacte medico quidquid aspis venefica superfundit. Unde et ubera non indecenter hinnulis conferuntur, qui noxia respuentes, ad utilia libere transferuntur, qui a longe congrua cernunt et discernunt oculo perspicaci, et quævis nocentia saltu vel potentia transeunt efficaci. Quod nimirum constat a matre caprea contraxisse, cui natura potens id numeris creditur con-

tulisse, ut videat acutius et discernat discretius quæ- libet profutura, et respuat sollicitius, et velocius transeat nocitura. Sic affectus et effectus Virginis a matre gratia obtinent hanc virtutem, ut discrete pervideant quos sollicite provehant ad salutem; eos vero transeant, quos persenserint non ad gratiam pertinere, et sordentes abhorreant, permittantque reprobos plus sordere. Quod autem binnuli non dispares, sed gemelli potius asseruntur, eo quod una matre geniti, uno lacte pariter nutriuntur, videtur prædicto affectui et effectui convenire, quos una mater gratia grato beneficio voluit parturire. Qui nimirum sociantur fraternitate quadam, fœdere conjunctivo, dum quod primus aggreditur, secundus prosequitur opere completivo, nec affectat anterior nisi quod posterior prævalet consummare, nec secundus perficit, nisi quod primum perspicit diligentius affectare. Qui pascuntur in liliis donec virtutibus proficientium delectantur, qui candore morum et odore boni testimonii prosperantur; qui et intus non rubore, sed amore sanius inardescunt, et foris operibus candidatis tanquam foliis dealbescunt. Et hi quidem largo virginis beneficio non desinunt prosperari, eorumque profectibus Virgo æque non desinit gratulari : donec eorum expolitis ad unguem spiritibus dies suavior aspirabit, et diei hujus impatiens umbrarum obscuritas exspirabit. Cum enim matutina vesperam nesciens lux accedit, præsentis ignorantiæ, et omnis molestiæ nox recedit; collectaque lilia summo regi tripudialiter offeruntur, in cujus sanctuario, decore septemplici, et immarcescibili perfruuntur. Ubi nulla esuries, ubi jam binnuli non pascuntur, ubi Virginis ubera nullis proficientibus infunduntur, ubi nullum Virgo jam educat, neminem erudit, nemini miseretur, quia illic infantia, illic ignorantia, illic et miseria non habetur. Hic igitur Virgo pascit, ubi nos adhuc pascere perhibetur, ubi stantibus adhuc umbris diei facies non videtur, ubi die jam lucida vir a proximo non docetur, ubi juxta prophetiam (*Jer.* XXXI) a minore Deus usque ad maximum cognoscetur. Laudatis vero sponsæ uberibus, sponsus tanquam subtrahens se ab illa, reddensque se sodalibus, eisdem loquitur sed de illa, quia tenere diligenti sollicitudo adeo vehemens est de illa, ut in hoc loqui cantico non nisi ad illam noverit, vel de illa.

217 CAPUT XV.

Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris. Amanti non sufficit ad eum quem diligit montem ire, sed etiam iter suum verbo eligit prævenire; et dum illum revisere differt potius quam omittit, verbo quidem præcurrente, ire postmodum se promittit. Si a montis, inquit, præsentia paululum me subtraxi, ab eo tamen memoriam vel amorem tenerum non retraxi : mihique illius vel contemptum, vel iram, vel odium non contraxi, sed ejusdem erga me amorem et desiderium fortius sic attraxi. Porro mons, est hujus nostræ virginis celsitudo, quam reddit commendabilem fixa et immobilis firmitudo, cui, etsi flabra ventorum facto velut agmine hinc inde minas incutiunt, non tamen a gratia, non a statu mansorio montem dejiciunt. Huic quippe virgini sagittas et jacula frequenter hostes injiciunt, et malitia procedente arietum impetus et balistas graves adjiciunt, quæ omnia virginis montana celsitudo, et immota firmitudo procul rejiciunt, et cassatis nisibus hostes durius repercussos ad ima dejiciunt. Nam sive præsens, sive absens æstimetur manus potentis adjurata, tamen tantus amor ad virginem, tanta est de virgine sponso cura, ut illa instar montis, hujus patrocinio sit secura, et cassetur quidquid intulerit ventorum rabies sævitura. Cum enim ab illa videtur sponsus recedere, illa cedere non permittit, aliquando se absentans reverti citius se promittit; et eo quod ipse novit, consilio ire se perhibet et redire, prout novit multum sibi virgini plurimum expedire. Recedens velut a virgine, amoris tamen maculas non evadit, paulolum absentatus iterum illud vadit; et nec accessus, nec recessus torpori militat sed amori, ut arctius vinciantur, et loro sibi cohæreant fortiori. Ad hoc sponsus se subtrahit, ut non data sui copia jam vilescat, ad hoc vadit ad virginem, ut amor tenerius recrudescat, ut qui amat et vult a virgine plus amari, eo conflatorio illam vehementius faciat inflammari. Vadit ergo ad virginem, ut illius amor ardentius reignescat, et ea plus amante ipse amplius hilarescat, ut cum illam amplius torreri æstu senserit vel amore, proficientem diligat et amplexu foveat gratiore.

CAPUT XVI.

Unde alia translatio habet : *Ibo mihi ad montem myrrhæ.* Ibo ad Virginem, et ne frustra ire videar, ibo mihi, illi quidem consulere, illi quærens satisfacere, sed et mihi : profecto non vacuus, non superfluus illuc ibo, sed et illi conferam, et mihi multum afferam cum redibo. Vadam ad virginem, cujus altitudinem myrrha mirabiliter jam usurpat, cujus carnem integram nativa sanies non deturpat : integritatem cujus mira castigatio cunctis mulieribus excellentem, cujus excellentiam reddit solidam non tumentem. Magnus iste mons quem constat castigatis actibus sic adjici, ut non mollis et fluidus, sed mons myrrhæ specialiter possit dici : eo quod non virginem illecebrosa mollities enervavit, sed rigor illibatus, et myrrha continentiæ conservavit. Quam etiam non indecenter sponsus nominat collem thuris, eo quod famam bonam spargat tam præsentibus quam futuris : et accensa carbonibus æstusque violentia vel amoris, attollatur in cumulum, Deoque sacrificium dei odoris. Cujus devotio, cujus fervens affectio suavior omni thure, Creatori se offerens, superefferens creaturæ; mons est ridiculum nesciens parturire, collis vero elugens de se nisi humilia non sentire. Cum restringit et exstinguit, et non sinit carnis lenocinia vel mutire, cum affectus vernescentes myrrha studet probatissima prævenire : cum propriis voluntatibus jugum adhibet, legem ponit, cum quidquid sapit caro sale cohibet et componit,

utique mons est, cui præsto est tam incomparabilis altitudo, magna virtus, magna constantia, magna sapientiæ fortitudo. Cum vero a studiis et operibus transitoriis se absolvit, et quam dulcia internis faucibus sint cœlestia mente volvit, cum amore igneo in thus liquidum se resolvit, et immemor terrenorum speculandis tota superioribus se involvit ; profecto collis efficitur, dum quo excelsior meritis et devota, eo corde humilior et quasi a cæteris plurimum non remota. Quam cum solam in conclavi meditationi deditam angelus inveniret, eumque futuri partus nuntium jam ipse qui miserat Dominus præveniret ; illa ad verbum Angeli, imo ad verbum Patris amore devotissimo se suspendens, nobisque inferioribus necdum magna satis capientibus condescendens : « Ecce, inquit, ancilla Domini (*Luc.* I). » Cum nostram planitiem nova gratia virginis mens excessit, viditque se præventum qui tanquam humilius **218** intercessit, quanta humilitate Virgo devotissima se depressit, quæ jam dicta Dei mater sibi nisi nomen ancillulæ non concessit? Admoto igne valido in fumi nebulam thus liquescit, in altum fumus tollitur, odoris suavitas jam fragrescit : longo lateque mundus montis hujus excellentia videtur occupari, et tamen adhuc collem cogit se Virgo humilis nuncupari. Ad hunc montem meritis, humilitate collem ire se sponsus spondet, et citius dicto præsens loquenti Virgini jam respondet, vel magis locuturam ipse prævenit et commendat, ut illa in amorem commendantis arctius se accendat.

CAPUT XVII.

Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te. Ex quo injunctum sibi verbum Angelus Virgini nuntiat et salutem, sanctusque supervenit et obumbrans ei Spiritus dat virtutem : in ea non obtinet suum privilegium lex iniqua, non peccati permanet recens attaminatio vel antiqua. Porro alia turpis, alia turpis tota, alia vero pulchra, alia tota pulchra est. Turpis quidem illa est quam offuscat et incurvat ira pristina, lex naturæ, quæ sibi culpam contrahit ab initio, et a vitio genituræ, cujus est tam præpotens, tam inextricabilis difficultas, ut carere prorsus ea non virtus suppetat non facultas. Tota vero turpis legi pravæ corruptam subjicit voluntatem, et consensu pestifero exsecrandam fabricat unitatem, dum quod lex suggerit vel potius ingerit oppressiva, voluntate prosequitur et actione obsequitur completiva. E regione pulchra est, quæ legem scriptam quæ mandatorum seriem intelligit bonam esse, donante jam spiritu diligit datam esse, ad quam diligentius adimplendam instinctu voluntario promovetur, sed adhuc obtinere ut prævaleat non meretur. Velle quidem adjacet, sed luctam contradictoriam experitur, eo quod voluntati necdum difficultatis ostium aperitur ; dum illa pulsat fortiter, nititur pertinaciter et insistit, ista repulsat fortius, obnititur contumacius et resistit. Illa manu diligentiæ faciem excolens vult eniti, ut tersa omni macula ad optatum valeat intromitti ; ista huic proposito resistere satagit et obniti, et nonnunquam potentior gaudet ad victoriam se præmitti. Tota vero pulchra est, quam lex vitiosa, naturæ contumelia, morbus iræ, jam non premunt, non opprimunt, non sufficiunt impedire quin ad repellendas culpas et desiderio voluntas provocetur, et ei præcedenti digna possibilitas suffragetur. Est pulchra tota, cujus mentis acies viget, spiritus non ægrescit, cujus caro quieta est, nec adversus spiritum insolescit ; spiritus cujus nullam rebellionem sustinens a subjecto, Deo soli obtemperat, nec jam claudicat in præcepto. Tota pulchra est quæ raro exempli genere ad hoc fastigium jam pervenit, cui tanta spiritus obumbrantis gratia supervenit, cujus omnem maculam manus potens misericordiæ sic abstersit, ut non solum culpa, sed et culpæ timor anxius non supersit. Quod ut quisquam nostri similis valeat obtinere, dum hoc tempus volvitur, et sub eo gemit et conqueritur se manere, ut vobis verum fatear, certam mihi notitiam non assumo, et ideo quod non novi, affirmare tenere non præsumo. Nam et si novæ gratiæ lux nostris oculis est infusa, cujus ortu disperiit caligo parentum vitio superfusa, est tamen quædam macula nostræ velut impressa faciei, qua urgente dum hic vivimus, vel ad modicum sumus rei. De qua scriptum est : « Nemo mundus a sorde (*Job* XV). — Non est homo qui non peccet (*II Par.* VI). » Hujusmodi maculam videtur lex severa nobis miseris impressisse, et hoc velut cauterio nostram pulchritudinem infecisse, ut quamvis studeamus eam inanis sollicitudinis expolire, non tamen valeamus ab hoc jure injurio, eam penitus expedire. Porro macula est nevus tenacior, stigma dedecens, dissona turpitudo, qua se dolet infici, vel, ut plus dicam, affici adjacens et conterminа pulchritudo, cui abstergendæ etsi manus adhibet multam curam, non tamen eliminat quod est jam inolitum et versum in naturam. In hac autem virgine si quid inerat vitii naturalis, mundat et demaculat superveniens gratia spiritalis ; et quod in nobis durius perseverat lege misera vel tenaci, in illa manus gratiæ medicina diluit efficaci. Et quia eam nostra omnium generalis iniquitas non offuscat, sed in conspectu sponsi speciali meritorum excellentia jam coruscat ; recte illam sponsus tenerius diligit et invitat, ut ad ipsum veniens, ipsi devotius et attentius se committat.

CAPUT XVIII.

Veni de Libano, Sponsa mea, veni de Libano, veni. Eam quæ tota pulchra est, ut nec levi macula teneatur, ne forte sine fructu dedisse operam pulchritudini videatur, monet sponsus ut veniat, de magna scilicet pulchritudine ad **219** majorem, de eo quod datum est, docto pede transeat ad datorem. Neque enim in his quæ accepit quis, conceditur remanere, eisque toto desiderio et avaris manibus inhærere, sed ab bis non despectu vel odio, sed profectu et consilio ad ipsum qui contulit, mentis oculos retorquere, et non ipsa, sed jam ipsum, dum ipsa propter ipsum, charius obtinere. Libanus

illum mihi videtur candorem designare, cui sponsus virginem, imo quem potius virgini voluit designare, candorem videlicet continentiæ et virgineæ puritatis, quem sponsæ matri filius dono suæ contulit bonitatis. Suam enim matrem sponsus in candore voluit conversari, ut tanquam a loco mereretur ejus excellentia commendari, ut mons ipse Libanus, id est candor excellentiæ virginalis, fecundam sic sacraret, ut fecunditas fieret spiritalis. Quamvis, si dici potest, imo forsitan quia potest, non tam locus virginem, quam locum Virgo sacrare videatur, neque virgo a monte, sed mons a virgine commendabilis habeatur, nec tam virginem iste candor, quam virgo extulerit hunc candorem et in oculis digne considerantium prorsus reddiderit gratiorem. Nam et ante virginem sicut mons Libanus, sic potest et virginitas inveniri, sed honore vel parvo vel nullo dicitur insigniri, nec est inventus quisquam decore virgineo commendari, sive cujus merito ipsa virginitas sese gaudeat illustrari. Nostro quidem tempori et hinc nostræ virgini istud novimus reservatum, ut hoc monte sublimata, ipsum potius montem redderet sublimatum, et mirum in modum ipsa candidior Libanum candidaret, decoremque virgineum ipsa sui merito decoraret. Magna igitur Virgo et incomparabiliter prædicanda, nullis ante mulieribus, nullis posterioribus comparanda, quæ candori virgineo nullius ante meriti vel honoris, meritum attulit, munus gratiæ contulit amplioris. Qui ergo multis retro sæculis erat inter mulieres dedecens et onustans, extunc et deinceps gratus redditur et venustans; et quem filia Jephte negligens quasi devovet et deplorat, virga Jesse prudenter eligens, attollit sacratius et honorat. Sed quia nihil gratiæ, nihil habet Virgo meriti non acceptum, ab ipso qui dedit, audit et accipit hoc præceptum, ut de tanto candore, cujus prior ipsa munere jucundatur, ad eum se referat, quo auctore ipsa virginitas fecundatur. *Veni*, inquit, *de Libano, sponsa mea*. Tu, ait, quæ montem Libanum novo munere candidasti, quæ candorem virgineum meritorum excellentia sublimasti, veni, ipsum tamen virgineum decorem non deponens, sed eo non contenta sponsi gratiam anteponens. Veni, non ut a virginitatis proposito jam desistas, sed ut mihi largitori jungaris propius et assistas, ut quæ gaudes supra solidum candore virginali, exsultes propensius sponsæ privilegio fœdere nuptiali. Ideo dicitur: *Veni de Libano sponsa*. Cum autem repetitur: *Veni de Libano*, nec additur *sponsa*, illud, quantum extimo, voluit bis monere, cui sentit virginem eo tenacius quo diutius inhærere, unde cum sic monita non odio, sed dictante consilio se avertit, ad ea quæ offeruntur, faciliore transitu se convertit. Cum vero iterat tertio *Veni*, nec apponit, *de Libano Sponsa*, hortatur illam non solum ab his quæ jam obtinet proficientibus meritis amoveri, sive ad ea quæ proponuntur sponsalia præsentialiter promoveri, sed ut quidquid profecerit, et hoc, tanquam gemino sudaverit in agone, totum amore præmii, totum faciat spe coronæ. Veni ergo, ait, ab his quæ jam obtines, proficiendi gratia te averte, veni secundo, ad amplexus sponsales familiarius te converte. Veni tertio, ut non solum honore virgineo et sponsali cubiculo jucunderis, sed ut in sede regia cum filio mater in gloria coroneris. Unde subjungitur: *Coronaberis*, etc.

CAPUT XIX.

Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Ad hoc Virgo sponsi mater venire tam sollicite commonetur, ut insignibus regiis digne pro meritis honoretur, ut corona detur ei de auro vel argento, de electris, vel lapidibus non compacta, sed novo quodam genere, de excelsis montibus fabrefacta. Cujus faber optimus montem Amana primum ponit, montem Sanir et Hermon illi superordinat et apponit: leonum cubilia, juga pardorum, prudens artifex interponit, et sic mira prudentia opus mirificum fabricat et componit. Sed quid est, quod de tam multis ubique terrarum montibus tres elegit, quos nominatim exprimens, in hoc opus mirificum sic redegit, ut Amana primum, secundum Sanir, Hermon tertium ordinaret, et divisos loco ab invicem in hoc opere sociaret? Facile non occurrit in hoc facto quid mysterii figuretur, nisi forte ipsorum nominum interpretatio suffragetur, quæ diligentius discussa caligantem declarat intellectum, et coronam Virginis ducit mysterialiter ad perfectum. Amana interpretatur *dens vigilans*, nequam **220** designans spiritum, quem constat quibusque integris mentibus invidere, qui semper invidens amat et appetit nos mordere: morsuque pestifero ad mortem vel ad vitia perurgere, et nonnunquam in tali gaudet se negotio prævalere. Ad tantum enim facinus invenitur somno torpido non torpere, sed malitia vigili constans et sollicitus permanere, qui, etsi vigilantibus, et super custodiam suam stantibus non se improbus manifestat, somno tamen deditos, et sui minus providos mordet vigilans, et infestat. A quo non dissonat et Sanir, cujus fit mentio consequenter, cujus interpretatio eamdem vigilantiam exprimit evidenter, videturque et hoc nomine idem nequam spiritus designari, cui constat malitiam, nonnisi semper vigilem assignari. Sanir quippe interpretatur *avis nocturna*, sive *fetor*. Avis pennarum utens remigio, alarum vehiculo se sustentat, cum longe esse creditur, volatu præpeti se præsentat; et si ejus forte proposito non favere creditur lux diurna, avis malitiæ spiritalis ad seducendum miseros fit nocturna. Fit nocturna, cum incautum et securum tentatio appetit fraudulenter, cum deprehensa forte sub altera specie ingerit se latenter, cum languoris et somnolentiæ subsannat sublatum, et deridet, cum ignavus instar bovis ad victimam ducitur, imo seducitur, et non videt. Nec immerito Sanir dicitur etiam fetor esse, quia tentatio etsi refugit prævideri, tamen sensibiliter vult adesse; et cum velut coluber repens in silentio studeat non audiri, morsu tamen inferens fetorem veneficum, vult sentiri. Tentatio

non prævisa tanquam nare patula non sentitur, cum tentatus mente pressa gravem culpæ sarcinam experitur: et quacunque se verterit in lectulo caliginis sub lodice, fructum fetoris percipit incertus forsitan de radice. Radix plena vitio, suggestio est latenter oppressiva, fructus autem fetidus, consensio vel expletio secutiva, cujus fetor cum nares inficit et internum afficit odoratum, totum reddit hominem venenatis interioribus enervatum. Cui recte subjungitur Hermon, qui interpretatur *exsecratio*, sive *anathema ejus*. Extunc enim et deinceps, non solum nihil boni iste perditus operatur, sed ampliore malitia, bonum, quod aure percipit, exsecratur, quia per rimas narium tanta influit vitiorum collectio vel sentina, ut ad ipsum cor ingredi nusquam verbi valeat disciplina. Exclusо autem verbo, nequam ille miserum amplius cor obdurat, eoque obdurato, aurem quoque, instar claudit aspidis et obturat, ut non solum recto auditui jam non credat, neque diligat obedire, sed quod etiam rectum proponitur, eligat postmodum nec audire. Sic nimirum exsecratur quidquid morum suggerit rectitudo, ut omnem illi aditum claudat intromissa nequiter hebetudo, solis vitiorum fetoribus gaudens nares patulas exhibere, immundisque illuvionibus internorum lacus recessuum adimplere. Quia ergo menti obduratæ non admittitur commonitio, non Scriptura, loco ducit anathematis quidquid verax habet religio vel cultura; soliosque luti mollitie, et immundis amans fœcibus detineri, nihil exsecrabilius putat quam a talibus amoveri. Unde scriptum est: « Exsecratio autem peccatori sapientia (*Eccli.* 1), » qui proficiens in pejus, non solum sibi nequam, sed et cæteris vult obesse, potensque malitia, horrori minoribus gaudet esse, de quo procedens feritas, tanquam leo insidians de cubili, omnes sibi reliquos timore succumbere vult servili. Nonnullorum enim crudelitas non facile intra mentis angustias retentatur, sed fremit et æstuat, ut ad nocendum cæteris extendatur; et cum æstu malitiæ fornax incanduerit vel caminus, foris in quosque subditos desævire furor expetit leoninus. Qui si forte consideret sibi vim non sufficere potestatis, novum quærit aucupium, dolum videlicet falsitatis, et nunc quasi leo rugiens quærit quem devoret furiosus, nunc se pardum exhibet dolo multiplici maculosus. Est enim spiritus ille nequam multipliciter bellicosus, ad debellandum miseros nunc utens potentia, nunc dolosus, volentibus, nolentibus nunc consentaneus, nunc rebellis, artibus mille nocens, et juxta pardi speciem, versipellis. Et signanter sponsus cubilibus leones, pardos montibus assignavit, in quo malignorum spirituum et fraudulentum robur, et robustam fraudulentiam designavit, quorum nonnunquam de cubili vel insidiis procedit effera fortitudo, nonnunquam de excelso potentiæ peremptoria nihilominus fraudium multitudo. Sive ergo fallaces et subdoli ad exercendam fortitudinem evidentius se extendant, sive robusti et sublimes ad texendas fraudium maculas jam descendant, tam incautis quam invalidis bellum inferunt noxiale, et nisi Virgo adveniat, et miserans subveniat, vexillum referunt triumphale. Cæterum Virgo sancta festinat hujusmodi nequam hostibus obviare, ægre ferens electos quoslibet a proposito filii deviare; et miserans quos hostilis fere malitia jam peremit; interpellat filium, eique reconciliat quos redemit. Pacato autem filio ad impugnandos hostes fiducialiter se convertit, frangit eorum vires, nudat fraudulentias et evertit; et quod tumet mons Amana, quod Sanir, sive Hermon elato vertice se attollit, ut lutum platearum calcat Virgo fortiter et emollit. Ergo digne, cum de illis plena victoria reportatur, ornatur manus lauro, auro caput Virginis coronatur; et de ipsis eisdem montibus dicitur **221** coronari, cum de horum victoria plene jam conceditur gloriari.

CAPUT XX.

De capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, etc. Sed non reor incongruum, si prædicti montes interpretatione dextera venustentur, nec per eos malignі dæmones, sed conversi ad fidem homines figurentur, de quorum Virgo fide gaudens, sollicita de proventu, sua eos benevolentia fovet, promovet interventu. Amana, ut dictum est, *dens vigilans* interpretatur. Deus autem vigilans, prædicator ille non incongrue nominatur, cui tanquam vigili nostra infirmorum custodia commendatur, cui dum offertur linteum plenum animalibus, vel potius more viventibus animali (*Judæ* 19), mactare et manducare non realiter, sed mysterio mandatur spiritali. «Macta, inquit, et manduca (*Act.* x). » Pastor enim super gregem suum digne vigilias non assumit, qui doctrinæ commonitorio illius duritiam non consumit; vigili cujus oculo cum reprehensione dignum quidpiam se opponit, ad resecandum citius dentem mordacius non apponit. Quo contra de aliis scriptum est: «Peccata populi mei comedent (*Oee.* IV).» Post mentem vero Amana, montem Sanir Sponsus voluit nominare, cujus interpretatio *avem nocturnam* videtur resonare, quia nobis torpentibus vitiorum consuetudine diuturna, pastor semper sollicitus avis procul dubio fit nocturna. Cum enim ad peccandum, imo ad persistendum cæca mollities nos invitat, pastor bonus, qui non dormit super nostram custodiam nec dormitat, instar nocturnæ avis, importunus et subitus videtur advenire, et mores male securos verbi gladio durius convenire. Denique Judas Machabæus cum noctes premi silentio jam sentiret, ejusque magnis ausibus opportunitas temporis consentiret, incautis hostibus superveniens magnas fortiter strages dabat et securo torpore quiescentes bello vigili triumphabat. Vir enim bellicosus æstimabat plurimum non referre, utrum noctis an diei præsentia auderet hostibus se inferre, dum tantummodo segnis et ignava hostium incircumspectio cederet cautiori, et vel fortitudine dolosa, vel fraude bellicosa daretur victoria bellatori Porro apud antiquos celebri est sententia promulgatum, et, ne illud deleret oblivio, apud ethnicos litte-

ris est mandatum, ut in bello sola virtutis præstantia non quæratur, sed et fraus conveniens, ut hostium malignitas callide conteratur. Dolus, inquit, an virtus, quis in hoste requirat? (Virgil. II Æneid.) Prudens itaque princeps, cum hostilem malitiam vult subjicere servituti, prout habet necessitas, nunc dolo manum applicat, nunc virtuti, ut si hostis dolo restiterit, virtutis malleo pressus cadat, et, si eum per diem sol non usserit, noctis fraudulentiam non evadat. Ea forma doctor bonus nobis torpentibus superveniens velut avis, nostræ saluti consulens, impetuous voluntati, moribus insuavis; somno graves exstulit, et a nobis excutit torporem exsecrandum, jam vigiles, ut aquila pullos provocat ad volandum. Qua vero fiducia sive efficacia istud potest aggredi vel implere, nisi quia quæ tenenda prædicat, prior diligit et tenere: nulloque desiderio præsentis noctis caliginem amplexatur, sed transvolans velut Sanir, velut Hermon quæ infra prospicit exsecratur? Nam ille nos invitat eo efficaciter quo fiducialiter ad doctrinam, qui quam verbo prædicat, commendat moribus disciplinam, qui seipsum non negligit proponens cæteris medicinam, sed quidquid mundus olet, exsecratur et refugit ut sentinam. « Quæ mihi, ait, fuerunt lucra, hæc arbitror ut stercora (*Philip.* 3). » Hermon autem non solum *exsecratio*, sed etiam interpretari dicitur *anathema* et quod *ejus* apponitur, hoc est anathematis anathema, ut *anathema ejus*, hoc est separatio separationis doctor merito tunc dicatur, cum ab eo, a quo separari docet, tota et ipse diligentia separatur. « Non acquievi, ait Paulus, carni et sanguini (*Galat.* 1). Est igitur Paulus anathema ejus, hoc est anathema anathematis, separatio separationis: separans a seipso quod ab aliis nititur separare, vel separans a cæteris, quod prius a seipso studuit separare. Et mirandum hujus Virginis texitur mirabiliter diadema, in quo dens vigilans, nocturna avis, anathematis ponitur anathema, quamvis si verborum seriem velit quis diligentius perscrutari, expresse non dicatur Virgo de his montibus coronari. Non enim dictum est: Coronaberis de Amana, de Sanir, de Hermon, sed *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon.* Caput, ut cunctis notum est, membris reliquis, totique corpori principatur, vertex vero, ipsius capitis summitas appellatur; et non caput in vertice, sed vertex in capite continetur, dum non caput pars verticis, sed vertex pars superior capitis habetur. Per caput itaque figuratur ordo non incongrue prælatorum, quos propheta nominat optimates, capita populorum; per verticem vero videtur chorus apostolicus designari, quem in ordine prælatorum constat quadam excellentia principari. Vel caput forte potest ipse ordo apostolicus nominari; 222 vertex vero, Petrus est, quem primum constat et præcipuum prædicari, qui sicut in apostolis, ita et præ apostolis cœli claviger constitutus, manente sic Joanne, Christum specialiter est secutus. Isti quoque apostoli figurate cubilia sunt leonum in quibus se deponunt reges, et Excelsi principes regionum, cum feritate posita, qua solent minores quoslibet deterrere, ad istos se inclinant, nec recusant eorum meritis subjacere. Cum enim imperator, seposito diademate quo præfulget, scepiri obliviscitur, dignitati regiæ non indulget; et seipsum humilians Petro obsequitur, Pauli monitis acquiescit: quid nisi leo stratus in cubiculi apostolico requiescit? Isti nihilominus sunt et montes meritis Excelsi, solidi sanctitate, qui non terreno fastigio, sed spiritali præeminent dignitate, ad quos levat oculos quisquis optat decorari facie luminosa, qui se pardum intelligit pelle varium maculosa. Qui sub fasce multiplicium vitiorum, virtute propria non securus, et de victoria non confidens, in valle vel in campo contra spiritalia nequitiæ pugnaturus: ad illorum excelsa transiens, quærit sibi venire auxilium et doctrinam, et ne pereat, apprehendit docto eorum magisterio disciplinam. « Levavi, ait, oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (*Psal.* cxx). » Sic et leonum cubilia et montes pardorum recte apostoli perhibentur, quos tam reges quam præsides, et qui varia vitiorum multitudine detinentur, audiunt, et auditis, divini gratia muneris obsequuntur; et posita bestiali ferocia, ordinatam vivendi regulam prosequuntur. Ipsos autem ordinatores, cum tanquam vivos lapides Sponsus ordinet et disponat, eis rite dispositis, ambit reginam Virginem et coronat; et ad honorem ejus, illos reddit meritis digniores, ut in choro justorum hominum ipsi Sponsæ fiant speciali excellentia propiores. Quod quia non conferre statim plenius invenitur, ei quam diligit, promissoriam spem largitur, ut promissione facta Virgo spei præsentia jam lætetur, et quod verius est, futurum certa fiducia præstoletur. *Coronaberis*, inquit. Quo autem merito Virgo spei præsentiam digna sit adipisci, sua Sponsus gratia videtur reminisci, ut omnibus innotescat perfectum cuipiam præmium non conferri, cujus non invenitur digna meritum anteferri.

CAPUT XXI.

Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui. Solent hostes ab hostibus timore vulnerum absterreri, et qui forte vulnus intulerit, majus odium promereri; et quantum gaudet qui ad nocendum et inferendum vulnera se intellexerit prævalere, tantum, imo amplius dolet qui coactus fuerit sustinere. Hic autem Virgo vulnerat, et vulneratus odium non rependit, illa quasi prævalet, iste manus ad injurias non extendit; illa compos victoriæ, hilarescit facie, manu plaudit, iste quasi pungitur, compunctus non conqueritur, sed applaudit. Manus enim docta ad prælium, et sagitta vulnus validum inferentis, non ira, non jactura, non est læsio sufferentis; sed gratiora, sed meliora judicantur vulnera sic amantis, quam fraudulenti oscula, et fraudes nequiter osculantis (*Prov.* xxvii). Amat quippe Sponsus vulnerari fortiter, sed amore, transfigi non gladio, sed affectu diligentium fortiore, de profundo cujus vulneris manat

gratia, dulcius amor spirat, et profuso non cruore, sed dulcore amat vivacius, non expirat. Et recte suum, non caput, non pedem, non quidquam simile perhibet vulnerari, quo nonnunquam vulnerato videmus vitæ hominem reservari, sed cor ipsum nominat, quod vel ad modicum vulneratum manum medicam non admittit, sed carens tam spatio quam remedio, vitalem spiritum mox emittit. Cum igitur cor suum, Sponsæ vulnere, velut asserit infirmari, verboque repetito vult ejusdem vulneris certitudinem confirmari : innuit tale vulnus intelligi, non pestiferum, non mortale, quia et cor non corporeum neque morti obnoxium, sed vitale. Sed quia cor corporis sedes est animæ, vitæ locus, domicilium odii vel amoris, cor nominans, vult intelligi secretum diligentiæ gratioris, quo receptat et acceptat eam quæ illuc meruit specialiter pervenire, et singulari merito gratiæ sanctuarium introire. Hunc autem introitum expressit nomine vulneris, non cruenti, non furore, sed amore, non ira, sed benevolentia violenti, quia illuc non penetrat ignavia degeneri somnolentus, sed mundus corde, acer animo, irremissa constantia violentus. Porro huic sanctuario efficacem violentiam non intorquet, qui pede **223** minus recto ad amorem temporalium se retorquet, sed qui nisu prævalido studet omnia quæ prætereunt oblivisci, et inhærens soli Deo, æterna sola diligit adipisci. Unde et hoc loco iste simul sponsam nominat et sororem, ut signet his nominibus affectum communis benevolentiæ firmiorem, quia et sponsæ, quod sponsi est, jure matrimonii non negatur, et divina lex exigit ut soror cum fratre paternæ hæreditatis consors et comparticeps habeatur. Est autem Virgo, soror Christi, Christus Virginis æque frater, quibus et in terris una cognatio, et in cœlis unus dicitur esse Pater, qui licet non pro sexu, sed pro meritis portionem unam pro omnibus non concedat, tamen juste distribuens, sicut non filium, sic nec filiam exhæredat. Cujus Patris Virgo sicut filia, sic et hæres, Christi non immerito dicitur soror et cohæres, cujus affectus gratior, amor sororius et sponsalis, fratrem et sponsum vulnerat, non jaculi sed oculi cuspide spiritalis.

A suæ voluntatis beneficio, non naturæ. Primus autem et præcipuus ille est oculus spiritalis, qui se longe removens ab intuitu facturæ temporalis, transcendensque angelos et omnem penitus creaturam, attollit se ad videndum Creatoris faciem vel naturam. Qui quia mundum nesciens, in salutare Dei laudabiliter defetiscit, et erga plurima non turbatur, sed unum illud necessarium concupiscit, unus recte dicitur hoc est, non amore multiplicium multiformis, sed unum unice Deum amans, et eum solum intuens uniformis. Iste oculus qui se foras ad vivendum plurima non effundit, sed collecto intuitu Christi secretario se infundit; cor illius vulnerat, dum illic acutior gladio se recondit, ubi Christus oculum nisi unum et simplicem non abscondit. Nec solum B in oculo, sed etiam in crine se Sponsus asserit vulnerari, qui verbum repetens, ipsum plane vulnus indicat iterari, quia nec Virgini satis erat unum quasi jaculum intulisse, nec item satis Sponso unum, secundo tacito, retulisse. Vulneratur igitur Sponsus in oculo Virginis, vulneratur, ut asserit, et in crine, eo quod crinium multiplicitas honestatis amans, patiens disciplinæ non vento rapitur, non dispergitur per inania noxiæ libertatis, sed mature colligitur, et tanquam redigitur ad ipsius regulam unitatis. Nulla, ut reor, mulier cunctis retro sæculis est inventa, quæ decisis crinibus relicto uno singulariter sit contenta, quæ unius crinis merito sic sit digna commendari, nisi cum redimita pluralitas in unum cohibetur magisterio regulari. Sic et Virgo multis C gaudens crinibus, hoc est, virtutibus venustari, ne vanitatis aura compellatur ipsa multiplicitas, ventilari, omnes simul aggregat, et quadam colligat unitate, miroque magisterio sub una redigit charitate. Quidquid enim acquiritur multitudine sive copia meritorum, si dilectionis vinculo non ligatur, caret gloria præmiorum, neque digna laus approbat quidquid multiplex meritis invenitur, si non instar crinium charitatis redimiculo cunitur. Bene de illa Paulus (*I Cor.* XIII), prout dignum fuerat, æstimavit, quam volens commendare, perfectionis vinculum nominavit, quia licet virtutum reliquarum innumerabilis sit collecta, hoc non ligata vinculo manet penitus imperfecta. Ligata vero munit fidem Virginis et venustat, et velut crinis collum ornat potius quam D onustat; talique ornamento, tali fides opere gloriatur, digne quidem glorians, cum per dilectionem quod lex divina præcipit operatur. Quos enim gravis et quasi corporea moles a capite semovet et disjungit, fides, velut collum, Christo nos continuat, nos conjungit; sine qua impossibile est ipsam quoque Deo virginem complacere, interventu cujus illam Elisabeth voluit beatam perhibere. « Et beata, ait, quæ credidisti quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino (*Luc.* I). » Et apostolus : « Habitare, inquit, Christum per fidem in cordibus vestris (*Ephes.* III). » In hujus colli crine qui prædicto dilectionis vinculo cunitur, cujus, non onere, sed honore fides Virginis insignitur · cor suum vulnera-

CAPUT XXII.

In uno oculorum tuorum. Hoc dicto insinuat duobus Virginem oculis luminosam, sed eorum altero amplius et suavius gratiosam, quorum unum approbans, evidenter nequaquam alterum reprehendit, alterum non accusans, illum unum excellentius magnipendit. Alter forte est oculus cui visibilia datum est intueri, mundum quidem et omnia quæ mundi constat ambitu contineri, qui ea quæ simul, aut post invicem ordo rerum explicat vel natura, attendit et intelligit mutatione mobili, vel motu mutabili transitura. Imo quidquid est conditum, ad qualemcunque transitum considerat naturaliter festinare, et sicut in corporibus, sic et in spiritibus sibi quidpiam non constare, nisi quod auctor rerum potens, et dominus creaturæ, quosdam angelos jam firmavit,

tum læto Sponsus tripudio manifestat, innuens quod affectum ejus tenerum robustus amor Virginis potenter afficit nec molestat. In cujus laude subjungit : *Quam pulchræ*, etc.

224 CAPUT XXIII.

Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa : pulchriora ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Mammas vocat Virginis quibus parvulos erudit ut grandescant, fovet grandiusculos, ut processu temporis juvenescant ; quas et pulchras perhibet, ut Judæis littera legis gloriantibus non vilescant, sed tam illis, quam cæteris auditoribus gratius elucescant. Quæ sive prius mammæ, sive postmodum ubera nominentur, vino legis comparata, majoris esse pulchritudinis perhibentur ; dum illius austeritas, Judæos velut ebrios et vecordes, horum autem suavitas nos Deo gratos efficit et concordes. Quia vero ubera Virginis non longe superius nostis apposita, et prout Deus contulit, illic exposita ; ad exponendum denuo moram supersedeo facere longiorem, ad ea quæ jam dicta sunt remittens sedulum auditorem. Sed quia hic non solum uberibus, sed et mammis pulchritudo inesse perhibetur, quarum illic vel supra aspiam, mentio non habetur ; subtilius intimare videtur aliquid forte novi, cui, diligentius exponendo, manum sive studium non admovi. Mammæ, ut dicitur, non parvulis lac emittunt, sed cum tempus fuerit, emissuras potius se promittunt, delitescentes interim sub umbra temporis immaturi, nondum fructu congruo, sed turgentes potius spe futuri. Quandiu enim Virgo attendit nos indociles, induratos, et ad vitalem vitam culpis exigentibus necdum natos ; intra mammas tenet doctrinæ beneficium, nec producit, nutrire non præsumens quos ad vitam nativitas congrua non educit. Novit enim quia Christi est nobis pridem mortuis vitam dare, de caligine uterina ad lucis gratiam innovare ; natis vero ipsum jam conceditur beneficium impertire, et ut jam capacibus ubera largius effutire. Si electos, inquit, tuos, ad eam quam præopto lucis gratiam dares nasci, ut te vivificante, quovis beneficio possent pasci ; mammæ meæ ad ubertatem uberum devenirent, et viventes spiritu, digno lacte efficacius enutrirent. Illis quidem de tuo vel conceptu vel partu sensim explicarem, et auri audienti secretum mysterium revelarem ; et quod mente incredula non gentiles capiunt, non Judæi, mea sugens ubera, hauriret Joannes Zebedæi. Hujusmodi mammas et ubera in matre Virgine Sponsus laudat, quorum laudes ut debito et æque mystico fine claudat, apponit commendare non lactis alimoniam, non ejus rivulos aut fluenta, sed prælatum cunctis aromatibus odorem maximum et unguenta. *Et odor*, inquit, *unguentorum tuorum super omnia aromata.* Ex uberibus antedictis quibus Virgo partu mirabilis insignitur, non lac femineum, sed unguentorum manere copia reperitur ; super quo si pigmentariorum universa retro series convenitur, omnis illorum confectio non tempore sed odore admirabili prævenitur. Quidquid enim a principio subtilitas protulit antiquorum, quidquid de mundo mire condito apprehendit curiositas ethnicorum ; quidquid sophi, sive juxta Pythagoram, philosophi subtilitate seductoria confecerunt, quo velut aromate corruptivo magistri discipulos infecerunt, totum longe supergreditur prædicatio Virginis et doctrina, in qua veritas principatur, vivendi prævalet disciplina. Quidquid etiam patriarchæ et prophetæ freti dono intelligentiæ prævidentis, verborum obscuritatibus texerunt, sive mysterialibus sacramentis ; quidquid patres præteriti nare prophetica præsenserunt, qui adventum veræ lucis nuntiare præconio vigili consenserunt ; Virgo, regina virginum supergressa est profectu speciali, quæ hominem, salutem hominum parturivit utero virginali. Cujus partus et conceptus confecta novitas, nova confectio, primum thalamo virginali efficax sanitas, sana relectio ; ad nos postmodum certo Virginis magisterio sic procedit, ut ipsa quæ largitur, transcendat quidquid promissorium antecedit. Veritatem enim venturam nullus præcedentium sic expressit, quomodo Virgo sancta, cui divina bonitas hoc concessit ; ut supra quam ab homine vel ab angelo dici posset, incarnati Verbi mysterium expressius et sensibilius ipsa nosset. Cujus notio et suavis recordatio notionis, tam mira est confectio, et antiquæ abolitio læsionis, ut eis delibuta Virgo tanquam aromatibus vel unguentis, vulnus culpæ jam nesciat quam intulit Evæ malitia vel serpentis. Quæ unguenta Virginis, quibus meruit medicinaliter deliniri, clausa quodam signaculo non possunt nostris plene sermonibus expediri, quia sic in Virgine dignata est unguentaria lux oriri, ut, sicut est, ab altero non possit homine vel sentiri. Odor vero vel opinio unguentorum suaviter et salubriter nobis spirat, suavitate cujus noster languentium animus jam respirat ; et ad tantillum illud, quod de certa plenitudine Virgo dixit, hausto velut odore naribus, noster spiritus jam revixit. Recte ergo non unguenta **225** Virginis, quæ nobis longe inferioribus non apponit, sed, quod minus est, odorem unguentorum cunctis aromatibus anteponit, quia beneficio quod apostolis per Virginem datum est odorari, nulla priorum scientia nulla possunt aromata comparari. Non sine causa, cum Christus ad Patrem, unde venerat, est regressus, relictisque apostolis necdum in linguis igneis Spiritus est concessus ; dignum ducunt apostoli, ut cum Maria matre Jesu in oratione unanimiter perseverent, ut quod ab illa hauserint, et constantius, quo et certius, asseverent. Quibus enim largiore copia intelligentiæ sol refulsit, eis ex ipsa Virgine odor mellifluus sic influxit, ut si cui priorum sensui vel auditui conferatur, suavi dulcedine superferri procul dubio mereatur. De quo subjungitur : *Favus*, etc.

CAPUT XXIV.

Favus distillans labia tua Sponsa, mel et lac sub

lingua tua; et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Bene favus debent labia Virginis nominari, quia et apis nomine ipsa Virgo dicitur figurari, quæ privilegio naturali pascitur floribus, vivit rore, nescia concubitus, fetus mirabiliter legit ore; sobole fecundatur sine gemitu vel dolore, casta sinu Virgineo fit mater non luxuria, sed amore. Arte vigens, callens ingenio, sollicitudine non pigrescit, miro satis studio suam prudentiam innotescit; dum favum sibi fabricans, distinctas in ordine cellas ponit, intra quarum angustias ore sedulo mel reponit. Huic api non incongrue Virgo similis æstimatur, quæ decore virtutum florido pasci spiritualiter delectatur, quæ vivit in spiritu, divina desuper gratia tanquam rore, virum nesciens, concipit, parit filium non labore. Quæ sollicito studio spiritales divitias coacervans, verba sensu gravida in corde conferens et conservans; secretum conscientiæ replet dulcedine tam suavi, ut intrinsecus mellea dici valeat, instar favi. Hanc autem dulcedinem, quam perfectius et plenius ipsa gustat, non morbo invidiæ non clave avaritiæ coangustat; sed, quod roris et dulcoris divinus ei Spiritus desuper voluit instillare, sua laxans labia, permittit nobis assistentibus distillare. Attendens enim Virgo, quid prius, quid posterius nobis congruum sit audire, non cuncta simul exerit quæ dignum judicat operire; nec tanquam vas reversatum, quidquid continet, mox effundit, sed ad cuncta minus idoneos tenui stillicidio nos perfundit. Non sic Testamentum Vetus, figurata locutio prophetarum, antiquorum ænigmata, obscura superficies Scripturarum; non sic, inquam, favus distillans esse vel dici etiam merebantur, quæ, etsi favus erant, clausa sub signaculo tenebantur. Favum enim, possumus obscuritatem præcedentium appellare, quæ intus mel tenebat, sed non noverat distillare, quia sensus mysticos, dulcores intimos, et profectus nequaquam perducebat ad nostros caligantium intellectus. Favus igitur ille suo quodam pondere tunc depressus, tempore multo jacuit manu ædificantium non expressus; nec accessit, qui eumdem nostri miserens elevaret, elevatum grata manu in os esurientium reliquaret. Virgo vero non tam melle quam dulcedine plena mentis, dives non pecunia, sed spiritalibus documentis; quod in favo reconderat melle dulcius, jucundius omni vino, non patulo tanquam vase, non effudit impetu repentino; sed ostio circumstantiæ aperturam moderans labiorum, id proferre maluit, prout sufferre valuit ipsa capacitas auditorum. Minus ergo illius labia stillaverunt, dum Christus adhuc inter homines homo vixit, amplius vero cum triumphata morte, majore gloria jam revixit, quia et Judæos pertinaces tunc premebat cæcitas superfusa, et nunc apostolis major cognitio dono Spiritus est infusa. Sunt igitur labia Virginis distillantia tanquam favus, quæ non serantur pessulo, nec inseritur eis clavus; sed clausa parte oris, altera pars aperta, quæ tempori A conveniunt, reddit auditoribus deoperta. Non enim ut linguosa mulier, quidquid in buccam venerit, subito verbosatur, sed abscondita secretorum discreto silentio moderatur; dignum judicans sub velamento linguæ quædam cautius retentanda, quæ, cum tempus imminet, jam committit labiis distillanda. Ideo forte sub lingua mel et lac habere perhibetur, in cujus secretario duplex scientia continetur: altera quæ videtur parvulis et lactentibus expedire; altera jam provectis et grandioribus convenire. Lacte etenim parvuli necessario nutriuntur, ad comedendum vero mel grandiusculi provehuntur; illi Christum hominem vere natum de Virgine protestantes, isti eumdem Deum de Deo natum ante sæcula venerantes. Lac de carne prodiens, B dici potest Christi humanitas, mel de flore vel rore veniens, ejusdem est vera divinitas, quarum notitiam Virgo sub lingua continet in secreto, nec passim, neque statim sermone ventilat indiscreto. Cum autem Christus Deus et homo ad hoc **226** prius hominem se ostendat, ut visibili cognito, cognoscentis, ad invisibile, cor ascendat; quid sibi vult, quod non lac et mel, sed mel et lac sub lingua Virginis dicit esse, quæ prius illum hominem Deum postea docet esse? Nulli dubium quin in Christo, dignitate deitas antecedat, et ideo dignum ducit, ut in locutione, sua prior humanitas non procedat, sed, si pariter de utraque vel aperta locutio vel operta mysterio componatur, præcellens dignitate C in loquendi quoque ordine præponatur. Vel potius duplicem volens scientiam Virginis demonstrare, quam sub lingua in secreto diutius illa voluit occultare, quæ illarum non solum dignior, sed etiam anterior fuerit, signanter exprimit in sermone, mellis prius, lactis posterius facta mysterialiter mentione. Prius enim adesse Virgini Deum angelus nuntiavit, quo præsente postea concepturam esse filium indicavit, ut in eo quem præsentem Virgo novit, firmius jam confidat, et percepto jam majori, de minori munere non diffidat. « Ave, inquit, angelus, gratia plena, Dominus tecum (*Luc.* 1). » Et subjungit de altero: « Ecce concipies et paries filium (*ibid.*). » Docet per angelum Dominus Virgini se præsentem, infundit scientiam melle suavius D dulcescentem, gustata scientia vel sapore melleo quem præmittit, per eumdem nuntium conceptum quasi lacteum repromittit. Non enim de conceptu posset illa satis credula præmoneri, si non de divina præsentia gauderet certius edoceri, nisi sciret et sentiret sanctum sibi Spiritum desuper advenire, cujus umbra, sanctum efficitur quidquid illa dicitur parturire. Hæc autem scientia de Dei præsentia, filii de conceptu, diu sub lingua latet in ipso Virginis intellectu, quo tamen beneficio virginalis discretio penitus nos non privat, fontemque repositum non subito reddit expositum, sed guttatim elicit et derivat. Cujus tanta discretio, discreta operatio ipsam quasi vestiunt et commendant, si qui tamen fuerint, qui ejus digne merita jam per-

pendant; qui prævidere sciant qualiter obscuris et negligentibus eligat nec mutire, stillare vero diligentibus non prodigis manibus diligat effutire. Vestimentis, ut notum est, nostra nuditas operitur, vestimentorum gloria virginalis nobilitas insignitur; nec placet forte Sponso nisi quæ bysso et purpura sic vestitur, ut non solum frigus non timeat, sed et cultu decens appareat, dum ornata duplicibus invenitur. Quamvis in præsenti loco non descripserit vestium qualitatem, non expresserit definire ipsius numeri quantitatem; hoc reservans illi mulieri, quam, ut alias dictum est, quis invenit, cujus procul pretium, et de ultimis finibus huc advenit. Quæ nimirum mulier, quævis anima potest dici, quæ suorum sollicita, invenitur negotio sic addici, ut ab æstu vel frigore et incursu præcavens repentino, manum mittens ad fortia, laboret, tanquam sedeat in textrino. Hic autem habetur in manibus non quævis anima, inopiæ timida generalis, sed quædam anima meriti vel excellentiæ specialis; cujus non tegunt ignominiam, non frigus jam respuunt vestimenta, sed in conspectu Sponsi festivam eam exhibent ornamenta. Quia vero quam solemnis in oculis Sponsi apparuerit quam festiva, non permittit nos videre mentis cæcitas oppressiva; hic ille vestimentorum nobis non expressit numerum, non decorem, sed ne totum taceat, facit transitum ad odorem. In eo quippe quod de Christo Virgo vel apud se intus sentit, vel stillare jam consensit, quantum velut apis melle gaudens fuerit operosa, vel tanquam favus stillans discreti moderaminis studiosa; illi amplius totum placet, solis cujus oculis patet totum, nobis velut odor thuris cum carbonibus est admotum. Nam cum divino igni thus virgineum se immergit, in defectum salutarem modo ineffabili totum vergit: fortioris tamen imperio damnabiliter non consumptum, sed amoris et decoris merito delectabiliter est assumptum. Quantum autem vel ardeat, vel hoc ardore placeat, non sentimus, sed odorem vel tenuem tanquam longe positi vix haurimus, quia thure liquefacto ad Sponsi latitudinem fumus tendit, odor vel opinio ad nos latitudine se extendit. Ille igitur virtutes quibus Virgo nobilis honestatur, honestate nobili divino conspectui præsentatur, quædam sunt vestimenta, non operiendæ necessaria nuditati, sed convenientia præferendæ fiducialius honestati. Quæ præfertur et offertur divinis conspectibus instar thuris, non auro, non vestibus, sed conspicua moribus placituris, grata cujus suavitas placere Domino sic videtur, ut nos tangat et odore, dum nostri sua benevolentia miseretur. Ad nihil enim aliud foras diligit evagari, sed magis intra duo hæc vallo fortitudinis coarctari, ut scilicet sponso exhibeat suo plenius commendabilem se decore, et distillans tenuius, suo repleat nos odore. Unde subjungitur. *Hortus*, etc.

CAPUT XXV.

***Hortus conclusus soror mea sponsa**, hortus conclusus, fons signatus.* Quia in horto primo primam serpens mulierem supplantavit, hortum sibi alium **227** Deus Dei Filius tunc plantavit, cum beatam Virginem supra morem cæteris mulieribus attributum, sua replevit gratia, multo non herbarum genere sed virtutum: in illo quippe horto mulieris est simplicitas circumventa, vir gustavit prohibitum, gustato nuditas est inventa, victuros in æternum transgressionis merito mors prævenit, tam illis quam posteris mortalitatis maledictio supervenit. Iste autem hortus arbusta non continens, herbas, flores, ligna densarum frondium, fructus transitorios et odores; alia quædam habet digna talibus vel conferri, vel, ut dicam verius, transitoriis omnibus superferri. Habet enim quod sane sapiens gustus judicat fructuosum, quod sibi odoratus recto judicio pretiosum, quod visus interior tersa caligine gratiosum, quod abstergit omnem inopiam mira plenitudine copiosum. Huic enim lignum vitæ fixis radicibus est insertum, de quo qui comederit (sicut experientibus est compertum), morte gravi non læditur, sed dicto felicius vita vivit, quam qui potuit obtinere, ultra vivere non desivit. Habet etiam thus admirabile, vel aroma commendabile, vel unguentum, quod non in Arabia, sed in terra negata morientibus est inventum, cujus qui odorem hauserit, fetores nesciet serpentinos, nec somnolentia prævalente morsus sentiet repentinos. Habet nihilominus illum rosæ vel violæ, vel etiam lilii gratum florem, vel si quem in floribus constat esse visui gratiorem, quem qui digne attenderit, et illi se intenderit oculo perspicaci, quidquid triste nox murmurat, gaudio transiet non transitorio, sed tenaci. Est enim in horto lignum vitæ effusum oleum, flos formosus, ipse Sponsus Virginis, forma præ filiis hominum speciosus, quo præsente illum non turpis inopia, non inops obsidet turpitudo, sed in eo habitat divinitatis corporaliter plenitudo (*Coloss.* II). Deum quippe in Christo, Christum autem in Virgine non umbraliter, sed veraciter constat esse, et ob hoc ipsum hortum bonis sufficientibus plenum esse, quem ipse qui plantavit, prudenti concilio voluit sic concludi, ut qui videt et invidet, doleat se excludi. Et revera sicut non obstruitur fideli penitus et amico, sic vallata fortitudine clauditur inimico: non Judæum, non gentilem, non fide vacuum intromittit, et quem dignum attendit odio, forti repulsorio longe mittit. In eo igitur, non sicut in antiquo, subdole serpens serpit, fructus ejus non toxicat, odorem non attaminat, flosculos non decerpit; non esurit prava mollities, ad effectum esuries non procedit, non serpenti mulier, vir mulieri non obedit. Verumtamen non desertum, non solitarium lædit fastidium, dolor non stimulat, dum ejus ipse auctor in eodem festivus deambulat: vultu cujus hilari res in horto fructificant, species vigent rerum, forma præ hominibus specioso arridet multiplicitas specierum. Eo enim deambulante cujus in vultu decor, gratia in labiis est diffusa, respondet hortus Virginis læto

spiritu, facie non confusa : placens deambulanti omni prorsus turpitudine sic exclusa, ut intus non nisi pulchritudo restet forti nomimine circumfusa. Quid autem sibi vult quod hortum conclusum semel sponso dicere non est satis, sed hoc ipsum ingeminat eisdem nominibus iteratis, nisi quia, ut jam dictum esse recolo, hujus est intemperantiæ vis amoris, ut frequenter sermone repetito magnitudinem exprimat affectus gratioris? Vel forte ob hoc voluit hortum dicere bis conclusum, ut ostendat malum duplex ab eadem virgine sic exclusum, ut et carni teneræ spiritus enervi mollitie non assistat, et spiritui fortiori caro contumaciter non resistat. Nos enim etsi mente servimus per gratiam legi Dei, carne tamen per legem insitam aliquantulum sumus rei, et cum nobis videmur vigilante spiritu circumspecti, carne somno resoluta invenimur non mediocriter imperfecti. Vel ideo bis conclusus hortus iste meruit appellari, quia sic invenitur Virgo duplex studium amplexari, ut in neutro penitus reprehensibilem se ostendat, sed mente circumspecta ab incursu quorumvis hostium se defendat. Sic enim, cum exegit necessitas, negotio sese contulit actuali, ut datis huic manibus non detraheret spiritali, rursus contemplativo spiritalem oculum sic infixit, ut activum non horreret, cui ad pœnam Deus peccati merito maledixit. In excessum contemplandi dulcore melleo se suspendit, ad colligendum proximum affectu lacteo condescendit, ab utroque latere vel potius in circuitu sic munita, ut locum daret nulli, a multis incursantibus expetita. Quia vero indiget hortus irriguo, ne arescat; sed ut abundet potius plantariis congruentibus, et silvescat : hortus iste non tam fonte dicitur irrigari, quam expressiore significantia fons vocari. Fons autem a fundendo, ut nonnulli asserunt, nominatur, eo quod de occultis aquam vivam fundere videatur, et perenni vena ebulliens, ubertate non forensi vivere, sed interna, non torrentibus tanquam lacus, non aquis pluvialibus ut cisterna (*Prov.* v). Fons igitur et hæc Virgo satis congrue dici debet, cujus non arescit intelligentia, non æstu arido sensus habet, sed interni gratia muneris docetur ineffabiliter et ditescit, et mirabili jugitate supra quam dici valeat, hilarescit. Quæ profecto revelatum sibi mysterium tanquam sub signaculo diu celat, ubertatem vividam minus capacibus non revelat : fecunditatis modum, nuptiarum formam, excellentiam cælibatus, clausa tenet **228** scientia veluti fons signatus. Nam qui talem illi scientiam, tam singularem conscientiam assignavit, non reliquit eam ut vas sine operculo, sed signavit, ne audientes et non capientes indigni scandalo perturbentur, festinentque magis ad lapides quam mysterium venerentur. Nuptialem itaque thalamum virginis, penetralia secretorum, fontem aquæ salientis, miram scientiam divinorum ; ipse auctor muneris, claudit seram, clave Davidica sibi signat, blasphemo caliganti, digno carenti pretio non resignat. Stat foris *concio popularis*, *vulgus* perstrepit indiscretum, signaculo non soluto, non fontem percipit tam secretum : philosophorum argutia, mundi principes sunt jejuni, oblatrantes non capiunt, nil proficiunt importuni. Multa quidem copia, multa subtilitas est in fonte, unda salit, saltus perpetuat vena ex interioribus prodeunte ; sed clavis apposita sic videtur cunctis forensibus operire, ut infidelibus nil omnino, parum vero quid dignetur fidelibus aperire. Ipsum tamen quod parum est, quantum ad residuam ubertatem nobis sic exuberat, nostram sic exsuperat parvitatem, ut illud nonnisi mens collecta, nonnisi amor capiat indivisus, quia serpentem lividum non admittit hujuscemodi paradisus. Unde subditur : *Emissiones tuæ*, etc.

CAPUT XXVI.

Emissiones tuæ paradisus malorum Punicorum cum pomorum fructibus. Quæ conclusus iste hortus, vel munitus signaculo fons emittit, qui nullos vel paucissimos ad secreta suæ plenitudinis intromittit, velut quædam paradisus vel delectatio sunt malorum, intus colore niveo, foris autem rubeo Punicorum. Hortus quippe si prudenti manu vel consilio sit plantatus, et irriguo aquæ vivæ temporibus congruis humectatus, quid proferre convenientius asseratur, quam quod vel fames expetit ad edendum, vel infirmitas judicat salubre atque efficax ad medendum? Emissiones itaque virginis quæ horti vel fontis nomine figuratur, ipse qui commendat, paradiso similes attestatur : imo loquens expressius paradisum malorum Punicorum cum pomorum fructibus dicit esse, et cætera quæ sequuntur, quæ medicinalia constat esse. Fuit pridem paradisus serpentinæ suasoria pravitatis, fraudis novæ conceptoria, peremptoria sanctitatis, in qua vir femineæ molli consilio cessit fortis, gustus poni prohibitus, expertis intulit fructum mortis. Ista vero paradisus quæ de horto vel fonte virginis est emissa, recompensat potentius quæ in illa curiosius sunt amissa, existens malorum Punicorum, quæ intra nivei, extra rubei sunt coloris ; et pomorum aliorum, quæ comedentibus saluberrimi sunt saporis. Color in malis Punicis rubeus qui exterius se præsentat, amorem passionis et tolerantiam repræsentat, quam potest in Virginis vita et moribus intueri, qui ad similiter patiendum ejus magisterio vult doceri. Candor interius flos est conscientiæ, mens secura, quæ, cum mundus sævit extrinsecus, minaturve passio sævitura ; puritatem amplectitur, virginalem munditiam non relinquit ; injuriis non turbatur, pulsata molestiis non delinquit. Fructus vero pomorum aliorum qui cum malis Punicis emittuntur, ejus bona sunt opera quæ non solum grata visui præmittuntur, sed et gustantibus, hoc est imitantibus non mediocriter fructuosa, et non colore seductibili, sed sapore perutili pretiosa. Verum quia oculo curiosius intuenti grata satis una vel altera species non est rerum, ad cumulandas laudes, multa subdit genera specierum, ut emissiones multimodæ multum nos faciant admirari, dignaque multis laudibus modis congruentibus venerari.

CAPUT XXVII.

Cypri cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis. Cypri arbusculæ sunt graciles quæ in multam altitudinem diriguntur, quarum grana in oleo, medicorum perita sollicitudine decoquuntur, cujusmodi coctione commendabile fit unguentum, quo peruncti doloribus optabile redditur lenimentum. Sic et virtutes Virginis, subtiles admodum et directæ, in excelsum dignitatis, non ramis, sed meritis sunt evectæ, quarum fructuosi actus coquuntur in oleo spirituali, cum in amore sancto spoliantur humore noxio vel carnali. Nardus vero quæ est arbor minuscula hujusmodi cypris adjungitur, cum virtutum excellentia humilitatis respectu deprimitur : et quo magis inter mulieres Virgo titulis singularibus est evecta, eo suis in oculis plus apparet humilis et despecta. Bene igitur *Cypri cum nardo* in hoc catalogo medicinalium sunt **229** præmissæ, quæ instar paradisi de horto Virginis sunt emissæ, quia virtutum excellentiam adjuncta humilitas sic commendat, ut secure tanta confectio ad nostram notitiam se extendat. Item ***nardus et crocus.*** Ex sola, ut aiunt, nardo, sine altera specie vel mistura, fit unguentum laudabile et confectio profutura ; et Maria Magdalena pedes Domini ungere voluit hoc unguento, sicut satis innotuit lectionis evangelicæ documento. « Sumpsit, inquit, libram unguenti nardi pystici pretiosi, et unxit pedes Jesus (*Joan.* XII). » Nardus est cordis contritio quam offerunt humiles et devoti, qui ad tantam gratiam contribulato spiritu sunt promoti, ut ungant pedes Jesu, et ad caput ipsum profectu veniant ampliore, et nares circumstantium, vel potius totam domum repleant ex odore. « Domus, ait, impleta est ex odore unguenti (*ibid.*). » Et supra in hoc epithalamio : « Nardus, inquit, mea dedit odorem suum (*Cant.* I). » Huic nardo tam arbori quam unguento crocus assidet et assistit, quæ præsentes febres fugat, venientibus obviat et resistit, quæ in superficie præfert decus aureum vel colorem charitatem significans, quæ thronum possidet altiorem. Quæ nimirum charitas devotæ humilitati diligit præsto esse, contritoque spiritui comes individua sic adesse, ut quem devotiore affectu compungi noverit et inungi, plus amare faciat, et ab eo, quem dilexerit non sejungi. Si qua enim tristitiæ vel accidiæ amaritudo febricitans intercurrit detrimentum inferri non sustinens, proxima charitas mox occurrit, quæ infirmans noxia, devotum spiritum stare commonet in incœpto, ne hostis malevolus triumphum referat a decepto. *Fistula*, inquit, *et cinnamomum.* Fistula quæ coloris est subrubei, corticem habens durum, signat robur constantiæ molestiis incursantibus non cessurum, quæ prædictis virtutibus tam jugem exhibere diligit comitatum, ut pro eis non damnum sanguinis, non martyrii respuat cruciatum. Quæ nimirum constantia præmissis speciebus videtur necessario sociari, ne, quod amat devotio, prohibeat fatigatio consummari, ne bonum propositum, cum non frangat subitatio violenta, pedetentim attenuet manus diuturnior et extenta. Et quoniam juxta mandatum sua semper novissima sapiens memoratur (*Eccles.* VII), adest statim cinnamomum, quod colore, cineri similatur : monens ut in omnibus ad quæ profectu congruo meretur sapiens proficisci, quis, unde, quo perveniat nunquam desinat reminisci. « Terra es, inquit, et in terram ibis (*Gen.* III). » Et Job : « Ago, inquit, pœnitentiam in favilla et cinere (*Job.* XLII). » Denique Abraham cum ad loquendum Deo affectu et effectu prospero se suspendit, in hoc tamen excellenti fastigio cinerem se attendit, ostendens de oblato sic beneficio se gaudere, ut sua digne memorans, videatur quasi de proprio nil audere. « Loquar, inquit, ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (*Gen.* XVIII). » Hæc sunt arbusta aromatica salubri proficientia medicinæ, excolendis plus apta moribus, veraci congrua disciplinæ, cum cæteris quampluribus quæ aspectu et effectu ab invicem sunt diversa, et simul ad medelam profert Libanus universa. Christus quippe, quem plerique aiunt Libani nomine figurari, vult suarum virtutum seriem ad nos per Virginem derivari ; et, quod multis retro temporibus prophetalis dixit promissio, ad effectum nostris in manibus virginalis duxit emissio. *Myrrha*, inquit, *et aloe cum omnibus primis unguentis.* » Superioribus descriptis virtutibus sub ænigmate vel figura, quibus internæ mentis amor instruitur spiritaliter adfutura ; ad aliorum videtur charismatum species pertransire, quas constat corporibus medicinali mysterio convenire. Ut enim caro, cui est a conceptu lex imposita naturalis, ut plus minusve vivens, necessario sit mortalis, cum florem matutinum occasu decusserit vespertino, non tamen putredine, non verme defluat serpentino : myrrha potens imperat, videtur et imperio prævalere, et in hujus præsentia non timet illa naturalibus subjacere. Myrrha enim unguentum est, quo caro mortua gaudet ungi, quo peruncta, ejus integritas, lege miratur insita non disjungi, quæ vigore privata vivido, sciens se jam invalidam, jam inermem, miro tamen myrrhæ præsidio putredinis olim inolitæ nescit vermem. Hoc ipsum et aloe potentia suæ fortitudinis operatur, unde et satis merito in hoc illi epithalamio copulatur, ut quarum diversarum una est operatio vel effectus, earum innotescat socialis quædam amicitia vel affectus. Cæterum hoc habet aloe jure quodam et privilegio speciali, quod obtinere myrrha consortio non prævaluit generali, ut præter id quod unctio est mortuorum corporum servativa, fiat quoque potio viventium viscerum purgativa. Myrrha igitur est jejunandi assiduitas, abstinendi asperitas, restrictio continendi, laboris exercitium, meditandi frequentia, studium addiscendi, quæ primo quidem gustu miræ sunt amaritudinis prolativa, sed usu validius operante carnalis putredinis expulsiva. Verum

quia nonnisi in mortuis carnibus ad unguem prævalet hic effectus, necesse est ut tollatur vivendi suavitas et affectus; et, ut sufficientius prosit afflictio forinsecus expetita, nobis, qui caro sumus, fiat de medio præsens vita. Nos enim, etsi nonnunquam affligimur foris gravi qualibet actione, male tamen vivimus, radice adhuc virulenta, vivida passione; et expedit ut prudens medicus tacta vena internorum motuum **230** habita notione, humores male vividos purgatoria faciat egeri potione. Hæc autem potio aloe est, vel potius amor intimus est virtutis, qui bonum gignit odium culpæ et peremptoriæ servitutis, qui a cordis finibus longe expuens turpem fœculentiam Pharaonis, illud sane defæcatum reddit Christo porticum Salomonis. Cujusmodi fœculentiam et fæcis immunditiam oppressivæ, et amoris potionem, et virtutis efficaciam expulsivæ; bene quidam ethnicus non expers vel inscius similis medicinæ, demonstravit non vagis et negligentibus, sed in auditorio residentibus disciplinæ (81-82).!

Oderunt, inquit, *peccare boni virtutis amore.*

Bonus amor, bona virtus nihilominus est amoris, quæ perfecto condemnat odio, sentinam immunditiæ turpioris : et districti scopa judicii radit quidquid invenit cœnulentum, sponsoque venienti sternit grato marmore pavimentum. Postquam autem interiora virtutis amore tanquam potionis efficacia permundantur, extunc et deinceps myrrha et aloe pariter operantur, voluntasque et operatio nobis transeunt in unguentum, quod adversus æternam putretudinem, non vitio, sed natura carnalibus dat sufficiens munimentum (*Rom.* VIII; *Ephes.* II). Neque enim voluntas sine opere ad obtinendum meritum languens otio perveniret, nec opus sine voluntate apud Deum gloriam inveniret, sed affectus per effectum gaudet forinsecus laudabiliter elucere, et effectus de affectu testimonium evidens perhibere. Cum igitur voluntas, sive amor virtutis, priorem obtinere locum videatur, et voluntatem præviam opus sequi nulli dubium habeatur, quid sibi vult quod in hoc loquens epithalamio non præmisit aloen in sermone, quæ, etsi non unguento, tamen prævenit potione? Non enim ait, aloe et myrrha : sed *myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis*, quia labor operis, quem per myrrham diximus figurari, amorem virtutis (qui potionis vicem dictus est operari), quasi ducit et educit, et in publicum repræsentat, non enim labor per amorem, sed amor per laborem, quasi visibilem se ostentat, ideo myrrha prius nominatur, quæ prædux et prævia primitus vult videri, munere cujus amor mereatur cognoscibilis exhiberi. « A fructibus, inquit, eorum cognoscetis eos (*Matth.* VII). » Recte Nicodemus in Evangelio ferens misturam myrrhæ et aloes libras centum, eodem prorsus ordine sibi conficiens hoc unguentum : carnem Christi mortui ungere voluit hac mistura; ostendens quia non sit lege mortalium ad putredinem transitura. Et hic nimirum myrrha prius, postmodum aloe nominatur, eo scilicet quod voluntas jam visibili opere demonstratur; et in unam misturam in oculis recte credentium convenerunt, quo conventu nostris doloribus unguentum utile confecerunt. « Oblatus est enim quia ipse voluit (*Isa.* LIII); » et « Christus pro nobis, ait, mortuus est (*Rom.* V). » Quod autem misturæ hujus libras centum Nicodemus legitur attulisse, innuit Christum in pondere et numero suum nobis beneficium contulisse; et quod ante fuerat verbis et significationibus transitoriis prophetatum, tandem esse certo pondere, perfecto numero consummatum. « Consummatum est (*Joan.* XIX), » inquit. Fallor si Virgo misturam hujuscemodi non confecit, si hac confectione non vermes, non putredinem longe fecit; si in conficiendo vel pondus, vel numerum, vel ipsum ordinem prætermisit, et non magis paradisum unguentariæ plenitudinis hac emisit. Et, ne forte cuilibet hoc unum insufficiens videretur, quia multiplex necessitas uno plerumque beneficio non suppletur, addit, *cum omnibus primis unguentis*, ut signetur emissio Virginis opulenta, quæ cum myrrha et aloe reliquorum nobis charismatum dat unguenta. Prima vero et præcipua sunt unguenta geminæ charitatis, quæ conclusus iste hortus profert de promptuario sanctitatis; dignisque auditoribus distillat Virgo monitis salutaribus et doctrina, doctrinam accumulans exemplo, moribus, disciplina. Quæ quoniam non solum hortus conclusus, sed et fons signatus supra meruit appellari, explicitis jam quæ horto possunt specialius assignari, ad ea consequenter non differt Sponsus loquendo pertransire, quæ signato quoque fonti videntur probabilius convenire.

CAPUT XXVIII.

Fons hortorum, puteus aquarum viventium quæ fluunt impetu de Libano. Sicut emissiones tuæ mala sunt Punica, vel cætera quæ sequuntur, quæ de horto voluptatis, vel ad edendum vel ad medendum congrua proferuntur, sic emissio tua, est non horti unius, sed potius fons hortorum, quo amant irrigari corda fructificantia plurimorum. Quisquis enim vult hortus fieri, et campo sterili se præferre, qui decorem floridum et fructum utilem vult proferre; ad hunc fontem conspicuum et illimem debet studiosius se conferre, vel oblatæ forte gratis repulsæ contumeliam non referre; ad hoc quippe Virginis benevolentia (quam multa constat sapientia reducere), nobis infirmioribus tanquam fontem voluit se præbere, ne quibus suadere videtur aviditas spem bibendi, **231** repulsam duriorem difficultas ingerat hauriendi. Nos enim quibus placet inventa suavitas sentiendi, sed claudit velut aditum labor nimius requirendi; illius non exasperat, sed magis se contemperat fonti similis plenitudo, et jam quidem avidos, sed adhuc invalidos ejus suscipit latitudo. Sed quia grandioribus qui ardent plenius exaudiri, fontis plana tenuitas videtur citius exhauriri, eis-

(81-82) Horatius, libro epistolarum.

dem sapientia Virginis profundo mysterio se subducit; et eos cum labore ad suam plenitudinem introducit. Illi vero, quo amplius considerant illud quod desiderant removeri, et sperant in puteo largiorem aquarum copiam contineri; accensi desiderio, instantia valida se accingunt, scientes quod profunda nisi hauritorio non attingunt. Eo igitur non contenti quod videtur quasi patulum pluribus et commune, in profundum putei dimittunt hauritorium longo fune; persistuntque in opere nullis concussionibus interrupto, donec plenum hauritorium fune retrahant indisrupto. Haustum cujus degustantes, ad tantam dulcedinem obstupescunt, et ad capiendum eam non satis suis viribus invalescunt, cujus pleni abundantia tandem sitim aridam non absterguni, sed more vel amore hydropico ipsi puteo se immergunt. Cum autem, juxta quemdam ethnicum (83)

Capiant vitium ni moveantur aquæ,

in fundo putei non stativas, non situ degeneri, non standi vitio corruptivas, sed modo mirabili reperiunt, reperientes hauriunt, aquas vivas, sicut molitæ plenitudinis sic et miræ dulcedinis ostensivas. Ad has quidquam morticinum, quidquam noxium non accedit, non serpens insibilat, non venefico flatu lædit; non lapsus desuper ramus turbat, limus influens non succedit, custos earum Sponsus quidquam inesse turbidum non concedit. Ipse qui est Libanus semper candens nivibus non solutis, imo summæ lucis candor et divinæ speculum est virtutis; ex seipso fundit aquas, et aquarum affluentiam spiritalem, et occulto replet ductu fontem sive puteum virginalem. Cujus profundos lacus, etsi largiore copia non haurimus, qui angusto quidem vase, et incapaci desiderio convenimus; quisquis tamen pensare prævalet qua ubertate Libanus aquas fundit, novit quanto impetu earum abundantia huic puteo se infundit. Ad hunc fontem aquarum viventium longe positi convenite, et quos tenet mundi sapientia, ab ejus vos compedibus expedite: tumorem philosophicum iteratis vomitibus effutite, vino draconum ebrii, vestri ruinam studii, potu aquæ vivido resarcite. Bonus hortus qui fontis vel putei vocabulum est sortitus, multo pomorum genere et specierum medicinalium insignitus; aquæ dives irriguo, non situ putido vermescentis, sed impetu fluentis de Libano et in vitam vigore vivido salientis. Cujus horti sponsus tenetur tanta sollicitudine, tanta cura, profectus accumulans, tam perfecte removens nocitura, ut non solum conclusum signaverit, ne furi vel prædoni pateret violento, sed protexerit et desuper, ne tangeretur vel ad modicum nequam vento.

CAPUT XXIX.

Surge aquilo, et veni auster, perfla hortum meum: et fluent aromata illius. Pulcher ordo. Prius quidem alloquitur et longe removet aquilonem, ne festinus prævenìat, et præoccupet regionem: ne per campos lati aeris libere se diffundat, et horto fructibus diviti flatus graves sive grandinem superfundat. Tu, ait, qui tibi posuisti sedem quasi regiam ad arcturum, disponens imperare, et mundum tibi subdere serviturum, surge, nec diutius teneat hæc præsumptio te securum, quem volo procul cedere, et non super horti pulchritudinem sæviturum. Putasti similem te fore Altissimo qui tantum Lucifer dicebare, cum soli, qui solus est, non sit per alterum luminare, et tuæ nequitiæ, ipso quod profers constet nomine contradici, habens enim similem jam nec Altissimus potest dici. *Surge* igitur et hujus sessionis folles tumidos jam compesce, a sede pulsus tumida in auras tenues evanesce, tanquam pulvis tenuior, in tui similes te disperge, vel fumus inanior, superborum oculis te immerge. Inter nostra seria non tua ludibria, non ludificantium placet jocus, in horto sanctitatis tibi perdito non est locus, qui Evam corrupisti ridens et prævalens in ea paradiso, virgo vel hortus virginis claudit tibi ostium jam deriso. Surge ergo quem lædit æstimatio, tumor propius exinanit, dum juxta spem falsariam intra horti hujus terminos non insanit: hortum conclusum fortiter, ne cures jam inaniter circuire, da locum potiori quem venientem expedit introire. *Et veni*, inquit, *auster*. Illo remoto longius, cujus præsentia, cujus est vicinia recte gravis, veni auster, veni horto saluberrimus et suavis, quem axis meridianus et sol tepidior huc transmittit, cujus transmissio aquilonem frigidum non admittit. Tu igitur qui non gaudes illius noxio comitatu, nec in horto sanctitatis illum sinis gaudere principatu, quia eo procul facto adhuc Virgo tali est beneficio non contenta, ad supplendum quod exigit, vultu ei **232** placido te præsenta. De occulta sede illa in qua nil habetur caliginis, nil obsceni, puro dives lumine spirans suavius auster veni: spira et fla, imo *perfla*, hoc est perage leni flatu, ut ornetur hortus iste et fixo gaudeat de ornatu. Mihi videtur auster typum sancti Spiritus obtinere, suavem cujus flatum non potest aquilo sustinere, quem cum ille venientem vel tenui præsentit odoratu, horret et de præsumpto festinat cedere prioratu. Nam illius malitiæ sic istius potens benignitas adversatur, ut destruat sua præsentia quidquid ille nequiter operatur; et quos ille pressos gelu, fixos tenet, et durum colligat in errorem; iste solvit, et solutis dat currere more torrentium in amorem. Iste conclusum hortum adventu visitat pleniore, et diversos ejus fructus aura fovet et promovet leniore, ut ex eis fiant aromata medicinalibus congrua disciplinis, quæ fluant imo influant curandorum non corporibus, sed amoribus intestinis. Et recte sponsus austrum venire vel præcipit vel hortatur, quia sicut Pater Spiritum, sic et Filius mit-

(83) Ovidius, Libro de Ponto.

tere se testatur, qui spiritus etsi ubi vult, et quando vult, adesse creditur, et prodesse, ab eo tamen mittitur, cum quo habet naturaliter unum esse. « Cum venerit, inquit, Paracletus quem ego mittam vobis (*Joan.* XV). » Mittit ergo spiritum filius horto sive thalamo virginali, ut veniens ille spiret et aspiret, et flatu eum leniat spiritali, et cum dulci spiramine mirabilem illi virtutum infuderit suadelam, hortus aromatizans fluat, et nobis tanquam superfluat ad medelam.

CAPUT XXX.

Surge aquilo, et veni auster. Vel, si cui magis placet, prædictis verbis ipse sponsus non prorsus removet aquilonem, sed volenti surgere concedit liberam optionem, quia, etsi plenus ille malitiæ, non tamen ad nos venire prævalet, nisi missus, nec ad opus nequam exsurgere, nisi data licentia sit permissus. Videns igitur hortum sponsus conclusione incomparabili satis fortem; nec timere minas horribiles, vibrantem gladium, sævam mortem : assultuum vel impulsuum molestiis posse non deficere, sed probari, probationis merito dignius et gloriosius coronari; ad eum se convertit qui persecutor fieri semper gaudet, et, nesciens rei finem, in quosvis justos mittere manus audet. *Surge*, ait, *aquilo*, erumpe de latibulo pravitatis, exere totas vires et perversæ malitiam voluntatis : intona, fulgura, perstrepe, ingere turbines, grandines et procellas quascunque potes, congere, adde veteribus et novellas. Sed ne putes adversus virginem effrenata malitia prævalere, venit auster dans virgini quidquid ingeris æquanimiter sustinere; perflans hortum intrinsecus et miro inebrians blandimento, ut vel prorsus non sentiat, vel saltem non deficiat in tormento. Tu aquilo surge et insurge, et foris persona violenter, tu auster intro spira, da quod ille personuerit sufferri patienter; tu maligne domum exaspera, ut paries proximus ardere videatur; tu benigne confirma thalamum, ut eo bene toto nec incendium timeatur. Nunquid non vobis visus est aquilo durius desævire, cum Judæos propinquos generis in Mariam compulit insanire, ut argumento partus integritatem virginis abnegarent, et lege nostra omnium, ejus et Dei Filium genitum affirmarent? Nunquid non dure intonat, cum eumdem filium Judæi persequuntur, cum eorum consortes malitiæ alterius nationis homines adjunguntur, cum exteros propinquorum urget furor pertinax et clamor insuavis, et utrique immeritum crucifigunt. illi vocibus, isti clavis? Non est dictu facile quem matri colaphum, imo quam gravem malleum tanta persequentium vis incussit, et tamen horto suæ decoremi fidei et patientiæ non excussit, quia intus regnans auster vallo illum fortitudinis circumclusit, et a fide et patientia omnem oppressoriam vim exclusit. Sic affectu vario et effectu contrario auster et aquilo conseruntur, sic diversa et adversa frente instar belligerantium colliduntur, fortique fundamento graves impetus fluminis illiduntur, unde et victrice constantia et illæso ædificio reliduntur. Quo conflictu, qua pressura Virgo non ut cremium exarescit, sed oliva fructifera medicinaliter impinguescit, ex qua sudat oleum quod omni pretiosius est unguento, digna fluunt aromata, non auro comparabilia non argento. Non ergo illi soli aquilonis et austri prodest contentio, quorum contendentium tam diversa manet intentio, sed ad nos usque pervenit collata utilitas, manus extensio, assumpta gaudens reddere, non claudere cuncta silentio. Sed, quoniam post laudes Virginis quas dignatus est plurimas recensere, in præsenti loco sponsus voluit jam silere; dignum duxi, ut et stylus noster paulisper ori digitum superponat, et hujus operis quartus liber finem sibi congruum jam imponat.

LIBER QUINTUS.

233 CAPUT PRIMUM.

[CAP. V.] *Veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum.* Videns Virgo et approbans horti similitudinem se habere, plantatam virtutibus, meritis congruentibus se florere, profectuque mirifico se nisi sponsi faciem non ardere, non potest diutius desiderium sub silentio continere. Quo enim eam ille munit sollicitius ut defendat, quo munitam et defensam attollit diligentius et commendat : eo ista plus diligit, plus dilecti faciem vult videre, putans parum si quid habet, dum se dolet reliquum non habere. Ille, ait, qui hortum suum manu potens, verbo non invalidus radicare, radicatum voluit aquis viventibus irrigare, qui eum concludere et quibusque voluit claudere nocituris, ut ei non prævaleant imo ut nec habeant quidquam juris : ille, inquam, veniat, et quod suum est, dignetur propius intueri, benignoque intuitu augere gratiam et tueri. Quod enim aquilo surgere præcipitur vel conceditur desævire, quod auster ex opposito mandatur blandiens advenire; fiet, et hortus factum sentiet, et erit utile sentienti, si dilectus veniat suam exhibere præsentiam diligenti. Eo præsente aquilo frendet malevolus, noxius non nocebit, auster suavior et efficacior apparebit : ille tribulans, patientiam, patientia probationem, spem probatio non confusam, iste, operabitur charitatem quæ in nostris præbet cordibus se diffusam. Et quis dilectus suam diutius neget præsentiam vel adventum horto quem plantavit, quem rigavit, cui dedit etiam incrementum : a cujus continentia, quidquid erat noxium, scopa judiciaria procul jecit, et conclusum forti munimine, specialiter suum fecit? Quem vero non moveat, quod dilectus est, quem venire diligens deprecatur, et non nisi suum est, ad quod tanquam Dominus invitatur, cum possessorem ad possessa

venire decent etiam non vocatum, et ipse amor, clamor sit, ut non vocare nequeat sic amatum? Ergo dilectus veniat in hortum, non alterius, non in jus alienum, sed in suum, et suo se ostendat amabilem et serenum; et gratum habens quod in eo utile viderit et honestum, manu carpat, imo et comedat, nisi forte senserit intempestum. Poma mea, ut arbitror, ad colligendum congrua se ostendunt, imo sua, quæ maturitatem nisi suo munere non præcedunt, quæ non sicut nonnullorum visa placent, tacta protinus evanescunt, sed odore sapido et sapore solido maturescunt. Horum pomorum non solum superficiem oculis speciosam, sed potius maturitatem avido gustui fructuosam comedat ille veniens, id est sibi assumere delectetur, tollat de medio, et in suo recondere secretario gratuletur. Etsi enim manere hic ad acquirendum meritum est necesse, illic tamen gaudere præmio magis optimum duco esse : et ideo non tam in agro laboris, quam in quietis horreo vellem esse, meumque agricolam pasci et refici sua messe. Audit sponsus verba sponsæ, imo desiderium, et respondet; et venturum, vel etiam comesurum juxta preces Virginis non se spondet; sed, quod longe est amplius, monstrat dicto citius se venisse, nec adventum postulatum aure surda vel ad modicum distulisse.

CAPUT II.

Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis. Sicut mittens ad Virginem supradictus est Dominus angelum prævenisse, et apud eum Virgo dicta est gratiam invenisse : ita et hic postulatus ut veniat, non adventum suum petenti pollicetur, sed venisse et fecisse quod visum sibi congruum fuerat, se fatetur. Tu, inquit, sollicite petis ut veniam, sed jam veni : tempus a te quasi propositum et petiti muneris spem præveni; et supra quam rogares et peteres, benevolus venire festinavi, et hortum meum non jam præambulo, sed mea ipsius præsentia visitavi. Nec enim dignum est ut quem manu propria consitum ordinavi, quem plantatum et rigatum ad proventum congruum provocavi : mea nudum præsentia in manu decipientium resignarem, et priora dona profectuum, novissimis deterioribus infirmarem. Quem igitur hortum feci, virtutes varias inserendo, eumdem meum reddidi, custodiam utilem conferendo, quem conclusi et signavi, quæque noxia prohibendo, meum fovi et promovi, meam illi jugem præsentiam adhibendo. Quomodo enim sororem, quam cognato affectu mihi Pater unicus obtulit diligendam, quomodo sponsam, quam severo **234** et sincero commercio suasit mysterialis unitas amplectendam, quomodo, inquam, mea sollicitudine, mea præsentia defraudarem, et non bona magis initia meliore termino collaudarem? Cujusmodi nominum videlicet Sororis et Sponsæ, quia significatio utcunque est superius expedita, supersedeo replicare, ne fastidium generet toties repetita, et prudens lector nequaquam forte solis præsentibus inhærebit, sed ad superiora mentem et oculum sollicitius retorquebit. Quid autem in horto dignatione sua fuerit operatus, ostendit, qui venire tanto fuerat desiderio postulatus, ne putetur illic torpore et negligentia nil egisse, quamvis necdum omnia juxta libitum Virginis peregisse. *Messui*, ait, *myrrham meam cum aromatibus meis.* Districta castigatio, abstinentiæ fortis austeritas, continentia virginalis, tam corporis quam mentis integritas : mira satis unctione abæterna læsione virginis carnem servant, et supra jus naturæ, supra naturam iræ, meritorum congeriem coacervant. Cujusmodi myrrham in hortum suum veniens sponsus jam messuit, quia matris continentia sic filio perfectæ complacuit, ut eo incarnato cum natura miraretur inenarrabilem genituram, rei tamen novitas non inferret extollentiæ cariem, non vermiculum, non læsuram. Fecundam quippe integritatem cunctis ante et postea virginibus inconcessam, tulit sponsus de area tanquam in horreum jam demessam, cum suo eam beneplacito et custodia voluit sic munire, ut ad eam non posset agri bestia, non avis alta sapiens introire. Voluptas enim carnis quæ fecunditatem consuevit bestialiter prævenire, miratur nil suum in conceptu Virginis invenire; et in terreno campo messem crescere tam maturam, et sublatam velut furto nil depopulatorium perpessuram. Volatilia cœli quæ honestum aliquid vel utile saluti non seminant, sed aliorum sata edaci aviditate plerumque exterminant : indiscreta præsumptio et inanis elatio quæ ex bonorum profectibus solent nasci, et innata prævitate illorum defectibus gaudent pasci : prædictam myrrhæ messem dolent quasi de medio sic subduci, ut ad eam non violentia, non fraudulentia, vel ad modicum valeant introduci. Conqueruntur aviculæ se fuisse diutius debito somnolentas, et metentis amore, studioque vigili se præventas; nunc vero ad rapinam manus habere vigiles et extentas, sed clausura horrei et sera irreserabili se retentas. Cujusmodi horreo sua quoque aromata sponsus claudit, et signatis clave Davidica voces oblatrantium non exaudit, quia pudorem virginis præripit quædam veluti messione, ne in agro feris exposito lætatur invido susurrone. Inimicum hominem qui super triticum zizania plerumque seminat, qui lædere vitam non prævalens, famam saltem bonorum attaminat; a contactu Virginis obviante manu foras eliminat, et hostem pudicitiæ a pudoris claustro procul exterminat. Non vult enim ut illius opinio redolentior aromatibus vel unguentis, deturpari valeat sophistæ cujuslibet validioribus argumentis, quin eam et Virginem et fecundam teneat fides certa, et prædicet re veraci, quamvis cæteris inexperta. Sic myrrham cum aromatibus subducens æmulo, vellicanti falce metit, et horreo tradit fidelius conservanti, dum illius castum propositum et odorem suavissimum castitatis, coacervat, et conservat forti patrocinio veritatis.

CAPUT III.

Comedi favum cum melle meo : bibi vinum meum cum lacte meo. Dives anni successibus myrrhæ vel aromatum messione, non addit se perfusum juxta litteralem consequentiam unctione, sed comedit, cum non myrrha videatur esui convenire, et bibit, cum non dicat aromata quispiam se sitire. Verum quia Virginis conversatio pressuris et tonsionibus exposita, meritorum perfectio non molli somno, sed studiis vigilibus acquisita ; et quidquid denique in præsenti Virgo sibi congerit per laborem, Sponso danti et amanti nihil amaritudinis ingerit, sed dulcorem : ideo messe facta jam se perhibet comedisse, in eo se ostendens profectus Virginis esurisse. Denique in Evangelio : *Anima*, inquit ille, *habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce, comede, bibe, epulare* (*Luc.* XII). Iste ergo dives, non cujus nocte repetenda est anima pro commissis, sed clauso dives horreo messibus intromissis ; non spem tendit falsam in dies plurimos vel in annum, non eisdem messibus trituram adhibet neque vannum. Miro enim loquendi genere, quam myrrham vel aromata dixerat in metendo, nunc favum invenit, nunc mel esse perhibet comedendo, quia gustus comedentis nil melle dulcius experitur, et nulla Christo gratior, quam matris, integritas invenitur. Nostis favum quamdam velut thecam repositoriam appellari, quam cereis distinctam cellulis invenitur apis sagacior operari, quæ operandi callida quodam tectorio se abscondit, in quo, favum, et in favo, miro studio mel recondit. Hujusmodi favum ipse, cujus protectio diligit operire, et cura pervigili totum in circuitu custodire : ipse, **235** inquam, læsi non sustinet, arescere non permittit, sed cum melle insito ad mensam propriam, ad suum beneplacitum intromittit. Favus quidem tenerior dure læditur et arescit, et negato sibi melle ariditate perditus inanescit : cum carnis integritas amore Christi sapido non dulcescit, odientique peccare virtus sui pretio non clarescit. Caro enim fragilis recte dicitur esse cera, quam in favum redigit conversatio studiosior et austera ; cui mel inseritur et dulcedo incomparabilis latet clausa, cum assumptæ castitati amor Christi dulcior est in causa. Favum igitur, quem interna siccat inanitas, et consumit ; in suum Christus cibum, in suam Sponsus gratiam non assumit ; et ei digne reproba carnis castigatio vel integritas est puellæ, quæ proferri et offerri præsumitur arida sine melle. Illa vero suo conspectui, suo fidenter esui præsentatur ; quæ melle copioso, quæ amore gratioso plenius impinguatur ; cujus pingui dulcedine, sive dulci pinguedine comedens hilarescit, et quo magis epulatur eo esca ditior invalescit. Quia vero comestioni bibitio jungitur congruenter, non solum quia biberit, sed etiam quid biberit Sponsus, innuit consequenter, ut et doctam et divitem ostendat Virginem quæ propinat, et potum commendabilem, qui bibentem reficit et saginat. *Bibi*, ait, *vinum meum cum lacte meo.* Prudens Virgo, studiosa sedulo ministerio complacere, dilecto digne pranso vinum miscuit in cratere, ut cum refectus cibo, vino pariter fuerit hilaratus, largior sit ad dandum quidquid fuerit postulatus. Et recte famulatui dedita non corruptibili, sed divino Sponsum non aquis turbidis, sed melius et consultius, potat vino ; ostendens in complexu et ministerio nuptiali non algere se defectu, sed affectu fervere spiritali. Vinum quippe non illud insanabile, et veneno comparabile aspidum vel draconum (*Deut.* XXXII), quo furit et deviat error perditus nationum ; vinum, inquam, amorem significat rusticanis et pannosis pauperibus inconcessum, quo rapiuntur divites gratia, mente nobiles in excessum. Denique sapientia ad amorem provocans nos divinum, non aquas insipidas, sed prudenti mysterio miscet vinum, ut nostra parvulorum vel infantium conversatio juvenescat, et vino bibito dignis profectibus maturescat. *Bibite*, inquit, *vinum quod miscui vobis : relinquite infantiam, et vivite* (*Prov.* IX). Vos, ait, quos tenet infantia non annorum, morum infirmitas, non ætatis, qui non defectu virium, sed more carnalium affectu languido laboratis, vinum, quod vobis miscui, bibite, non Falernum, sed amorem spiritalem quo ebrii vivere merentur in æternum. Relinquite infantiam, quæ nequaquam ad majora sufficit aspirare, quæ non amat, vel potius, nonnisi carnaliter scit amare ; quæ amantes amore inconsulto præpedit et obscurat, obscuratos, obscuranti, noxia hebetudine configurat. Cujusmodi amantes non ad lucem promovet, sed a luce removet suus amor, delectatio non serenat, sed magis alienat a suavi requie durus clamor ; eorum corda concutit, et cæcitatem incutit amoris species deceptiva, et profectu pessimo, gradu tandem ultimo mortem ingerit oppressiva. Qualibus quidam ethnicus :

Quid vos, ait, *perdiderit, dicam : nescitis amare.*

Isti non vino vel draconum forte et aspidum vino poti, longe a salutifero sapientiæ poculo sunt remoti ; quod illa suis auditoribus manu porrigit non avara, potos reficit, refectos suavitate inebriat quampræclara. Hoc vinum sapientiæ, gratiæ calicem et virtutis, quo potus efficaciam vitæ consequitur et salutis ; Virgo Deum generans bibit plenius, bibens, suavius jucundatur, quæ modo inæstimabili Virgo permanens fecundatur. Quæ filium ex Deo et ex se genitum, quem concepit utero Virginali, cujus Sponsi et Sponsa est, alto consilio, mysterio nuptiali ; sinu casto continet, affectu colligit spiritali, sicut Sponsali filium, sic et Sponsum amore diligit filiali. In cujusmodi nuptiis non exhauritur hydria, calix regius aquam nescit, non princeps in triclinio mysterii nescius obstupescit ; non conqueritur quispiam timore vel præsentia paupertatis, non Sponsus arguitur, indoctæ vel præposteræ largitatis. Ille etenim qui a summo cœlo, a secreto sinu Patris egreditur, qui thalamum nuptialem salvo signo firmitatis clausum ingreditur, et inde in celebrato nuptiarum mysterio Sponsus egreditur ; tantam secum attulit ; tantam voluit plenitudinem nuptiis interesse, ut

constet eis et honestum et necessarium nil deesse. Quia igitur celebrari non debent nuptiæ sine vino, maxime quæ non fiunt solius carnis intuitu, sed divino; in istis nuptiis non vinum deficit, sed abundat, quod ipsos nuptiarum celebratores non solum reficit sed fecundat. Amor quidem spiritalis, quem constat vino fortius æstuare, tanto fervore spiritus invenitur Virginem debriare, ut aquarum obliviscens, quarum diluvio perichitatur conteri munditia castitatis, indefesso desiderio tota in amorem transeat veritatis. Veritas autem Christus est; Christus vero Deus et homo est. Amat igitur Virgo Deum Christum amore procul dubio non carnali, sed quia Deus Spiritus est, amore diligit spiritali; Deum, inquam, spiritum amat spiritu vehementi, quidquid male sapit caro, fortiter et efficaciter conterenti. Deus enim Spiritus qui non visibiliter vult videri, gaudet similitudine **236** et invisibili glutino vult teneri; et illo amore velut avito mero præcipue delectatur, quo eum quis diligens spiritaliter amplexatur. Cujusmodi amorem angelicis spiritibus contulit ab antiquo, in quo si permansisset, qui hostis fieri voluit ex amico, non falleretur homo, nec doleret mortis meritum incurrisse, quæ illius invidia in orbem terrarum legitur introisse (*Rom.* v). Quia vero inventus est amor iste in angelis minorari, vult cum Deus, non in illis, sed in hominibus restaurari; et ante legem, et sub lege a patriarchis et prophetis spiritaliter amari se deposcit, exortisque diebus gratiæ, hunc amorem expressius in matre Virgine recognoscit. Quem in illa sentiens sua dantis gratia plenius abundare, eo jucundius, quo suavius, instar vini voluit acceptare; gustuque avido oblatum a Virgine potum hausit, et in abscondito beneplaciti sui, eo firmiter, quo irrevocabiliter illum clausit. Recte ergo vinum suum Sponsus asserit se bibisse, hoc est, amorem divinum, quem Virgini contulit, haustu gratifico recepisse; amorem quo illa toto corde, tota anima, totis viribus Deum Christum voluit amplexari, idem Christus accepture, et accepto creditur delectari. Verum, quia Verbum caro, Deus homo ex Virgine nasci disposuit, Virgo Deum diligens, ipsum et hominem diligere Mater apposuit; sciens mandatum legis non satis utile, non fecundum, si primo et maximo non addatur simile vel secundum. Amat igitur proximum, legi satisfaciens vel Scripturæ, amat Christum hominem, memor inenarrabilis genituræ; carnem suam in filio non persequitur odio novercali, sed affectu materno complectitur, et jure diligit naturali. Neque enim duritia lapidum ejus duritia; nec mens ejus ænea potest dici (*Job* VI), sed invenitur Mater ameri tenero sic addici, ut attendens Christum factum hominem ex seipsa, illum tanquam se diligat, vel si dici valeat, plus seipsa. Hæc autem dilectio, hæc matris affectio sive cura, lactis nomine figuratur, quod impendit genito genitrix ex natura, quia mater sinu vel gremio filium continet vel recondit, et amore tenero, et affectu sollicito lac infundit. Cujus amor lacteus vigens dulcore naturali, non divino derogat, non vino præjudicat, non semper est adversarius spiritali; sed meretur apud Deum gratiam non mediocrem invenire, si non solus principari, sed in copula diligit subservire. Denique lator legis evangelicæ, dicens: *Qui amat filium vel filiam plus quam me, non est me dignus* (*Matth.* x), naturæ privilegium non damnavit, sed duorum affectuum prudenter copulam ordinavit, ut prælatus amor Dei modo careat vel mensura, amor vero naturalis secundum locum teneat in junctura. Etsi enim nonnulli eo anterius, quo facilius capiunt naturalem, qui necdum sunt idonei vel intelligere vel diligere spiritalem, illum tamen qui Dei est, primum et maximum constat esse, qui velut in junctura secundum sibi proximum vult adesse. Et secundus quidem sine primo in nonnullis aliquoties invenitur, in quibus vel ignorantia, vel degeneri negligentia prævenitur; primus vero qui perfectione vigens non novit invidere, secundum introducens eum semper secum in copula vult videre. Quod igitur Paulus prius tanquam secundum insinuat, cum nonnisi crucifixum Corinthiis prædicare Christum assidue, parcit infirmitati, profectui consulit, promovet fidem, ut qui necdum poterant Christi capere deitatem, ejus saltem erga ipsos et intelligerent et diligerent charitatem; et quem pro ipsis, imo pro omnibus gratuito nossent pati, ejus tantæ, vel amando, vicem redderent benitati. *Non judicavi*, ait, *scire me aliquid inter vos nisi Jesum Christum et hunc crucifixum* (*I Cor.* II). Et paulo infra: *Tanquam parvulis*, ait, *lac vobis potum dedi non escam* (*I Cor.* III). Qui autem pastu lacteo sic fovet et promovet imperfectos, sciens quid cui tribuat, sapientiam loquitur ad perfectos; Christumque Dei Filium Deum prædicat æternalem, natum ante sæcula, gignenti genitum coæqualem, sic lacte parvulos, grandiusculos vino potat, in quo profectus varios, vel profectuum gradus notat; habens docere eos, et a quibus infirmioribus facilius amor capitur naturalis; et eos, quibus grandioribus jam digne congruit spiritalis. Virgo vero ex quo, novo genere genitrix est effecta, ad tantum perfectionis fastigium divini gratia muneris est evecta, ut Christum vere Deum summo diligat desiderio, justo jure, et eidem homini impertiat pariter debitum jus naturæ. Amat in Filio Deitatis excellentiam mente pura, amat et carnem suam tenere vel suaviter ex natura; ad diligendum illam æstu rapitur et evehitur fortiore, ad hanc quasi renititur gressuque reducitur molliore. Ad illam se subrigit vehementius ebria, ad hanc sobria se lenius inclinat: illi vinum fortitudinis, huic teneritudinis lac propinat, viget amor duplex in Virgine, et alter alteri non detrectat, utriusque concordem copulam Christus suscipit et acceptat. *Venite*, ait Isaias, *emite absque argento: et absque ulla commutatione vinum et lac* (*Isa.* LV). Sciens propheta Christum amore solitario non placari, sed geminæ gigantem substantiæ geminato munere delectari: ad eme-

dum vinum et lac prudenti nos consilio voluit eru- A dire, innuens vinum Deo, lac homini, imo vinum et lac Christo Deo et homini convenire. Cum autem hoc vinum et lac emi juxta prophetæ debeat documentum **237** quid sibi vult quod huic emptioni non admittitur ulla commutatio, non argentum, nisi quod ille duplex amor, quo Christus Deus et homo pariter vult amari, non auro, non argento, non terreno potest pretio comparari? Non enim pecuniarum congerie, sed spiritus pauperie emitur et acquiritur illud regnum, in quo omnis qui sane Christus amat, cum eo permanet in æternum, cujus et amor in præsenti nihilominus pretium vile nescit, nec ab eo vult teneri qui abundantia temporalium intumescit. Recte ergo Isaias ad hanc illos provocat emptionem, qui nullam in emendo argenti B præferunt mentionem, sed qui magis offerunt tenuem spiritum, mentis intimæ puritatem, carnis continentiam, relicta molli sindone nuditatem. Hoc munitam pretio credo Virginem ad nuptiales nundinas introisse, et inventum et coemptum vinum et lac Sponso pariter miscuisse, ut Deo et homini Christo, gemino calice deserviret, sciens quod alterum ille sine altero non sitiret. Quo potus et refectus ille rursum convertitur ad sodales, eosque sollicite ad epulas invitat nuptiales, ut qui thalamo secretorum conscio velut asseclæ famulantur, mensæ quoque divitis convivæ et comparticipes habeantur.

CAPUT IV.

Comedite amici, bibite et inebriamini charissimi. C Amicos vocat angelos, qui in ejus amicitia perstiterunt, cum amare Lucifer et plures ejus consentanei destiterunt: qui celebranti nuptias, pulsis longe non amantibus, astiterunt, et secreta nosse mysteria digno ministerio familiarius institerunt. Quos astantes, et instantes scientiæ profectus capiant opportunos, Sponsus non esse inopes sustinet, non jejunos, sed aperto cellario et ostensa munerum largitate, velut ad mensam provocat *medullatorum pinguium, et vindemiæ defæcatæ* (*Isa.* XXV). *Comedite*, inquit, *amici*. Vos ait, quos sodales et amico præsentibus volui nuptiis interesse, remotisque non amantibus, amantium oculis præsto esse: in mea mecum mensa comedite quæ vobis apponuntur, hoc est intelligite, D quæ intellecta placere merebuntur. Intelligite quid nuptiarum solemnitas, quid mysteriorum profunditas habeat gratiæ vel saporis, quid Virginis fecunditas, quid matris integritas gloriæ vel honoris: intelligite, *Verbum caro factum est* (*Joan.* I), quid contineat sacramenti, quid humanis divina, terrenis cœlestia conferant adjumenti. Hæc autem intelligentia recte comestio nominatur: et cum ad comedendum angeli vel hujusmodi alius invitatur: divinus sermo non indigentiam intendit pellere corporalem, sed requirendam innuit intelligentiam spiritalem. Denique cum ad Ezechielem in visione manus Domini mitteretur, et in ea clauso liber signaculo deferretur: *Fili*, ait, *hominis comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel* (*Ezech.* III). Quia nihil vel parum prodest quod manus missa librum attulit sigillatum, si prophetam lateat quid idem liber continet exaratum, ad comedendum volumen ille necessario commonetur, ut scilicet, non dente, sed mente capiat quod in volumine continetur. Comedens quippe non sola cibi contentus specie vel decore, ardet magis et appetit gustu reflci vel sapore; et quivis recte sapiens, non Scripturæ sono tinnulo, vel affectu, sed magis ad profectum digno pascitur intellectu. Quo quia pasci nequit suæ solius viribus voluntatis, sed donatus gratia, et divinæ beneficio largitatis; propheta post auditam vocem Domini vel mandatum, necdum sibi sufficit, sed ab illo perhibet se cibatum. *Et aperui*, inquit, *os meum, et cibavit me volumine illo* (*ibid.*). Provocanti, ut comedam, os meum nisus sum aperire, monenti ut intelligam, apposui studium obedire; et ille jam præventum monitis oblatis, intentum expanso volumine me cibavit, hoc est larga scientia et intellectu litterario me donavit. *Expandit*, inquit, *illum coram me: et dixit, comede volumen istud* (*ibid.*). Librum quidem quem missa mihi manus attulit involutum, nullo mihi studio nullis reddidi viribus absolutum; sed ipsa quæ attulit, velamen abstulit supereminens vel oppansum, et quod in volumine claudebatur, evidens reddidit vel expansum. Nam, etsi meum est monenti obedire, dare quasi manus consentaneas ad profectum, ejus tamen est gratiæ dare mihi, vel cuivis, agilem intellectum: meum est os aperire ne ex toto a pastu sim dignus abigi: illius est implere, hoc est, dare prudenter intelligi. *Dilata*, inquit, *os tuum, et ego adimplebo illud* (*Psal.* LXXX). Et alibi: *Da mihi intellectum ut discam mandata tua* (*Psal.* CXVIII.) Et ille: *Intellectum*, ait, *tibi dabo, et instruam te* (*ibid.*). Loquens ergo sodalibus quos secretis mysterialibus Sponsus voluit interesse, rusticanos ad nuptias jejunos inter noluit eos esse, sed mensa proposita profundæ magnitudinis et plenitudinis exquisitæ, amicos longe fecit ab inedia multitudinis imperitæ. *Comedite*, inquit, *amici*, hoc est intelligite mysterium mirabile, inenarrabile sacramentum, quod cæteris, non amicis, ignorantiæ aperit velamentum: vobis autem **238** mihi ministrantibus et assistentibus dedi, nosse quibus quod natura non obtinet, mea solius gratia subest posse. Neque enim, ut nonnulli aiunt, ab initio angeli naturaliter obtinebant, ut sacramenta nossent, quæ in Deo abscondita plenius permanebant, quæ cum venit plenitudo temporis, ut Deus Dei Filius vellet nuptias celebrare, illis prius et familiarius voluit revelare. Unde Apostolus: *Quæ sit*, inquit, *dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, ut innotescat principibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei* (*Ephes.* III). Dei sapientia in seipsa permanens uniformis, agens foris multa et varia, dici meruit multiformis, quæ principibus et angelicis potestatibus quasi multiplicius innotescit, cum secretum incarnandi Verbi mysterium eis cla-

rius nuncscit. Quia vero non angelo, non nomini satis ad meritum sufficit intellectus, si non intellectui diligendi suavior applicet se affectus : recte post comestionem, amici etiam libere commonentur, ut et docta confectio, et perfecta refectio vitalem sufficientiam operentur. *Bibite*, inquit, *et inebriamini, charissimi*. Si me, inquit, donante sacramenta recondita capitis intellectu, adhuc eo non contenti, estote solliciti de profectu ; et, ut satis proficere, et tanquam perficere videamini quod cœpistis, comedentes bibite, hoc est, diligite quod intelligentia percepistis. Nihil enim vel parum prodest intelligere quæ magna fuerint, quæ perfecta, si non gratia potiore dilexerimus intellecta : et sicut populus non intelligens, Osee testimonio (*Osee.* IV), vapulabit, sic non diligens intellecta, servus nequam, reum se negligentiæ condemnabit. Recte ergo sodales vel amici non solum intelligere, sed et diligere commonentur, ut cum profunda jucunde perceperint, dulcorem suavissimum admirentur ; et qui pridem quasi doluerant de casu misero peccatoris, jam præ gaudio stupeant ad tam mirabile consilium redemptoris. Cujus cum altitudinem intelligendi et diligendi tanquam manibus apprehendunt, stupore et gaudio debriati in tantam velut exstasim se suspendunt, ut obliti vulnerum quæ fraus hominibus pridem intulit serpentina, jam nonnisi de medico vel de præsenti cogitent medicina. Comedunt, cum intelligunt vitale mysterium, salutares nuptias celebrari, bibunt, cum diligunt in priorem, imo in ampliorem gratiam hominem reformari : inebriantur, cum stupent et hærent, et præ gaudio non sufficiunt admirari, quod assumpta in Deum humanitas meretur super angelos exaltari. Hujus secreti conscios sponsos loquens amicos nominavit, ebrios autem amore et gaudio charissimorum nomine cumulavit : innuens et eos sibi gratos qui ad sciendum subtilia spiritalem applicant intellectum, et eosdem gratissimos, cum diligendi veniunt et perveniunt ad profectum. Quibus refectis cibo, potu ebriis gratiore, sponsa reclinans caput in suavi conscientia vel amore, oblita visibilium, in invisibilibus se suspendit, et quid gustet, quid sentiat, nobis non invidet, sed ostendit.

CAPUT V.

Ego dormio, et cor meum vigilat. Cum sodales et amici assistentes operi tam divino, attendentes admirantur, inebriati stupore profundæ magnitudinis, et non vino : sponsa intra cubiculum molliore accubitu se reclinat, cui sponsus optabilem miri saporis calicem jam propinat. Amicis vigilantibus et quasi nitentibus ad capturam, et ad rei tam profundæ modum stupentibus vel mensuram : Virgo forum forense judicans quidquid alto silentio non applaudit, nuptiali pausat in thalamo, et oculos vel ad modicum somno claudit. Pulso quippe negotio vel negotii sollicitudine perstrepentis, excluso foris strepitu, clauso velut ostio puræ mentis : inter amplexus sponsi eo avidius quo suavius obdormiscit, et in illum deficiens, defectuque proficiens, sola insensibilia concupiscit. Manens in corpore, ab his quæ sunt corporis aliena, curarum obliviscens in excessum rapitur mens serena : evecta raptu placido, gaudet quidquid est inferius oblivisci, in his dormiens et quiescens quæ præcipue diligit adipisci. Ne vero dormitio videatur incutere negligentiam vel torporem, et hostium insidiis præbere fiduciam, aditum pandere laxiorem : ponit virgo vigilem qui excubias celebret indefesse, qui a longe prævideat quidquid obstrepit inconcesse. Ea quippe dormiente, et in sponsi amplexus teneros resoluta, oblitaque posteriorum et a curis temporalium absoluta cor ipsius vigilat procul a somno pellens nubes phantasmatum, inanes phantasias, graves mundi strepitus, sirenarum seductibiles melodias. Vigilat cor ipsius agens sollicitudine circumspecta ne inventam somni dulcedinem turbet moles forensium actuum superjecta, ne secretum cubiculi quævis intret molestia vel latenter, quæ ingressa desæviat, et somnum excutiat violenter. Denique vigilat cor ipsius, ut cum omnem sollicita manu repulerit adversantem, auscultet et audiat sponsum tenui murmure susurrantem : et clauso velut ostio cuivis durius obstrepenti, aurem sponso præbeat dulcius et subtilius **239** alloquenti. Quo enim illi amat jungi arctius, cupidius adhærere, eo audire gratius, et propter vocem sponsi gaudio vult gaudere : dansque aurem auditui, sese durius lædi putat, si propter vocem ejus, quidquid aliud insonuerit, non refutat. Ille etenim somnum fovens, et favens desiderio dormientis, cum sic eam lactaverit, ad cor loquitur diligentis : et huic sicut otio, sic et negotio, quam voluerit, ponit metam, sicut olim promisisse legitur per prophetam : *Lactabo*, inquit, *eam, et loquar ad cor ejus* (*Osee.* II). Lactabo, ait, cum in sinu meo inclinato capite se deponet, mutuisque amplexibus nihil se medium interponet, cum avida silentii, sub umbra mea delectabitur obdormire, inventamque dulcedinem haurire sitiens, hauriens et sitire. Loquar vero ad cor ejus, cum eam, ut evigilet, commonebo, cum a propriis eam utilitatibus proximorum intuitu cohibebo, ut paulisper seposito haustu dulcedinis prægustatæ, ad opus foras exeat, fraterna vigilans charitate. Lactat ergo Virginem sponsus, cum ad sui arcana pectoris introducit : loquitur ad cor ejus, cum eamdem ad nos vigilem revocat et reducit ; cum gustata somni dulcedine, in qua temporalium diligit oblivisci, ad amorem et curam proximorum eam præcipit expergisci. Quæ, dum dormit et degustat quæ sit suavitas quiescendi, et cor ejus vigilat sollicitudine diligentius obsequendi : ecce quædam subito dulcoris interruptio jam percepti, pulsat quasi manus ad ostium, aurem concutit vox dilecti. Cujusmodi concussione Virgo se intelligens lacessitam (vocem quippe recognoscit, quia sæpius jam auditam) soli sibi vel assistentibus sibi videtur adolescentulis respondere, et quam, cujus vocem audierit, verbo memori recensere.

CAPUT VI.

Vox dilecti mei pulsantis. Cum in meo, inquit, accubitu præoptato somni munere sum detenta, et corde satis vigili Sponsi beneplacito nihilominus sum intenta : de occulto quædam, ut sentio, velut ad publicum vox erumpit, quæ meum dormientis profectum, ne, ut volo, veniat ad perfectum sollicitius interrumpit. Importunitas cujus meas durius aures pulsat, et ab eo quod ardebam firmius apprehendere me repulsat : repulsamque tam validam, ut verum fatear, ægre ferrem, si non meæ voluntati illius digne beneplacitum anteferrem. Novi quidem illius voluntati non mediocriter complacere, ut sanctæ mentis ostium inveniatur exteris non patere, ut quisquis præterierit per vias devias lenocinii secularis, clausum illud inveniat, non instar patuli lupanaris. Ipse quoque sponsus cum ad idem ostium vult venire, clausum potius quam apertum diligit invenire, ejusdemque tam tenax, tam insolubile signaculum experiri, ut nunquam prorsus noverit, nisi cum ipse pulsaverit, aperiri. Mens enim sancta intra spiritalem sese cohibens officinam, sic studium contemplandi, sic amplecti debet otii vel silentii disciplinam, ut non sibi claustrum aperiat, non prorumpat ad officium prædicantis, nisi pulsata fuerit, et vocem hauserit imperantis. Ideo Virgo dormiens, et somno delectabili delinita, claustro gaudens coerceri tanquam maculis mollioribus irretita : non solum non cuivis, sed nec sponso festinat aperire, nisi tandem cum pulsata præcipitur et præcepto cogitur obedire. Quæ nimirum præceptorem, ut præcipiat, non reposcit, sed pulsantis vocem vel tenuem, citius recognoscit : et sicut ad aperiendum non audit vel exaudit quælibet mouita deceptoris, sic aurem non obturat cum vox insonat præceptoris. Insonat autem et pulsat ostium, sive otium quiescentis, cum his qui foris sunt consulere beneficio vult docentis, cum pupilli cæcitatem et inopiam miserans ignorantis, tergi virgineo vult labore et augeri meritum laborantis. Quid vero vox illa superintonet, vel quid dicat, quid sponsæ dormienti blandiens imperet vel indicat, ipse sponsus non solum secretius vel sacratius voluit sponsam scire, sed etiam ad exteros vel tenuiter voluit pervenire.

CAPUT VII.

Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium. Tu, ait, quæ prædoni malevolo mentis cubiculum obfirmasti, quæ claustrum virgineum, quæ custodiam vigilem adversus quæque confirmasti : mihi non invido, sed cupido tui tuorumque profectus et coronæ, laxa fores, paulisper otium vel silentium jam sepone. Surgens evigila, meam pulsantis salubrius vocem audi, excute poste seram mihi quippe nihil penitus debet claudi, quod hosti, quod mundo, quod cuivis extero digne claudis, mihi soli aperire certius experire dignum meriti, sive laudis. Cum te vacare 240 patior et A somno quietius indulgere, agere tui curam, dare manus otio vel silere (fateor) claudi debet thalamus, ostium obserari, secretum virginale non vitio, non forensi negotio reserari. Clauso enim ostio pater ille spirituum vult orari, suam requiri faciem, requirentis osculum serenari : negotiorum turbis tam fecundum otium non turbari, sed aura leniore et cursu efficacissimo prosperari. Verum cum asto et pulso diligentius ad clausuram, cum vox mea insonat, et dari sibi postulat aperturam, non est consilii, sub umbra silentii diutius te latere, sed staro ad mandatum, et ei subditam te præbere. Aperi ergo mihi somni dulcedine intermissa paululum, non projecta, ut quod in cubiculo percepisti, prædices super tecta : et oblita velut tui, meorum mihi B assistentium recorderis, et pacem prægustatam propter fratres loqui et proximos non graveris. Neque enim tuis solummodo debes desideriis indulgere, supernique lactis dulcedinem tuis tantum labiis immulgere, sed etiam cum tempus exigit aliorum utilitatibus providere, ne quod prius vel amplius haurire valuisti, videaris non valentibus invidere. Denique non est cui debeat claudere soror fratri, qui hæredes imo etiam cohæredes una militant summo Patri, quos carnis cognatio, quos jungit præpotens vis naturæ, quos amor unus, una concordia reddit unanimes justo jure. Sicut igitur claudis, et recte claudis vecte sollicitudinis inimico, sic amica detrahe vectem, seram excute fratri pariter et amico, C quæ amica facta es animi diligentia, vinculo charitatis, custos fida secretorum, meæ conscia veritatis. Et, quia non ut pavo cæca oculorum gaudes pulchritudine vel tumescis, sed mea irradiante gratia innocentiæ spiritu mansuescis, quæ soror et amica es, mea recte diceris et columba, spe futurorum hilaris, eisdem nondum plene præsentibus gemebunda. In his et hujusmodi aliis meo satis munere circumspecta, immaculata Virgo digne diceris et perfecta ; perfecta, inquam, non quod præsenti nihil penitus desit vitæ, sed quia sic tota pulchra, ut jam macula non sit in te. Tu igitur, quæ hujusmodi nominibus, imo ipsa re nominum insignīris, quæ in horum largitate munerum me tam propitium experiris ; vocem pulsantis audi, aperi fores clausas, et ne putes D otiosam pulsantis instantiam, vide causas. Quia caput meum plenum est rore : et cincinni mei guttis noctium. Caput, Christi, Paulo teste, Deus est. Ros vero quem nox terræ gelida superfundit, sol dissolvit, ut nebulam cum rebus matutino jubare se infundit : infidelium frigus est, et subtilis malitia perfidorum, qua tenentur nationes, friget iniquitas Judæorum (*I Cor.* II). Qui, dum Christum hominem Deum esse, Dei Filium non intelligunt, non fatentur, quid nisi caput ejus gravare et offendere non verentur, tantisque illud gravaminibus et molestiis adimplere, ut laborem tam plenarium quasi non valeat sustinere? Unde per Isaiam Deus : « *Plenus sum, inquit* (*Isa.* I). Et iterum : *Laboravi sustinens* (*ibid*).» Tanto, ait, rore, tam nocturno frigore me gravatis,

ut affectus et plenus tædio vestræ mihi videar pravitatis; et qui turbari nesciens, tranquillus mundum judico nequiorem, in sufferendo vestras iniquorum sarcinas elaborem. Vos quidem Judaicus et malitia frigida non credentis, loquens in Evangelio verba profert durius opprimentis, qui videns Christum hominem illum esse, non aliud intelligit vel non amat, in hoc offendens maxime, quod ille Deum veraciter se proclamat. *De bono*, inquiunt, *opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum* (*Joan.* x). Et supra: *Propterea magis quærebant eum Judæi interficere, quia Patrem suum dicebat Deum æqualem se faciens Deo* (*Joan.* v). Videtis caput Christi satis frigido premi rore, et Christum digne conqueri de malitia nequiore, cujus non solum caput, sed et cincinni frigore simili deprimuntur, dum eos infideles odio et contumeliis persequuntur. Cincinni, capillorum globi, sive congeries appellantur, qui capiti radicitus inhærentes, foris, quodam propinquitatis fœdere sociantur, qui dum locum singuli servant debitum vel tenorem, ipsi præbent capiti tegumentum pariter et honorem. Per quos, ut video, sancti non incongrue figurantur, qui ad fidem de diversis vel locis vel nationibus convocantur, quos ejusdem firmitas fidei facit capiti tenacius inhærere, et fraterna foris propinquitas instar apum sibi invicem cohærere. Quales in primitiva Ecclesia illos arbitror exstitisse, qui leguntur ad Christum devoto spiritu convenisse, qui vel ante passionem passurum breves numero sunt secuti, vel eo suscitato, resurrectionis fidem largius assecuti. De quibus Marcus: *Vocavit*, inquit, *ad se quos voluit ipse, et fecit ut essent duodecim cum illo* (*Marc.* III). Et Lucas in Actibus apostolorum: *Erat*, inquit, *turba hominum simul fere centum viginti* (*Act.* I), *et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis* (*Act.* II). Et infra: *Baptizati sunt*, inquit, *et appositæ sunt in illa die animæ circiter tria millia* (*ibid.*). Et paulo post: *Factus est numerus virorum quinque millia* (*Act.* IV). Et longe infra: Paulo prædicante, *baptizati sunt*, inquit, *in nomine Domini Jesu, erant autem omnes viri fere duodecim* (*Act.* XIX). Illi sunt cincinni Sponsi de quibus non mediocrem habet coram, **241** quorum profectus diligens, ægre sustinet oppressuram: plerumque noctes guttis irrigantibus vel magis irruentibus ingravescunt, quæ longe facto sole tenebris frigidioribus hebetescunt. Sicut autem justus quisque dies vitæ merito nuncupatur, sic impius et peccator vivens perdite, nox vocatur, cui quia non est ortum lumen et justitiæ sol non fulsit, horridum sibi frigus et tenebras ignorantiæ superduxit. Cujusmodi nox, et obscura conversatio peccatorum odit justitiam, damnat innocentiam meliorum: eamque velut nudo sub aere mundo procedere gressu vetat, dum molestiis frequentioribus, tanquam guttis pluvialibus inquietat. Nonne vobis illa nox videtur importunior exstitisse, quæ chorum apostolicum gravisa est durius oppressisse, quæ, etsi totum cincinnum a capite, cui semel inhæserat, penitus non avulsit, unum tamen crinem excutiens in perditionis foveam introduxit? Cum enim Judæorum principes tenere Christum et occidere voluerunt, multis dolis, multis machinationibus studuerunt, ut Judam Scarioth quem præsenserunt avaritia malitiosius laborare, seducerent et inducerent, ut suum vili venderet Salutare. Reliqui vero omnes vento quidem formidinis graviter sunt concussi, sed a base supposita vel a radice insita non excussi, quos manus sponsi revocans, sub regula voluit coercere, ut deinceps et minas possent principum et guttas noctium æquanimius sustinere. Unde cum post resurrectionem principes sacerdotum minis et carceribus, verbis et verberibus intonarent, ut a proposito prædicandi, timore discipulos revocarent, illi: *Si justum est*, inquiunt, *vos potius audire quam Deum, judicate, non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui* (*Act.* IV). Et infra: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act.* V). Hujusmodi cincinnos quos nectit charitas, amor copulat socialis, quos adhærere Deo interna facit fides et devotio spiritalis: noctes foris impetunt, et manus infidelium tenebrosæ, guttis frigidioribus et malitiis frequentioribus onerosæ. Sicut enim perhibente propheta frigidam cisterna facit aquam (*Jer.* VI); sic frigidam fecit malitiam suam. Ut igitur contra hostes et hostium gravamina cincinni fidelium muniantur, et non vel ignorantia, vel consensu voluntario nequiter opprimantur: monet sponsus Virginem ut ei aperiat januam secretorum, et quæ novit edissere, mentes instruat proximorum. Etsi enim unctio spiritus justos de omnibus legitur edocere (*I Joan.* II), non tamen inaniter jubetur Virgo diligentiam adhibere, quia non officit, imo et proficit ad gratiæ spiritalis efficax incrementum, si plantando et rigando, ante conveniens jacitur fundamentum. Sed quia dulcius est vacare et videre quod suave est otium et jucunditas contemplandi, quam laborare verbo et sollicitudine prædicandi: Virgo claudi eligens et a proposito diligens non divelli, respondet, quasi doleat foras ad negotia se impelli.

CAPUT VIII.

Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Nudus Adam factus est, nudo sub aere constitutus, non clausura cubiculi, non panniculis involutus, ut cœlum suspiciat vultu nullo tegmine præpedito, ut ad videndum Deum, gressu transeat expedito. Sed quia uxorius, voluntati seductæ mulieris condescendit, et offenso Creatore, ad id quod erat vetitum se extendit: reus mortis se et suos ærumnis et laboribus implicavit, et nuditate perdita, mortalitate misera tunicavit. Unde et pellicea post inobedientiam est indutus, ut a vita simplici et a nuda justitia destitutus, sibi noverit imminere pœnæ miserabilis detrimentum, cujus formam repræsentat de mortuis animalibus indumentum. Ad cujusmodi pœnam vi-

detur, sicut video, pertinere, labore ille sollicitus quo doceri appetimus vel docere; et, donec quod perfectum est videamus revelato plenius oculo mentis sanæ, in sudore vultus nostri, vescimur nostro pane. A quo æstu vel sudore aliquantulum respiramus, cum remoto curarum onere ad invisibilia respiramus; et a pannosa laboris tunica suavi otio denudamur, cum internæ quietis dulcedinem clauso mentis ostio speculamur. Quam quia dulcedinem sponsa gustu avido jam præsentit, inquietanti sponso aperire citius non consentit, sed nudam veritatem gaudet fugiens relicta sindone contueri, a tam felici otio timens ad negotium retorqueri. Postquam, inquit, posita sollicitudine in qua laboriosius desudavi, a perplexa exteriorum tunica, pacis me intuitu denudavi, quomodo suavitatem inventæ dulcedinis intermittam, et ad forenses curas, quas non diligo, me remittam? Non recuso mandatum, obedientiam non abjuro, sed timeo subdi rursum oneri gravaturo : gustatis interioribus exteriora revisere jam non curo; et tamen imperanti aurem instar aspidis non obturo. Deposueram quidem vetustæ spolia gravitatis, mihique inveneram puræ gaudia nuditatis, lætabar ubi **242** fueram, imo et quæ fueram, jam non esse, profectu satis placito, nuda nudis videbar angelis interesse. Oblita visibilium invisibilia gratius intuebar, molestius nesciebam, angustis repagulis non urgebar, nihil mihi in hac mentis latitudine resistebat, quod amo, quod cupio, mihi largius assistebat. Unde si propria me voluntas retraxerit, digna sum accusari, si necessitas presserit voluntatem, videor aggravari; et sic quoddam quasi periculum imminet utrobique, cum durum sit agere invite quidpiam vel inique. Libera igitur a sollicitudine pannosa, quomodo iterum implicabor, exuta a temporalibus, qua rursus patientia tunicabor, quomodo pedes lotos ad lutum referam platearum, ut eos vel culparum molestiis inquinem vel curarum? Etsi enim in loquendo proximis et proferendo sollicite quæ jam novi, a justo pedem tramite, ut plerique assolente, non dimovi, tamen quædam inquinamenta mihi videor incurrisse, sentiens cordi meo curarum molestias occurrisse. Nam quidquid divinam contemplanti munditiam, vel ad modicum obviat et resistit, vel eidem contemplanti favente obsequio non assistit : si consideratione congrua ipsi munditiæ fuerit comparatum, quamvis sanctum in suo genere, tamen recte judicabitur inquinatum (84). Quomodo igitur gustata illius dulcedine, istam rursus amaritudinem sustinebo, et tantorum gressus profectuum, ad inquinamenta defectuum retorquebo, quo fructu alterius proprio gravamini me supponam, cum ultra non aggredi certamen desiderem, sed coronam? Sed dum hæsito, dum dubito, modum quasi nesciens invenire, quo ad id quod intermiseram velim aut valeam jam redire, dum gaudens silentio reverti differo solitum ad gravamen, ecce dilecti manum intromissam sentio per foramen.

CAPUT IX.

Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus. Voce sua monitam hærere me dubius non permittit, sed clausuram dilectus perforans, per foramen tenue manum mittit; clausæ menti subtilem instar foraminis aperit intellectum, quo aperto inserit quod mihi utile noverat ad profectum. Manus sponsi illa ejus gratia non incongrue nominatur, quæ intellectum aperit, aperto efficaciter operatur, quæ aperto intellectui infundit subtilius et inspirat, quo quis modo, vel ordine ad placendum sponso tendit perfectius et aspirat. Hujus igitur ope et opere subtilior percipit intellectus, quod sine sponsi bene placito non vacantium, non laborantium est profectus : et insistendum est otio, cum ad illud ejus benevolentia nos invitat, et qui ad hoc desistere jussus voluerit, ejusdem iram et judicium non evitat. Potest enim quis et in otio pertinax displicere, et in negotio, humilis meritum obtinere : et status neuter satis utilis invenitur, si non tanquam obediens Christi benevolentia prævenitur. Hoc subtiliter intellecto, non contendit jam resistere violenter, sed quod in se tanquam duruerat, molle redditur, quasi venter; et cor ejus manu grata emollitum concutitur fortiter et tremiscit, timensque ne offendat, jam non nisi sponsi beneplacitum concupiscit. Bona manus gratiæ, quæ valide perforat subobscura, dans lucem intellectui ut perspicacius videat profutura : ad subtilem cujus tactum si quid durum fuerat, emollescit, et quod molle redditur, tremor ad obedientiam invalescit. Quis det ut nobis iste per angustias foraminis manum mittat, et aperto intellectu, durescere quidpiam non permittat, sed cum intelligentiam subtilem dederit ad videndum, infundat consequenter diligentiam agilem ad explendum? Felix igitur Virgo quæ manu missa tangitur operantis, cujus cor molle tremit ad tactum vel efficaciam imperantis, quæ, audito imperio, in diversorium negligentiæ non secedit, non caligat intellectu, non affectu claudicat, sed obedit. Unde subjungit : *Surrexi*, etc.

CAPUT X.

Surrexi ut aperirem dilecto meo. Quæ paulo supra depositam resumere tunicam exhorrescit, et quomodo pedes lotos rursus inquinet, quasi nescit; jam plenius percipiens in quo, cui debeat obedire, surgit et accelerat ei, quem diligit, aperire. Apud se quidem grata sede vel cubiculo tenebatur, et velut in conclavi, suavi otio lætabatur : molli gaudens accubitu, reclinato capite quiescebat, tumultusque pervigiles, et quidquid foris obstrepit, nesciebat. De cujusmodi quiete otiosa, vel pacifica sessione, Virgo surgens, excutitur et præcingitur in agone : et quod apud eam sponsi non obtinuit vox emissa, effectu pleniore manus præ-

(84) *Inquinatum* pro *imperfecto*.

valet intromissa. Docet enim agere, non dat et agere vox audita; et auris quæ auditui, non statim et effectui redditur expedita, sed quod 243 nobis ad sciendum vox præloquitur imperantis, ad explendum exsequitur tactus gratiam operantis. Unde Isaias : *Domine*, ait, *quis credidit auditui nostro* (*Isa.* LXIII)? Cunctorum passim auribus verba insonant prophetiæ, sed remota manu sponsi non fidem adhibent Isaiæ, quia verbum, quo foris aures infidelium percelluntur, fit instar cymbali tinnientis (*I Cor.* XIII), si mentes gratia non tangunt. Post vocem igitur qua sponsus Virginem monuit aperire, quia monenti monita distulit obedire, ille operatrice gratia cor hujus apposuit emollire et tactu manuali, ad explendum quod præceperat, expedire. Unde et alibi eumdem Dominum invenitur Salomon commendare, ostendens illum quod ore præloquitur, manibus consummare, dans intelligi non satis sufficere, si promptus ille fuerit ad dicendum, nisi et benevolentia gratiore manus apposuerit ad explendum. *Ore*, ait, *locutus es : et manibus perfecisti* (*III Reg.* VIII). Ore igitur Sponsam Sponsus monuit ad laborem, tactu vero missæ manus eam reddidit promptiorem : somno vel otio quiescentem ore vigilem reddidit ut audiret, manu vero agilem, ut surgens vigilantius aperiret. *Surrexi*, ait, *ut aperirem dilecto meo.* Quæ jacens non potuit, vel, forte, noluit aperire, tactu manus tremefacta surgit et accelerat obedire; surgit, inquam, ne pulsantem videatur differens prohibere, utile sibi ducens, quidquid tandem illi percipit complacere. Intermisso itaque silentio surgit et se præparat ad doctrinam, ut cordibus auditorum moralem inserat disciplinam; active reddit manus ut formam cæteris det vivendi, et tam verbo, quam opere, sponso pandat semitam veniendi. Tunc quippe via Christo efficaciter aperitur, cum docentis in verbo veritas, in actu severitas invenitur, cum animos auditorum sic instruit prædicatio vel doctrina, ut virtutis præostensæ illos plus ædificet disciplina. Quod ostendens Virgo subdit : *Manus meæ*, etc.

CAPUT XI.

Manus meæ distillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima. Cum Virgo surgeret, et quasi pergeret aperire, sperans aperta janua Christum plenius introire : inter pergendum sensit ipsam facile januam non patere, si non manus validas ad tollendum pessulum studeat adhibere. Non enim aperta est janua statim, ut se perhibet surrexisse, nec eam, cum surgeret, statim asserit patuisse, quia, etsi ut aperiat, surrexisse procul dubio se fatetur, tamen aperiendi statim efficacia non præbetur. Non enim ait : Surrexi et aperui, sed ait : *Surrexi ut aperirem.* Quia vero surgenti quædam forte difficultas sese opposuit, ad removendam eam consulte Virgo manus apposuit, manus, inquam, non torpentes otio, non aridas, non fallaces, sed agili virtute validas, ad explendum digne propositum efficaces. ***Manus***, inquit, *meæ distillaverunt myrrham.* Manus, actiones, myrrham vero videtur districtionem judiciariam appellare, quia Virgo quidquid egit, districtius voluit judicare : sciens eum merito venturum judicium non timere, qui voluntate humili præsens elegerit sustinere. Manus ergo virginis myrrhæ amaritudidem stillaverunt, cum omnes actus ejus disciplinæ regulam tenuerunt, cum quidquid in hac carne laboriosa studuit operari, restrinxit diligentius, ne præsumeret negligentius evagari. Myrrha enim molles et fluxas carnes dicitur confirmare, et ne lege naturali subjaceant putredini, conservare; et nostrarum manuum opera, ne forte naturalem veniant ad defectum, regularis districtio firmat, et ducit ad perfectum. Et quoniam non sufficit virgini si districte vivendo multam proficiat in virtutem, nisi et cæteros erudiat, et secum pertrahat ad salutem : manus suas non tenere, vel habere myrrham dicit, sed potius distillare, ut suorum profectus operum monstret se ad exteros derivare. Ah hoc enim surgit, ut ejus eruditio non hæreat, uspiam non vacillet, et quidquid novit utile cæteris, non clausum teneat, sed distillet, ut assistentibus sibi non solo prosit desiderio voluntatis, sed ostensa forma justitiæ, et exemplo districtæ sanctitatis. Ad aperiendum igitur virgo sollicita manus tendit, ad erudiendum proximos myrrhæ stillicidium præostendit : ratum habens tunc se efficacius erudire, cum eruditionem verborum festinaverit morum districtio prævenire. Verum quia vivendi severa districtio ad plenum sufficiens non habetur, si in ipsa discreta moderatio, vel moderata discretio non tenetur : post manus distillantes myrrhæ commendabilis unctionem, apponit consequenter digitorum facere mentionem. *Digiti*, ait, *mei pleni myrrha probatissima.* Digiti cum sibi subtus una tanquam radice cohæreant vel junctura, foras tamen discreti prodeunt inæquali modulo vel mensura; eorumque discretio tam prudenti naturæ artificio fabricatur, ut manui deserviens, tam utilis quam conveniens habeatur. Per digitos igitur virtus recte accipitur discretiva, quæ si nostris operibus comes adjungitur indivisa : quidquid in eis districtius non afficit, angit severius vel angustat, 244 suo illa consortio reddit perfectius et venustat. Quæ nimirum, et si nunc brevius, nunc profusius se extendit, prout expedire oblato negotio pervidet et attendit : tamen sicut transire ultra fines debitos non contendit, sic citra consistere, indiscretum et injurium deprehendit. Unde ipsa, quæ una et eadem dici discretio non negatur, multis, et variis negotiis tam multipliciter applicatur, ut non sit absonum, si non tam digiti quam digitorum nomine figuratur, eo quod plurima, dividens prout vult singulis, operatur. Hujusmodi autem digitos volens, Virgo prudentissima commendare, myrrha probatissima eos asserit abundare, quia sicut districtio nihil aut parum proficit indiscreta, sic discretio non elucet, nisi duris gravaminibus assueta. Lucet autem discretio et decore roseo venustatur, cum adjuncta districtio avaro li-

nite non arctatur, cum non cornu vacuo sed pleno potius myrrha digitis est infusa; et ejusdem plenitudo digne probabilis non confusa. Probabilis vero vel probata illa congrue potest dici, cui nostra laborantium studet conversatio sic addici, ut quidquid lutulentum sibi contrahit interruptio præsentis officinæ, diligenter excoquat superducta severitas disciplinæ. Cæterum Virgo myrrham qua plenos esse digitos intimavit, non probatam, sed magis, probatissimam nominavit : innuens forte eam, quæ probata est, cæteris cum gratia laborantibus posse dari, sibi vero veraciter, sibi specialiter probatissimam assignari. Probata est quæ corpus inquietum castigat, castigatum subjicit servituti, ne lex membris insita resistat vitæ penitus et saluti, quæ motus incompositos et passiones corporis incentivas pullulantes reprimit, nec effici patitur oppressivas. Probatissima vero est quæ omnibus vitiis aditum prorsus negat, quæ versutias hostium obserato mentis ostio sic relegat, ut non solum permittat conceptam duci nequitiam ad effectum, sed profectu fortiore jam nec laxet januam in conceptum. Probatissima est, cum non solum manus opus illicitum non committit, sed mens longe purior, quidquam reprehensibile non admittit, cum non solum legi carnis fortior spiritus non consentit, sed tam caro quam spiritus quidquam dignum venia jam non sensit. Cujusmodi myrrha et si a nostris finibus videtur procul esse, eam tamen certum est huic tantæ virgini non deesse; sed dono excellenti sic ejus digitis præsto esse, ut eos non inopes, sed magis asserat plenos esse. Ipsa est enim cujus discretio districtionis amaritudinem plenius amplexatur, cujus districtio discreto moderamine gubernatur : quæ in utroque potens, et clausis foribus gaudet silentii gratam dulcedinem invenire, et non recusat penitus, cum manu sponsi tangitur, aperire. Unde subinfert : *Pessulum ostii*, etc.

CAPUT XII.

Pessulum ostii mei aperui dilecto meo : at ille declinaverat, atque transierat. Postquam Virgo manus et digitos myrrha commendabiles demonstravit, et se ad aperiendum discreto exercitio præparavit : ostium ante clausum amoto pessulo reseravit, et quod intus quasi absconderat, ad pulsantis imperium declaravit. Quæ enim antea dulci silentio lætabatur, jam pulsante sponso ad januam dignum judicat ut loquatur; eidem sentiens in loquendo nihilominus se placere, cujus gavisa fuerat in silentio gratiam obtinere. Ei ergo, quem diligit, acquiescit ostium aperire, hoc est, solvit silentium, et aggreditur proximos erudire : in novellis et rudibus fidei jaciens fundamentum, in provectis et grandibus editioris justitiæ cumulans firmamentum. Non sibi quidem, sed dilecto aperit ostium, reserat et clausuram, non sibi, sed pulsanti laxat fores, proponit aperturam, quia talentum Domini cum exponit cæteris ad usuram, non suæ sed illius gloriæ sive nominis agit curam. Charitas quippe qua mater sponsum, Virgo filium amplexatur, non quærit quæ sua sunt, non quidquam proprium aucupatur, sed sive otio contemplandi, sive negotio prædicandi dare operam videatur, ei solum quem diligit, devoto et toto spiritu famulatur. Quæ, etsi otium quam negotium plus affectat, inhærens tamen illi, huic penitus non detrectat; sed in negotio, cum ei jam se applicat, evidentius innotescit, qua causa teneatur, cum otio diligentius adhærescit. Otium quidem satis dignum laude maxima non habetur, si ejus suavitas causa commendabili non tenetur, nec summus ille judex sibi otium tanquam meritum vult prætendi, sed in ejus facie causam commendabilem præostendi. Quod intelligens Virgo sancta, non ostium aperuisse, sed pessulum ostii se fatetur, ut non pessulum ostio, sed ostium pessulo commendetur, quia ille invisibilis rerum invisibilium acutissimus perscrutator, non tam studii procedentis, quam causæ præcedentis avidus est amator, *Pessulum*, inquit, *ostii mei aperui dilecto meo*. Ad litteram, cum pulsare ad januam quilibet invenitur, non pessulum, sicut nostis, sed magis ostium aperitur; et pessulum quidem retro **245** pellit, qui pulsanti aditum vult præbere, quod intro pepulerat cum clausum vellet ostium detinere. Hic vero non ostium, sed ostii pessulum dicitur aperiri, in quo non littera, sed spiritalis intelligentia vult requiri, quia sicut non de ligno vel lapide habet construi thalamus nuptialis, sic ostium vel pessulum non admittit grossitudinem intelligentiæ litteralis. Ostii ergo nomine silentium non incongrue figuratur, sub cujus tegumento Virgo latet, et latibulo gratulatur : pessulum vero quod apponitur ostio ne volvatur, amor Sponsi est, propter quem Virgo silentium amplexatur. Factis quidem retro forensibus, cum Virgo sub silentio latet clausa, amor Sponsi omni vecte fortior est in causa : et concurrentibus sibi causa pariter et effectu, Virgo quietis vernula gaudet ineffabiliter de profectu. Quod si dilectus pulsat et Sponsam postulat aperire, profecto amorem suum in ipso vult silentio reperire : probatque illum assumpti silentii causam esse, si propter quem gaudet silentio, propter eum Virgo sustinet et forensibus interesse. Alioquin si dilecto pulsante Virgo obstiterit animo pertinaci, non dubium quin silentio instet desiderio, non veraci, quia vere amans, quem amat nesciens non audire, ut ametur amplius, amorem suum gaudet ei quem diligit aperire. Pulsante igitur Sponso, Sponsa non tollit, sed attulit pessulum evidenter, id est causam qua gaudet otio aperit diligenter, dum propter Sponsi amorem seponit otium et relegat, et propter quem vacabat otio, propter eum instare et negotio jam non negat. Propter quem intus claudi voluit victoriæ titulis assueta, propter eum jam foras exiens, iterum fit athleta, ostendens in negotio, quæ causa in otio teneretur, cantans illud propheticum quod in Psalmi versiculo breviter continetur : *Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te* (*Psal.* LXII). Stratum, quietem vocat, qua in cubiculo delectatur, cum clauso velut ostio a tumultu forensium seque-

stratur; illa vero quæ post quietum noctis silentium redeunt matutina, recte satis dici possunt actio temporalium et doctrina. Qui ergo propter Christum veraciter grato sub silentio delitescit, propter eumdem etiam dare operam exterioribus acquiescit; et cujus super stratum memoriam teneat vel amorem, ostendit, cum vocatus mane fuerit ad laborem. Sic et Virgo cum facto velut mane mandatum accipit ut loquatur, aperit Sponso pessulum, quo ejus ostium firmabatur, ostendit quo amore, quo spiritu sub silentio tenebatur, dum non refugit obedire, cum ad publicum egredi postulatur. Aperit, inquam, ut ei qui pulsaverat et præmoverat aperire, respondens satisfaciat, et foris eum gaudeat invenire, ut quem in silentio necdum satis poterat devincere, vocata in publicum obediendi valeat meritis irretire. *At ille declinaverat atque transierat.* Pulsat dilectus Sponsam et sibi postulat aperiri, apertoque pessulo non potest inveniri: mirumque in modum ad illam hujus præsentiam se inclinat, et cum tanquam teneri jam putatur, ad sua refugiens mox declinat. Hujus enim sic excellentia incomprehensibilis est naturæ, ut cum largo beneficio se infuderit mortali creaturæ, quasi totum se offerat et amanti conferat spem tenendi, extensaque illius cupidine hujus immensitas non possit comprehendi. Incendit et extendit suave desiderium æstuantis, æstuantem provocat, spondet præsentiam provocantis; et cum præsens jam putatur inter venas tenerius amplexantis, avidas manus fugit, subtrahitur faucibus inhiantis. Fugit, inquam, Virginem non offensa culpabili, sed corruptibili carne pressam, et ab ejus oculis avertit faciem inconcessam, neque rem auferens, sed magis differens, spem reddit indefessam, fidem illius firmat, lucem habitans inaccessam. Qui ab intuitu matris avertens faciem præoptatam, transit ad sinum Patris, et lucem nulli mortalium revelatam, cujus immortalitas etsi a mortalibus vult amari, nulli tamen eorum vult ad sufficientiam præsentari. Etsi enim ad adjuvandum vult aliis et aliis abundanter, et abundantius præsto esse, semper tamen omnibus aliquid vult deesse, quandiu vel culpa tendit ad remedium, morbus infirmior ad medelam, vel deponere satagit naturalem istud corruptibile corruptelam. Non solum enim culpa, sed et corruptio nos obscurat, et mundo, in quo vivimus, configurat, a quo ne liberius evolemus, quodam non satis exstricabili nexu ligat, quo loro noster oculus non penitus quidem obruitur, sed caligat. Videns ergo dilectus Virginem adhuc subditam huic necturæ, tenerique involucro carnalis non vitii, sed naturæ: eo quem vult modo vel ordine illi frequentius se præsentat, sed a mortali cito immortalis ejus excellentia se absentat. Immortalis enim etsi sciri et sentiri utcunque se promittit, tamen ad videndum se plenius, mortalem oculum non admittit, sed cum venerit et postulaverit Virginem aperire, mox declinat et festinat ad invisibilia pertransire. Venit quidem, cum menti puræ gratius et suavius se infundit; transit, cum eidem ne facie videatur ad faciem, se abscondit: venit, cum ad veram et sinceram visionis optimæ spem inducit; transit, cum speranti et festinanti adhuc desiderio se subducit. Venit, inquam, cum Virgini fontem boni lucidum dat sitire; transit, cum sitienti non dat id quod expetit, **246** plenius invenire. Venit, cum fidem Virginis ad summum donat meritum pervenire; transit, cum nondum sustinet fidem in rem, spem in speciem pertransire. Venit denique, cum jubendo vel pulsando Virginem obedientiæ transvehit ad profectum; transit, cum illa non perveniens, quemdam velut resolvitur in defectum; venit, cum in anteriora Virgo cursu prospero se extendit; transit, cum illa currens necdum bravium comprehendit. A quo retrahens manum, magis quam animum, subjungit: *Anima mea*, etc.

CAPUT XIII.

Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Quæsivi, et non inveni illum, vocavi, et non respondit mihi. Miratur Virgo, et supra quam dici valeat, obstupescit, et intra semetipsam stupore nimio contabescit, dum illius quem amat tenere jussibus sive monitis diligentius acquiescit, et tamen ad obtinendum, nullis adhuc viribus, nullis meritis invalescit. Ille quidem loquitur et monet Virginem aperire, illa surgit et festinat loquenti diligentius obedire; imo audito verbo sic in affectuosam teneritudinem est redacta, ut sibi videatur forti velut incendio liquefacta. Illo præsente Spiritu qui stare diligit vehementer, verbum Sponsi, ut ignis in camino æstuans præpotenter; totam torret Virginem, et omnem scoriam longefacit, et in amorem sui, ut materiam fusilem, liquefacit. Liquefacta nihil suum, nil videtur sibi proprium retinere, sed ad omnem velut formam, habilem et tractabilem se præbere, ut sive intus latere permittatur et spiritalibus interesse, sive foras exire jubeatur, loqui proximis et prodesse: cor ejus non turbetur, non proferat querimoniam de præcepto, sed jubenti assistere, et persistere gaudeat in incepto. Cum igitur vel otiis vel negotiis nonnisi spiritalibus gaudeat se intentam, et postpositis quæ sunt retro, solummodo in anterioribus se extentam; quasi conqueritur quod eum quem tanto quærit studio, quærit acie tam purgata, necdum tamen invenitur, nec ad eum pervenit facie revelata. Illum, inquit, toto corde, tota illum anima, viribus amo totis; vocare non desisto, jungo preces precibus, vota votis: quæsitosque statim subterfugit, necdum plenius dat quod spondet; vocatus etsi audit, meo tamen satis desiderio non respondet. Quid est ergo quod cum ille loquitur, id est ejus mihi suavitas innotescit, mea degustans anima, amore tota igneo jam liquescit; et cum quæro avidius, ille tanquam invidus se absentat, vocanti non respondet, id est quæsitam faciem non præsentat? Qui tamen considerans in tanto me desiderio constitutam, omni prorsus solatio non me esse patitur destitutam; sed ne nimis, dilato quod petebam, mihi videar cir-

cumventa, dum quæro, quæsita sum, dum non invenio, sum inventa.

CAPUT XIV.

Invenerunt me vigiles qui circumeunt civitatem : percusserunt me, et vulnerarunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum. Longe retro eamdem Virginem dicti sunt vigiles invenisse (*sup.* l. III, c. 22), suosque inventores Virgo diligentius convenisse; qui fidelium civitatem student sollicitius c' .uire, neglectisque reprobis, electis curam debitam impertire. Super quo illic dixisse me recolo quæ tunc temporis occurrerunt, nescio si lectori placere vel sufficere meruerunt; et ne forte sit oneri eorumdem expositio repetita, ad exponendum transeo, quæ recens tantummodo sunt audita. *Percusserunt me*, inquit, *et vulneraverunt me.* Sodales Sponsi quibus cura fidelium est commissa, qui super gregem suum sollicitudine vigilant irremissa; circumeunt Hierusalem, laudantes nomen Domini super muros, foventque et promovent quos ad illum viderint perventuros. Nec sufficit semel invisere, sed et revisere non gravantur, affectusque proficientium inspicere, et perficere gratulantur; et quos de virtute in virtutem fortius et liberius noverint pertransire, eos frequentius requisitos in proposito diligunt invenire. Prius ergo inventam Virginem invenire iterum referuntur, illiusque amorem fervidum favore, debito prosequuntur; et quibus cura est ut amantes excitent et accendant, ut ametur amplius, attollunt eum qui diligitur, et commendant. Commendantes vero ineffabilem magnificentiam Creatoris, menti Virgineæ ampliorem ingerunt vim amoris; qui dum narrare cupiunt, nec tamen sufficiunt, quanta sit ejus excellentia qui amatur. Virgo percussa fortiter, acriori jaculo vulneratur. Est enim laus dilecti quoddam jaculum vel sagitta, qua cum mens hujus Virginis **247** digne fuerit appetita, non tam pungi graviter, quam compungi suaviter gratulatur, nec tam perfossa jaculo, quam lenita medenti poculo reputatur. Quo vel jaculo vel poculo in amorem dulcius resoluta, ab his quæ sunt corporis videtur sibi gratius destituta; et sensu corporalium enervato, quo erat durius involuta, amat eo tenerius, quo et liberius mente in cœlestibus constituta. Sic nimirum gaudet Virgo pallium sibi tolli, cum mente velut nuda sentit in cœlestibus se attolli; cum sentit a vigilibus laudes Sponsi nimias prædicari, et incentivo laudum a cura corporalium se nudari. Quæ enim corporeis, vel lege mortalium, vel amore carnalium est inserta, quodam quasi pallio laboriosius est operta; unde fit vel effectu penitus vel affectu devoti spiritus si exerta, gaudet Sponso aperire, et apertius inhærere facie deoperta. Ad quod cum vigiles monitis sive laudibus Virginem exhortentur, perculsam vulnerare, et pallium ejus tollere perhibentur; quorum dum præsentiæ vel colloquio mens intendit, oblita carnis suæ tota in amorem spiritus se extendit. Ad hoc quippe ad homines spiritus administratorii transmittuntur, ad hoc multa sollicitudine, cum missi fuerint, enitantur; ut minores quoslibet informent ad licita, ne delinquant, majores vero sollicitent, ut et licita fortiori desiderio derelinquant. Qui cum Virginem inveniunt amoris facibus æstuare, vulnus vulneri superponunt, studentque illam amplius inflammare, tollantque illi pallium quo naturaliter amicitur, id est curam qua seipsam curare omnis mortalitas invenitur. Sic enim eum qui amator clamant admirabilem, prædicant inaccessum, ut mentem virgineam totam rapiant in excessum, ut oblita corporis cujus plerumque dolet gravi præsentia se involvi, æstimet vel ad modicum ab ejusdem onere se absolvi. Verumtamen vigiles seipsos quoque diu Virgini non ostendunt, sed cito subtrahuntur ei, cui aliquoties condescendunt; non penitus voluntati, sed magis sanctitati subtili prudentia deferentes, et ad curam cæterorum, ad murorum se custodiam referentes. Murorum autem nomine apostolos æstimo figurari, quorum sollicitudine gaudet Ecclesia defensari; qui erecti et evecti, non, ut assolet, lapide vel cæmento, sed virtutum congerie et charitatis indissolubili firmamento; civitatem ambiunt ad custodiam fortiter expediti, si tamen a vigilibus digne fuerint custoditi. Quos Virgo devotissima evehi considerans ad profectum, quia necdum pertingere plenarie prævalet ad dilectum; ad eos se convertit fraterno solatio volens uti, non invidens, sed adgaudens illorum gratiæ vel saluti.

CAPUT XV.

Adjuro vos, filiæ Hierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei quia amore langueo. Virgo postquam, ut retro dictum est, Dilecti monitis est prævenia, et eo declinante a vigilibus est inventa; ipsi quoque se subtrahentibus, ad filias Hierusalem, id est apostolos vult redire, eosdem quoque super illo, quem tanto amat desiderio, convenire. Vos, ait, qui instar filiarum amoris teneritudine vehementius æstuatis, qui internum mentis cubiculum Sponso invisibili præparatis; vos admoneo, imo ne admonitio insufficiens habeatur, vos adjuro, volens ne quis prætereat quod tam firmiter adjuratur. Si quo igitur modo, vel ordine vobis fuerit id concessum, ut invisibilem invenire, attingere possitis inaccessum; nuntiate, prædicate amore tenero me gravari, ut vestro interventu ei, quem diligo, merear commendari. Si dilatio vos suspenderit defæcata, si ad Sponsum perduxerit prompto desiderio, acie permundata; æstus meos, amorem indefessum, languorem validum nuntiate, rogate ut attendat charitatis recolens vulneratæ. Quod si quemquam vestrum e corpore dies eduxerit præoptata, si prius perveneritis rejecta carnis sindone, facie penitus denudata : quia et novissimi gaudent plerumque fieri se priores, et qui primi videbantur conqueruntur effici tardiores; si divina gratia iter vobis dederit expeditum, et quem simul quærimus, prius inveneritis requisitum; volo, ut invento nuntietis, quo æstu tenear, quo amore, quo defectu

langueam, quo deficiam desiderio vel languore. Si vos, inquam, regis mensa susceperit, si vos ante perfuderit lux inventa, me manente in tenebris dum cum Joseph adhuc carcere sum detenta; mementote mei quæ teneor, nec in oblivionem recens prosperitas vos abducat, sed potentem rogate Dominum, ut et foras citius me deducat. Et, ut magis potens ille celeri misericordia moveatur, dicite quia langueo, et languor intolerabiliter aggravatur; et, ne de pœnis meis rideat et intolerantia graviore, nuntiate hunc languorem non gigni ejus odio, sed amore. Languor est immodicus, qui meam ipsius animam febre vehementiore calefacit, imo cereæ similem igne potentior liquefacit; quæ æstu liquefacta ad ea quæ sunt mundi transitoria penitus intorpescit, **248** et jam loqui nisi Sponsum neseiens, ad cætera languidius obmutescit. Quod perpendentes filiæ Hierusalem, respondent: *Qualis est*, etc.

CAPUT XVI.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum: qualis est dilectus tuus, quia sic adjurasti nos? Audientes filiæ Hierusalem a Virgine se diligentius adjurari, ut, si Dilectum invenerint, eam usque ad languorem nuntient infirmari; ad eumdem inveniendum videntur amplius inflammari, et qualis sit, qui quæritur, aggrediuntur studiosius sciscitari. Tu, aiunt, quæ dilectum miro dilectionis privilegio jam novisti, ex quo illi nova forma Sponsam matrem Virginem te novisti; ex hoc nobis inter omnes mulieres digne pulcherrima jam videris, quæ nostra omnium cæcitate, parique nobiscum merito non teneris. Quia nullis retro sæculis divina largitas hoc concessit, et ad placendum ei, de quo sermo est, nulla mulierum sic accessit; scimus quia nulla melius nostram ignorantiam poterit erudire; et ejusdem qui quæritur qualemcunque nobis notitiam impertire. Ob hoc forte de præsenti sæculo adhuc ille penitus non emisit, et in plena requie tuum adhuc desiderium non admisit; sed inter nos vel invitam illius providentia te dimisit, ut doceas quis sit ille qui frequentius te revisit. Quo enim sæpius et amabilius illum, quamvis per speculum, intueris, eo ejus ampliorem obtinere notitiam promereris; et eo visitante et pulsante, ad hoc aperire procul dubio commoneris, ut acceptam ejus notitiam minoribus non refundere pigriteris. Dic igitur, qualis est ille quem a nobis pariter vis requiri, cui nuntios nos allegas, si se dederit inveniri? dic qualis est, ne in quærendo temere seducamur, et errore caligantes, pro altero super alterum inducamur. Quia enim nos tam firmiter, tam amabiliter adjurasti, volumus non contemnere, sed magis attendere quod rogasti; verbumque juramenti revera fingimus in præcepto, tantummodo dic, qualis est tuus ille dilectus ex dilecto. Scimus quidem quia Patrem diligis, cujus Filium sic affectas, et genito genitorem in diligendo jungere non defectas; sed quia Patrem nisi Filius, et nisi per Filium nemo vidit, tibi autem idem Filius seipsum penitus non invidit; dic nobis, si quid habes de ejusdem Filii qualitate, de cujus nil, aut parum vel audimus vel intelligimus quantitate. Et quia ipsum quem diligis, nos etiam diligere non mediocriter gratulamur, dilectionis gratia non semel tantum, sed iterum sciscitamur, ut cum audis quod attentæ hujus inquisitio repetatur, prudenter intelligas quo affecto diligentium requiratur. Moveat ergo te inquisitio signanter repetita, ut non differas respondere ad diligentium inquisita; et dic qualis tuus ille dilectus debeat æstimari, qualiter Deus homo credi possit firmiter et amari. Ille quidem ex Deo Deus, lumen de lumine, et ex carne caro est, homo de virgine: et quid, cui debeamus, a te volumus edoceri, cum cuique substantiæ quod suum est proprium debeat exhiberi. Quodpropter et congrue prædicta inquisitio replicatur, in quo duplex dilectio substantiæ duplicis explicatur; cujus quia cognitio in quodam velut codice complicatur, ad solvendum ejus signaculum diligens inquisitio instanter applicatur. Quærit ergo semel, quærit et iterum sibi manifestius enarrari, qualiter ille gigas substantiæ geminæ vult amari, quid de se vult sentiri, secundum quod dilectus dicitur ex dilecto, quid, juxta quod dilectus appellatur, nec apponitur ex dilecto. Prima enim inquisitio cum dixisset: *Dilectus* statim *ex dilecto* supponit, secunda, *dilectus* repetens *ex dilecto* juxta quosdam codices non apponit: per hoc dans intelligi Deum dignum diligi ex Patre esse nihilominus diligendo, hominem vero etsi diligi, tamen dignum esse ex homine non æqualiter amplectendo. Deitas enim Filii amatur æqualiter et in Patre, Patrem vero nesciens illius humanitas non sic diligitur et in matre, quod illa duplex inquisitio videtur subtiliter admonere, quarum prima posuit *ex dilecto*, secunda voluit reticere. Quod si dixerit quispiam quia illud et prima posuit, et secunda non tacuit, nolo nimis contendere, pertinaciter reluctari, quia multos inveni codices huic testimonio suffragari. Nam, etsi non omnes, quos invenire potui codices, plerique tamen ex eis, sicut in prima inquisitione, sic et secunda habent *dilectus ex dilecto*; neque satis compertum habeo utrum *ex dilecto* repetitum fuerit ab auctore, an potius scriptum vitio vel errore. Dilectus autem ex dilecto dici potest homo ex homine, quia Virgo et filium diligit quod homo est, et id diligit ex quo est; diligit quippe carnem suam, *nemo enim carnem suam odio habuit* (*Ephes.* v). Nos quidem illum diligimus, quia homo factus nostræ particeps est naturæ, creator noster omnium suscepit humilia creaturæ; Virgo vero non solum factum hominem, sed factum ex **249** se hominem amat illum, et ex qua homo factus est seipsam magis diligit propter illum. Cujus cum humanatio digne ab angelo vel homine diligi mereatur, ei tamen amari plus competit, in cujus utero Virginis humanatur; et quod illi humanato exhibet necessario totius obedientia creaturæ, virgo ditior gratia agit quadam voluntaria vi naturæ. Quod

filiæ Hierusalem videntur inquirentes innuere, cum non dicunt : Qualis est dilectus noster, sed : *Qualis est dilectus tuus*.dantes per hoc intelligi, quia dilectus ille Virgini recte quasi specialiter assignatur, cujus dilectionem natura cum gratia potenter operatur. De quo dilecto inquisita Virgo non differt respondere, nec videtur requirentibus illius notitiam invidere : intelligens dissolvi cupientem, ad hoc tamen necessarium se manere, ut quod hausit in cubiculo super tecta studeat edocere.

A

CAPUT XVII.

Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. Dilectus, inquit, meus cujus necdum (ut videtur) notitiam acquisistis, sed acquirendi studio jam sollicite requisistis; non uno tantum, sed gemino splendore conspicuat, candor cujus inæstimabilis gratum sibi ruborem continuat. Candor autem lux est indeficiens caligantibus inaccessa, dies ignorans vesperam, tenebris succedentibus non depressa : lux candens æternaliter, æternæ nihilominus candor lucis, illuminans tam angelos quam homines, præsens tam manentibus, quam caducis. Candor est, inquam, lucis, lux præsens omnibus non ostensa, lucens quidem in tenebris, nec a tenebris comprehensa (*Joan.* I) ; candor sole lucidior, lux candorem nivem supergressa, vestimentum assumens rubeum, vestimenti maculam non perpessa. Deus enim, Dei Verbum, Patris Unigenitus, imago genitoris, servile corpus induens, miseriæ tunicam et laboris ; homo cum hominibus conversatus vitam vivit adeo verecundam, ut digne intuentibus offerat velut faciem rubicundam. Veram quippe carnem sumens aliorum, sic hominum similis est effectus, ut in oculis caligantium, non decor illi maneat, non aspectus : inopsque et invalidus, et, juxta Zachariam (*cap.* III) sordida præferens indumenta, ægrescit turpitudine, pallet facie lutulenta. Cæterum ego mater cujus mens non caligat, non hebet intellectus, cui meus præ cæteris partus innotuit, claruit et conceptus : novi carnem filii ab omni vitio penitus alienam, illum naturam sumere, de culpa nil præsumere nisi pœnam. Qui ergo tanquam refuga, ad omne prorsus vitium erubescit, solam pœnam illius sustinens, non sordet procul dubio, sed rubescit : nec est culpæ læsio, sed fuga potius læsionis, cum genas perfunditur sanguineo rubore passionis. Nec solum genæ, sed et totum rubet corporis indumentum, totum venustat passio, pœnale purpurat ornamentum : et quod peccanti cuilibet ignominia est, et intolerabile detrimentum, illi non nisi gratia, et gloriæ commendabilis est augmentum (85). Denique rubet ignis et sanguini concolor invenitur, cujus æstum culpa non sustinet, si non misericordia prævenitur; et cujus lignum, fenum, stipula, non lucem, sed incendium experitur, iste aurum, argentum, lapidem salvans, paria singulis remetitur (*I Cor.* III). Est igitur dilectus meus ignis comburens paleas, torrens lutum, ad nihilum deducens reprobos, castigans misericorditer dissolutum : ignis conclusus testa, rubens judiciaria potestate, quassans in circuitu judicando rubea potestate. Deus enim quem filium sibi ante sæcula voluit substantialiter cuniri, eum in fine temporum, ut hominem habitu voluit inveniri, cujus humanatio non ab aliquo facile potest sciri, nisi cui ad hoc suam voluerit gratiam impertiri. Quam nimirum studiosorum desiderio studioque desiderantium vult requiri, vobisque, ut intelligo, digne requirentibus vult largiri, quibus non invideo, cum eadem gratia videar præveniri, sed requirentes doceo et gaudeo vos efficaciter erudiri. Est igitur ille splendor gloriæ, figura substantiæ, imago paternæ Deitatis, lucis æternæ candor, divinæ speculum majestatis (*Hebr.* I); candidus est in Patre candido, nulla respersus macula, semper mundus, matrem habere sustinens, fieri voluit rubicundus. Candens, inquam, ut lux lucis, rubere pariter appetivit, rubens vero ut nobis consulat, candere in seipso æternaliter non desiuit : inter choros angelorum et turbas hominum vel conventus, non gigas potentior, non quisquam illi similis est inventus. Quod propter ex millibus Pater nostri sollicitius hunc elegit, quem voluntate missum lex dura vel necessitas non coegit, sed sacerdos factus et hostia, seipsum in sacrificium obtulit voluntate, assumptam ponens animam, positamque simili resumens potestate. Est autem egregie prædicto numero diffinitum, cum pro omni infinito ponitur hoc finitum, ut ex omnibus, tam angelis quam hominibus, qui nullo possunt numero comprehendi, solus ille sit electus ad ministerium offerendi. Non enim alius vel homo, vel angelus valuit sic offerre, nullius oblatio potuit efficaciter hoc conferre ; et ideo ex millibus, hoc est, ex infinite omnium numero iste singulariter est electus, **250** qui perfectius efficit, quod non sufficit imperfectus. Quod autem dignus sit eligi per quem beneficium hoc confertur : testimonio consequenti digna laudum consequentia subinfertur.

B

C

CAPUT XVIII.

Caput ejus aurum optimum, comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus. Dilectus iste Virginis sicut non est unius genituræ, sic non esse creditur unius vel substantiæ, vel naturæ, quia et a Patre solo quod Deus est, et a sola matre habere creditur quod est homo : et sic duplicis substantiæ vel naturæ manet Christus pariter Deus homo. In qua junctura, qua in unam personam habent duplex natura convenire, est principale aliud, aliud secundarium invenire ; et illud quidem potest caput dignitatis privilegio nominari, istud vero quodlibet aliud, si tamen videatur, aliqua similitudine coaptari. Caput igitur Christi illa est in ipso natura principalis, quæ a Patre genita gignenti creditur coæqualis, secundum quam, sicut non major Patre,

D

(85) Allusio ad Luc. II, v. 52; Philipp. II, v. 9.

sic nec etiam minor ipso (86), major autem sicut omni homine, sic veraciter et seipso. Caput autem istud auro non incongrue comparatur, auro, inquam, optimo quod præ cæteris approbatur, quod metallis omnibus digno sui pretio principatur, et in luto forte jacens, non natura lutea deturpatur. Deitas enim Christi quam cum Patre coæternam habere dignoscitur et communem, assumens carnem nostram, custodivit a culpis carnalibus se immunem : et ad nostrum quasi lutum alto consilio misericorditer inclinata, sub umbra carnis latuit, nullis ejusdem sordibus inquinata. Hoc igitur mysterio quo se Deus inclinavit, sua permanens in natura, jure voluntario potestatis factus mirabiliter creatura : concurrentibus his naturis, neutris conquerentibus de jactura, Deus homo Christus est tali nobis deditus ex junctura. In qua Deus vel deitas instar capitis superfertur, homo vel humanitas instar pedum sive corporis subinfertur. Et caput, velut aurum, est pretiosius omni ære, eo quod omnibus creaturis creator creditur præeminere. Pedes vero, sive corpus vas est luteum vel terrenum, quod ex lesa sumptum materia, a cunctis redditur vitiis alienum, cui velut caput supereminet qui assumit, qui assumptum promovet, promotum illuminat, non consumit. Cujusmodi caput in Christo sibi primatum immerito non usurpat, quod non decalvat turpitudo, calvities indecens non deturpat; sed facta procul turpitudine omni ingenita pulchritudine præmunitum, ad ostensionem sui est comis convenientibus insignitum. Comæ autem ejus virtutes procul dubio sunt cœlorum, creaturæ digniores, chorus supereminens angelorum, qui aliis defluentibus et ruentibus irrevocabiliter in infernum, inhærentes firmius capiti, fixi permanent in æternum. Qui privilegio excellentiæ et adeptæ merito dignitatis, non quibusvis arboribus, sed palmarum similes sunt elatis, quas triumphatis hostibus manu deferunt bellatores, cum festivo die præfulgidi ostentare cupiunt se victores. Elatæ vero illi palmarum esse ramusculi perhibentur, qui in altum præ cæteris procera rectitudine promoventur, qui cum promoti firmius cacumine steterint in excelso, cunctis æque temporibus tam rigore quam decore permanent indeflexo. Sic virtutes cœlorum in altum præ cæteris sunt elatæ, cum frui gaudent eo, a quo, cadentibus reliquis, sunt salvatæ; ad intuendam cujus faciem semper erigere se festinant, et desiderio persistentes, languente fastidio non declinant. Unde quasi triumphantes elatam palmæ gestare gratulantur, cum de se jam securi victoriæ titulis gloriantur, cum timore longefacto, diem celebrant jam festivum, manu ramum deferentes adepti muneris ostensivum. Ipsi quidem videre Deum quærentibus se prætendunt, et caput Christi nudum passim quibuslibet non ostendunt : splendorque auri oculos intendentium non admittit, sed ut possit utcunque sustineri, cæsaries obvia se præmittit. Quæ nimirum ejusdem capitis non aufert præsentiam sed promittit, et processu congruo nos ad eam postmodum intromittit, in qua, etsi prius et propius quodam amoris glutino se suspendit; nobis tamen longe sequentibus quadam similitudine condescendit. Inhærens enim capiti clarescit comarum pulchritudo, nobis vero condescendens apparet earum turpitudo : candent comæ ut lilium, cum aureo capiti se præsentant, cum vero præsto nobis sunt, corvi nigredinem repræsentant. Considerantes caput Christi qui cum Patre Deo habet naturaliter unum esse, elatis palmarum proceris et rutilantibus similis gaudent esse. Considerantes vero quidquid intelligunt factum esse, factori candido comparatum, vident veluti nigrum esse. Erecti ergo angeli contemplandi nisibus ad factorem, vident longe præeminere creaturis omnibus Creatorem; et illum quidem candere, vel, si quid potest clarius æstimari, istas quasi torpescere, et corvis nigrescentibus similari. Quo enim ad amandum illum **251** majori desiderio se suspendunt, eo non solum homines, nigros esse, sed et seipsos angeli deprehendunt; et quibus excellentia capitis auro clarius enitescit, eisdem sua ipsorum humilis consideratio denigrescit. Sic nimirum comæ Christi, palmarum, ut jam dictum est, similes sunt elatis, cum attente considerant illius altitudinem deitatis; et tamen non incongrue instar corvi nigrescere perhibentur, cum longe illi dispares clamore proprio se fatentur. Nam cum fortiter et singulariter æternam pulchritudinem ejus amant, se nigras et abjectas humili voce clamant : attendentes quia id quod initium habet ab altero, nec nisi per alterum caret fine, non comparatur ei quod per seipsum manet sine principio sine fine. Hæc autem consideratio qua Christi caput efferunt, se autem angeli humiliant in agone, non derogat, non detrahit eorum meritis, non coronæ; sed victoriæ ramum eo expetunt sive obtinent confidenter, quo se nigros et humiles, velut corvus, clamitant evidenter.

CAPUT XIX.

Oculi ejus sicut columbæ super rivos aquarum, quæ factæ sunt lotæ, et resident juxta fluenta plenissima. Habet Sponsus et oculos quibus cuncta circuit et perlustrat, et potenti circuitu visa prævehit et illustrat, quos ad largiendum sua nobis dona diligit aperire, et, ne damnet, propter nostra nos merita festinat operire. Unde et hi oculi non districtionem habere dicuntur aquilinam, sed affectu gratiore simplicitatem obtinent columbinam, quia nimirum aquila videt longe districtius et acutius ad rapinam, columba innocentius signans mitem et simplicem disciplinam. Cujusmodi oculi quia columbis potius quam aquilis similantur, non incongruum æstimo si gratia et veritas appellantur, quia gratia et veritate Deus fecit, facta vidit omnia valde bona, bonosque tam angelos quam homines dignatur præmio vel corona. Qui enim angelos, qui

(86) *Caute* legendum.

non fuerant, dedit esse, eorum aliis corruentibus, voluit aliis permanentibus non deesse, et quos vidit gratia, nec superba caderent pravitate, ut cadere jam non possent, fixos et stabiles reddidit veritate. Ille autem angelus, quem Deus oculo gratiæ non respexit, ab ea in qua factus fuerat rectitudine se deflexit; et non prævenlus gratia, in veritate gradum stabilem non accepit, et ab utroque aversus oculo, miser irreparabiliter se decepit. Felix igitur homo ille, quem oculo gratiæ divina bonitas intuetur, cum exigente culpa ille sub arbore jam tenetur, cum uxoris falso consilio prælato regulæ veritatis, auditam vocem timet, ob recentem ignominiam nuditatis. Quem enim sub ficu tenebrosum visu gratiæ misericorditer illustravit, consequenter ad lucem veritatis grato satis ordine revocavit : attritumque laboribus, ut præsumptæ vicem redderet pravitati : erudivit gratia ut fixum redderet veritati. Ut vero toti humano generi beneficium hoc conferret, et læsa ejus origine, judicio misericordiam superferret : jam urgente mundo ad vesperam lux orta est subitæ novitatis, qua Verbum caro factum est plenum gratiæ, plenumque veritatis. Cujus ortus lucidior cum nobis caligantibus se infudit, duo ista nobis luminaria superfudit; dignatusque est homo factus oculo duplici nos videre, id est gratiæ prævidenti veritatem indivisam comitem adhibere. Nam quos vidit gratia, ut immeritos meritis nos donaret, vidit et veritate, ut jam meritos præmiis cumularet, qui profecto nonnisi immeritis merita prima donat, et item nisi meritos, meritorum præmiis non coronat Vidit ergo nos gratia, cum immeritos nos vocavit, vocatos ad justitiam et justitiæ merita provocavit, vidit et veritate, cum assensum nobis præbentibus sese contulit adjutorem, qui nonnisi gratis ante se contulerat promissorem. Gratia quidem fuit vocatio et promissio confortantis, veritas vero fuit exhibitio vel beneficium adjuvantis : nec est satis utile si quid boni larga manu gratia nobis spondet, si sponsioni ejus comes veritas non respondet. Recte ergo Sponsus habere oculos perhibetur, quibus electos quosque innocenter et simpliciter intuetur, quorum alter prævius non invidet, sed immeritos videt gratis, alter quasi meritos sequitur, et officio fungitur veritatis. Qui quoniam durius nos non vident, sed simplicitate innocua nos attendunt, non rapinam meditantur, sed ad salutem nostram omnium se extendunt : recte illos Virgo sancta columbarum similes dicit esse, quas natura propria simplices et innocuas facit esse. Quæ super rivos aquarum et fluenta plenissima conversantur, ut rapaces aves prævideant quæ nequiter simplicioribus adversantur, sicut aiunt, qui perquirunt curiosius avium de naturis, et rem ita se habere quibusdam approbant conjecturis. Quod autem columbæ perhibentur, non aquis, sed potius lacte lotæ, innuit quod longius a columbis materialibus sunt remotæ; et quia sic lavari columbas usus vel ratio non **252** admittit, evidenter sermo iste ad spiritalem intelligentiam nos remittit. Oculi ergo Sponsi, ut jam dictum est, similes columbarum, non solum super aquas, sed super rivulos sunt aquarum, cum illius gratia et veritas docent nos continentiam Scripturarum, ostendentes unde, qua, vel quo tendat præterfluens doctrina prophetarum. Illi quippe haurientes in gaudio de fontibus Salvatoris ad nos usque deferunt promissiones multimodas Creatoris, quæ non cessant nos aggredi et prætergredi murmure promissivo, donec sitis exspectantium reficiatur munere completivo. Denique ad hoc super aquarum præterfluentem abundantiam esse Sponsi oculi perhibentur, et nos ibidem collocant locatos gratia et veritas intuentur, ut nos doceant quidquam genitum instar rivuli non constare, sed fluxu naturali, motuque proprio ad interitum festinare. Super hoc quippe quod figura mundi præterit, et volvitur cursu rerum, et nihil stare sinit inconstantia temporum et dierum, necessarius est mundior et simplicior intellectus, ut in his transitoriis firmior et solidior sit profectus. Ideo forte columbæ quibus prædicti oculi conferuntur, non aquis lotæ, sed lacte potius referuntur, quia lacti nivalis candor naturaliter assignatur, in quo gratiæ columbinæ munda simplicitas designatur. Quæ nimirum sic nos videt, sic nobis etiam dat videre, ut et nobis non noceat, et nos velit alteri non nocere : nostroque in conspectu Scripturarum speculum vult lucere, ut possimus aliorum nocivos impetus prævidere. Quam videndi munditiam in ipso domino Habacuc propheta commendans : *Mundi sunt*, ait, *oculi tui ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris* (*Habac.* I). Boni quidem oculi, quos tanta constat munditia relucere, ut nostram malitiam misericorditer eligant non videre, qui ad nostram iniquitatem non possunt intuitum retorquere, sed in profectus nostros gaudent aciem promovere. Unde et consequenter juxta fluenta plenissima dicuntur residere, eo quod nos illuminant, et eisdem fluentis faciunt assidere, cum Scripturas evangelicas, quæ affluunt doctrina pleniore, docent nos aggredi et affectu complecti gratiore. Instar enim aquarum Scripturæ propheticæ nos fecundant, evangelicæ vero longe fluunt plenius et abundant, quia in illis intelligentiæ spiritales figuris et ænigmatibus involvuntur, in his vero plene lucent, verbisque planioribus evolvuntur. Fons quidem boni lucidus prídem nobis manente rivulo se infundit, postmodum vero largius magno fluminis impetu nos perfundit, quia et Scripturis veteribus irriguum nobis utile propinavit, et post evangelicis nostram sitim plenius satiavit. Quis istos non commendet Sponsi oculos similes columbarum, qui miscent nobis rivos et plenissima fluenta Scripturarum, quorum visus mala nostra nesciens, bona promovet et fecundat, secundoque profectu velut candore lacteo nos emundat? Quod enim oculi vel columbæ, quibus oculi similantur, vel aquis assidere, vel lavacro

uti lacteo memorantur; non frivolum, sed utile, non superfluum, sed magis debet mysticum æstimari, in quo salutem nostram gratia et veritate Sponsus diligit operari. De quo subjungitur: *Genæ*, etc.

CAPUT XX.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ a pigmentariis. Post laudes oculorum, Virgo facit transitum et ad genas, quos a laudandi merito nequaquam judicat alienas, in quibus, ut longe retro dictum est (supra l. I, c. 2), pulchritudo elucet faciei, et laudari digna est facies merito speciei. Laudat igitur Virgo Sponsi faciem, id est pulchritudinem deitatis, quæ risu quodam floret, et flore rutilat honestatis, quæ pie intuentibus apparet hilaris et jucunda, et devote colentibus invenitur utilis et fecunda. Est quidem ille *forma præ filiis hominum speciosus* (*Psal.* XLIV), cujus decor inæstimabilis, et, supra quam dici valeat, fructuosus, cui, etsi nil omnino comparandum proprie judicavit, eum tamen Virgo areolis, quadam loquendi licentia comparavit. Areolæ autem sunt hortuli, non auro, non argento, non hujusmodi quidem rebus, sed arboribus aromaticis et multimodis divites speciebus, ex quibus medicinale docta manu pigmentarii fit unguentum, quo sanantur vulnera, datur doloribus lenimentum. Sic et Sponsi, id est ejus divina pulchritudo, in qua nihil inquinatum, nulla indecens turpitudo: flore quidem non colore transitorio, non arte fraudulentius inquisita, sed splendore ingenito formaque dignis virtutibus insignita. In qua pulchritudine initium æternitas, immortalitas finem nescit, lux indefessa lucet, fixa est immutatio, pax quiescit: potest potentia, sapit sapientia, ardet præsentia charitatis, viget quædam respublica, non civibus, sed virtutibus fœderatis. Quarum fœderatio non invalida, non inutilis invenitur, sed potentem et utilem, quisquis eam diligit, experitur, dum unguentum ejus aromaticum, dum confectio vel sagina, nobis ægrotantibus potens efficitur et sufficiens medicina. Nulla **253** quippe areola manu conseritur tam prudenti, ut ditescat tantis aromatibus, medicamine tam potenti: non quisquam pigmentarius plantariis tam efficacibus hortulum insignivit, tales in mortariolo herbas sive species non contrivit. Vel certe genæ sponsi, duæ sunt ejus substantiæ vel naturæ, uniri enim voluit Creator personaliter creaturæ; et in unum eumdemque sponsum inventa est substantia gemina convenire: conventuque mirabili unam velut faciem insignire. Quarum conventio longe divisos antea Deum et hominem adunavit, interjectam maceriam solvens, terrenis cœlestia sociavit; hominibus condescendens, exemplum eis attulit et doctrinam, infudit munus gratiæ, salutarem præbuit medicinam. Unde et hæ genæ areolis, id est hortulis conferuntur, ex quibus herbæ et species aromatibus congrue proferuntur, quas nimirum pigmentarii excolunt sollicitudine profutura, quos medica doctos arte sanandorum languentium tenet cura. Nam cum mundum peccato deperire per multa Deus annorum millia sustineret, et ad illud exstirpandum, non homo, non angelus prævaleret: tandem pigmentarii quasdam sibi areolas prudenter elegerunt, ex quibus aromata medicinalia, et salutis species collegerunt. Naturam enim divinam et humanam pariter conjunxerunt, quibus alto consilio velut quoddam medendi commercium injunxerunt, eisque in unam personam tanquam genis in unam faciem sociatis aroma confecerunt, et languentem refecerunt mundum gratia sanitatis. Nec alii pigmentarii quam Pater et Filius et eorum Spiritus videntur mihi esse, qui prædicto commercio, communi consilio, dicuntur interesse, quorum, etsi recte credendus est nonnisi Filius incarnari, incarnationem tamen Pater simul et Spiritus dicuntur operari. Genæ itaque sponsi, id est duæ naturæ quæ in unam personam mirabiliter convenerunt, tanquam areolæ a pigmentariis consitæ, aromaticas species attulerunt, quarum confectio et artis exhibitio peregrinæ, optatum beneficium salutaris nobis contulit medicinæ. Digne ergo, et propter genas sponsus diligi promeretur, in quarum unione altitudo fecunda mysterii continetur, quam nobis ægrotantibus idem vertit pigmentarius in unguentum, proficientibus vero, Patre simul et Spiritu cooperantibus in pigmentum. Unde subjungitur: *Labia*, etc.

CAPUT XXI.

Labia ejus lilia distillantia myrrham primam. Novit, ut arbitror, quisquis doctor non caret intellectu, quod nonnunquam in Scripturis efficiens ponitur pro effectu; et quia nisi ore et labiis ad effectum loquendi non venimus, os plerumque et labia pro sermone posita reperimus. Per labia itaque Sponsi Virgo verba ejus voluit figurare, quæ etiam apposuit, nova loquendi formula, liliis similare, quia lilia et inspecta, simplicius signant innocentiam per candorem; et contrita, prudentius medicinam conferunt largiorem. Verba enim Sponsi, non c lum, non fallaciam, non noverunt utique falsitate , sed discussa diligentius firmam proferunt veritatem: intellecta gratius docent benevolentiam, innocentiam, castitatem, dilecta perfectius veram diligentibus conferunt sanctitatem. Quæ verba, sive labia, ideo myrrham primam, vel præcipuam dicuntur distillare, id est doctrinam efficacem, et cunctis necessariam prædicare, quia, etsi mundi sapientes, tam scriptis quam verbis damnare vitia, commendare virtutes voluerunt, tamen *velut æs sonans aut cymbalum tinniens* (*I Cor.* XIII) spirituali efficacia caruerunt. Labia vero Sponsi tam Vetus quam Novum proferentia Testamentum, in utroque auditoribus salutare conferunt documentum, quia, etsi forte in aliquo imperfectum illud dicitur quod prævenit cum tempus nondum gratiæ et auditores congruos non invenit, istud contulit supplementum, quod accepto tempore supervenit, cum sol respexit tenebras et in umbra sedentibus lux advenit. Et nimirum labiis quorum alterum alteri necessario

superadditur, ut loquamur, duo congruunt Testamenta, quorum recte monitis informamur, quorum Vetus per se invalidum videtur, et insufficiens subjacere, Novum superveniens illius insufficientiam adimplere. In quibus Testamentis, quando duobus sponsi labiis sunt prolata, et ad nostram omnium doctrinam et salutem prudenti artificio fabricata; idem sponsus auditores suos duplicem æque provocat ad profectum, qui tamen ejus dono spiritalem sortiti fuerint intellectum. Invitat enim eos, ut et Deum diligant, et curam habeant proximorum, ut temporalia dispensantes, sint non immemores æternorum ut justus quisque sic manus inserat studio vel negotio temporali, ut congruis temporibus insistat avidius otio spiritali. Quia ergo his duobus studiis sponsi nos instruunt documenta, B recte labia ejus duo, et duo sunt nihilominus Testamenta, ut quæ rerum vel actuum quævis dissonantia non remordet, in his forma simili ipse quoque numerus non discordet. Quod propter et lilia honestæ gratia similitudinis intercedunt, quæ forma vel colore prædictum binarium non excedunt, in quorum medio parum **254** quid rubeum invenitur, quod repandis foliis et candore præfulgidis circuitur. Rubor ille medius laboriosam indicat actionem, quæ, dum in hac vita vivitur, multam ingerit passionem, nec est tam felix quispiam, ut vitare valeat præsentiam penitus ustionem, nonnullis pervenientibus ad ipsius quoque sanguinis fusionem. Candor vero in foliis, illam beatitudinem C præfigurat, in qua nostra corpora suo Sponsus corpori configurat, cum candore superducto, qui meritis cum gratia nos contingit, abscondens, imo absorbens quod mortale fuerat, immortali gloria nos præcingit. Sic nimirum lilia labiis convenientia forma gemina vel colore, in brevi et rubeo signant præsentia, futuram gloriam in candore, quorum species myrrham primam, id est doctrinam pertilem tunc distillat, cum apud nos capaces ejus intelligentia non vacillat.

CAPUT XXII.

Manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Manus Sponsi, ut arbitror, Virgo ejus opera nominavit, quæ et nondum natus, et jam natus de Virgine perpetravit, in quibus ipsius perpetrantis tam in- D comparabilis laus habetur, ut quod velle, id et posse facili efficacia comprobetur. Propter quod et easdem manus tornatiles dicit esse, voluntati operantis insinuans nil obesse, quia faber lignarius nihil torno facilius agere comperitur, et quod torno peractum est, rotundum penitus invenitur. In torno igitur facilitas intelligitur operantis, rotunditas vero laudem obtinet consummantis, quia ille quidquid vult, quam cito vult, deducit ad effectum, et quod volens efficit, potens quoque perficit, relabi nesciens in defectum. Quæ nimirum perfectio facilis et volubilis tornaturæ, non angeli, non hominis, non est cujuslibet simplicis creaturæ, sed illius tantum est, qui solus de Virgine nasci voluit homo Deus, qui potuit, quæcunque voluit, non homo simpliciter, sed et Deus. Cui recte congruit quod easdem manus Virgo aureas appellavit, quæ in auro, ut videtur, divinam potentiam figuravit, quia sicut aurum metallis cæteris dicitur prævalere, sic in Sponsi operibus divina potentia præeminere. Ut enim de aliis taceam, quod Creator factus est, suo ipsius opere creatura, sua Deus potestate uti voluit non natura (87), et quod in homine res agens mirabiles, pertulit et molestas, in præferendo, non ut videbatur defectus fuit virium, sed potestas. *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam* (*Joan.* x). Et propheta: *Oblatus est*, ait, *quia ipse voluit* (*Isa.* LIII). In cunctis ergo quæ Deus in homine voluit operari, non plumbum, non stannum, ut quibusdam visum est, creditur principari, sed recte intuentibus aurum conspicuat, aurum lucet, etsi non a tenebris comprehensa, tamen in tenebris lux relucet. Divina enim potentia clarior et pretiosior omni auro, cæcis hominibus non apparens, viget tanquam secretius in thesauro, et quæ oculis infidelium nube carnis opposita se abscondit, foras (licet incognita) in ramos operum se diffundit. Illi vero qui eamdem digne intelligere potentiam promerentur, amore solo visibilium operum non tenentur, sed magis spe bonorum invisibilium accenduntur, et in eis, amore et desiderio suspenduntur. Ideo manus tornatiles Virgo non solum aureas appellavit, sed et hyacinthis plenas pari testimonio prædicavit; in hyacinthis qui lapides sunt aeri similes in colore, bona superna signans quæ appeti jubentur ex amore. Ipsa quidem opera quæ Deus factus homo, visus est perpetrare, digne intuentibus constat bonis cœlestibus abundare, dum ad veram eorum intelligentiam doctrina multiplici nos inducunt, et ad sperandum ea certis promissionibus nos perducunt. Nihil enim aliud incarnati Verbi dispensatio continet, quam hyacinthos, ad quorum emptionem invitat quosque agiles et præcinctos, quia temporalis Christi operatio, quæ nonnisi ad cœlestia bona tendit, ad eadem fidei merito comparanda promptos et vigiles ducere nos intendit. De cujus laude subditur: *Venter ejus*, etc.

CAPUT XXIII.

Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris. Quia venter in corpore, mollior et tenerior pars habetur, per eum recte Sponsi caro vel humanitas signari perhibetur, quia cum longe ante Deus esset, pro nobis tandem voluit infirmari, cæterisque hominibus natura, non naturæ vitio similari. Quia vero *Verbum caro factum* (*Joan.* I) culpas carnis penitus ignoravit, signanter Virgo ventrem ejus, non carneum appellavit, quia modum et ordinem ejus, quam si noverat genituræ, non læserat mollities nostræ consuetudinis vel naturæ. Illud quippe vitium

(87) Vide epist. 5 et 7.

quod peccantibus primis hominibus mox inhæsit, nostram omnium genituram illorum merito jam sic læsit, ut nemo qui generet, ab eo se valeat penitus **255** expedire, sed in ipsum genitum culpam faciat velut naturaliter pertransire. Quod vitium quæ transitio, quæ velut altera jam natura, tam gignentes, quam genitos, cogens conqueri de læsura; ventrem omnium, id est carnem, sic genitam, infirmat, enerviter et emollit, vitiosam cujus mollitiem nullius labor vel industria sibi tollit. Quam legem dure insitam. Virgo sola concipiens creditur non sensisse, eo quod viri nesciam de sancto eam constat Spiritu concepisse; et culpa quæ gignentem more nostro omnium non prævenit, ad Filium sine Patre, de matre genitum non pervenit. Cujus carni conceptio non solum nihil intulit detrimenti, sed operante Spiritu non parum attulit firmamenti, quia sicut naturam dignam iræ nostra nobis incussit genitura, sic illius concepta de Spiritu caro, fortior fit et solidior ex natura. Ex eo enim quod conceptioni tam vir quam culpa defuit contra morem, et insuper sanctus ei Spiritus dedit efficaciam puriorem; ipse qui conceptus est, caro quidem substantia, vitio non carnalis (88); novum robur obtinuit cujusdam eminentiæ naturalis. Qua natura præditus ignoravit penitus passiones corporis incentivas, reliquorum hominum in hac carne viventium generaliter oppressivas; illas vero quæ non culpæ, sed culparum merito sunt pœnales, fortitudine velut eburnea reddidit subjugales. Nam in famem, sitim, somnum, lassitudinem, et quæ hujusmodi pertulisse illum Scriptura memoravit, non defectu virium lege nostra omnium necessario declinavit, sed legem nobis insitam vi quadam ingenita potentialiter supergressus, nihil horum, nisi quia, quando, quantum voluit, est perpessus. Remora igitur necessitate apud nos generaliter coactiva, sua usus est voluntate potentialiter effectiva; et qui homo conceptus de Spiritu humanas potuit non sufferre molestias, neque lædi, ferre tamen voluit læsiones, ut posset, ad quod venerat, ab hominibus homo credi. Ad hoc enim venerat, ut assumpta carnis substantia homo veraciter crederetur, et voluntarie patiendo, necessariis credentium passionibus mederetur, ut *venter eburneus*, id est humanitatis præostensæ occulta et ingenita fortitudo, in remedium verteretur quo nostra sanaretur vere languentium agritudo. Cujusmodi venter non solum indutus est eburneam fortitudinem, et præcinctus, sed et *sapphiris* pretiosis lapidibus est *distinctus*, quia carnem veram, quam mira fortitudine singularis conceptio roboravit, adjuncta divinitas miraculorum excellentiam venustavit. Lapis sapphirus cœlo est similis, cum serenum, cum velut tersa facie ab obscuris videtur nubibus alienum, per quem recte lapidem illa Sponsi opera figurantur; quæ longe supra hominem deitati specialiter assignantur. Homini quippe datur, quod caro est, et carnis incompositos motus nescit, quod adversus molles æstus invenitur durior et frigescit; eboris vicem gerens, cum, si panno lineo supponatur, pannus idem superposito carbone non uratur. Datur etiam homini, quod omnes molestias quas pœnaliter cogimur sustinere, ille a suo tam corpore quam animo potuit naturali tanquam privilegio prohibere; et easdem cum voluit, prout voluit, sibi nihilominus adhibere, adhibitas, ne plus vel minus valeant quam dispensatio exigit, cohibere. Deo autem datur, quod inter hæc aquam in vinum mirabili mysterio transmutavit, quod pane raro multa hominum millia satiavit; quod infirmos quosque optato remedio confortavit, quod denique mortuos solo vocis imperio suscitavit. Ergo venter eburneus, id est operum robusta series humanorum, distinguitur sapphiris, id est pulchritudine divinorum, cum inter illa quæ, prout voluit homo, potuit fortiter sustinere, cœlestis excellentia gaudet aliquoties in miraculis elucere. Neque enim vel humana semper, vel assidue divina diligit operari, sed operandi seriem distinctionis gratia decorari; et sic, plus quam Jonam vel Salomonem eburnea fortitudine hominem se commendat, ut etiam in homine, sapphiri pulchritudinem, Deum, recte credentibus se ostendat.

CAPUT XXIV.

Crura illius, columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Crura Sponsi nominat vias vel itinera, quibus visibiliter ad nos venit, cum invalidos et torpentes et viandi nescios nos invenit, cum apud se invisibilis, et homini longe dissimilis ex natura, hominibus condescendens, factus apparuit et innotuit creatura. Cujus unum crus exstitit quidquid ad incarnationem et conversationem temporaliter transituram, crus vero fuit alterum quod ad mortem pertinet, et ejus sepulturam, ut tota ejus actio, et ejus tota passio quasi fuerint duo crura, quibus ad nos venit salus, illis transeuntibus, permansura. Quæ ideo columnis marmoreis non incongrue comparantur, quia recta et fortia hæc ejus itinera comprobantur, dum in volendo quod potuit justa fuerit rectitudo, in explendo quod voluit, æqua et sufficiens fortitudo. Et quia nulli dubium, quin tota congeries operum confundatur, si, **256** quod bene videtur congeri, super basim solidam non fundatur; *columnæ marmoreæ super bases aureas fundatæ* memorantur, quibus suppositis illæ stabiles et commendabiles non negantur. Quidquid enim Deus agere vel pati voluit homo factus, egisse vel tulisse creditur non coactus, sed inniti visus est illi gemmæ charitati, quæ auro pretiosior, assignat cuncta superposita firmitati. Dilexit quippe Deum, cujus mandato voluit obedire, dilexit et homines, quibus suam novit obedientiam expedire, in quorum altero teneri mandatum primum et maximum intellexit, in altero vero secundum et simile non neglexit. Di-

(88) Vide dictas epistolas.

lexit Patrem Filius, quia et Pater Filium diligebat, A dilexit homines, quos cum Patre salvare pariter disponebat, quorum amorem geminum velut quasdam præjacentes causas obtinuit, quibus homo deri et tam multa in homine vel agere vel pati sustinuit.

CAPUT XXV.

Species ejus ut Libani, electus ut cedri. Quia velut per partes sponsum Virgo superius commendavit, et a capite usque ad crura, laudes ejus per singula prædicavit, nunc sermone breviato quasi totum pariter comprehendit, et illius speciem comparatione Libani magnipendit. Inter montes cæteros, quibus terra Judæorum dicitur occupari, strata cujus planities conqueritur frequentia montium angustari, ut aiunt, qui noverunt, Libanus altior enitescit, arboribus fecundior, assiduis nivibus dealbescit. Qui bene sponsi typum tenere perhibetur, eo quod nulli sanctorum hujus excellentia comparetur, qui virtutum plantariis et densitate operum fecundatus, nescit uri vitiis nativo, carnis gelicidio dealbatus. Quem nimirum Deus Pater elegit, nostram omnium in salutem, ut per eum justus quisque de virtute provehatur in virtutem, ut ejusdem exemplis, moribus et doctrina, construatur Ecclesiæ, tanquam lignis imputribilibus, officina. Cedrus naturæ imputribilis defectus nesciens repentinos, odore sparso largius incursus removet serpentinos, quam prudenti consilio Salomon sibi voluit adhibere, cum vel domum sibi, vel promissum Domino templum studuit exhibere. Sic et sponsus Virginis, imputribilis est naturæ, nesciens culpa lædi a principio genituræ, cujus odor operum, virtutum opinio, laus doctrinæ, noxia quæque fugant procul a liminibus disciplinæ. Propter quod electus est ut in ædificio collocetur, ut per eum domus Dei digna fortitudine roboretur, ut quisquam dignum laude nihil penitus operetur, quod non hujus benevolentia, ut cedrorum forti præsentia, commendetur. Quidquid enim erigi studiis ædificantium invenitur, nequit stare, si cedrino hujus robore non munitur; et incautus operator, qui se digno judicio non metitur, quidquid agit sine cedris, ruinæ obnoxium experitur. Qui vero sponsum eligit sui totius operis munimentum, non ruinam invenit, nullum sustinet detrimentum, quia illius benevolentia et gratam ædificantibus patientiam dat laborum, et longe gratiorem confert ædificii vim cedrorum. De quo et subditur : *Guttur illius*, etc.

CAPUT XXVI.

Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis. Quia gustus in gutture continetur, et locum obtinet propiorem, in quo et dijudicat quæque sapida vel saporem : gutturis nomine gustum æstimo figurari, eo loquendi genere, quo solet pro contento continens appellari. Gustus itaque sponsi non tam suavior quam suavissimus perhibetur, ne, si minus dictum quid fuerit, deesse illi quidpiam æstimetur, quia eo quod ex illo procedit, si sano gutture degustetur, dulcedo suavior, suavitas dulcior non habetur. Sive enim quòd Deus est, sive quod homo distincte quis attendat; et ad videndum quod cuique est proprium, devoto studio se extendat, nihil hac distinctione subtilius, nihil videt ista mirabilius unione, nil degustat suavius tam subtili, tam conspicua visione. Videt enim quia divinitus assumens hominem nullatenus est consumpta : nec defecit, sed profecit humanitas, cum in Deum mirabiliter est assumpta, ubi non confusio, non conversio alterius in alteram fit naturæ, sed personalis unio, virginalis in mysterio genituræ. Ad quod contemplandum si oculum gravis pituita non angustat, si secreti hujus dulcedinem aperto gutture mens degustat, quid hoc gustu suavius, quid isto gutture potest felicius inveniri, cui, quod angeli desiderant, jam conceditur experiri? B Quod si angeli desiderant Deum quem incessabiliter contemplantur, et eum factum hominem admiratione inexplebili venerantur : digne et homines eumdem totum et desiderant et mirantur, totoque desiderio totum desiderabilem amplexantur. Est enim Deus, nec est alius præter ipsum, est homo indutus formam hominis propter ipsum : dignus diligi, non solum quia Deus, non solum **257** quia homo, sed quia mysterio salutari unus et idem pariter Deus homo : Homo, inquam, est, non qualis alias quivis homo, sed per quem salvus fieri valeat omnis homo, ut sicut homo hominum fuit præcipitatio vel ruina, ita, imo longe amplius, sit homo iste hominum medicina. Quis ergo talem non totum desideret, non C totum diligat, non totum admiretur, quis non toto desiderio tanquam Deum et proximum amplecti gratuletur? quis talem non quærat studiosius, non teneat avidius, si contigerit invenire, et alios ad quærendum non studeat monitis congruentibus erudire? Ideo Virgo prudens quæ in amore nescit æmulam, vel pellicem non veretur, eum quem diligit passim prædicat ut ametur, et quem talem videre meruit, non vult cæteris invidere, sed sibi assistentibus gaudet affectu sollicito providere. Propter quod sic concludit : *Talis est*, etc.

CAPUT XXVII.

Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filiæ Hierusalem. Talis est, inquam, ille cujus amore tenero sum detenta, et (ut videre videor) non sum D deceptorie circumventa, nec amor intemperans, ut nonnunquam assolet, me fraudavit, quia illum adhuc digne sermo transitorius non laudavit. Etsi multa dicta sunt, quibus constat eum commendabilem prædicari, adhuc tamen insufficiens debet hæc prædicatio judicari, quia qualem illum gaudeo me sentire, necdum tamen valeo verbis transitoriis penitus effutire. Ad hoc autem prosequi laudes ejus tam multiplices sum aggressa, quamvis, quæ dici debuerunt, necdum satis congrue sunt expressa, ut ipse quem diligo, vobis aliquatenus innotescat, et in amorem ejus vester quoque animus incalescat. Nec enim potest diligi, si non fuerit intellectus, nec videtur intelligi si non fuerit et dilectus, ob hoc ipsum intelligi, et ab omnibus diligi cupio, quem

dilexi, quem fieri et amicum vere diligentibus intellexi. Vos igitur filiæ Hierusalem hunc amare et amari ab illo totis viribus laborate, quia nihil sanctius quam diligere tam benevolum, tam potentem, nihil beatius quam ab illo diligi qui nescit non diligere diligentem. *Ego*, inquit, *diligentes me diligo* (*Prov.* VIII). Explicitis Sponsi laudibus tam diverso genere figurarum, Virgo paulisper silet, et exspectat responsa filiarum, considerans si forte hoc audito perceperint gratiam pleniorem, qua illius, quem prædicat, rapiantur vehementius in amorem. Sed antequam in medium illarum responsio prædicatur, dignum duxi ut labori stylus noster aliquantulum subducatur; et, ubi Virgo siluit, stylus eligat et silere, ut hic tandem liber quintus finem sibi gaudeat obtinere.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum, quo declinavit dilectus tuus, et quæremus eum tecum. Audita laude Sponsi filiæ Hierusalem excitantur, et in amorem ejus majori desiderio provocantur; gaudentes quod de illo tam multa Virgo fuerit prælocuta; et qualitatem ejus de qua supra quæsierat prosecuta. Supra enim dixerant: *Qualis est dilectus ex dilecto*, et nunc gaudentes, gaudent eo mysticis similitudinibus intellecto, sed quia intelligentibus et utcunque diligentibus necdum sinit ad liquidum se videri, quærunt quo abierit, ut ab eis certius possit quæri. Cui cum pessulum ostii sui festinaret Virgo superius (l. IV, c. 10-12) aperire; sperans eum, cujus vocem pulsantis audierat in januis, propius invenire: *Ille*, inquit, *declinaverat atque transierat*, nec obtulit Virgini se videndum, forte, ut subtracta visione, magis sollicitam redderet ad quærendum. Quia igitur Sponsum Virgo inventa est multipliciter commendasse, et eum talem constat, ut jam ante dictum est, declinasse, quærunt filiæ Hierusalem, et volunt diligentius edoceri, ille abiens et declinans cui tanquam loco voluit exhiberi. Illum talem, inquiunt, cujus laudes tam multimodas texuisti, cui amorem, imo languorem tuum nuntiari tam sollicite monuisti, quomodo vel quæremus, vel quæsitum valebimus invenire, cum nesciamus locum, ad quem, cum nos subterfugit, eligit devenire? Dic ergo, si ad sinistram, vel magis ad dexteram festinavit, dic, si nosti ad quod vel cujus meritum declinavit, ut quærentes, **258** errore devio non feramur, et eum, ad quem venit, imitatione meriti prosequamur. Cum enim te docente locus vel loci meritum innotescet, ad festinandum illo noster magis animus inardescet; et ad quærendum Sponsum, si non pari, saltem simili tecum desiderio rapiemur, cujus inventione, nisi tua comitante benevolentia, non fruemur. Scimus quidem quia quisquis illum quæsierit te neglecta, talis inquisitio probabitur penitus imperfecta, nec vult Sponsus a nobis, vel cæteris quærentibus inveniri, si quærentes non videat tuo faventis consortio præveniri. Tecum igitur, id est tuo favente patrocinio requiremus, quem invenire sine te, tua benevolentia non valemus, tuo beneficio nostra illum devotio prosequetur: prædocta quo in loco, vel loci merito demoretur. Et revera non melius quisquam alius poterit nos docere, quo Sponsus abierit, vel ubi elegerit præsentem se præbere; quam tu, quæ dono gratiæ illius sanctuarium introisti: et spiritalis intelligentiæ secreta melius cognovisti. Ad hæc Virgo respondet: *Dilectus*, etc.

CAPUT II.

[CAP. VI.] *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis, et lilia colligat.* Scire vultis ille quem diligo quo abit, vel declinat, cum necdum penitus ad vestrum desiderium se inclinat, cum vobis quasi esurientibus refectionem plenariam non apponit, quibus interdum locis plenius et abundantius se exponit. Distulit quidem ille spem vestram, et desiderium non abjecit, eligens in hortum descendere, quem dono gratiæ suum fecit ut areolam aromatis dignetur prospera visione, et inventis liliis de matura eorum gaudeat messione. Qui cum apostolos juxta libitum plenius non exaudit, eorumque precibus effectu completorio non applaudit, forte diaconibus tanquam horto placito condescendit, in quo præ cæteris dignum meti Stephanum deprehendit. Ille quippe tanquam areola exultus diligenter, humilis in agone, instar aromatis attritus multifaria passione; et innocentis candore animi lilia representat, et veniente falce, messioni congruum se ostentat. Attendens enim quid pro salvandis salvator miserans sit aggressus, quæ ubera, quam mortem denique sit perpessus; æstuat, imo ardet imitari quod ille præostendit, ducens grave nimium, si primus vicem debitam non rependit. Igitur in sufferendo martyrium, timens ab altero præveniri, moræ impatiens studet paratior inveniri, existimans gloriam in ipso martyrio plusculam se habere, si tempore breviato primus illam poterit obtinere. Ad hunc et huic similes, dilectus diligit declinare, cum eos de area vult in horreum transportare, qui se tanquam subtrahens eis quos in hac vita diutius vult morari, prematuris et hinc citius abituris festinat præsentari. De quo subjungit: *Ego dilecto*, etc.

CAPUT III.

Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Scio, ait, quia dilectus meus illis

quasi propius et manifestius se exponit, quos ad messem candidos colligere tanquam lilia jam disponit, quos tritos in area, et exutos pannoso tegmine palearum, transferre vult in horrea et plenariam requiem animarum. Ideo ego illi totis nitor viribus complacere, me hortum, me areolam, me candens lilium exhibere, ut cum venerit et invenerit cultu debito me florere, tollens me de medio, in æternum sibi faciat adhærere. Ego, inquam, dilecto meo gratam præparo pastionem, ut pascatur, et nullam patiatur amaritudinis læsionem; illi pasto et refecto in me præparo mansionem, ut detentus mansione, nullam deinceps fugæ faciat mentionem. Et dilectus, ut sentio, mihi præparat semetipsum, ut diligat et colligat, et me pertrahat ad seipsum: collectæ et attractæ nil daturus melius quam seipsum, ut dormiam et quiescam, pulsis longe sollicitudinibus in idipsum. Ille, inquam, adhuc in terra positam in amorem cœlestium me sublimat, et, ne diu terræ inhæream, falcem messoriam quasi limat; meis gaudet pasci liliis, non solum cum terræ adhuc radicitus sunt impressa, sed si mensæ proponantur maturo tempore jam demessa. Ego igitur ad hoc illi meipsam studeo præparare, et speratum gaudium volo meritis comparare; ille mihi vicem reddere, imo superaddere gratulatur, cujus benevolentia in conferendo beneficia delectatur.

259 CAPUT IV.

Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Attendens Sponsus Virginem in ejus laudibus promptam esse, velle dissolvi citius, et cum ipso potius semper esse, etsi ex toto, ejus explere adhuc desiderium non festinat, tamen ad consolandum affectu benevolo se inclinat. Tu, ait, quæ tanto æstuas desiderio me videre, et laude mea pasceris, dum quod speras, necdum prævales obtinere: hoc affectu vel studio miram pulchritudinem tibi formas, et ei quem diligis pulchra similitudine te conformas. Pulchro igitur similis, pulchra satis congrue potes dici, quæ similandi studio gaudes et satagis sic addici, ut sollicite respuens omnes fæculentias inimici, amica in his gaudeas quæ salutaria, quæ delectabilia sunt amici. In quo affectu et profectu nescis cæteris invidere, sed forma et doctrina omnes amas in melius promovere: nullius æmula, nulli detrahens, nulli gravis, sed omnium sollicita, omnes attrahens, omnibus et suavis. Nihil enim suavius quam Deum diligendo, proximum sic amplecti, ut ab utroque pariter recte amans eligat non deflecti; sic Deum diligere et ulnis tenerioribus amplexari, ut prorsus non invideat, imo etiam gaudeat a quibuslibet proximis hunc amari. Virgo autem recte Sponsum diligens, non novit invidere majus quo nec Siculi, juxta quemdam ethnicum (88 *), tormentum invenere: non veretur æmulam, suspicione pellicis non torquetur, imo omnes colligit quas amare ipsum, quem diligit intuetur. Tam suavi nimirum viget spiritu, tam pacato, ut amari Sponsum ab omnibus gaudeat, doleat non amato, nec alio quovis modo suum gravari spiritum arbitratur, quam cum is, quem amari tantopere desiderat, non amatur. Videns itaque a filiabus Hierusalem hunc amari livoris nescia, magis eligit gratulari, jucundoque spiritus studet quidquid prævalet operari ut decorem operum intuentes gaudeant imitari. Suavis est, cum Sponso filias Hierusalem vult placere, decora cum se studet placendi formam verbis et operibus exhibere; suavis quidem, cum illis eamdem quam sibi gloriam vult adesse, excepto forte quod unico filio matrem unicam vult se esse. Quamvis et illis matrum non invideat dignitatem, sciens quoniam qui Sponsi, vel filii digne fecerit voluntatem; ille frater hujus, et soror, et mater merebitur appellari, sicut ipse idem invenitur in Evangelio protestari (*Matth.* XII). Sed quia inter matres excellentem hæc obtinere meruit principatum, quæ singulari gratia Deum de se genuit incarnatum: etsi aliis meritorum non parva conceditur celsitudo, hujus præ cæteris commendatur decor, suavitas, pulchritudo. Pulchra est, dum in eum, qui *forma est speciosus præ filiis hominum* (*Psal.* XLIV) inardescit, cujus in moribus suavitas, decor in operibus relucescit, nullique hominum comparanda, illi Hierusalem similatur, quæ in cœlis posita Deum incessabiliter contemplatur. Illa quippe angelorum sancta et sibi consona multitudo quam instar civitatis munit indissolubilis fortitudo, tanto decore conspicuat, ut in ea nil dignum argui videatur, miro flagrans studio, ut et homo ad hoc ipsum venire mereatur. Ad quod quia Virgo Sponsi gratia creditur pervenisse, et in carne posita supra carnem meritum invenisse; recte, sicut Hierusalem, formoso prædicatur, cujus hostis decorem intuens terribiliter admiratur. Videns quippe illam tot et tantis virtutibus præmuniri, et tanquam in acie castrorum ordinata nusquam aditum inveniri, stupet in homine firmitatem vigere angelorum, et in una Virgine aciei ordinem, vim castrorum. In angelis enim tantus ordo tanta viget firmitas aciei, ut hostis ad occursum primæ resiliat faciei, et terrore concussus valido nil in eos præsumat persequi, nil audere, quos ordine fretos præcipuo, forti videt prudentia prævalere. Quos cum aliquando vidisset Jacob, ait: *Castra Dei sunt hæc* (*Gen.* XXXII). Et Eliseus ministro suo: *Noli timere*, ait, *plures enim nobiscum sunt quam cum illis* (*IV Reg.* VI). Non timet Eliseus, et hostilis eum incursus non concutit, quem angelorum acies ordinata longe repercutit, cujus ordo fortior occurrentes hostium impetus non admittit, minantemque gladium castrorum ambitum ingredi non permittit. Pari terrore Virginem hostis refugit attentatam, admiratus in ea et virtutum ordinem, et fortitudinem ordinatam: consideransque hominem castrorum cœlestium similitudinem obtinere, occursu primo deficit, et longius resiliens, non sufficit abhorrere. Et recte

(88 *) Horat. lib. I, Epist. ad Lollium.

Virgo sancta et castris, et angelis comparatur, eo quod in utroque castitatis excellentia commendatur, quia et angelos caro vel carnis copula nunquam tedit, et remotis a complexu domestico castris, castitas nomen dedit. Ut castrorum, igitur, acies, Virgo terribilis invenitur, quæ Deum carne gignens, non carnis copulam experitur, quam hostis prædicari castam audiens in conceptu, terretur et refugit, nec tale mysterium percipit intellectu.

260 CAPUT V.

Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. Quamvis pulchra, suavis et decora meo judicio prædiceris, volo tamen ut altiora te et inscrutabilia non scruteris, neque putes dum hic vivis ea plenius obtinere, quæ nisi post hanc vitam nullis volo mortalibus exhibere. Eos igitur oculos quibus ad invisibilia te suspendis, quasi revoca, quasi cohibe, dum non posse te pertingere jam attendis; et dum in ea quæ sunt ante, spe et desiderio te extendis, scito, quia necdum illa plenarie vel efficaciter apprehendis. Sic nimirum videberis tuos a me oculos amovere, cum illos compelleris ad teipsam humiliter retorquere, et cum vivens adhuc mortaliter, ad tuam inefficaciam te convertes, a mea quasi excellentia non repulsam, sed dilationem sustinens, te avertes. Denique per Moysen vatem verissimum longo supra tempore sum locutus, quod vivens nullus hominum visionem meam fuerit assecutus, sed quisquis cinctorio carnis est mortaliter obvolutus, obscuratur et caligat, donec fuerit absolutus. *Non me*, inquam, *videbit homo, et vivet* (*Exod.* xxxiii). Homo quandiu præsentis vitæ maculis obligatur, quadam velut nebula, etsi non damnabiliter, tamen penaliter obscuratur, neque meam, sicut est, deitatem poterit intueri, si non desistat vivere, et carnis contubernio coerceri. Quo igitur attentius in lucem figis oculos inaccessam, eo illam amplius tibi percipis inconcessam; et cum videre niteris, et tamen compelleris oculos revocare, eisdem repercussis tibi videor avolare. Quia enim ad videndum totis nisibus se intendunt, et tamen quod affectant necdum penitus apprehendunt, ab eisdem avolo, dum se caliginosos et invalidos deprehendunt, vel cum etiam perspicaces me esse incomprehensibilem deprehendunt. De quibus avertendis quod sollicite tibi dico, non repulsa est, non imperium, sed prædico, ut scias nulli hominum visionem meam plenius posse dari, si non se prius gaudeat carnis onere spoliari.

CAPUT VI.

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro. Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis. Sicut cortex mali Punici, ita gena tuæ absque occultis tuis. Ne quasi turbet Virginem quod Sponsi faciem necdum prævalet intueri, quod ille citus avolat, cum vere creditur jam teneri; festinat eam Sponsus delinire laudibus repetitis, ut moram patientius ferat auribus delinitis. Cujusmodi laudes, quia supra (l. IV, c. 8) fere verbis eisdem sunt positæ, et cum illic ventum est, prout Deus dedit, expositæ; in præsenti expositionem supersedeo replicare, ne lectioni moram, legenti fastidium videar applicare. Eas tamen laudes cum repetit, cum adducit Sponsus ad medium tam frequenter, non otiose agit, neque loquitur negligenter, sed amantis est proprium (si tamen ardeat vehementer), memorare quod diligit, imo et repetere diligenter.

CAPUT VII.

Sexaginta sunt reginæ et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus. Attendit Sponsus eos qui dono gratiæ fidem Catholicam assequuntur, et ejusdem fidei firmitatem vel re vel specie prosequuntur: diversa quorum merita volens figuraliter designare, diversa eis nomina videtur mysterialiter assignare. Reginarum nomine illi non incongrue figurantur, qui regio septi munimine, non fraude adversarii, non violentia superantur, qui cum vias suas custodiunt, ut in verbo, et opere non deliquant, æterni Regis toro, profectu spiritualium appropinquant. Ubi et sublimi replentur scientia et humili conscientia jucundantur, et in amplexu Sponsi jucunde quiescentes, ejus beneficio fecundantur; fecundoque doctrinæ seminario filios illi generant spirituales, quorum fertili genitura ditantur et lætantur thalami nuptiales. Qui recte sexagenario dicuntur numero comprehendi, quia in denario et senario constat perfectionem legis et operum commendari, quorum altero per alterum multiplicato habet sexagenarius consummari. Sicut enim sexies deni, **261** sic decies seni, sexaginta faciunt. Qui ergo decem præcepta legis operibus implere gratulatur, vel, qui juxta legis formam disponit quidquid temporaliter operatur, is profecto digne in sexagenario continetur, fecunda cujus dignitas regi summo placere perhibetur. Est etiam in hoc numero quinarium et duodenarium invenire, quorum multiplicatio videtur ad sexagenarium pervenire; quia duodecim quinquies vel quinque duodecies si ducantur, nulli dubium quin ad summam sexagenarii numeri perducantur. Quinque autem recte duodecies ducere prædicatur, qui, sensus quinos corporis, eo modo vel ordine moderatur, quem apostolorum forma vel institutio prudenter ordinavit, quorum perfectionem duodenarius numerus commendavit. *Et octoginta*, inquit, *concubinæ*. Sicut illi qui Sponsum caste diligunt, et ei gignunt filios, sunt reginæ, sic et illi qui non sincere diligunt, et tamen prædicant, concubinæ, quorum scientia et prædicatio gignit quidem filios spiritales, sed læsa conscientia, ipsi qui gignunt, permanent animales. Qui octoginta esse non incongrue referuntur, quia legis denarium tenere verbo et scientia cognoscuntur, sed amore carentes gemino, in octonarium relabuntur, dum ea quæ sunt mundi, vita et moribus amplectuntur. Quatuor quippe anni sunt tempora, quatuor mundi elementa, quatuor orbis climata, quatuor denique affectiones, quibus carnaliter quivis afficitur et laborat, et, si quid recte novit, voluntate perdita decolorat. Cujus-

modi affectiones prudens ille philosophus repelli præcipit et hortatur, sciens errare illum cui carnalis passio dominatur, quam naturaliter insitam etsi radicitus non evellit, errat tamen, si eamdem castigatione congrua non repellit.

Gaudia, inquit (89), *pelle*,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.

Quisquis sensu perditus invenitur prædictum quaternarium duplicare, id est affectus carnales contra philosophi vetitum affectu superaddito roborare : is nimirum complens octonarium necdum conceditur ad denarium pervenire, quia in malis, quæ peragit, non est forma dilectionis geminam invenire. *Et adolescentularum non est numerus.* Cum reginæ et concubinæ prædicant, et verbum seminant spiritale, quamvis illarum justum, istarum vero desiderium sit carnale : nova certe progenies generatur earum studio vel labore, quæ Sponsum fide capit, et affectu sequitur promptiore. Sive enim justi, sive injusti qui verbum prædicant, habeantur, verbo eorum plures in fide et scientia generantur : et sicut a bonis, sic a malis proles nascitur copiosa, nulli quidem hominum, Deo soli potius numerosa. De quibus dicit : *Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur* (*Psal.* CXXXVIII). Illi, qui doctoribus fidem prædicantibus acquiescunt, ei qui numerat multitudinem stellarum penitus innotescunt, nobis vero attendentibus congregatos ex omni genere piscium in sagena, eorum multitudo prorsus est innumerabilis ut arena. Qui, quia jam perceperunt auditæ fidei rudimenta, sed necdum profecerunt ad annuntiandum cæteris ejusdem fidei documenta : novitatis vel imperfectionis merito, a dolescentulæ nominantur, qui ab homine cujus hebet adhuc scientia, caligat oculus, ignorantur. Non sive boni sunt, qui in vasa postmodum eliguntur, sive mali qui emissi forinsecus respuuntur, quandiu in sagena confuso velut ordine continentur, cuivis hominum numerabiles non habentur.

CAPUT VIII.

Una est columba mea, perfecta mea ; una est matri suæ, electa genitrici suæ. Multos quidem mihi amore legitimo certum est adhærere, multos abnegata, solam veritatis speciem obtinere ; verbo autem et doctrina prædicantium tam multi passim in fide generantur, ut cuivis attendenti sollicite, prorsus innumerabiles videantur. Virgo vero præ cæteris, mihi placens (*II Tim.* II), utilis, opportuna, pluralem nescit numerum, sed est una : meo solius flagrans desiderio, religiosa tenetur unitate, una uni jungitur, singulari sive unica dignitate. Una est, inquam, eo quod in diversa et perversa desideria non feratur; ab eo quem unicum unice diligit, nunquam, vel ad modicum auferatur ; terrenorum illecebris vel multorum affectuum vinculis non arctetur a Sponso plenius intuendo nonnisi solo carnis onere retardetur. Spe futurorum gaudens in præsentibus transitoriis gemebunda, fastiditis præsentibus, pro æternis adhuc absentibus ingemit ut columba, dum carne detinetur, dure sibi videtur errabunda, nihil ei sufficit, donec Sponsum videat plenius lætabunda. Una est, dum inhærens illi, nihil diligit præter ipsum, et, si forte quid videtur diligere, nonnisi diligit propter ipsum ; et ita, si quid agit, non refert ad aliud quam ad ipsum, ipsi uni una invigilans, donec tandem in pace dormiat in idipsum. Et quoniam in amoreu unius effectu est vigili sic collecta, unitatis hujus merito mea dici meruit jam perfecta, utpote cui nulla deest, quantum vita præsens patitur, sanctitudo, **262** in qua me inhabitante, totius divinitatis habitat plenitudo. Neque enim est alia cui tantum velim munus gratiæ polliceri, donec tamen adhuc conqueritur carnis ergastulo se teneri, quæ videlicet si curam adhibeat seipsam intueri, dum vivit mortaliter perfectam audeat se fateri. *Non quia jam acceperim*, ait quidam, *aut perfectus sim* (*Philip.* III). Et alius : *Imperfectum*, inquit, *meum viderunt oculi tui* (*Psal.* CXXXVIII). Quod si Paulus et David se cognoscunt veraciter imperfectos, licet tuis, Deus, in oculis merito non despectos, cui vel novorum vel veterum tanta, vel præcipua laus defertur, nisi forte Virgini, quæ recte cæteris omnibus antefertur? Hæc igitur matri suæ una est, et in hac excellentia singularis, ad cujus singularitatem obstupescit turba reliqua, et conversatio popularis, quivis homo sic evectam, tam perfectam Virginem admiratur, mater sua pro tali, tam unica, tam singulari filia gratulatur. Mater autem quæ talem sibi voluit filiam enutrire, quæ fovit et promovit, et ad tantam dedit excellentiam pervenire, quæ tam digne, quæ tam recte, quam ipsa gratia prædicatur, cujus plenam munere Gabriel angelus Virginem attestatur? *Ave*, inquit, *gratia plena* (*Luc.* I). Ipsa quidem gratia, quæ bonitate, quæ sua est, nostras culparum maculas abolevit, excellenti beneficio prædictam Virginem sic implevit, ut una unum pariens, Virgo tamen integra permaneret, Virgo permanens gratiæ fecundanti nova et singulari sobole responderet. Una est igitur matri suæ, quia mater gratia, nec primam visa est habere similem nec secundam, quæ se forma pari exhiberet Virginem pariter et fecundam : non aliam tantis virtutum titulis honoravit, hanc unam vel unicam singulari privilegio decoravit. Sed ne quis putet eam hujusmodi privilegium meruisse ; et non prius eligi, sed eam potius elegisse, sicut una matri suæ, sic et genitrici electa perhibetur, ut ejusdem non solum perfectio, sed et prævia simul electio commendetur. Hanc nimirum gratia elegit, et quasi gemuit cum non esset, suscepit et aluit, promovit et adjuvit eadem, cum jam esset : in eligendo vel gignendo vicem obtinens genitricis, in alendo et promovendo fungens matris officio vel nutricis. Quæ

(89) Boet. De consolat. Philos., lib. II, metr. 7.

enim Virginem cognitione provida prælegit, ipsa A eam affectu materno suscepit misericorditer, et collegit : illic tanquam genitrix cum in occulto illam venturam prævideret, hic mater, sive nutrix, cum eam evidentius ad profectum incomparabilem promoveret. Promovit quippe illam, et in sua formavit officina, formavit desiderio, moribus, disciplina; formavit et litteris, maturo consilio, prudentia serpentina, formatam consummavit simplicitas et perfectio columbina. Ideo forte *columba mea*, et *perfecta mea* pariter nominatur, ut ei præsto esse columbina perfectio cognoscatur, ut septem illæ quasi virtutes quæ columbis naturaliter sunt collatæ, in ista cognoscantur pari numero spiritaliter consummatæ. Sicut aiunt qui diligentius naturas avium sunt scrutati apponentes animum non famæ erraticæ, sed præcognitæ potius veritati : columba quodam virtutum septenario naturaliter insignitur, in quo spiritaliter figurari perfectio nostræ Virginis invenitur. De quibus, quia loqui longe supra (l. II, c. 13) inveniior distulisse, cum in secundo libro primum columbas ad medium videtur hoc epithalamium protulisse, quod illic promiseram, utcunque prosequar in præsenti, cum jam mentio columbarum, nulla ponitur in sequenti.

Columba felle caret. Nostra etiam Virgo, ex quo eam angelus Gabriel salutavit, ex quo sanctus ei Spiritus superveniens obumbravit; nullam Deo vel actuum vel affectuum amaritudinem propinavit, sed mellitam morum dulcedinem favo suavius distillavit. C

Non rostro lacerat columba. Et Virgo quibuslibet injuriam facientibus vicem meritam non rependit, sed in omni gravamine patientiam inflexibilem sic ostendit, ut etiam cum videret unicum tradi filium, traditum crucifigi, converti mallet impios quam eos juxta meritum sic affligi.

Alienos pullos nutrit columba Virgo quidem in hujus vitæ salo animum retinet tam serenum, ut etiam exteris et indignis, clementer subvenire non putet alienum : imo quibusque indigentibus, ut Judæis, sic gentibus; et sermonibus utilem dat doctrinam, et pari benevolentia ostendit moribus disciplinam.

Columba secus fluenta libenter habitat. Sic et D Virgo diligenter fluentis incumbit scripturarum : amplexatur codices, vivit juxta monita prophetarum, divinis assidue lectionibus est intenta, vacat studio spiritali, curis exterioribus non detenta.

Meliora grana eligit columba. Virgo nihilominus, dum curam vel studium adhibet in Scripturis, non solum quævis utilia præponit omnibus nocituris, sed perspicaci oculo in bonis eligit meliora, amplectens avidius quæcunque Sponso noverit gratiora.

Columba libenter in petra nidificat. Virgo etiam in fide firma quidquid prævalet, operatur, cujus operatio petroso fidei munimine solidatur; fides supereminens, undarum diluvio non turbatur, ventosa rabie non fatiscit, timoris malleo non quassatur.

Columba pro cantu gemit. Virgo, etsi prædicto virtutum senario modeste gratulatur, tamen, quia quem diligit, nondum revelata **263** facie contemplatur, etsi in his tanquam sex diebus omnia valde bona satagit operari, tamen, quia necdum datur in septimo plenius feriari, adhuc tanquam indigens et columbæ naturam exprimens ingemiscit, dum quod optat, non prævalet, dum tenetur, et dimitti citius concupiscit. Quo gemitu, nihil Virgo meritis, nihil suæ detrahit sanctitati, nihil ei, quam pro posse supra commendavimus, unitati nil subtrahit columbæ gemitus, quin pro loco et tempore sit perfecta, imo, si ad præsens non gemeret, rectius diceretur, et existeret imperfecta. De qua subditur : *Viderunt illam*, etc.

CAPUT IX.

Viderunt illam, filiæ Sion, et beatissimam prædicaverunt : reginæ et concubinæ, et laudaverunt eam. Filiæ Sion supra filiæ Hierusalem appellantur, quæ Virginem, ut ante dictum est, in hoc epithalamio comitantur, quæ præsentes nuptias fide veraciter intuentur, et, caligantibus cæteris, errore devio vel ignorantia non tenentur. Quæ attendentes Virginem tantis virtutibus insignitam, labore cum gratia tam perfecte, tam incomparabiliter expolitam : obstupescunt, admirantur, et prædicant non beatam (quod esse vident commune plurimarum), sed magis, beatissimam, hoc est, omnium excellentissimam reliquarum. Nam cum beatæ non immerito plures reliquæ possint dici, hanc inter omnes, hoc est super omnes mulieres et Angelus et Elisabeth asserunt benedici, quæ contra carnis morem, contra naturæ potentis interdictum, fructum ventris fecundati sola Virgo permanens protulit benedictum. Quod cum vident nec prævalent satis sufficienter tantum mysterium aperire, nec possunt in mulieribus simile quidpiam invenire : hanc attollunt filiæ Sion, et beatissimam prædicant confidenter, ejusque excellentiam sermone non invido nuntiant evidenter. Apostoli quippe Christum natum de Virgine intellectu lynceo pervidentes, idemque beneficium non Judæis, non gentibus invidentes; non solum filium, sed et matrem beatissimam astruxerunt, cujusmodi visione et ipsi pro suo modulo beatitudinem meruerunt. *Beati*, ait, *oculi qui vident quæ vos videtis* (*Luc.* x). Non solum apostoli, sed et doctores alii, loco et tempore successores, facti sunt in Ecclesia hujus tantæ Virginis laudatores, quorum alii fructuoso casti desiderii merito sunt reginæ, alii non amantes, sed amorem simulantes, dicuntur rectius concubinæ. In his quippe diebus quibus in universo mundo fructificans fides crescit, apud nonnullos vero abundante malitia charitas refrigescit; et multi laudant Virginem amore devotissimo provocati, et multi virtutem abnegantes, pietatis specie colorati. Honor enim Virginis usque ad id temporis sic excrevit, mundumque universum ejus fama vel notitia sic implevit, ut non solum veri, sed et falsi fideles videantur ejus laudibus exsultare, et quos non devotio, eos

vel occasio faciat collaudare. Ergo mira et miranda satis hæc Virgo potest dici, quam Angelus et propheta super omnes asserunt benedici (90), quam benedictam qui diligunt exaltare laudibus, recte gaudent, et qui amare negligunt, cessare tamen a laudibus jam non audent. In cujus laude subditur: *Quæ est ista*, etc.

CAPUT X.

Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Ad admirandum Sponsus devotos provocat auditores, ut in laudem Virginis reddantur merito promptiores; et cum audierint quæri: *Quæ est ista quæ progreditur ut aurora*, admoniti de progressu magis stupeant ad priora. Aurora consurgente, expavescunt tenebræ, nox rarescit, dissipatur obscuritas, umbra grossior evanescit: lux novella suboritur, quædam mundi facies elucescit, rebus color redditur, terræ superficies hilarescit. Nostra igitur Virgo huic similis est auroræ, quæ visitat nos oppressos tenebris profundioribus et umbra densiore, quibus dum majestate manus quasi terrorem iucutit repentinum, illis disparentibus jubar nobis invehit matutinum. Luna vero suo, ut aiunt, non splendet lumine, sed magis alieno, et quod a sole accipit, refundit cæteris cornu pleno: ad lucendum quidem nocti specialiter assignata, sic solo sole minor, ut stellis reliquis sit prælata. Sic etiam Virgo, quidquid lucis obtinet, quidquid gratiæ vel honoris a Christo novit esse qui est excellentiæ potioris, quo solo minor, ipsa sanctis cæteris principatur, nostras fugat tenebras, lucem reddere gratulatur. Pulchra itaque nobis, imo pulchrior est quam **264** luna, quæ longa nocte pressos, luce tandem reficit opportuna, quæ errantes et palpantes ad viam face prævia nos reducit, et cura pervigili ad optatam solis præsentiam introducit. Est etiam electa ut sol. Sol factus est, ut tam stellis quam planetis majus appareat luminare, et quocunque se verterit, videatur supereminens coruscare: noctis umbram nesciat, incursu potentium non caliget, cursu firmo mundum circumeat, lapsus pœnitentia non castiget. Ex quo autem gratiæ plenioris Virgo sanctuarium est ingressa, non solum sanctos quoslibet, sed et priores apostolos supergressa; ardens amore nimio, sanctitate rutilans indefessa nostram omnium curam agit, quidquam in se peremptorium non perpessa. Mundum pressum tenebris gaudet cura pervigili circuire, ruinas frigescentes affectu ferventissimo resarcire: nostras culparum nebulas interventu lucido proturbare, nostrarum terram mentium respectu benignissimo fecundare. In hoc manet et permanet, ad hoc divinitus est electa, ut affectu et effectu inter sanctos reliquos sit perfecta: instar solis splendore stabili virtutum radiis insignita, suiunquam negligens, nos longe infra positos non oblita. Quæ quoniam auroræ vicem gerens, inveniatur nobis caligantibus elucere, et lunæ pulchritudinem novit nonnisi ab alio se habere, videturque in incœpto instar solis gradu stabili permanere, sicut recte intuentibus utilis est et grata, sic hostibus terribilis ut castrorum acies ordinata. Cujusmodi vel aciem vel terrorem, quia supra positum et expositum potestis recordari, non est necessarium expositionem præcedentium iterari.

CAPUT XI.

Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, et inspicerem si floruisset vinea, et germinassent mala Punica. Unde hoc Virgini, ut lunæ et soli, sicut prædictum est, similetur, ut prælata cæteris tanta virtutum excellentia decoretur; non latet, cum ad eam Sponsus descendere se fatetur, ostendens quod ex sua præsentia illi misericorditer hoc donetur. Denique in Ægypto filiis Israel conferre beneficium se ostendit, cum oppressis luto et latere, de summo tandem cœli solio condescendit, cum afflictos miseria respectu misericordiæ visitavit, visitatos de servitute dura manu validissima liberavit: *Videns vidi*, inquit, *afflictionem populi mei, et descendi liberare eos* (*Exod.* III). In evangelio etiam descendere non inaniter perhibetur (*Luc.* VI), sed ut turbas in campestri loco positas consoletur, quos cum invados et rerum spiritualium inopes intellexit, et tamen ad montana, eo quod novit, consilio non evexit; in plano constitutos visitare præsentialiter non despexit, et de thesauri sui plenitudine benedictionum proferre munera non neglexit. Quod si in Ægyptum, vel in campum hujus descensio invenitur fuisse fructuosa, multo rectius ad Sponsam descensio non æstimabitur otiosa, quæ non Ægypto tenebrosæ, non campo est similis turbulento, sed horto voluptatis pomis et nucibus opulento. Hortus nucum Virgo est, in quem se descendere Sponsus dicit, eo quod descendenti non aliquatenus difficultas, nulla importunitas contradicit, cui cum cœlum cœli et habitatio placeat angelorum, non tamen nuces horti, non flores vineæ, non malorum displicent germina Punicorum. In nuce cortex exterior non mediocriter amarescit, sub cortice testa dura, sed tamen fragilis delitescit; clausus vero sub testa nucleus comedenti suavius indulcescit. Hortus itaque nucum Virgo est, cum passionum et tentationum amaritudine tribulatur, cum persequentium malitia ejus otio nequiter adversatur, cum quidquid mundus iste vel blanditur, vel intonat, ei penitus amarescit, cum ei totum sordet quidquid male sapientibus elucescit. Hortus est, cum velut testa durior mira fortitudine præmunitur, cum in vigiliis, jejuniis, orationibus indeficiens invenitur, cum Judæorum opprobriis, cum gladiis gentilium nullatenus emollitur, cum in omni angustia, rigore indefesso, stare fortiter comperitur. Quæ cum ad omnia inveniatur fixa et stabilis permanere, frangi tamen et dissolvi, et Christo cupit manifestius apparere, sciens illum non testa, non cortice,

(90) Intelligitur B. Elisabeth.

non quavis amaritudine delectari, sed oblato nucleo, quo suavius eo festivius epulari. Nucleus autem absconditus, interna est suavitas animæ diligentis, quæ seductos malitia latet oculos persequentis, quæ fracta testa non aufertur, sed defertur quasi manibus offerentis, et præsentatur Sponso, et ejusdem mensæ vel convivio præsidentis. In hunc hortum nucum, Sponsus diligens, hunc descendit, cum dilectæ laboranti propinquum et propitium se intendit, cum illam de virtute in virtutem (*Psal.* LXXXIII) sollicitus promovere, et in ea respectu gratifico poma convallium vult videre. Quod enim in Virgine virtutes humiles satagunt operari, quod ex suo labore vel merito fide certa diligunt præstolari videt Sponsus, et approbat **265** et facit omnia prosperari, et favore prospero tanquam flante favonio maturari. Poma quippe convallium, virtutum humilium sunt labores, sollicita sunt studia, manus ad opera promptiores : actus sunt fructuosi in horto bene consito gratiores, qui, etsi ad metendum vel recondendum necdum penitus sunt maturi, visui tamen placent, ad esum citius transituri. Visis vero pomis convallium amat sponsus nihilominus pervidere si digne florens vinea cultori accelerat respondere ; si virtutum series ordinata invenitur decore odorifero refulgere, si odore florido a suis finibus omne virus noxium prohibere. Virginem enim teneram ne livor læderet virulentus, munivit fama decens, decor extulit florulentus, quæ cum novo genere tumorem ad nos protulit uterinum, longe tamen illicitæ suspicionis maculam, et virus protulit serpentinum. Cujus non solum conscientiam culparum præsentia non confudit, sed et rumor sinister rubore faciem non perfudit, tanto flore vinea, tanto viguit flos odore, ut ejus integritas et culpa careat et rubore. In hujusmodi horto videt sponsus et mala punica non deesse, sed in abscondito vohmtatis animum ad patientiam promptum esse : velle non solum mortem, sed et minacem gladium sustinere, et, si nondum in effectu, jam tamen in affectu effusionem sanguinis subrubere. Mala quidem Punica nondum manifestius se præsentant, sed diligentius intuenti velut in germine se ostentant : nondum rubet passio, quia carnifex gladium non educit, sed voluntas firmius radicata, germen in surculo jam producit. Ad hoc inspiciendum, sponsus nuntium non præmisit, sed humili benevolentia ipse idem confortat Virginem et revisit : descensu gratifico fovet hortum, gaudet poma convallium maturare, dat florere vineam, mala Punica germinare.

CAPUT XII.

Nescivi : anima mea conturbata est propter quadrigas Aminadab. Videns Virgo in hortum suum sponsum mirabiliter descendisse, et descensu mirabili gratiam æque mirabilem attulisse ; non satis potest eloqui quod in se spiritualiter intuetur, et præsenti gaudens scientia, priorem ignorantiam confitetur. *Nescivi*, ait, antequam Angelus me plenam gratia nuntiaret, et nube satis lucida sanctus mihi Spiritus obumbraret, antequam Dei Filius suo me osculo fecundaret, et novella fecunditas virginalem conscientiam honestaret : nescivi tantum mihi gratiæ, tantum muneris impertiri, posse ancillam humilem, tam inexperta cæteris, experiri. Antequam hortum suum concluderet, non tamen sepe, non maceria, neque vallo, antequam signaret fontem, non tamen sera ferrea, non vecte, non metallo, antequam in eumdem hortum descenderet, et eum inspiceret suo largo munere bonitatis, nescivi eum esse tam potentem, tam benignum, tantæ divitem largitatis. Cum igitur ad me descenderet, et se mihi utcunque ostenderet, sum turbata, expavi, obstupui, tantum beneficium admirata : anima mea in salutare suum defectu prospero laboravit, labore salutifero deficiens, vel magis, proficiens me turbavit. Videns enim sponsum non inopem, non indigum, non ut quemvis de populo descendisse, sed in equis vel quadrigis more potentium advenisse : non habui ultra spiritum, attendens quod ille et salutem potenter operetur, et in ipsa potentia digne religio conservetur : *Qui ascendis*, ait, *super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio* (*Habac.* III). Nostis quod arcam Domini quam Azotii captam per dies aliquot tenuerunt, compulsi læsis natibus tandem liberam reddiderunt, quæ imposita plaustro novo in domum Aminadab est relata, ubi et cultus ei reverentior, et religio convenientior est delata. Aminadab interpretatur *spontaneus* (91), illum significans qui de sinu Patris sponte voluit advenire, et in uterum Virginis naturam sibi hominis counire, qui angelicis virtutibus instar regis præsidet vel aurigæ, et agili concordia omnes ei subserviunt ut quadrigæ. Cujusmodi vel imperium, vel obsequium cum Virgo diligentius intuetur, eorum pridem nesciam turbari quodammodo ad hanc scientiam se faletur : recolens priorum nuptiis festos conventus hominum solitos adhiberi, quadrigas angelicas et invisibiles tympanistrios non videri. Qui ideo forte in hoc epithalamio nomen vel speciem obtinent quadrigarum, quia mundo quadrifido concurrit et succurrit hæc solemnitas nuptiarum : et illa quatuor animalia quæ Joannis vel Ezechielis vaticinio describuntur, ut præcones vel jugales eidem negotio subscribuntur. Propter quadrigas igitur Aminadab Virgo prius nescia conturbatur, cum introducta in ejus sanctuarium ministrantia ei millia millium admiratur, cum tanquam liberatam ab hostium finibus vel Azotis, et regis potens excellentia, et religio excipit sacerdotis. Cui loquens Aminadab subjungit : *Revertere*, etc.

266 CAPUT XIII.

Revertere, revertere, Sunamitis : revertere, revertere, ut intueamur te. Ne suis Virgo meritis in domum Aminadab reverti videatur (ipsa est enim arca Dei quæ per tempus aliquod lege nostra omnium captivatur), ostendit Aminadab, quia non est efficacia

(91) Auctor legit I Regum, v, Aminadab, id est *populus spontaneus*, pro Abinadab, id est *Pater spontaneus*.

remeantis, sed magis miseratio et potens benevolentia revocantis. Revocat ergo sponsus eam quæ dicitur Sunamitis, ut a vinculis absoluta revertatur gressibus expeditis, ne inter Azotios et carnalium sensuum illecebras demoretur, sed quadratæ novitatis vehiculo in domum diligentis spontanee reportetur (91*). Sunamitis interpretatur *captiva* vel *despecta*, sive *coccinea* (92). Virgo autem, ut cæteri, naturaliter filia fuit iræ, a cujus eam maculis non potuit conversatio penitus expedire, in qua, etsi virtus ei adfuit culparum damnabilium expulsiva, adhuc tamen gravatur vinculo, et naturæ legibus est captiva. Quæ quoniam in peccatis naturaliter est concepta, ejus conversatio culpis vel levibus est infecta; infectionis merito mundioribus Dei oculis est despecta, sed ejusdem humilitas tandem per gratiam est respecta. Respexit enim humilitatem ancillæ suæ, eamque semel et iterum revocavit, et a captivitate et despectu, revocatione gemina liberavit, ut quam culpabilem lex iræ, lex tenuerat genuina, prorsus a culpa liberam servaret postmodum lex divina. Ideo et eamdem sponsus addit semel et iterum revocare, et ad revertendum, verbo iterato diligentius invitare; et quam prius revocatio eduxit a sententia duriore, secundo firmam facit statu sive gratia largiore. Dicto enim prius : *Revertere, revertere, Sunamitis*, adjunxit, *revertere, revertere ut intueamur te.* Quam reverti volo, ait, ut captiva et despecta non ultra teneatur, reverti volo, ut et mihi gratior habeatur, ut revocantem diligat, et ardeat, non incendio, sed amore, et coccinea digna sit nominari merito, non colore. Coccus ignis speciem tenet, amorem significans; ardet enim qui amat. Quia vero ignis iste, vel amor Virginis necessario geminatur, dum in sponso, ut jam dictum recolo, Deum et hominem amplexatur : eam quam præ cæteris tanto munere sponsus ditat, ut coccus sit bis tinctus, ad hunc amorem geminum bis invitat. Quam igitur prima geminatio captivam revocat et despectam, secunda longe firmius diligentem efficit et dilectam; et tam ipse, quam sodales quos huic mysterio præsentes et conscios vult haberi, talem tam coccineam videre diligunt et tueri. Quam attendentes angeli et a culpa liberam contra solitum jus naturæ, et amore coccineam, supra visibilis efficaciam creaturæ; tantam rei excellentiam non sufficiunt admirari, et adgaudentes Sponso, de Sponsa diligunt sciscitari.

CAPUT XIV.

[Cap. VII.] *Quid videbis, aiunt, in Sunamite, nisi choros castrorum?* Invitas, inquiunt, Virginem, totiesque et toties vis reverti, profectuque mirifico totam illam ad tuum beneplacitum vis converti, ut et culpa sui juris nil in ea valeat obtinere, et amoris privilegio digna sit nobis intuentibus complacere. In hac igitur Sunamite, quæ toties revertitur, quid videbis, et de illa, cum fuerit oblata tuo conspectui, quid censebis, in qua nobis considerantibus occurrit perfectio tanta morum, ut ei non homines, sed magis castra consonent angelorum? Angelos quippe castra invenitur divina lectio nominare, eo quod eorum cuneos non possit hostium violentia penetrare, tantamque fiduciam eis donat præsidens imperator, ut longe repercussus omnis fugiat impugnator. De quibus Jacob : *Castra Dei sunt hæc* (*Gen.* xxxii). Qui appellari etiam non incongrue possunt chori, eo quod et concordes affectibus, et indefessis laudibus sunt canori, quorum tanta in auribus præsidentis consonat melodia, ut non cœli, non stellarum, non etiam planetarum se illi comparet harmonia. Quibus autem virtutibus considerant angeli se vigere, eisdem quoque Virginem et vident, et non invident præeminere; et quoniam in illa vitam angelicam novitate mirabili recognoscunt, mirantur, et a sponso, si quid amplius noverit, jam reposcunt. Quid videbis, inquiunt, in hac quam revocas, Sunamite, nisi miram concordiam laudis et fortitudinis exquisitæ, nisi choros laudabiles, et antiquos exercitus angelorum, nisi virtutes consonas et robur indeficiens ut castrorum? Hæc nimirum in virgine, quam tantopere diligis, jam videmus, et, si quid adhuc latet, grato satis desiderio videremus; et tam ista, quam cætera quæ in illa gaudemus intueri, a te ipso, quem melius constat nosse, volumus recenseri. Ad hæc Sponsus : *Quam pulchri*, etc.

267 CAPUT XV

Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis. Ad inquisita Sponsus non differt benigne respondere, sed respondens ad virginem sermonem diligit retorquere; non æstimans in aliquo prædictis sodalibus displicere, si eis sciscitantibus huic affabilem eligit se præbere. Illis ergo interrogantibus spem silentio non præcidit, sed convertit se ad illam, cui loqui frequentius non fastidit; et cum illam aggreditur novis laudibus convenire, paranymphos assistentes, quidquid loquitur, vult audire. Nunc vero a gressibus laudes inchoat enarrare, qui supra (l. IV, c. 7 et 22) cum laudaret ab oculis voluit inchoare; forte ut si repetitio laudum fastidire commonet somnolentos, ordo alter, et color varius reddat vigiles et attentos. Denique supra (l. IV, c. 23) cum multoties velut per partes laudare virginem appetivit, si bene recolo, mammas ejus vel ubera non transivit, sed a superioribus inchoans, circa ea

(91*) Allusio ad Osee, c. XIV, v. 5.

(92) Auctor hic itemque alibi (coll. 284, 447, 449) solum Christum excipit a peccato originali. Legerat scilicet Aug. l. II De peccatorum merit. et remiss., c. 24; Ambr. in psalm. CXVIII, serm. 6; Athanas. serm. De mysterio Incarnat. Scribebat eodem tempore quo B. Bernardus, idemque asserebat cum illo, epist. 174, et l. I in Cantica. Viderat etiam ea quæ habet B. Fulgentius l. De fide ad Petrum, c. 2 et 26. Tenuerunique sic S. Thomas III p., q. 14, ad 1. Bonaventura in III, dist. 3, q. 2, et alii qui omnes ita locuti sunt ut senserunt. Nobis autem hoc die observandæ sunt constitutiones : *Cum præexcelsa*, et *Grarenimis* l. III, *Extravag. comm.* tit. *De reliquiis et veneratione sanctorum.*

ejus laudatio sic versatur, ut a mammis deorsum, de membris reliquis non loquatur. Ipsa autem Virgo in præcedenti libro (l. v a c. 18 ad 27) laudans eum velut particulariter vel membratim, a capite ad crura et eorum bases descendit seriatim, cui Sponsus vicem reddens in hoc laudum ejus seriem ordinavit, sed varietatis gratia ipsum ordinem commutavit. Gressus virginis actus ejus æstimo nominari, quos nobis longe remotioribus voluit occultari; per quos in nostram venire voluit notionem, cujus sanctitas nos lateret, si pigram vel continuam eligeret sessionem. Quos nimirum gressus non suspensa claudicatio deturpavit, non puellaris levitas vagos et instabiles accusavit, ad infirma et egena mundi hujus elementa morbus aridus non retorsit, exactorque improbus ab eis quidquam tributarium non extorsit. Tam pulchræ valetudinis, tam validæ pulchritudinis exstiterunt, et in hac pulchritudine, tanta constantia perstiterunt, ut magis admiratio quam enarratio conveniat laudatori, cum non solum expressio, sed et prælibatio sufficere valeat auditori. Ut autem constet quidquam necessarium ab eisdem gressibus non excludi, incedentes per vitæ hujus inæqualia non sunt nudi; sed ne vel solis ariditas, vel hiemis asperitas quidquam inferat gravitatis, eos velut calceat quædam mortificatio voluptatis. Si quid ergo imminet vel delectabile vel molestum, quod velit evertere in illis quidquam utile vel honestum, ad repellendum illud quædam patiens insensibilitas se præmittit, quæ ad pedem tenerum pervenire quidquam pestiferum non permittit. In hujusmodi calceamentis, pulchritudo gressuum delitescit, quæ non satis nobis patens, sponso melius innotescit, qui eidem virgini amat in omnibus præsto esse, eamque sibi similem tanquam filiam facit esse. Ob hoc forte in præsenti, quod nusquam supra filiam nominavit, quod juxta formam suam illam specialius calceavit, eamque in calceis fecit sibi expressius et similius convenire, dum in carne positam dedit jura carnalium non sentire. Qui prærogativæ muneris recte dicitur principari, qui cum factus esset caro, carnalibus noluit obligari, qui assumptum hominem illæsum a vitiis voluit conservare, et electam virginem sibi tanquam filiam conformare. Tollens ergo de medio iræ privilegium contumacis, Isaiæ testimonio recte dicitur princeps pacis (*Isa.* IX), cujus pacem quisquis in se datur veraciter experiri (dicunt enim plures pax, pax, in quibus pax non potest inveniri); quisquis, inquam, hujus pacis, dono gratiæ, particeps invenitur, nomine filiali recte propter similitudinem insignitur.

CAPUT XVI.

Junctura feminum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Pulchro loquendi genere integritatem virginis commendavit, dum junctiuram feminum fabrefactis monilibus comparavit, quia in feminibus plerumque figuratur carnalis genitura, A genituræ vero abnegatio et sterilitas feminum in junctura. Denique peccatrix anima quæ Deum illecebris carnalibus amaricat, sicut propheta (*Isa.* LI) meminit, pedes suos quibusque transeuntibus divaricat, et non contenta legitimo, viros alteros, imo adulteros lege suscipit dissoluta, angustias tori non sustinet, dilato cubili lenociniis prostituta. Virgo autem quæ in concipiendo nullum penitus virum sentit, quæ antiquo naturæ privilegio, sicut mente, ita et corpore non consentit, hujusmodi feminibus irresolubili junctura copulatis, tenet extunc et deinceps firmum fœdus perfectæ castitatis. Qualis enim in conceptu, prædicante Angelo (*Luc.* I), legitur exstitisse, talis fide pia, et a vero non devia creditur perstitisse; et nec a mente corpus, nec est a corpore postmodum mens divisa, sed consensu continuo et illæsis affectibus indivisa. Quæ junctura recte monilibus debuit comparari, quæ constat docta manu ex auro et lapidibus fabricari, quæ non solum digno **268** sui pretio decus afferunt ornamenti, sed ad muniendum sinum virgineum superiores oras copulant vestimenti. Sic junctura feminum plus auro vel lapide pretiosa, carnem servans et spiritum ad acquirendum meritum operosa; munit quidem virginem, ne corruptor seductorius admittatur, monet quoque ut diligat eum, cujus beneficio sic ornatur. A muniendo quippe vel monendo, ut nonnulli aiunt, monilia nominantur, eo quod munita quæque tali munere moneantur, ut tali præsidio procul pellant invidum corruptorem, et affectu vicario benigne diligant largitorem. Doctus enim artifex manu sua hæc monilia fabricavit, quæ negata pluribus, matri Virgini non negavit; quæ miro Paulus desiderio postulat sibi dari, nescio, dum hic viveret, si forte meruit sic beari.

CAPUT XVII.

Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Umbilicus partes ventris circumpositas copulat et compingit : et ne mollitie nativa defluant, vel forte perefluant, revocat et restringit : in quo et mulier gignendi seminarium habere perhibetur, quod tamen apud viros in lumbis maxime continetur (93). Umbilicus itaque virginis ejus stabilis est doctrina, quæ apostolis defluentibus timore carneo et mollitie feminina; fide virita constat, neque simili defluit levitate, sed leves, et amplius justo vagos sua quadam revocat firmitate. Videntes enim viri a fidei se proposito levius destitisse, et concussam dolore nimio illam tamen firmius perstitisse, cum facta resurrectio nonnullis visionibus est ostensa, et Virgo studio contemplandi, et devotis orationibus est suspensa : revocati ad illam humiliter de præteritis erubescunt; et deinceps ejus auditui credibilius et constantius adhærescunt. Nam cratere tornatili ejus est plenior et perfectior tornatura, cui Christi resurgentis plenius innotuerat genitura; et omnia quæ de illo longa temporum serie leguntur in Scri-

(93) Allusio ad Job XL, v, 11.

plura, hausit hæc abundantius, et refudit auditoribus cum mensura. Cujus crater tornatilis, vel perfectio facilis disserendi, non arescit inopia, non arctatur angustia capiendi, sed referta poculis vinoque sapientiæ debriata, cunctis longe populis, et sufficit, et nunquam deficit propinata.

CAPUT XVIII.

Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis. Venter, humanitas est, infirmitas vel conversatio temporalis, quæ indiget fomento vestium et alimoniæ corporalis, cujus quasi mollities ita curam exigit fomenti naturalis, ut in eo cumuletur profectus et eminentia spiritalis. Etsi enim carnem suam Virgo non habet odio, sed conservat, in cura tamen ejus vires spiritus non enervat, sed dum necessario fovet eam, duris laboribus se reservat, in quibus copiam meritorum instar tritici coacervat. Quæ copia, dum in altum quodam velut acumine se attollit, nec tamen palearum ventosa multitudine se extollit; et ad panem faciendum cultori habetur gratiosa, et ad semen jaciendum nihilominus fructuosa. Non solum enim Sponso conversatio Virginis placere comprobatur, sed in his etiam qui assistunt, tanquam vim seminariam operatur, dum eosdem instruit, et ad quæque provocat meliora, et non verbo, sed exemplo eos crescere et extendere commonet in priora. Tanta cujus merita ne prædones auferre præsumant violenter, ne fures diripere, ne vel mures detrahere appetant fraudulenter; vallantur quidem non sudibus, non lapidibus, non cæmento, sed liliis, hoc est munditiæ et gratiæ inviolabilis blandimento.

CAPUT XIX.

Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ: collum tuum sicut turris eburnea. Hæc eadem dicta superius facit repetere vis amoris, sed exponenda rursus non sunt, moræ gratia brevioris; illud tamen quod mutatum potest, et tanquam differens æstimari, quæri potest, quid sibi vult, quid in eo debeat figurari. Supra enim dictum est (l. IV, c. 12): *Collum tuum sicut turris David;* hic autem *sicut turris eburnea.* In turre figuratur quædam virginis fortitudo, in ebore, casta et sincera ejusdem fortitudinis pulchritudo, quia, quam turris virtutum objectat hostibus præmunitam: frigus innatum ebori ab ignitis monstrat passionibus expolitam. Turris itaque, Virgo est, cum ab hostibus fortiter 269 se defendit, turris autem ebornea, cum a carnis æstu liberam se ostendit; turris, inquam, cum virtutum ejus congeriem occursus malignantium perhorrescit, eburnea, cum rigore frigido, ut brumæ gelicidio dealbescit.

CAPUT XX.

Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. De oculis quoque in secundo libro satis æstimo dictum esse (sup. l. IV, c. 7, et alibi), nec repeti quod dictum est, necessarium reor esse, sed quia nova comparatio videtur hic apponi, ipsa quoque novitas postulat hic exponi. Hesebon est civitas quam populorum inhabitat multitudo. A piscinæ, fontes sunt, sive laci et aquarum congrua plenitudo, quæ in porta civitatis, rei posita veritate, ipsius urbis incolas multiplici reficit largitate. Oculi ergo Sponsæ non infecti fæcibus serpentinis, sed, ut liber secundus explicat, conformati moribus columbinis, ideo in præsenti forte similes sunt piscinis, quia lotos imbuunt, vel imbutos abluunt salutaribus disciplinis. Nam quos Virgo dignatur gratis oculis intueri, quibus dignanter eligit respectu benevolentiæ misereri, ab errore campestri revocans, ad portam utilem nos adducit, per quam ad cives et domesticos et frequentiam digne merentium introducit. Hesebon interpretatur *cingulum mœroris.* Respectu quidem suo a forensi Virgo licentia nos restringit, et ingressos portæ angustias mœror necessarius nos accingit; et a cunctis quæ foris perstrepunt, ultra non sustinet lætos esse, sed afflictos miseria, dignos misericordia vult nos esse. Quos cum tales Virgo miserans intuetur, ut cives et domesticos filiæ multitudinis nos tuetur, quæ filia, id est civitas multos quidem ad se convenas intromittit, sed, lege satis mira, nisi mœstos et miseros non admittit. Hoc habent refugium, hoc præsidio munitur in præsenti, quod eos Virgo fovet oculorum beneficio competenti, quod mœrentes visitat sollicitudine diligenti, sic ad præsens benigne refovens, ut promittat longe melius in sequenti. Expertus sum quod aio. Cum divino perurgente judicio filii matris meæ contra me pugnaverunt, cum exteris parcentibus, ii quos mea credebam viscera, me læserunt, hujus cinis Hesebon mea ipsius mœstitia cogeret deperire, si non Virgo dignaretur extenta manu citius subvenire. Astitit illa mihi, et curam mei longius non abjecit, sed linguis malignantium sese mediam interjecit: et attendens quod non zelo justitiæ, sed factione fremerent inimica, forti manu misericordiæ obstruxit os loquentium tam iniqua. Cui recte convenit quod sequitur: *Nasus tuus*, etc

CAPUT XXI.

Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. Viri pestilentes, qui diaboli existunt pugiles et athletæ, ei, a quo mittuntur, similes, rixas commovent indiscrete; et cæcati malitia ignorant judicii rationem, et, si forte noverint, corrumpit rancor et invidia notionem. Virgo autem majoris patrocinio videns aliquos indigere, nescit deesse illis quos injuriam noverit sustinere, ostendens se habere recte considerantibus fortem nasum, non pressum, instar simiæ, non enervem mollitie, non abrasum. Etsi enim velut tacens permittit suos aliquoties tribulari, forte quantum expedit eos tribulationibus emendari, tamen cum invidorum malignitas excrescit violentius et impugnat, fortis hujus discretio, ut turris Libani prominet et repugnat. Eo autem prævalet et malignis efficacius adversatur, quo in Christo, qui mons est Libani, solide confirmatur, in quo sita et superedita Damascum respicit et prospectat, ut prospectu sollicito illam a proposito revocet et reflectat. Damascus interpretatur *sitiens sanguinem.*

Nostrum vero sanguinem sitit semper civitas perditorum, sed ne totum ebibat, respectu Virgo prohibet oculorum, qui et nobis pie petentibus salutare conferunt munimentum, et male sitienti potenter inferunt detrimentum. Novit enim hujus discretio, injusta sufferentes, quando, quomodo consoletur, inferentes vero, qua vel pœna referiat, vel patientia præstoletur; novit quos humiles et abjectos vultu respiciat miserente, quos econtra Damascenos despiciat, sic eorum malitia promerente. In quibus omnibus suum solius beneplacitum non attendit, sed Sponsi voluntatem, cui placere desiderat, magnipendit, cujus amicos diligens, ad eorum profectus hilarescit, super cujus inimicos, perfecto velut o lio, contabescit. Cui bene subjungitur : *Caput tuum*, etc.

270 CAPUT XXII.

Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui sicut purpura regis juncta canalibus. Caput Virginis, mens ejus vel intentio non incongrue potest dici, cui opera reliqua, ut membra subdita, videntur sic addici, ut nec dirigi ad proficiendum, nec ad placendum erigi mereantur, si prævia intentione velut capite non regantur. Quæ intentio, quia eam non premit iniquitas, infirmitas non emollit, sed ad superiora sano placendi desiderio se attollit : montis eminentiam et nomen meruit obtinere, cujus interpretatio invenitur fructu mysterii non carere. Carmelus interpretatur *scientia circumcisionis*, vel, *sciens circumcisionem*. Circumcisio, ut Judæi noverunt, carnis est incisura, recidens præputium, id est carnale desiderium in figura, quam datam a Moyse Judæi litteraliter tenuerunt, illi vero spiritualiter qui deponere quod caro suggerit, studuerunt. Virgo igitur cujus intentionem constat desiderio præeminere, recte Carmelus dicitur, carnalibus nesciens subjacere, quæ corde et auribus cunctisque sensibus spiritaliter circumcisa, in gignendo filium, non viro, sed Deo soli placuit indivisa. Illa quidem nova mater miram montis excellentiam in se vidit, cum se Sponso copulans carnalium desideria circumcidit, cum sic ei obumbrat Spiritus, spiritalis eam circumcisio sic emundat, ut gignens ad genitum culpam carnis hæreditariam non transfundat. Cujus comæ capitis, id est sancti et subtilissimi cogitatus, quibus accedit capiti decor non mediocris vel ornatus; purpuræ regis junctæ canalibus similantur, dum fide et amore passionis Christi velut quodam sanguine purpurantur. Apud eos qui in hoc opificio dicuntur esse gnari, solet purpura per fasciculos in angustis canalibus alligari, cui alligatæ aqua superfunditur, modo debito vel mensura, qua superfusione ad purpurandam lanam utilis sit tinctura. Vel, juxta quosdam, apud Tyrum et Sidonem ubi præcipue hoc artificium frequentatur, lana subtilis et candida in canalibus angustatur, quæ sanguine piscis conchilii superfuso in colorem purpureum transmutatur, et deinceps purpurea, imo purpura nominatur. Quæ ideo perhibetur purpura regis esse, quia regum ab antiquo solebat quasi proprium illud esse, ut veste A purpurea speciali privilegio vestirentur, et hoc signo discreti a cæteris reges sine dubio monstrarentur. Unde in Evangelio (*Matth.* XXVII ; *Joan.* XIX), quia Christus quasi præsumpserat se regem attestari, Judæi persequentes visi sunt intolerabiliter indignari : et antequam occiderent quem super se reguare noluerunt, eumdem irrisorie purpuream chlamidem induerunt. Comæ autem capitis in angustis canalibus disponuntur, cum cogitatus Virginis spiritalibus exercitiis supponuntur, cum passionis Christi fides locum sibi præparat mundiorem, cum in vellus descendens pluvia, totum illud convertit in amorem. Sanguis marini piscis ipsa est dilectio Redemptoris, qui in mundo factus homo ex præcepto æterni genitoris ; Virgini, quam attendit includi Irrisorio disB ciplinæ, amorem sui sanguinis superfundit et infundit gratia medicinæ. Ex quo purpurea, imo purpura fieri perhibetur, et deinceps summo regi tam proprie, tam specialiter exhibetur, ut ultra non humano, sed divino tantum usui coaptetur; et non virum hominem, sed Deum et hominem nosse et diligere comprobetur. Qui etiam Deus homo non incongrue caput Virginis appellatur, qui excellentia principali mons domus Domini super verticem montium prædicatur, cui nomen assignatur forte non alterius, sed Carmeli, quia tam scienter quam potenter vero præputium eripit Israeli. Comæ autem quas capiti constat radicitus inhærere, et tamen longius evagari, nisi eas disciplina studeat coercere : omnes actus sunt Virginis quos in Christo a radice firmius solidavit, et a C progressu nimio, districtione judiciaria revocavit. Quos in canalia, id est in depressas et humiles angustias voluit introduci, et passionis gaudium, ut tincturam purpuream, superduci, cujus tota conversatio non novit altum sapere, sed timere, et rubenti martyrio tanquam vivens hostia refulgere.

CAPUT XXIII.

Quam pulchra es, et quam decora charissima in deliciis? Statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris. Quia laudes a gressibus inchoatæ ad caput vel comas recta serie devenerunt, nihilque non laudabile in prædictis omnibus invenerunt : pulchritudinem Virginis quodam quasi breviculo comprehendit, eam dicens charissimam, in qua nihil reprehenD sibile deprehendit. Quam pulchra es, inquit, voluntate **271** corporis nescia, sed vivaci, quam decora, justum velle manu prosequens efficaci; et ut laudes roborentur fine dignius cumulato, in tam multis deliciis mihi charissima delicato. In tali, tam laudabili nihil conqueror de jactura, quia palmæ commendabili tua similis est statura, quæ in imis angustior, in superioribus spatiosa, bono gaudes initio, meliore termino fructuosa. Denique palma sicut accincto proponitur bellatori, sic nimirum discincto traditur et victori ; et quæ ad laborem induxerat et excitaverat animum pralliantis, in laudem erigitur, cum manu geritur triumphantis. Tua ergo statura huic palmæ similis invenitur, cum labor perseverans tantis laudum titulis insignitur, cum ab

imo inchoans, processu fructifico dilataris, cum mundi victo pugile, de jam certo præmio gratularis. Statura tua palmæ perhibetur non immerito similari quam in recto proposito stare constat potius, quam curvari, cujus quia statio ad perfectum indeflexa conceditur proficisci, palmam, id est dignum vic oriæ titulum meretur adipisci. Et ubera tua quibus lactas, sive pascis abunde circumstantes, id est forma vitæ tuæ qua et moraliter et spiritaliter erudis ignorantes; similis est non herbis inutilibus, non arboribus infecundis, sed botris fertilibus vino recondito lætabundis. Qui enim attente perspiciunt tam in moralibus quam spiritalibus te perfectam, et de terræ gremio ad sublimem palmæ similitudinem sic evectam; admirantur, obstupescunt, et intra suos terminos non tenentur, dum inter omnes mulieres nullam tibi similem intuentur. Ubera ergo tua quibusdam considerationis manibus exprimentes, et ex eis utriusque perfectionem vitæ manare plenius prævidentes, quosdam velut sibi botros videntur expressisse, stuporisque et admirationis vinum inebrians protulisse.

A

B

CAPUT XXIV.

Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus; et erunt ubera tua sicut botri vineæ; et odor oris tui sicut odor malorum. Unde Virgini tanta præ cæteris gratia conferatur, ut ubera ejus botris, palmæ statura similis habeatur, sequenti versiculo Sponsus innuit evidenter, ostendens quod prædixerit, et prædictum expleverit consequenter. *Dixi*, ait: *Ascendam, et erunt ubera tua botri.* Dictum ejus, propositum est quod ab æterno voluit ordinari, quod apud se fixum manens diutissime voluit occultari, tandem vero, cum illuxit felix temporum plenitudo, data est huic Virgini dicti hujus evidens certitudo. Qui enim apud se vel in Patre diu fuerat occultatus, misso quidem Angelo, præcedens tamen Angelum Virgini præsentatus; dictum illud mirabile quasi visibile voluit exhiberi, dum invisibilem per naturam, dedit per gratiam se videri. *Dixi*, ait, et quod dixi, diutius non tacebo, sed *ascendam in palmam*, hoc est visibilis apparebo: ascendam in Virginem, per eam cæteris me monstrabo, per assumptam ejus carnem, mundi principem triumphabo. Profundum quippe meæ divinitatis erat hominibus inaccessum, quorum amore ductus ascendam in excelsum, ut cum a profundo et occulto invisibili fuero visibiliter exaltatus, ad me traham omnia trahendi efficacia non fraudatus. Virgo igitur palma est, excelsa privilegio meritorum, in quam Sponsus ascendere tanquam in arborem voluit sicomorum, cujus ascensio, id est carnis assumptio fideli cuique ficus salua reputatur, ei autem qui digne suspicit, et humiliter suscipit, fructum salutiferum operatur. Quem fructum ipse Sponsus gratanter apprehendit, cum in eo displicere nihil sibi penitus deprehendit, cum acceptat, cum approbat, cum suo gaudet beneplacito convenire, quod salutem fidelium datur palmæ fecunditas parturire. Apprehendit, inquam, cum ei cunctos fidelissimus appropinquat, cum præmunit, et præcavet ne quid illi exponendum avibus derelinquat, cum ipsam palmam fovet, et tantam provehit in virtutem, ut ex ipsa dependeat quidquid mundo congruit ad salutem. Dependet autem ex ea Christi caro, carnis passio, lignum crucis: culparum abolitio, noctis fuga, reditus veræ lucis, mundi reconciliatio, virtutum constantia, fiducia præmiorum, quæ omnia gratanter apprehendit, qui auctor et dispositor est eorum. Quibus apprehensis ubera Sponsæ botris vineæ similantur, quia ejus beneficiis mentes digne considerantium debriantur, et odores ejus, vel odor oris ejus efficitur ut malorum, quia fama ejus et doctrina bene sapit in naribus auditorum. Cui subjungitur: *Guttur*, etc.

C

D

CAPUT XXV.

Guttur tuum sicut vinum optimum. Si ut botri, si ut mala sunt quæ ad exteros fide nuntia deferuntur, quæ et quanta **272** credi possunt, quæ ab ipsa Virgine sentiuntur, quæ propinans larga manu esurientium faucibus opportuna, quis nisi cæcus æstimet quod a tantis et talibus sit jejuna? Ipsa quidem præ cæteris, tam multa, tam præcipua sentire gratulatur, ipsa haurit præcipue quæ in Sponso, et quam multa suavitas habeatur; quod alii vix prælibant, quos tanta meritorum excellentia non venustat, ipsa haustu avido sentit plenius et degustat. Cujus gustum Sponsus gutturis nomine figuravit, quem commendare volens, vino illud optimo comparavit, quia cuicunque gustus vel guttur Virginis innotescit, videtur sibi potus, eo quod ineffabiliter hilarescit. Nam cui gustum suum non invida Virgo notificat, cor illius tanquam vino potum lætificat: tantumque illa in secreto cordis sui scire conceditur et sentire, ut non gaudere nequeat, cui datum fuerit consentire. Et bene vinum istud Sponsus optimum prædicavit, quo quicunque potus est, nullum melius æstimavit: non vinea Naboth, non vinea forte Sorech simile propinavit, non bibit Noe melius de prima vinea quam plantavit. Quia vero gustus ille, vel guttur Virginis nulli plenius intimatur, vel de percepto eo magis alius non lætatur, quam Sponsus, qui non indiget ut verbo transitorio doceatur (videt enim et approbat quidquid utile cogitatur); sciens Virgo vinum illud præconi dignius complacere, ejus ab ore verbum quasi rapiens, festinat respondere.

CAPUT XXVI.

Dignum Dilecto meo ad potandum, labiisque, et dentibus illius ad ruminandum. Commendat, ait, guttur meum, imo quod in gutture jam dulcescit, quod non satis approbat quisquis palato stupidus hebetescit; ipse autem cujus dono tanta mihi gratia dilucescit, haustu bibit plenario, crater ejus inopia non arescit. Ego quidem vini hujus miram dulcedinem sum experta, et Sponso prædicante illam esse optimam, non incerta, de qua ne tacens arguar, fiducialiter sum locuta, et quod ille recte corpit, digno præconio prosecuta. Ille discretus cognitor, vinum illud optimum dicit esse, et eo dicto freta

consequenter assero dignum esse; dignum, inquam, quod eidem ad potandum grato calice propinetur, rei nimirum, quidquid indignum fuerit, non debetur. Optima vero quæque nulli dignius debent dari, quam ei qui omnium debet optimus æstimari, qui sicut nullatenus fæculento calice vult potari, sic merum et illi me vinum sibi postulat præsentari. Gutur igitur meum quod illi vinum optimum nominavit, hoc est affectum cordis mei qui de illo tanta, tam ineffabilia degustavit : dignum duco ut ejusdem conspectui diligenter repræsentem, et ejus sitim expleam, potum offerens congruentem. Sitit enim ille, et nostra omnium bona sitit, qui tamen fel draconum et vinum aspidum non admittit (*Deut.* XXXII); non acetum Judæorum, non oblatam bibit amaritudinem, sed recusat; et iniquos longe facit, quos in Evangelio sic accusat : *Ite*, inquit, *maledicti; sitivi enim, et non dedistis mihi bibere* (*Matth.* XXV). Itaque dignum duco, ut vinum optimum offeram sitienti, quod non solum in primo gustu, sed et nihilominus placeat repetenti, ut avide bibens illud, et quod biberit habens gratum, fastidium non sufferat, sed magis diligat ruminatum. Labia et dentes, quibus constat munda animalia ruminare, retractationem et in retractatione districtionem æstimo figurare, quibus judex ille benevolus et acutissimus ad videndum quidquid in Sponsa diligit, retractat, et districte examinat ad placendum. Bibit quidem, cum illius vel sensum vel affectum gratanter amplexatur, ruminat, cum retractat et districte examinat quod amatur; et quo magis pervidet nullum prius, nullum posterius inconveniens apparere, eo magis diligit exquisitis et beneplacitis adgaudere. Sicut autem animal, quod non ruminat, lex immundum voluit prædicari, sic vel sensus vel affectus non satis mundus est, qui non sustinet retractari; sed quidquid latet in Virgine iteratum judicium non formidat, et subtilis ruminator in ea nihil invenit quod recidat. Ideo subdit : *Ego*, etc.

CAPUT XXVII.

Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus. Ego, inquam, Dilecto meo gaudeo serviens et obediens inveniri, ei gratius adhærere, ejus gratam dulcedinem experiri; quidquid in me sentio, non veretur ei manifestius aperiri, non abhorret ejus scrutinio mea conscientia conveniri. Ego quidem per vanos et varios mundi anfractus levitate muliebri non distenta, matura gravitate ei, quem solum diligo, sum intenta; ab eo, non actu, non affectu vel ad modicum sum aversa, sed ad ejus faciem devoto desiderio sum conversa. Et ipse dilectus meus non dormitat me **273** custodiens, neque stertit, sed adest, cum clamavero, clamanti benevolum se impertit; a meis non solum precibus, sed etiam affectibus faciem non avertit, sed ad meum desiderium hilari facie se convertit. Et quoniam inter nos non adversio, sed conversio mutua prædicatur, placet ut ad ipsum meus quoque sermo iterum convertatur, ut cujus faciem exquisitam exquirens mea facies speculatur, ipsam quasi ore ad os familiariter alloquatur.

CAPUT XXVIII.

Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Tu ait, quem diligo, qui supra non negasti vocatus advenire, quem venientem novi largiorem mihi gratiam impertire; adhuc veni, si me promptam et paratam diligis invenire, ut tuo jam mandato velim et valeam consentire. Supra quidem pedes lotos quasi formidaveram inquinari, et grato gaudens lectulo rursus ad forensia provocari, sed quia jam intelligo id multorum necessitatibus expedire, non recuso quidquid tuo videro beneplacito convenire. Veni ergo, Dilecte mi, et in agrum simul egredi festinemus, ut nomen tuum mundo, tuam gratiam nuntiemus, ut quæ pridem abscondita disponis jam diutius non latere, innotescant omnibus qui tamen digni fuerint hoc beneficium obtinere. Non solum in Judæa, quæ nostra quasi civitas appellatur, ubi nostri sunt concives et nostræ carnis generatio propagatur, sed in villis etiam, id est foris, in gentibus nostram faciamus notitiam divulgari, et ut efficacius divulgetur, non pigeat diutius ibidem commorari. In agrum autem dilectus et dilecta egredi tunc videntur, et in secreto thalami clausa janua non tenentur, cum Verbum carnem factum mundus fide diligit amplexari, et matrem' veneratur, de qua Verbum voluit incarnari. Ad eos vero necdum mater et filius sunt egressi, qui agresti hebetudine fidem catholicam non professi : Deum simul et hominem, percussi scandalo, non adorant, abhorrentes fecundam Virginem digna eam reverentia non honorant. Ideo Virgo videns non debere diutius hoc differri, occultorum notitiam tandem in medium vult proferri; et transferri fidem certam in apostolis ad Judæos, nec exterres fieri ab ejusdem gratia muneris Idumæos. In Idumæa enim calceamentum suum Christus extendere non negavit, et hostes in amicos, in domesticos alienigenas commutavit, cum doctrina et gratia remotis gentibus intimavit, quod nostra mortalitate ejus se immortalitas calceavit. In quibus gentibus moram facere Virgo monet, monitus non recusat, in quo duritiam Judæorum latenter arguit et accusat, qui post apostolos Christi fidem citius deserentes, sic permanent, converti usque in finem sæculi differentes. In villas vero, id est nationes quæ procul a civibus erant stultæ, quæ doctrinam propheticam rudes adhuc non noverant et incultæ : mater et filius veniunt, et apud eas morosam faciunt mansionem, dum sic illæ adhærent filio, ut et matris gratam habeant mentionem; quarum profectui Virgo diligens adgaudere, et hoc ipsum intelligens filio nihilominus complacere : adhuc instat et apponit illum fiducialiter commonere, ut quod bene cœptum est, persistat in melius promovere.

CAPUT XXIX.

Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala

Punica. Ibi dabo tibi ubera mea. Quia fideles quique nostram benevolentiam sibi utilem sunt experti, et de profectu suo, si perstiterit gratia, non incerti; mane surgamus, cum in lucem jam compellitur nox conversi, illos reddamus vigiles labore et studio non inerti. Mane quidem ad vineas cultor sollicitus vult exire, procurare illis utilia, ab inutilibus expedire; amputare superflua, necessariis diligentiam adhibere, gaudens si perpenderit eas sibi profectu congruo respondere. Et nos itaque mane surgamus, id est, festinemus horrorem tollere vespertinum, auroram dare vineis, solem infundere matutinum: nostra visitatio tenebras ignorantiæ pulset longius et retundat, et gratiæ novum lumen Ecclesiis gentium superfundat. Sciant gentes quia Dominus nomen tuum, sciant et exeant, et incipiant opus suum; et quæ prius steriles et aridæ nocturna hebetudine gravabantur, mane proficiant et floreant, et ut vineæ fertiles habeantur. Nostra visitatio, nostra illis visio conferat incrementum, nec permittat plus justo tribulari, sed cum tribulatione faciat et proventum: insistamus operi, tu potenter et misericorditer antecedens, ego vero diligenter et fidenter pro Ecclesiis intercedens. Videamus si floruit, id est gratum habeamus quod vinea videatur floruisse, jam **274** nostram præostentat sese gratiam accepisse, jam viruit, jam floruit, jam cultori gaudet sollicito spem dedisse, et specie florulenta certorum signa profectuum edidisse. Et quia flos non sufficit, si ad fructum non datur pervenire, videamus, approbemus quod flores fructus videntur parturire, quia gentes quæ docentur in auditorium fidei convenire, non tardant ipsam fidem dignis operibus insignire. Videamus etiam si mala Punica floruerunt, perpendamus quod in illis, tanta plures fortitudine viguerunt, ut amore fervidi ad perferendum martyrium se exponant, etiamsi carnifices materialem foris gladium non apponant. Quod autem conjunctio syllabica, id est *Si* toties replicatur, non est dubitatio, sed locutio confirmatur, quia nequaquam dubium, sed est certum virgini quod prædicit, nec ejus tali dicto, rei prosecutio contradicit. Plures enim in gentibus quibus mater et filius suam benevolentiam contulerunt, instar vineæ labore et studio speciem floridam protulerunt: et processu gratiæ affectus floridos in effectus fructiferos perduxerunt, et tam forma quam doctrina ad fructum cæteros adduxerunt. Nonnulli vero qui majoris desiderii facibus inardescunt, florent ut mala Punica, tribulationibus subrubescunt, tot et tantas molestias proposito perferunt in agone, ut a fructu martyrii sola mortis differunt passione. Spiritus enim qui ab invidia et mendacio non quiescit, plerumque adversus quosdam effrenata malitia sic ignescit, ut summo studio vel eorum vitam satagat infirmare, vel saltem nomen bonum sinistris rumoribus inquinare. Exit igitur, et inficit quos ad malitiam invenit proniores, armat impudentia, non magisterio, sed presbyterio seniores, qui cum suam concupiscentiam non valent juxta libitum adimplere, decernunt in Susanam totum pondus criminis retorquere. Fama sinistra volat, et totam concutit civitatem, obstupescunt et mirantur incompositam novitatem; et mulier innocua falso prorsus judicio deperiret, nisi misso Daniele divina tandem misericordia subveniret. Quis istam, quis Marinam, et Eugeniam, et alias ejusmodi non laudare, qui eas præsumpserit a martyrio præmio defraudare, quos dolus accusantium et impudens falsitas impetivit, et earum animas, non ferri, sed molestiæ gladius pertransivit! Denique Deus aliquando nonnullos decipi sustinens et perire, spiritum mendacii permittit in eorum auribus desævire; et prophetæ qui merentur vera et utilia non videre, prophetant suo spiritu quidquid regi noverunt complacere. Seducti ergo illi seducunt Achab, auribus prurientem, falsisque vaticiniis victoriam asserunt imminentem; Michæas vero, qui solus verum voce libera protestatur, primum cæsus alapa, statim carceri mancipatur. Sunt nonnulli qui amantes loqui vana, mendacia divinare, nullo modo sibi volunt quemquam veridicum obviare; et tam prophetæ, quam is cui blande et nequiter prophetatur, suam non satis prævidens, de fratris molestia gratulatur. Cujusmodi morbus vel pestilentia, hodieque serpit late, longius pervagatur, multos hæc labes occupat, largo spatio dilatatur; et habentur plurimi qui dilectionis speciem vultu et habitu præferentes, malitiose detrahunt, curiose audiunt detrahentes. Caligantes enim malitia æstimant suis laudibus plus conferri, si perpenderint fratribus honorem debitum non deferri; si aliorum famam quolibet vituperio noverint infirmari, putant suam vel stare firmius, vel copiosius cumulari. Itaque Michæam odientes, verax ejus vaticinium non sequuntur, regique mentientes, ejus desideriis obsequuntur; et cum tam rex quam ministri blandiente mendacio seducuntur, non deseruntur illi, quos injuste et nequiter persequuntur. Adest enim Virgo, et sua eos dignatur visione, quos prudenter intelligit injusta deprimi læsione; et ne læsi deficiant, sed ut magis tentati gaudeant de proventu, a præsentibus liberans, ad meliora eos suo promovet interventu. Ideo subdit Sponso: *Ibi dabo*, etc

CAPUT XXX.

Ibi dabo tibi ubera mea. Cum videro, inquit, vineam novis floribus insigniri, cum fructus secutivos decore florum prævio parturiri, cum oppressum quemlibet justo amplius tribulari, et in conspectu nostro Punica pulchritudine colorari: *Ibi*, id est tunc, hora scilicet opportuna, tempore congruenti mea infundam ubera, meum dabo auxilium indigenti. Et bene se daturam non uber, sed ubera Virgo spondet, quia plerique volunt, quorum voluntati actio non respondet; multi quippe videntur compati, quando miseros nos attendunt, sed inopia vel avaritia laborantes, manum auxilii non extendunt. De qualibus quidam ethnicus: Omnes, inquit, ignoscunt, nemo succurrit. Virgo vero et nostras

miserias affectu benevolentiæ miseratur, et manu potentissima, quidquid necessarium nobis viderit, operatur; et ne sub fasce duro fides elanguerat, spes vacillet, adest cito, ut utroque sic nos ubere refocillet. Quia vero nullius nostrum ejus benignitas misereretur, nisi propter filium, **275** quem nobis misericordissimum intuetur, ne causam beneficii referre videatur ad nos potius quam ad ipsum, quem utique non propter nos, sed nos diligit propter ipsum, ideo non dixit: *dabo* illis *ubera mea*, sed, *dabo tibi*. Quidquid, ait, impendero eis, qui sic indigent adjuvari, tibi totum attribuam, cujus in his video beneplacitum operari, nec illis, nec mihi quoque istud volo favorabiliter assignari, sed tam illos quam me ipsam in te solo justius gloriari. Quidquid ergo inveniar tuis misericorditer impertire, quos florere ut vineas, quos opera bona videro parturire, quos denique injusta patientes perpendero malis Punicis similari, ad nos tantum suspirare, nostrum patrocinium præstolari: quidquid, inquam, adjumenti talibus conferam, tibi dabo, quia per te, et propter te, et totum ad te referens, adjuvabo.

CAPUT XXXI

Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Quia villas et vineas, et mala Punica Virgo antea nominavit, in quibus Ecclesias gentium et profectus earum varios figuravit, ad Judæos faciens transitum, sub ænigmate nihilominus et figura, prædicit quod eorum quandoque conversio sit futura. Quorum conversionem naris prophetica et sagacissima sentiendi odoratur, et lætatur spe certissima convertendi, sciens et præsentiens conversionem populi Judæorum, quæ differenda quidem, in fine tamen veniet sæculorum. Quod præsignans: *Odorem*, inquit, *in portis nostris mandragoræ* jam *dederunt*, nares nostræ non obtusæ ignorantia præsenserunt, quod, postquam ingredi plenitudo gentium concedetur, tunc reliquiæ Judæorum, tunc omnis Israel convertetur. Mandragoræ, ut aiunt, herbæ sunt medicinæ usibus congruentes, humanam effigiem, excepto capite, præferentes, per quas Judæi prudentes et erronei satis congrue figurantur, qui ad cultum divinum lege scripta, utpote homines, informantur. Verum quia Christum caput fidelium nesciunt nec adorant, truncati et turpati totum corpus reliquum decolorant; et qui per scientiam Scripturarum et mandata legalia, fidelibus conformantur, per absentiam capitis, et infidelem ignorantiam deformantur. Qui etiam non mediocrem ægrotantibus conferunt medicinam, cum nobis legem legunt, cum vivendi proferunt disciplinam, cum nobis servant codices, ut fornacem moralium, ut spiritalium officinam, et quos habent severos judices nobis deferunt ad doctrinam. Et ii quidem necdum in ædibus, necdum in thalamo fructum proferunt pleniorem, sed in portis, id est sensibus spiritalibus gratum virgini dant odorem, quia quod eis divina bonitas disponit diebus ultimis impertire, jam a longe oloranti datur virgini præsentire; sentit quippe, quod postquam plenitudo gentium fuerit introgressa, Judæa, quæ nunc errans ab Ecclesiæ finibus est egressa, quæ laborans inedia, nec micas de mensa suscipit dominorum, tunc ad fidem convertetur, et vescetur panibus filiorum.

CAPUT XXXII.

Omnia poma nova et vetera, Dilecte mi, servavi tibi. Quod ad fidem gentiles novæ dono gratiæ convocati dignos fructus proferunt et opera congrua sanctitati: meum est desiderium, meum profecto studium, mea cura, quæ diligenter curo quæcunque tibi novero placitura. Item quod Judæi qui modo quasi ruptis vinculis evagantur, ad antiquam fidei ligaturam novissimis diebus revocantur; mea nihilominus sollicitudo id desiderat, id exposcit, quæ illis deviantibus affectuose condolet et ignoscit. Itaque, mi Dilecte, poma nova et vetera servo tibi, cum utriusque populi studiosius merita coacervo, cum gentilis et Judæi non permitto bona initia deperire, sed illius firmare propositum, hujus læsum studeo resarcire. Quæ merita, vel fructus, vel opera ideo forte Virgo poma voluit nominare, quia sponso ad vescendum gaudet hujusmodi munera præsentare, ut scilicet eorum ei specie delectabili capiatur, et, ne tanquam fraudatus resiliat, re utili et commendabili teneatur. Poma servat gentilium, cum eorum fovet et amplectitur novitatem, cum eos gaudet inseri et insertis oleæ dari largius ubertatem, cum eis laborantibus potentem et benevolam se præsentat, et labores eorum fructuosos pia devotione filio repræsentat. Judæorum vero poma videtur nihilominus conservare, cum eos tandem miserans, vult diutius non errare, cum domesticos generis sui restituere satagit in antiquum, et populum diu hostem fidei manu data convertit in amicum. Nova servat et vetera, cum gentiles sic adjuvat ad novitatem fidei jam converti, ut a Judæis vetustioribus velit penitus non averti, cum ad fidem jam amissam vel potius **276** intermissam Judæos diligit sic reverti, ut tamen non invideat quod gentiles antea sunt inserti. Hæc autem servavi, ait, non mihi quærens videlicet gloriam propriorem, sed omnia prorsus tibi, tuum scilicet ad honorem, quia, cum de illis vel pro illis Virgo sollicita gratulatur, non in se, sed in Sponso, ut paulo ante dictum est, gloriatur.

CAPUT XXXIII.

[Cap. VIII.] *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer te, et jam nemo me despiciet?* Optat Virgo ut quæ de gentibus et Judæis adhuc absentia jam prænoscit, innotescant foris mundo qui nisi evidentia non cognoscit; et ut Sponsi notitia, quæ sibi tanquam in thalamo jam patescit, foras in agrum exeat, ubi sol largius dilucescit, quis mihi det, inquit, hoc est quis tanto suo munere me beabit, quis depressum angustiis meum sic desiderium dilatabit, ut foris te fratrem meum valeam invenire, et quæ mihi nota sunt, cæteris ignorantibus expedire? Te quidem fratrem meum, imo et omnium, carnis efficit genitura, te pascit temporaliter mater, non necessitas, sed ne-

tura : tu ejus sugis ubera, tu ab illo sumere parvulorum alimoniam non recusas, cum cibo, potu, veste, somno uteris, quibus te esse hominem non excusas. Quem talem, tam parvulum prædicat mater mea, quis mihi det ut foris inveniam in platea; inveniam, inquam, non hominem tantum, quod oculis infidelium non negatur, sed Deum factum hominem, quod nonnisi fidelibus intimatur? Volo, inquit, ut gentiles et Judæi qui cognitores nonnisi visibilium solent esse, te videant, intelligant, diligant Deum esse; et qui Deus absconditus prophetico vaticinio prædicaris, ab istis fide certa, revelato cordis oculo videaris. Quod si datum fuerit, ut te illic inveniam, gratulabor, et inventum apud homines gratanter osculabor, hoc est amore et honore tui nominis delectabor, cum scilicet te amari et laudari ab hominibus contemplabor. Nec tamen osculari Virgo, sed deosculari potius vult inventum, verbique compositio nihil minus innuit, sed augmentum : et illud deosculari, ut quibusdam visum est, affirmamur, quod per loca plurima exprimentes majus desiderium osculamur. Vult ergo illum Virgo, si apud homines invenire, ut totum deosculetur, et nihil compellatur sine gaudio prælerire, ut ab illis Deum et hominem videat honorari, et insignem honore gemino deosculans gaudeat delectari. Cujusmodi honor cum digne filio deferetur, ipsi quoque Virgini reverentia debita non tolletur, eritque in oculis recte quærentium non despecta, quæ ad gignendum talem præ cunctis mulieribus est electa. Quisquis enim illum Deum simul et hominem intelligere et diligere se gaudebit, ipsam, de qua natus est, despicabilem non habebit, nec Judæorum scandalo, nec stultitia gentium ferietur, cum justo veritatis præconio, mira matris integritas astruetur. Quisquis, inquam, filio juxta ejus beneplacitum vult deferre, apponit quoque matri honorem debitum non auferre, quia bonus filius cujusquam obsequium non acceptat, qui deferre consequenter matri Virgini non affectat.

CAPUT XXXIV.

Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis. Cum prudenter intelligi, et te recenter diligi deprehendam, favens diligentibus, dilectum quasi manibus apprehendam : tenensque apprehensum, non permittam retro a proposito te reduci, sed in domum matris meæ faciam largius introduci. Absit enim ut desim diligentibus, ut despiciam non despecta, sed usque ad perfectum fovebo diligentius imperfecta : diligentes diligam, et ut diligant amplius, promovebo, ut illos, Dilecte, adjuves, indefessis precibus commonebo. Sic in domum matris meæ te ducere vel inducere procurabo, cum ad tuum illius introitum pia sollicitudine præparabo, cum mihi sollicite, ut matri filius, obsequeris, nec antiqua illorum merita, sed meum desiderium prosequeris. Mater Virginis, ut ante dictum est, ipsa mortalium est natura, quæ nos omnes in hanc lucem profert non dissimili genitura, quæ, ut habeat sibi domum in qua usque in finem sæculi sit mansura, parit sibi homines successione nullo tempore desitura. In hanc domum, hoc est in homines Virgo Sponsum ducere pollicetur, ut in eis misericorditer suam ipsorum salutem operetur, ut in eis deambulet, et ad cubiculum gaudeat devenire, ubi cubet, ubi pauset, et quietis accubitum valeat invenire. In domum **277** matris suæ, et in cubiculum virgo sollicita sponsum ducit, cum nostri pie miserens devotis illum precibus ad hoc ducit, ut in nobis habitet, in nobis deambulet suæ gratia bonitatis, in nobis demoretur, nec inde revocetur nostræ merito pravitatis. *Ibi*, ait, *me docebis*. Cum ad hoc ventum fuerit ut te ad electos quosque gaudeam introduci, et ab eorum salute peragenda culparum merito non reduci, tunc me docebis, et certam facies occultorum, tunc sciam et electos illos esse, et me sollicitam electorum. Docebis, inquam, me, cum spem, quam antea mihi dederas promissivam, largiore gratia in rem transferes completivam, cum illius gloriæ, cujus exspectantibus das affectum, cessante promissorio meliore termino das effectum.

CAPUT XXXV.

Et dabo tibi poculum ex vino condito : et mustum malorum granatorum meorum. Cum me doctam facies effectu cognito gratiæ plenioris, dabo et ego tibi abundantiæ munera potioris : offeram tibi poculum gustu suavissimum et sapore, conditum quidem vinum, amorem compositum ex labore. Illorum quidem merita quos tibi novero complacere, amores scilicet et labores quasi congeram in cratere, tuoque conspectui, vel magis, tuo potui propinabo, ut accipias gratius, devota benevolentia commendabo. Vino quidem si conferant aromaticæ species condimentum, docta manu adhibita vertitur in pigmentum; et amori si addatur tribulatio et angustia passionis, oblatus ille Sponso gratæ vicem obtinet potionis. Quod inculcans, ait : *Et mustum malorum granatorum.* Mustum fervet et ebullit tumultu sæviens et turbore, omnes a se projiciens sordes impetu fortiore : amorem illum signans, qui non curat vitæ hujus quiete deliniri; sed currens ad martyrium ardet pressuris et tunsionibus expoliri. Per mala vero granata, illos voluit figurari, in quibus, velut grana, virtutes constat plurimas congregari, quos interna virtutum collectio efficit pretiosos, passionum facies rubicunda in oculis recte videntium speciosos. Meorum vero forte ideo Virgo dicit, quia quisquis amans Christum, Passioni et martyrio se addicit : ipsa illi auxilium et curam impendere gratulatur, et quidquid ille proficit, totum proprium arbitratur. Mustum ergo malorum granatorum, fervor intemperans vel amor fervidus est eorum qui se promptos exhibent ad sufferendum omnia patienter, quæ mundus vel minatur horride, vel lætatur inferre violenter. Hujus vini vel musti poculum virgo diligit propinare, cum ferventes spiritu gaudet virtutibus coruscare, sublatosque de medio ad Sponsi tandem mensam vel convivium indeficiens pertrans-

ire, et epulantis gustum suavi meritorum excellentia delinire. Quod ne sibi assignare, justo amplius estimetur, imo quidquid de illis gaudet divini esse muneris attestetur; ad eas, quæ assistunt, adolescentulas conversa dicit : *Læva*, etc.

CAPUT XXXVI.

Læva ejus sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur me. Quod in domum, ait, matris meæ, et in electos quoslibet sponsum duco, quod ministro poculum, et muneribus munera superduco, ejus est beneficium, ejus læva, ejus consolatio temporalis, quæ me reclinem excipit longe mollius plumosa teneritudine cervicalis. Hoc enim solatio meam insufficientiam fovet, et sustinet in præsenti, qui largiore dextera me amplexabitur in sequenti, et qui nunc sic regit me, ut non deserat usquequaque, quandoque sic me reget, ut apponat omnem sufficientiam circumquaque, In illius fructu rei, et in hujus umbra spei jam suaviter delitesco, multum de præsentibus, de futuris amplius hilaresco, quod nimirum ideo vobis assistentibus innotesco, ut et ipsum diligatis, cujus tantis muneribus jam ditesco. Hic autem versiculus retro positus et expositus invenitur, qui alio designante languorem virginis prævenitur, quia cum stipari malis virgo postulat, fulciri floribus se languentem, statim lævæ fit mentio quæ sustentare intelligitur decumbentem. Hic vero ubi salus in janua est, et nulla mentio fit languoris, ubi ætas provectior, provectus est meriti fortioris, de suis jam secura, solicita est de profectibus aliorum, sui tanquam obliviscens, perfectis gaudet meritis electorum. Videt illos amoris dulcedine, vino, musto, fervore spiritus conferendos, eosque mensæ regiæ et divino gustui dignius offerendos; oblationem quorum expleri desiderat tam ardenter, ut illius intuitu suam ipsius differri sufferat patienter. Considerans quippe quo fructu ejus conceptio, partus integritas fidelium cordibus innotescunt, quo fine ad diligendum sponsum, plures processu temporis inardescunt : non potest de talibus tam futuris quam præsentibus non lætari : et prævisa illorum 278 gloria, videtur suam lætius et quietius præstolari. Quod intuens sponsus, ait : *Adjuro vos*, etc.

CAPUT XXXVII.

Adjuro vos, filiæ Hierusalem, ne suscitetis, neque exigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Vos, ait, apostoli, vos doctores ecclesiastici ite, docete omnes gentes, et quos Virgo salvandos prophetico prævidet intellectu, videte, ne vestra negligentia præviso retrahat a profectu, ne si minus forte super eorum custodiam vigiletis, a quiete jam inventa hujus desiderium suscitetis. Hæc autem adjuratio, qua doctorum vigilantia tam sollicite convenitur, in secundo et tertio hujus operis libro nihilominus invenitur, ubi satis exponendo, si tamen lectori placeat, est attrita, nec exponi jam indiget in hoc ultimo repetita. Illud tamen dici potest, quod primo suam ipsius agens curam, gaudet otio spiritali, a quo revocari prohibetur negotio vel inquietudine temporali, ne, dum vacare diligit, et spiritalia contemplatur, redire, donec velit, ad proximorum sollicitudinem compellatur. Secundo vero curam agit, ne obfirmato corde Judæa seducatur, sed ut sponsi notitia in ejus domum vel cubiculum inducatur; nec sibi satis sufficit, sponso vel filio se fieri gratanter assistricem, si noverit a gratia suam prorsus deseri genitricem. A quo etiam tam affectu quam effectu sponsus eam prohibet revocari, ne scilicet apostolici doctores inveniantur sua negligentia refragari, sed curent et studeant diligentiam vigilem adhibere, ut profectui suæ gentis Virgo non desinat adgaudere. Tertio vero, vel tantum de gentibus, vel pariter de Judæis et gentibus agit curam, matrem suam nominans, infirmitatem hominum vel naturam, in cujus domum, hoc est, in omnem carnem, sponsi notitiam vult induci; et ab hoc desiderio sponsus eam quavis molestia non abduci. Ut impleatur quod scriptum est : *Et videbit omnis caro Salutare Dei* (*Luc.* III)

CAPUT XXXVIII.

Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, inniza super Dilectum suum? Spiritus angelici sponso et sponsæ colloquentibus assistentes, sponsalium conscii secretorum, profunda mysteria contuentes : hærent, nec satis prævalent obstupescere vel mirari, quæ, vel quanta Virgo est, cujus vident nuptias celebrari. Perpendunt quidem illam miro præditam intellectu, aliorum præsenti adgaudere, futuro sollicitam de profectu : ardere hinc sponsi desiderio, hinc sollicitudine proximorum, insignem virtutibus, venustam eminentia meritorum. Considerant quoque Sponsum sic illius adgaudere otio vel quieti, ut omnem prorsus arceat accessum cujusvis indiscreti, ut importunum quemlibet intra claustra quietis non admittat, et pausantem, suscitari, donec ipsa voluerit, non permittat. Cum autem his et hujusmodi aliis excellere virginem deprehendunt, cum tantam ejus gratiam, tanta vix ejus merita comprehendunt : loquuntur ad invicem et sermone mutuo sciscitantur, quæ vel quanta ista sit cujus eminentiam contemplantur.

CAPUT XXXIX.

Quæ est ista quæ ascendit de deserto, etc. Terrena inhabitatio longa retro serie temporum jam deserta, bonorumque cœlestium culpis erat exigentibus inexperta : quam Astræa deservit, urticis, spinis, tribulis pleniorem, et in astra se revehens (94), locum illic tenuit gratiorem. In qua solitudine, languore pressa mortalium natura decumbebat, dum corrupto vigore spiritus, carnalium lenociniis incumbebat, et submersa gravi diluvio nesciebat aditum emergendi, luto dure gravabatur, nec erat possibilitas abstergendi. Inde novo genere, novitate

(94) Metamorph., lib. I.

incomparabiliter admiranda, monstruoso quasi miraculo, re nulli cunctis retro sæculis comparanda, virgo surgit et eminet, vitiorum jam illuvie non infecta, ascensuque mirifico ad meritorum excellentiam est evecta. Quæ igitur vel quanta est ista? Ejus eminentiam digne quis perpendit, quæ de horrore pristino, de vasta solitudine sic ascendit, ut illic manens corpore, mente gradum teneat altiorem, et jam morum vitiis non effluat, sed meritorum deliciis affluat contra morem? Et revera nimiis videmus eam deliciis affluentem, et ei quem diligit, delicatarum instar mulierum, innitentem, quæ in terra deambulans, terram tangere vix attentat, cujus sursum delicias dilectus evehit et sustentat. Quis hanc digne consideret, quis hujus altitudinem non miretur, cum vel ante, vel postea nulli mulierum **279** comparetur, quæ in eo, quem diligit, innitens specialiter et confisa, nostri nihil indiget de profectu perseverantiæ non diffisa? Quod autem quæ sit ista ab angelis est tam sollicite requisitum, si vultis recolere, invenietis tertio repetitum; et quisquis inducatur hujusmodi facere quæstionem, de profectu Virginis facit ipsa quæstio mentionem. Primo quæritur : Quæ est ista quæ instar virgulæ disciplinis multiplicibus tenuata, fumoque aromatum et universo pulveri pigmentarii comparata : adhuc in carne degens sic in altum desiderio se extendit, ut odore vel exemplo delectetur, quisquis diligentius hoc attendit. Secundo quæritur : Quæ est ista, quæ progrediens similis est auroræ, dum relictis posterioribus velut umbra noctium densiore : lunæ pulchritudinem, imo et similitudinem solis obtinet vel diei; et hostibus terrorem ingerens castrorum est comparabilis aciei. Tertio quæritur : Quæ est ista, quæ matronarum instar nobilium delicata, oblita omnium, eo solo quem diligit delectata; sic a propriis deficit, ut in eis, nec ad modicum velit stare, sic in illo proficit, ut se totam super illum diligat reclinare? Quæ ut sciat, et recolat, unde, quo venerit, audit Sponsum dicentem : *Sub arbore*, etc.

CAPUT XL.

Sub arbore mala suscitavi te : ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Tu, ait, quæ dilecto delicata teneritudine sic incumbis, quæ pulsa procul inedia supra pectus meum in convivio jam recumbis, cui debes quidquid habes, quis te ad hoc meritum sublimavit, nisi ille qui languentem et jacentem sub arbore suscitavit? Prima illa mulier quæ pomum vetitum male continens appetivit, esuque illicito virum male uxorium irretivit : statim sub arbore, languori vel morti potius est addicta, et eadem mors posteris, jure tanquam hæreditario, derelicta. Sub hac igitur arbore quæ fructu mystico venustatur, tota jacens posteritas mortis legibus onustatur, dum in culpa quam arbor intulit, languet omnis et ingemit creatura, quam de illis parentibus profert similis genitura. Sub eadem arbore Virgo pari vinculo tenebatur, cum divina bonitas (quod apud se multis retro sæculis tegebatur) respexit benignius, et præ cunctis mulieribus hanc elegit, ut per eam redimeret, quos damnari hæreditaria mors coegit. De ligno igitur ad lignum electam Virginem transportavit, cum eductam a culpa, ad majoris culmen gratiæ sublimavit, cum a nævo liberam paternæ et hæreditariæ læsionis, ad fidem et amorem futuræ suæ transtulit passionis. Accipiens enim Virgo Deum ex se, carne sumpta, hominem nasciturum, agnovit consequenter juxta carnem eumdem moriturum, in qua morte, qua vitam et salutem nostram omnium intellexit, amavit, si non mortem, profecto munus gratiæ quod advexit. Cum igitur de sub arbore malo, quæ mortem intulit, est erepta, sub arbore nihilominus malo, quæ vitæ fructum attulit, est transvecta; sub umbra cujus ad tantum fastigium est evecta, ut gratia et merito præ cunctis mulieribus sit perfecta. Quod autem dictum est : *Ibi corrupta est mater tua*, si ad primam arborem, quæ mortem intulit, referatur, natura humana non incongrue mater Virginis appellatur, quæ sub arbore illa, tantam læsionem pertulit et jacturam, ut corrupta corrumperet; et vitium nobis verteret in naturam. Si vero sub arbore crucis mater sponsæ creditur violata Judæa mater ejus recte intelligitur appellata, quæ, ubi Sponsus Virginem ad singularem gratiam fidei merito sublimavit, ibi mater Sponsum occidi postulans, cor pertinacia violavit. Sub ligno igitur crucis et fides sponsæ viget, et Judææ castitas violatur, quæ verum Sponsum abnegans, corruptori pertinaciter copulatur; et cui debuerat adhærere familiariter et configi, ipsum corrupta mente, iteratis vocibus postulat crucifigi. Ubi Virgo suscitata audit sponsum consequenter dicentem : *Pone me*, etc.

CAPUT XLI.

Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Quia de corde suo mater tua errore perdito me projecit, ab ejusdem cordis cubiculo salutem quoque proximam longe fecit; tu vero, mi Dilecta, quæ ibidem incomparabili gratia suscitaris, suscitantem dilige, ut diligens diligentius diligaris. Verum quia in diligendo satis appares vehemens, non infirma, hoc apponendum video : quod agis, age perseverantius et confirma; et cor tuum, in quo mea dilectio videtur larga plenitudine **280** contineri, apposito claude signaculo, quod versutia qualibet non possit aboleri. Hoc autem signaculum quod velut operculum cordi tuo moneo superponi, nulli quidem versutiæ, nulli subjacet læsioni, quia quod ars subtilior, non recens excogitat, manus eruditior non compingit, non reserat versutia, violentia non confringit. Me igitur quem lædi vel corrumpi constat nulla penitus factione, me, inquam, ipsum tuo cordi tanquam signaculum superpone, quo signante, ingressus vel egressus damnum inferens non patebit, non patente, dilectio constans et indeficiens permanebit. Idem

quoque signaculum tuo volo brachio superponas, ut scilicet nisi ex me, nisi per me operari quidpiam non apponas; et, cum quidquid egeris, tali recte signaveris munimento, scias tuum brachium subjacere nulli penitus detrimento. Ob hoc autem moneo ut quod agis, quod diligis, me superposito consignetur, quia tali fretum signaculo cor tuum sive brachium non lædetur, sed adversus omnia incomparabili fortitudine prævalebit, et ipsi morti comparandum, quævis occurrentia non pavebit. Sicut enim indifferenter omnibus fortis et intrepida mors assistit, eique assistenti quævis potentia vel industria non resistit : ita dilectio, si prædicto vere signaculo præmunitur, contra quæque noxia prævalere fortiter invenitur. Item sicut inferus, cum in quosque miseros gaudet durius desævire, duram ejus sævitiam non labor, non miserorum potest gemitus emollire, sic æmulatio, qua Deum ardet virgo diligens imitari, non vult a proposito, nec prece, nec pretio, nec mollitie revocari. Expedit ergo ut hæc in te dilectio, hæc æmulatio fortis et inflexibilis habeatur, ut a corde et brachio, ab amore et opere, mei memoria non tollatur, quia quisquis eo caret signaculo, facile violatur, et vas carens operculo, immundum legis testimonio judicatur (*Num.* XIX). Vas vero quod amoris flagrat incendio, et manu meæ sollicitudinis operitur, cor amantis fortiter, quod me, superposito ut signaculo, custoditur; vas est commendabile, exinaniri nesciens, copiosum, cor est incibile [*f.* lucibile], cor est lampadi simile, non umbrosum. Unde subditur : *Lampades ejus*, etc.

CAPUT XLII.

Lampades ejus, lampades ignis, atque flammarum; aquæ multæ non poterunt exstinguere charitatem, neque flumina obruent illam. Non tu, inquit, solum, Virgo, quæ digno laudis titulo commendaris, eo quod et meritorum gratia, et amoris excellentia principaris, sed et quisquis diligit, lampas ignis dicitur et flammarum, resistens quidem casui, nec tamen refuga pressurarum. Lampas quidem quæ ad amorem obtinendum ore patulo se extendit, et apud male cordatos divites foris contemptibilem se prætendit, digne considerantibus ostenditur, et intelligitur lampas ignis, abscondens ignem suum male caligantibus et indignis. Flagrat enim et interno æstu delectabiliter exardescit, et ad ea quæ foris sunt, non videtur incandescere, sed frigescit, dum quidquid est hujus vitæ, tanquam sterile gelicidium jam non curat, et seraphin ardentibus interno se desiderio configurat. Verumtamen ut eamdem lampadem constet inutiliter non accendi, nec conqueratur proximus ex ea sibi quidquam utile non impendi, quæ prius lampas ignis, consequenter et flammarum dicitur lampas esse, ut non solum sibi, sed et proximus diligenter perpendentibus appareat non deesse. Nam qui amat, et amoris incendio fortiter concrematur, non languore torpet, non otio, sed vigilantius operatur : oculisque non lippientibus gratam largo munere fundit lucem, et se formam operantibus, ambulantibus præbet ducem. Quem ardentem et lucentem non exstinguit aquarum multitudo, non minis, non blanditiis cedit amans, vel ejus fortitudo; non denique flumina, non majorum inundatio pressurarum, non fames, non gladius obruent iguis exuberantiam vel flammarum. Charitas enim tanta vigel violentia vel vigore, ut non possit obrui parvo tribulationum impetu vel majore, ut aquarum multitudinem, et roris guttulas pluvialis, et incursus majores fluminum amore sufferat præmii spiritalis. Huic igitur charitati recte quidquam perfunctorium non confertur, imo quidquid potest hic haberi, ei digne charitas antefertur : cuicunque caput sanum et judicii veritas non aufertur, hanc eligit et diligit super omne quod transitorium hic offertur. Unde subdit : *Si dederit*, etc.

CAPUT XLIII.

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Quisquis non gaudet sola insensibilium vel irrationabilium portione, sed humanam figuram obtinens, præpollenti **281** fungitur ratione; si dederit quidquid habet acquirendæ intuitu charitatis, nil dedisse videbitur, si compos hujus factus fuerit voluntatis. Substantia nominatur quidquid in præsenti nostra vel necessitas, vel cupiditas coacervat, et in usus temporales vel expendit procuratio, vel conservat; substantia, inquam, non qua subsistimus essentialiter ad vivendum, sed quæ nobis viventibus substare vel subsistere dicitur ad utendum. Quæ ob hoc non incongrue substantia domus hominis appellatur, quia ejus necessitas talibus adminiculis sustentatur, eisque domum suam ditat quisquis sollicitus, et honorat, qui tamen vel arcere pauperiem providus, vel augere divitias cupidus elaborat. Cujusmodi substantiam profligat largius et dispergit, qui profundo acquirendæ dilectionis desiderio se immergit, qui eum illam dederit, et istam se persenserit accepisse, datum conferens et acceptum, sibi diligentius intuenti videbitur nil dedisse. Tanta enim aviditate diligit et amplectitur hoc acceptum, ut ducens pro nihilo quidquid dederat sic despectum, et ejus quod præterit, ad id quod non interit, nulla comparatio videatur, sed ut nihil illud, occiduum, istud vero manens, ut magnum quid et præcipuum habeatur. Nec est abs re, si corpus hominis hoc loco substantia nominetur, cum in eo vel ex eo homo subsistere comprobetur; et ob hoc *domus suæ* addit Scriptura facere mentionem, quia illic thesaurus animæ habet tanquam in vase fertili mansionem. Si igitur corpus istud, cui constat animam tam tenaciter admisceri, ut ab affectu ejus non possit facile cohiberi (non est enim invenire, qui velit ab hac domo sive corpore spoliari, cum Paulus quoque optet supervestiri potius quam nudari; et Petrum ter amantem ab ista lege carnis amor penitus non reduxit, sed Christo prædicente, quo non vellet, alius illum duxit) : si corpus, inquam, istud, cui

gunfis tam tenacibus anima colligatur, homo corda- A tus dederit, nihil dedisse congruum arbitratur (*Rom.* VIII). Non sunt enim condignæ passiones hujus temporis. Quam dilectionem ob hoc attollit Sponsus tam multipliciter et commendat, ut tantopere commendatam Virgo diligens magnipendat; et cum perpenderit commendatæ culmen non modicum Sponsi munere se adeptam, intelligat se in hujus oculis non despectam. De qua sodales subjungunt : *Soror nostra*, etc.

CAPUT XLIV.

Soror nostra parvula est, et ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est ? Videmus, inquiunt, Virginem in amoris gratia non mediocriter profecisse, sed tamen ad optatum necdum plenius pervenisse, quia, etsi amoris intuitu B ad contemptum prædictæ substantiæ jam pervenit, adhuc tamen, quem sic amat, in decore proprio non invenit. Et quia soror nostra est præcelsis quidem meritis, non natura, unius Dei Patris hæreditatem nobiscum postmodum perceptura, loquentes ad invicem de illa paululum conferamus, et, si forte nostri quid indiget, non jam singulariter, sed omnes pariter afferamus. Quantum nobis visum est, quod ista soror nostra, quæ, ut supra dictum est, in cubiculum meruit jam induci, adhuc tamen non se gaudet de cubiculo in cubiculum introduci; ista quidem causa est, quod necdum satis est sufficiens, nec adulta, sed laborans parvitate, et ad annos quasi nubiles non perducta. Solet amor inhonestus quem C prævenit intemperantia vel libido, quem usurpat et deturpat Venus male suasoria vel cupido; solet, inquam, præripere ætate Virginem immatura, voluptati magis obtemperans, quam parans Virgini profutura. Sed quoniam amor iste quem habemus in manibus, etsi vehementior, tamen prudentior amat esse, et amator, hunc amorem non tam sibi quam Virgini vult prodesse; exspectat, reexspectat idem Sponsus, et habet patientiam in amore, quandiu Virgo meritis et gratia proficit ampliore. Adhuc ergo parva est, et videmus eam ubera non habere, quamvis supra fuit ostensum eamdem uberibus non carere, sed quia necdum plenam videntur sufficientiam obtinere, ea dicimur non habere, quæ sponso volunt quidem, sed nondum satis prævalent apparere. Non D sunt aptæ nuptiis virgines, dum adhuc puerascunt, dum ætas est parvula, dum adhuc ubera non turgescunt, quæ, etsi parum prominent, et ætatis proferunt specimen profuturæ, adhuc tamen retinent priscam teneritudinem immaturæ. Quia igitur sic parva est, et sic eam constat ubera non habere, quid faciemus ei? quid ultra jam poterimus adhibere; quid quod ad nos pertineat ultra poterit jam conferri, ut diem nuptiarum tandem gaudeat non differri? **282** Alloquenda quidem est, et in secretiorem thalamum inducenda, sed ante de præsentibus, et necdum sufficientibus educenda, et ut possit hinc educi, quid ultra nobis est faciendum, quod scilicet proficiat ad diem tam desiderabilem obtinendum? In die illo hoc est, in respectu et profectu diei illius, quid conferre possumus huic sorori, quo nostro vel studio, vel amore eam præparabimus ampliori, ut ad diem perveniat, pro quo velut impatiens et tam sollicita nunc habetur, quando eam amator nobilis, consummata lege sponsalium, alloquetur? Etsi enim superius cum ea, vel de ea, multifariam modisque plurimis est locutus, non tamen munus completorium, sed studium est meritorium prosecutus; nunc restat ut hæc illum intra cubiculum cubiculi prosequatur, prosecutam eo quo novit modo ille ineffabiliter alloquatur. Alloquendi vocabulo mysterium tegitur spiritale, quia figuris familiariter utitur hoc epithalamium nuptiale, et hæc allocutio qua sponsum sponsam optamus et prædicimus convenire, ipsa est conjunctio, qua quærentis facies datur quæsiti faciem invenire. Allocutio est, cum præsentatæ præsens quidquam dici congruum non celabit, sed carenti corruptela suam illi faciem revelabit, nullisque mediantibus alter alteri sociabitur in secreto; et Virgo videns Verbum, amore satiabitur jam completo.

CAPUT XLV.

Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea. Si ostium est, conpinganus illud tabulis cedrinis. Quærentibus sodalibus quid faciant quod illi congruum sit dici, quo Virgo visura est optatam diu gloriam divinæ speciei, ipsi tanquam sermone vicario non differunt respondere, decernuntque Virgini sollicita benevolentia providere. *Si murus est*, inquiunt, compactus lapidibus et cæmento, imo virtutibus copulatis charitatis mediæ ligamento, restat ut super eum argentea propugnacula fabricemus, murique fortitudinem defensione superaddita confirmemus. Est Hierusalem civitas Sancti, collectio fidelium numerosa, addicta in præsenti fructuosis laboribus, spe inconfusibili gloriosa, quam in unum velut manipulum unus Dominus, una fides copulat et constringit, et eamdem Virgo sancta exemplo et doctrina, meritis et intercessionibus circumcingit. Si ergo murus est, imo quia est, gaudens civibus circumponi, expedit circumposito defensionem aliquam superponi, ut scilicet nostra sollicitudo, nostra cohortatio desuper vigilet et intendat, ne ad illum penetrandum hostis vel ad modicum se extendat. Etsi enim laborantem Virginem, necdum, sicut desiderat, possumus hinc transferre, hoc saltem laboranti debemus et volumus jam conferre, ut eam et nostra defensio reddat contra quævis occurrentia præmunitam, et frequens allocutio, ut patienter sufferat, eruditam. Sic muro propugnacula non lapidea, sed argentea præparamus, cum virginem sollicitis defensaculis, et alloquiis confortamus, cum hostium incursantium malitiam prohibemus fortiter ab accessu, et illis inclamamus, securam esse virginem de successu. Ne autem civitas hæc muro videatur circumposito sic inclusa, ut per eum, ab eis quæ non a se, sed quasi deforis habet beneficiis, sit exclusa; ipsa, quæ murus est, ostium nihilominus

appellatur, per quod quidquid civitati est necessarium ministratur. Per Virginem enim Sponsus ad collectionem fidelium diligit introire, per eam quoque omnibus in ea confidentibus subvenire; ipsa omni clausa viro, soli Deo fidei clavicula reseratur, ut per ipsam ad homines Verbum caro visibiliter inferatur. Si igitur ostium est, cedrinis illud tabulis compingamus, hoc est prædictæ hujus gratiæ invictam fortitudinem adjungamus, ut cuivis detrahenti occurrat odorifera latitudo, et forte durius insistenti resistat indeficiens fortitudo. Hæc interim dum laborat, et sudat Virgo nobilis in agone, præparemus et confortemus ejus patientiam spe coronæ; et revera non longe est quod sperat et postulat sibi dari, ut sentimus, jam videbit et gaudebit Sponsum nuda facie revelari.

CAPUT XLVI.

Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens. Audiens Virgo angelos erga ipsam negligentes et desides non haberi, sed sui sollicitos, suum patrocinium, vel ministerium polliceri; brevi sermone monstrat quæ sibi gaudeat jam conferri, sperans mora longiore, quæ sunt reliqua, non differri. Ego, inquit, donante gratia et operante manus industria jam sum murus congeriem vivorum lapidum charitate ligante media non casurus, **283** cui mea supereminent ubera, sicut turris, honorem præstans muro, terrorem inferens hostibus accessuris. Sicut murus virtutum congeriem et internæ vinculum charitatis, sic ubera vitæ formam et doctrinam designant veritatis, quæ prodeunt et festinant foris omnibus apparere, ut diligentes instruant, cogant adversarios abhorrere. In quibus, etsi nondum ad complendum præsentes nuptias, est perfecta, ea tamen annis retro plurimis est adepta, ex quo scilicet coram eo quasi pacem meruit reperire, cujus pacem alteram affectat, et in proximo exspectat invenire. Ex quo enim ad concipiendum sanctus ei Spiritus obumbravit, non pacem, sed quasi pacem nasciturus ei Filius apportavit, quia pacem a vitiis, pacem in gratia, a strepitu carnalis genituræ, non pacem visionis, non pacem mansionis in æterna gloria permansuræ. Neque de suo solius profectu ostendit se gaudere, sed monstrat et cæteros profectum non mediocrem obtinere, qui per eam donante gratia adeo profecerunt, quod vinea non palmitibus, sed dives populis fieri meruerunt. De qua subjungit : *Vinea fuit*, etc.

CAPUT XLVII.

Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos. Ex quo operante Spiritu, coram eo reperi quasi pacem, vinea Domini Sabaoth profectum habuit efficacem; et quæ prius angustis Judææ finibus est detenta, nunc in ea quæ habet populos latius et feracius est inventa. Ea quæ habet populos, fides, vel unitas, vel dilectio potest dici, cui constat diversos populos unanimo spiritu sic addici, ut apostolis prædicantibus non solum multa crediderint A millia Judæorum, sed et in omnem terram sonus exierit, et audita prædicatio sit eorum. Cujusmodi vineam ad custodiendum, apostolus virisque apostolicis commendavit, quorum prædicatio eam non solum in Judæa, sed et in nationibus propagavit; et Paulus cum Judæam indurescere conspicit et perverti, extunc et deinceps ad gentes asserit se converti. Quæ prosperante gratia, parvo tempore sic excrevit, sic infantiæ novitatem et teneram inefficaciam abolevit, ut vir, id est potens non tam viribus quam virtute, pro fructu ejus mille argenteos, id est sua donet omnia pro salute. Flos vineæ, vitæ est conversio; fructus, est perfectio secutura, pro cujus centenario quisquis cupit esse vir, projicit transitura : fructus denique ipsa est retributio præmii B spiritalis, quod vir sibi comparat contemptu pretii temporalis. Qui enim non muliebriter, sed viriliter agere comperitur, pro fructu ejus vineæ dare quidquid poterit non metitur, sed avidus præmii spiritalis, ut illud recipiat cum usura, pretii temporalis prodigus, affert illud sine pondere, numero vel mensura. Nam mille argenteos, id est quidquid vel infinitum numero, vel magnum pretio possidebat, quod ejus oculis arridebat fallaciter, favorabiliter in auribus tinniebat, ad pedes apostolicos afferens, projicit, et habet vice stercoris in contemptu, ut æternum fructum recipiat, spretorum temporalium interventu. Enarratis autem Virgo tam suis quam profectibus aliorum, commendata vinea quæ magis viget populis quam multitudine pampinorum; non C jam angelos respondentes, sed arrectis auribus sponsum audit, qui et Virginis et vineæ favet laudibus, et applaudit.

CAPUT XLVIII.

Vinea mea coram me est : mille tui pacifici : et ducenti qui custodiunt fructus ejus. Ostendit Sponsus quod vinea quæ sequitur, et temporalia dat pro ipso, non ambulat in tenebris, sed est in lumine coram ipso, cui favens et approbans, quod datis propriis maneat jam in ipso, non par pari retribuit, sed duplum, sive centuplum cum seipso. Ille, ait, qui propter me temporalem habet substantiam in despectu, ut confortetur amplius, meo se esse noverit in conspectu; et legenti vel audienti notum fiat cuivis inexperto, quod diligentem diligens, inde D gratam faciem non averto. Illi quippe mille argentei quos, juxta verbum tuum, diligit vir afferre, qui secundum formam tuam amat invisibilia visibilibus anteferre, erunt pacifici, id est pacis præmia merebuntur, pacem illis conferet, qui pro æternis propria largiuntur. Nec pacifici solum dici poterunt, sed ducenti, id est pacem duplicem conferent largienti, quia pax sive perfectio, quam rerum distributio promeretur, et in præsenti magna est, in futuro maxima prosequetur. Sicut in mille perfectio, sic intelligitur et in centum, qui profecto duplicantur, cum vinea tam efficacem ducitur ad proventum, ut abjectis superfluis, pacem mereatur duplicem **284** invenire, quisquis illius fructus amat cura vigili custodire. Qui enim præsse forma, doctrina

commendabili vult prodesse, et supradicti fructus custos sollicitus amat esse : hic per mille argenteos pacem primam, sed non præcipuam introducit, et centum in ducentos commutans, secundam meliorem postmodum superducit. Ostenso autem breviter quod omnibus perfectis competit gratia generali, statim redit ad virginem amore et sollicitudine speciali ; et cujus, supra omnes prædictæ vineæ palmites, habet curam, eam de pace transitoria vult transire citius ad mansuram.

CAPUT XLIX.

Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam. Etsi, ait, tam eos qui afferunt, quam qui afferre differunt mille argenteos pro ducentis, ego adhuc differo, nec induci suffero ad optatum præmii consequentis ; te, quam præ cunctis diligo, nolo diutius a desiderio cohibere, sed optione data, volo te, quidquid elegeris, mox habere. Tu ergo quam eduxi de habitaculo tenebrarum, de umbraculo duræ mortis, et excellenti gratia habitas non in arido, sed in hortis ; elige verbum gratum, vocem tuam exere, dic tu ipsa, stant sodales, amici auscultant, audire cupiunt a te ipsa. Ego ipse qui novi melius, quidquid dicere jam disponis, audire volo vocem, et internæ beneplacitum optionis, ut dicendi modus non mihi sed cæteris innotescat, quos tua latet optio, si non vocibus elucescat. Apud te amor vane prætereuntium et timor supervenientium non arescunt, sed fides, spes, dilectio, tanquam horti rore florido dilucescunt ; et tam mira istorum gratia tuum desiderium sic delectat, ut ad ea quæ infra sunt, nulla concussio te inflectat. Optas quidem egredi, seu transire protinus ad superna, fastidiens quidquid est temporis, apprehendere citius vis æterna, quidquid ad præsens contuli, futurorum desiderio vis mutare, rejecto carnis pallio meam dilecti faciem præsentialiter salutare. Et illa : *Fuge*, etc,

CAPUT L.

Fuge, dilecte mi, assimilare capreæ, hinnuloque cervorum super montes aromatum. Multis supra locis aut vicibus dilectum Virgo diligens invitavit, eumque advenire modis pluribus postulavit ; et in ipso Cantici capite ejus osculum diligentius præoptavit, et per totum hoc epithalamium id se velle et expetere demonstravit. Quid ergo sibi vult, quod nunc repellit eum, cujus se languere desiderio supra clamat, quid causæ esse dicimus, quod monet fugere eum, quem sic amat, nisi forte quod amantes habent iras spe concordiæ gratioris, quia, ut quidam (95) prædicat :

Iræ amantium, redintegratio est amoris?

Sed, ut videre videor, amor Virginis iras nescit, sed eum quem sic amat, videre citius inardescit : et quia novit eum hoc in loco vel corpore non videri, optat illo secum ire, ubi eum valeat intueri. *Fuge*, ait, *mi dilecte*, ad secretum Patris sanctuarium, A cito redi, illuc tecum me advoca, ubi nullis ultra molestiis possim lædi ; exue me citius ab hujus corporis corruptela, et ubi licet, quantum licet, mihi visibilem te revela. Et quia capreæ hinnuloque cervorum similari supra fueras assuetus, esto et nunc in hoc negotio velox, agilis, et discretus, quid deceat sponsam matrem digne consideratio tua cernat, et a cunctis pure hominibus excellentiori privilegio me discernat. Montes aromatici, supernæ sunt et angelicæ potestates, quæ nobis laborantibus varias et necessarias afferunt sanitates, quorum ministerio utilia nobis aromata comparantur, eo tamen disponente, cujus arte pigmentaria temperantur. Infra istos montes angelicos nolo mihi ulterius colloquaris, sed fuge supra eos, ut longe excellentior habearis : tene sedem in Patris dextera, tam angelis B quam hominibus inaccessam, mihi tecum, ut video, matri cum filio jam concessam. Tene ergo manum dexteram meam, et me deduc in tua voluntate, sequar Agnum quocunque ierit (*Apoc.* XIV), nulla claudicans tarditate ; fuge cito, ut fugiam, quia et ego fugere sum parata, te prævium videbo fugiens super angelos exaltata. Postquam autem virgo Sponsa, mater a Filio gloriosius est suscepta, et sedem gloriosam cum Sponso super angelos est adepta, quo honore gaudeat, quo se gaudio videat honorari, silendum magis censeo, quam de talibus audeam verbosari. Quod enim meus vel mei similis non capit intellectus, quis modus proferendi esse poterit C vel effectus, cum etiam quod utcunque intellectus æstimat contemplari, non tamen possit facile verbis congruentibus explicari? Illud sane dici potest, quod ubi est Filius qui sumptam carnem ad Patris dexteram collocavit (quidquid illud vere est quod Scriptura dexteram appellavit) ; illic est mater ejus quæ illi carnem propriam ministravit, quæ ex suo utero integritate salva Deum hominem generavit. **285** Illic, inquam est, et honore glorioso vel gloria honorabili coronatur, et de illo, et in illo, et cum illo quem genuit, compos desiderii gloriatur ; eique Sponso Sponsa veris et sinceris complexibus sic inhæret, ut amore satiato, irremissum amoris desiderium perseveret. Est igitur mater cum Filio non solum spiritu, de quo vel tenuis dubitatio non habeD tur, sed etiam corpore, quod nimirum incredibile non videtur, quia etsi hoc Scriptura canonica non clamat evidentibus documentis, ad hoc tamen pia fides adducitur verisimilibus argumentis, quod, etsi non satis probat quis in verbo et scientia repentinus, illud tamen dignum credi noster ille asserit Augustinus. Nec est molestum angelis si cum Sponso Sponsam, matrem cum Filio thronum vident regium obtinere, et quem prius in gremio, in cœlesti solio nunc tenere ; si humanam carnem vident supra se in matre et Filio gloriosus honorari, et apud nos inchoatas feliciter, illic felicius nuptias consummari.

De quibus quia, ut valui, etsi non ut volui, sum

(95) Terent. *in Andria.*

locutus, et pede satis lento loquendi terminum assecutus: quæso te, Virgo sancta, ut, cum tuo in cœlestibus Filio nunc assistas, ab ejus, qui tuus est, cura et sollicitudine non desistas. Tuus quidem ego sum, si non satis condigno merito, affectu saltem paululum promptiore, tuus, tibi serviens, quamvis adhuc nesciens utrum dignus odio vel amore (*Eccle.* IX); tuus, tibi desiderans obsequiis et muneribus complacere, si tamen in proposito mihi dederis efficaciter prævalere. Tu igitur, Virgo sancta, de manu mea suscipe parvum munus, non est aurum, non argentum, non lapis regum donariis opportunus; sed inculta verborum libatio, sensu prodita grossiore, parva satis oblatio, sed plena vigiliis et labore. Cujus exercitio tanquam rudi gymnasio postquam me contuli, multis molestiis sum percussus, et occursu maligpantium velut a fronte graviter repercussus, opusque inchoatum multoties pressuris durioribus intermisi, sed revocante et juvante tua gratiore memoria non dimisi. Tu igitur cujus ope, in camino pressurarum sub gravi malleo non defeci, sed utcunque respirando, opus cœptum in tuo nomine jam perfeci, nunc oblatum suscipe, offerentem corripe misericorditer, et emenda, emendatum dilige, dilectum tuo Filio me commenda. Scio enim quia si fuero tua illi benevolentia commendatus, vel me prorsus non mordebit, vel morsu non nocebit coluber venenatus; et vel linguas detrahentium ad modestum silentium ille tuus Filius revocabit, vel rumores eorum veneficos in antidotum salutiferum commutabit. Sic nimirum a cunctis nocentibus, tuo spero interventu, tua gratia liberari, liberatus per gratiam donis potioribus cumulari: cumulato jam concedes per te in Filio gratulari, et ut finem ponam libro, mihi tandem a malis libero vobiscum in cœlestibus gloriari.

Commentarius hic, quem in Cantica canticorum doctissime et sensu sublimi conscripsit D. Philippus ab Eleemosyna, est verbum bonum, purgatum eloquium et castum. Hoc ergo Reginæ dicatum opus, in quo illa pulcherrima mulierum assistere describitur in varietate meritorum suo præ filiis hominum forma speciosa dilecto, suspice et suscipe quisquis Sponsæ vis uberibus inebriari, et in cellam Sponsi vinariam ordinata charitate introduci.

Joannes GALLEMART S. Theol. Doctor, et catecheseos professor in Universitate Duacensi, hac 7 Febr. 1618.

PHILIPPI DE HARVENG

ABBATIS BONÆ SPEI

286 IN CANTICA CANTICORUM MORALITATES.

PROŒMIUM

Dominis atque per omnia merito sanctitatis reverendis Patribus suis, MILONI Morinensium episcopo, HUGONI Præmonstratensium abbati, ille servorum Dei pejor et ultimus, cujus nomen continetur in quinque primis litteris primarum quinque partium primi tomi: discretam ungulam habere pedis Ezechielis vituli.

Opusculum subjectum in Canticis canticorum divina gratia præeunte incœpi, hortatu et animatione cujusdam viri fidelis qui aliquando audierat me disputantem de quibusdam sententiis Divinitatis. Præterea quædam infirmitas a pueritia mea, licet per intervalla, frequenter me tamen pulsat et pulsavit, quæ maxima ex parte me ad hoc opus incitavit. Arbitratus sum enim, si huic operi ardentius insisterem, quod pulsantis infirmitatis interdum molestias minus sentirem. Ratus sum, inquam, quod instantia hujus operis a me expelleret infestationem præfatæ infirmitatis. Sane fateor omnibus rei veritatem. Opus quidem Deo aspirante a me incœptum est, sed tamen prædicta infirmitas parum mihi adhuc mitigata est. Sed fortasse erunt aliqui mei vel alterius ordinis qui zelum Dei simulantes se habere, quamvis non secundum scientiam, dicant: Ille quis est, aut quæ est persona ejus vel vita ipsius, seu sapientia, quia hoc præsumpsit facere? Quibus inquam: Ego quidem, sicut supra dixi, pejor et ultimus sum servorum Dei, persona corporis infirma, sermo contemptibilis, vita satis coram Deo despicabilis, sapientia vero mea nulla est.

(96) «Magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te (*Psal.* XXX).» Vere magna et admirabilis est multitudo dulcedinis Dei, quam abscondit Deus timentibus et diligentibus se, et hic in divinis Scripturis et in futuro sæculo in contemplatione suæ majestatis. Sed hanc dulcedinem sæculi amatores capere non possunt, quia delectationibus vanis et concupiscentiis mortiferis repleti ad ineffabilia gaudia cœlestis patriæ nullatenus suspirant (97). Hanc ergo brevem præfationem idcirco præmittimus, antequam ad librum perveniamus, quatenus auditorem nostrum ad intelligenda divinæ lectionis sacramenta studiosum et sollicitum

(96) Desiderantur hic nonnulla quæ legi non potuerunt in autographo lituris passim oppleto.
(97) Pauca desunt hic.